Anul V, Numărul 4 (17), octombrie–decembrie 2022

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

LEVIATHAN

Anul V, Numărul 4 (17)
octombrie–decembrie 2022

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

CUPRINS

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori: **Lică Barbu, Cornelia Bartels, Mircea Bodnariu, Viorel Boldiș, Rodica Bretin, Dan Caragea, Mariana Codrean, Radu Comșa, George Corbu, Cornelia Costin, Ionuț Cristache, Camelia Cristescu, Florentina Loredana Dalian, Rodica Dascălu, Iulia Deleanu, Angela Dina-Moțățăianu, Iuliana Dinu, Ana Dobre, Ioana-Rodica Dumitru, Sonia Elvireanu, Lucia Eniu, Ovidiu Gligu, Vasilica Grigoraș, George Grigore, Cătălina Hașotti, Dumitru Ichim, Daniel Ioniță, Madeleine Karacașian, Valeria Manta Tăicuțu, Adelaida Mateescu, Pompilius Micu, Victoria Milescu, Milena Munteanu, Valentin Emil Mușat, Claudiu Neacșu, Maria Cecilia Nicu, Daniel Onaca, Ionuț Pande, Aurel Pantea, Veronica Pavel Lerner, George Popescu, Ioan Popoiu, Alexandru Sfârlea, Lăcrămioara Stoenescu, Urfet Șachir, Ara Alexandru Șișmanian, Valentina Teclici, Letizia Timofte, Liliana Toma, Constantin Radu Vasile, Gina Zaharia, Iulia Zorzoliu**

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
Pierre Auguste Cot (1837–1883)
La Tempête (*Furtuna*), 1880

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

Editorial:
Sub semnul lui „probabil că"... 3

Studiu: *Mitul lui Narcis (1)*
de Costin Tuchilă 5

Vorbe cu tâlc: *Boem, boemă*
de Dan Caragea 8

Universalia:
„Mesajul" de Fernando Pessoa sau Vestirea noii religii
de Costin Tuchilă 11
Filippo Salvatore – poezia între refugiul astral și moralitatea civică
Prezentare și traducere din limba italiană de George Popescu 13
„Străinul" lui Camus sau Respingerea paternalismului
de Daniel Onaca 18
Cărțile lui Cormac McCarthy – impresie
de Maria Cecilia Nicu 21

Interviu:
Christian Tămaș: „Dacă filosoful se va retrage într-un vârf de munte, singur cu ideile lui, va fi, probabil, nefericit"
Interviu realizat de Pușa Roth 23

Centenar Marin Preda:
Codul secret din imaginarul „Risipitorilor" lui Marin Preda (2)
de Ana Dobre 27

Poem din poemele Europei:
Fabule de Jean de La Fontaine și Grigore Alexandrescu 31

Echo:
Poezii de Sonia Elvireanu, Valentina Teclici, Viorel Boldiș, Aurel Pantea, Veronica Pavel Lerner, traduse în limbi străine 33

Musica:
Festivalul Internațional „George Enescu" – o sărbătoare a muzicii (2)
de Madeleine Karacașian 39
Muzica speranței: Concursul Internațional „George Enescu" de Costin Tuchilă 44

Poesis: versuri de Rudy Roth, Victoria Milescu, Gina Zaharia, Ara Alexandru Șișmanian, Vasilica Grigoraș, Florentina Loredana Dalian, Camelia Cristescu, Cătălina Hașotti, Mariana Codrean, Ionuț Pande, Ioana-Rodica Dumitru 46

Epigrame:
Caragiale versus Urmuz (3)
de George Corbu 58

Carnet de scriitor:
Dialogurile mării de Pușa Roth 60
Lumea de acasă... de Ionuț Cristache 61
Un semn din lumea nevăzută
de Rodica Dascălu 62
Lăutarii munților mei de Gina Zaharia 64

Jurnal de călătorie:
Însemnări din Austria
de Alexandru Sfârlea 65

Traditiones:
Domnia femeilor de la vechii turci la sfârșitul Imperiului Otoman (3). Hürrem, sultana intrigilor
de Urfet Șachir 67

Anul Molière:
Molière și Lully (3)
de Costin Tuchilă, Pușa Roth 72

Aforisme:
Maxime... minime (6) de George Corbu 74

Document:
Carol I și începutul relațiilor diplomatice româno-spaniole (3) de Dan Caragea 76
Reîntâlnire cu pictorul Ion Pacea
Articol și interviu de Cornelia Bartels 81

Dialog la Antipozi:
James Gering sau Poezia ca mediu pentru definirea identității de Daniel Ioniță 85

Eseu:
Pâinea, vinul și mirul ca imagini euharistice
de Valentin Emil Mușat 90
Poemele edenice
de Constantin Radu Vasile 95

Arte vizuale:
„Exporampa", istoria unei clipe – portrete de Adelaida Mateescu 98

Cronică literară: articole de Costin Tuchilă, Valeria Manta Tăicuțu, Ioan Popoiu 100

Note de lectură de Veronica Pavel Lerner 106

Dicționar:
Reper pentru generațiile viitoare
de Iulia Deleanu 109

Antologie de umor online:
Iarmaroc cu povestiri Facebook (1)
de George Grigore 110

Roman: fragmente de Dumitru Ichim, Letizia Timofte, Ovidiu Gligu 113

Teatru:
Salonul roșu de August Strindberg, dramatizare radiofonică de Pușa Roth, teatru serial, episodul 3 121

Proză scurtă de Claudiu Neacșu, Mircea Bodnariu, Radu Comșa, Rodica Bretin, Liliana Toma, Lică Barbu, Angela Dina-Moțățăianu, Lucia Eniu 127

Umor:
Dragoste la telefon de Pompilius Micu 147

Mirajul scenei:
Oare cui nu-i place Beatles?
de Milena Munteanu 149

Poezie religioasă de Iuliana Dinu 151

Lumea copilăriei:
Cifrele jocului de Sonia Elvireanu 152
Pizza marțiană de Lăcrămioara Stoenescu 153
Poveștile copilăriei de Sonia Elvireanu 156

Universalia – Lumea copilăriei:
Carnetul de note de Cumali Karataș
Prezentare și traducere din limba turcă de Urfet Șachir 158

A(furisi)sme: *Gânduri pentru... banca timpului (4)*
de Pompilius Micu 161

Ab initio:
Soluționarea diferendelor politico-diplomatice
de Iulia Zorzoliu 163

Silogismele culturii:
Despre efectele politicii culturale (2)
de Cornelia Costin 165

Volume apărute la Editura Leviathan 168

Editorial LEVIATHAN

SUB SEMNUL LUI „PROBABIL CĂ”...

Probabil, mai degrabă sigur, *că* omenirea folosește în toate limbile pământului această sintagmă devenită leit-motivul zilelor noastre. *Probabil că* războiul va continua, *probabil că* războiul va înceta, *probabil că* va folosi bomba atomică, este *puțin probabil că* o va folosi, *probabil că* și noi (oricare țară, mai ales din Europa) vom fi țința... *Probabil* cu varianta *puțin probabil* sunt cele mai vehiculate cuvinte astăzi, dar și ieri și alaltăieri, de la pandemie încoace. *Sigur* ocupă și el un loc pe podium, mai ales la pesimiștii-optimiști, căci da, există și această categorie, aceia care sunt siguri că ne paște nenorocirea indiferent care este ea și sunt optimiști în previziunea lor. Peste probabilitatea extinderii războiului se mai anunță o iarnă cumplită, *probabil,* cea mai grea, asta și din cauza scumpirilor de tot felul. În general, prognozele meteo pe termen scurt sunt cele sigure, că doar mereu ni se spune „timpul probabil”. Dar *probabil* devine *cel mai probabil*, pentru că, *probabil*, optimiștii-pesimiști sigur doresc să rămânem ancorați în *probabil*.

A doua lună a toamnei este darnică, frumoasă, de la verde la ruginiu, într-o explozie de culori, dar, *probabil*, după opinia *probabililor*, e un truc, să nu fim pregătiți pentru frigurile polare ce se vor abate peste noi, cu furtuni de tot felul, cu tot cortegiul de vreme haină, iar în casă va fi frig (de ani buni n-a fost prea cald!), nu vom avea de mâncare etc. Întoarcere în timp, la primii oameni ai planetei? E aproape *sigur* că nu se va întâmpla decât dacă nu se vor mai juca de-a nucleara cei care conduc lumea. Sper să fie suficient de egoiști, să le placă să domnească și doar să amenințe. Dar „cerneala” curge-n valuri despre posibilele nenorociri care, *probabil*, se vor abate pe capul oamenilor de rând! Este o plăcere diavolească să se despice firul în patru, să se dea idei, să se analizeze, prognozeze, să se facă zeci de scenarii despre cum ar fi, dacă ar fi. Ce facem noi, oamenii, captivii știrilor învârtite ca dansul dervișului? Ne prindem mulți în acest vârtej și petrecem zile și nopți ca niște pui căzuți din cuib în geana nopții. Cu ce putem contrabalansa lumea lui *probabil că*...? *Probabil*, cea mai simplă idee ar fi aceea să ne apropiem de noi înșine, să ne cunoaștem, să știm ce vrem, ce alegem și, mai ales, să avem propriile noastre opinii, preocupări, chiar dacă pe ici, pe colo *probabil* va avea rolul lui, fiindcă nu putem propune orice ca certitudine. *Este posibil* ca mulți oameni să revină la preocupările lor, să încerce să se depărteze de lumea lui *probabil,* iar o parte dintre ei să scrie, să continue să scrie,

Achille Devéria (1800–1857), pictor francez, *Îngrijorarea*, litografie, 1829

alții să-și descopere această vocație (nu contează vârsta, dacă inima îți dă ghes!), benefică în felul ei, fiindcă nu există om care să nu aibă o idee care să nu fie preluată, împărtășită și chiar hulită de alții (e în legea firii omenești!). Lumea scrie poezie, proză, teatru, eseu, cronică etc., cealaltă parte a lumii citește sau trebuie să citească, spre a ostoi vanitatea sau truda celorlalți, dar toți sau aproape toți (scriitori și cititori) sunt prezenți pe rețelele binecunoscute, primii cu „opera” la vedere, integral sau parțial, iar cartea stă așezată pe un raft, privind parcă disperată (e un exercițiu de imaginație!) spre ușa pe care intră atât de puțini oameni dornici să-și îmbogățească biblioteca cu încă un volum. Acum, dacă gândim realist, socoteala e simplă chiar și pentru un mare iubitor al cărții: între a cumpăra o carte sau o pâine, alegerea e simplă, mai ales în această perioadă în care prețurile alimentelor și serviciilor exclud posibilitatea bucuriei de a cumpăra o carte. Da, dar cum să te „împiedici d-un ciot”, cum poți renunța la un vis al cărui preț nu este măsurabil în bani,

facturi, mâncare scumpă etc.? *Probabil că* bucuria învinge teama și sigur mulți își vor continua viața cu dorința de a scrie, de a citi. *Probabil că* vor mai fi amenințări, *probabil că* Europa va suporta frigul, prețurile uriașe la orice, inflația galopantă, dar omul își va găsi refugiu în scris și citit (cine are această vocație, evident!), creându-și fiecare micul său univers.

Cu acest număr **4 (17), octombrie–decembrie 2022**, numărăm cinci ani de la apariția revistei (2018, 2019, 2020, 2021, 2022) și *sigur* vom continua pentru că fiecare publicație are rolul și rostul ei în peisajul cultural românesc. Toți avem locul nostru, important este să respectăm „limba-patrie", să păstrăm frumusețea ei (toate limbile pământului sunt frumoase pentru vorbitorii lor, fiindcă reprezintă identitatea fiecăruia în parte), să promovăm valoarea, să nu ne lăsăm conduși de interese imediate, să ținem minte că timpul este judecătorul suprem și să nu ne lăsăm orgoliul să facă ierarhii subiective. **Revista „Leviathan"** publică în mod constant, în fiecare număr, peste cincizeci de autori din România și de pretutindeni, vorbitori de limbă română sau de alte limbi, în traducere, fiindcă o revistă, indiferent cum s-ar numi ea, trebuie să fie un liant, să unească „vocile", condeiele, pentru că așa înțelegem mai bine lumea, cultura lumii, doar așa se creează legătura spirituală dintre culturi.

Fiindcă acesta este ultimul număr al anului 2022, urăm tuturor un an mai bun, cu prietenie și prețuire!

Redacția „Leviathan"

„Probabil, mai degrabă sigur, că omenirea folosește în toate limbile pământului această sintagmă devenită leit-motivul zilelor noastre. Probabil că războiul va continua, probabil că războiul va înceta, probabil că va folosi bomba atomică, este puțin probabil că o va folosi, probabil că și noi (oricare țară, mai ales din Europa) vom fi ținta... Probabil cu varianta puțin probabil sunt cele mai vehiculate cuvinte astăzi, dar și ieri și alaltăieri, de la pandemie încoace."

Editura Leviathan, parte a grupului publicistic Leviathan. Amănunte în p. 168.

LEVIATHAN
VERITAS LIBERABIT VOS

Citiți portalul Leviathan.ro
adresa web: https://leviathan.ro
Cotidian exclusiv cultural, înființat în anul 2015
Știri la zi, comentarii, cronici, eseuri, rubrici de autor

Cultură
Informație
Atitudine

Un proiect media complet independent, dedicat românilor de pretutindeni.

Misiunea **Leviathan** este de a oferi conținut online care să informeze, să inspire și să educe, respectând însă inteligența cititorilor săi. Într-o epocă în care conținutul media este în cea mai mare măsură limitat la relatări partizane și lipsite de substanță, **Leviathan** își propune să ofere vizitatorilor platformei o experiență informațională autentică și inovativă.

Editor: Asociația Culturală Leviathan, București.

Adresa: leviathan.romania@yahoo.com

Pagini de facebook: Revista Culturală Leviathan (https://www.facebook.com/leviathan.romania/)

Diaspora culturală românească (https://www.facebook.com/groups/diaspora.culturala.romaneasca/)

Zâmbetul unește (https://www.facebook.com/Z%C3%A2mbetul-une%C8%99te-352487118804478/?modal=admin_todo_tour)

Lumea noastră (https://www.facebook.com/groups/511105329335657/)

Descoperă scriitorul din tine (https://www.facebook.com/Descoper%C4%83-scriitorul-din-tine-884744138559599/?modal=admin_todo_tour)

Studiu

MITUL LUI NARCIS (1)

Costin Tuchilă

Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Mitul, spune Mircea Eliade, este un model exemplar. „Mitul povestește o istorie sacră, adică un eveniment primordial, care a avut loc la începutul Timpului, *ab initio*. […] «A spune» un mit înseamnă a declara ceea ce s-a petrecut *ab origine*. Odată «spus», adică revelat, mitul devine adevăr apodictic: el întemeiază adevărul absolut. «Este așa pentru că se spune că este așa» […]. Mitul proclamă apariția unei noi «situații» cosmice sau a unui eveniment primordial. El este deci, mereu, povestea unei «creații»: se povestește cum s-a săvârșit ceva, cum a început *să fie*. Iată de ce mitul este solidar cu ontologia; el nu vorbește decât despre *realități*, despre ceea ce s-a întâmplat *cu adevărat*, de ceea ce s-a manifestat pe de-a-ntregul.” [1] Adevăr revelat, exemplaritatea mitului constă în faptul că el este prin excelență realitate sacră. În ordine mitică, „*sacrul* este *realul* prin excelență” [2], evenimentul primordial fiind așadar real și semnificativ. „Nimic din ceea ce ține de sfera profanului nu participă la Ființă, deoarece profanul n-a fost întemeiat ontologic de mit, nu are un model exemplar.” [3] Modelul mitic presupune deci deschiderea spre universal, tocmai pentru că el convoacă lumea spiritului. Dacă profanul nu poate depăși sfera domesticului, sacrul este cosmic. Motiv pentru care orice eveniment mitologic este absolut, instaurând o structură de necontestat.

Mitul produce prin urmare o presiune puternică asupra unui sistem oarecare de semne, sistem care este de fapt codificat în mod artificial, fie că ne referim la codul etic sau la cel estetic. Este o presiune determinată ontologic, în ciuda faptului că justificarea ei este cel puțin neclară. Nici n-ar putea să fie altfel, căci evenimentul mitic, absolut, își este suficient sieși. El sacralizează efecte, ocolind rețeaua de cauzalități. Mitul este povestirea inițiatică a învelișurilor primordiale ale misterului. De aceea cunoașterea mitică nu urmează căile obișnuite – sau, mai exact, obișnuite pentru noi, moderniii, care în orice activitate de cunoaștere, dorim să ajungem rapid și sigur la esența lucrurilor. De aici o anumită dificultate de receptare, pentru că povestirea mitică revelează suprafețele și, numai după necesara inițiere, substanța, adică exact invers decât am proceda noi pe cale rațională. Întotdeauna, cauza rămâne secretă, în aceasta constând la urma urmei exemplaritatea mitului.

Model exemplar este și structura metamorfozelor, mituri care povestesc originea și transformările contradictorii ale unor componente ale universului, în mitologia greco-romană. Rolul lor este în primul rând explicativ, folosind tradiția mitică, singura acceptată într-o societate care trăia sub semnul unei fabuloase sacralități. Dacă le considerăm geneze, odată ce ele explică un fond considerabil de elemente din universul înconjurător, trebuie imediat adăugat că metamorfozele au un caracter surprinzător, pe care și-l păstrează nealterat de mai bine de două milenii și jumătate. Cu cât le cunoști mai îndeaproape, cu atât constați că încă mai ai ceva de descoperit. Regnuri întregi se întretaie în aceste narațiuni mitice, transformările sunt miraculoase, „personajele” apar și dispar pe neașteptate, natura întreagă este un inventar uriaș de vase comunicante, cheia deslușirii acestui labirint neputând fi aflată cu ușurință. Dacă cineva s-ar încumeta să alcătuiască o structură operațională, la capătul întreprinderii sale ar observa fără îndoială că schema nu funcționează decât în mică măsură. Nu e vorba, în cazul metamorfozelor din mitologia greco-romană, de ceea ce numim noi astăzi ambiguitate [4], ci de o plurivalență de sensuri care a condus, în timp, la

[1] **Mircea Eliade**, *Sacrul și profanul*, traducere din limba franceză de Rodica Chira, București, Editura Humanitas, col. „Heros”, 1992, p. 88–89.

[2] Ibidem, p. 89.

[3] Ibidem.

[4] Ambiguitatea a fost clasificată de **William Empson** în vol. *Seven Types of Ambiguity* (1930, ediție revizuită, 1953). *Șapte tipuri de ambiguitate*, traducere de Ileana Verzea, București, Editura Univers, 1981.

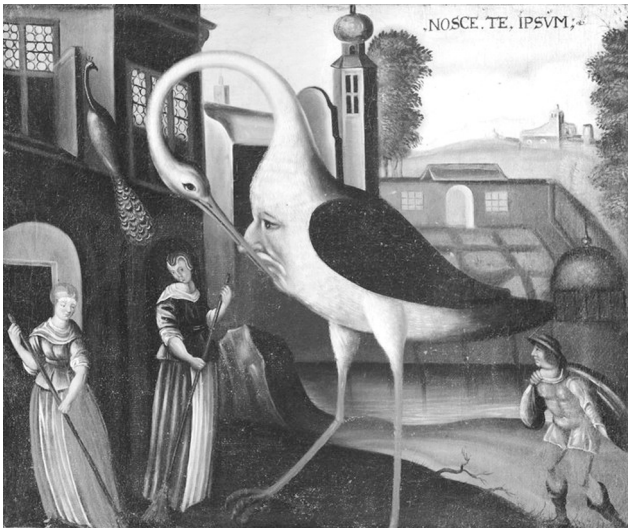

Nosce te ipsum (Cunoaște-te pe tine însuți), imagine alegorică de autor necunoscut, pânză bătută în cuie pe ramă neagră, probabil secolul al XVII-lea, Castelul Skokloster, Suedia

o multitudine de interpretări, toate posibile, ba chiar „rezonabile" pentru simplul motiv că figurile legendare respective le permit. Și chiar mai mult decât atât, continuă să le stimuleze, chiar dacă nu conștientizăm întotdeauna acest lucru.

La greci, aceste mituri erau grupate geografic, circulația lor fiind însă generalizată. Mitul lui Narcis face parte din corpul legendelor beoțiene, foarte cultivate în epoca alexandrină. Sub aparența explicării originii unei flori, narcisa, asociată și ea, cum vom vedea, morții, se ascunde un mit cu largi implicații psihologice, comportamentale și estetice. Nu exagerez cu nimic afirmând că el a devenit unul dintre cele mai fertile atât în plan psihologic, filosofic, cât și în planul imaginației artistice. Aceasta, pe de o parte datorită faptului că legenda lui Narcis conține o componentă psihologică evidentă, puternică, neegalată de nici una dintre celelalte figuri mitologice. Pe de altă parte, datorită sugestiilor atât de bogate pe care le oferă imaginației noastre.

„Primul dintre grecii antici care a încercat să ducă la ultimele consecințe deviza ce va fi scrisă mai târziu pe templul lui Apollo, a sfârșit prin a se sinucide. Legenda a avut însă grijă să ascundă adevărul, insistând asupra faptului că Nemesis l-a pedepsit pe Narcis să se îndrăgostească de propria-i înfățișare văzându-și chipul într-o fântână." [5]

Deviza de pe templul lui Apollo de la Delfi, „Gnothi seautón" (Γνῶθι σεαυτόν, „Cunoaște-te pe tine însuți"), avea, se pare, un sens mult mai restrictiv decât cel care i-a fost atribuit ulterior. Ea însemna, conform interpretării lui Theofil Simenschy [6]: „Cunoaște condiția ta de muritor și nu căuta să te ridici deasupra ei." Un argument care vine în sprijinul unei asemenea înțelegeri îl reprezintă textul lui Platon din *Protagoras*, în care se află cea mai veche enumerare a celor 7 înțelepți ai antichității: Thales din Milet, Pittacos din Mytilene, Solon din Atena, Bias din Priene, Cleobul din Lindos, Myson din Chenea, Chilon Lacedemonianul.

„Aceștia toți erau adepți, admiratori și elevi ai spartanilor în ceea ce privește educația. Și oricine s-ar putea convinge că știința lor era de acest gen, gândindu-se la cuvintele scurte, vrednice de memorat, pe care le rostea fiecare dintre ei și pe care ei înșiși, adunându-se cu toții, le-au dedicat lui Apollo ca pe o lamură a științei, gravând pe templul de la Delfi cuvintele pe care toată lumea le venerează: «Cunoaște-te pe tine însuți» și «Totul cu măsură»." [7]

Între cele două precepte citate în dialogul platonician există fără îndoială o legătură, pe care semnificația morală a legendei beoțiene nu o eludează. Dimpotrivă, *măsura* devine obligatorie pentru a preîntâmpina un final tragic precum acela al lui Narcis, dacă el este interpretat ca mit al cunoașterii de sine. Dar conține oare legenda vechilor greci elemente certe care să ne conducă la o asemenea interpretare? Răspunzând afirmativ, trebuie să observăm de îndată tentația de a extinde în plan simbolic sensurile de bază ale legendei. Dar, refuzând această tentație nu vom rămâne oare la suprafața lucrurilor, prizonieri ai misterului?

La trei veacuri și jumătate distanță față de perioada în care Platon ar fi scris dialogul *Protagoras*, traducătorul său latin, Cicero, va propune această interpretare oarecum surprinzătoare a devizei gravate pe templul lui Apollo:

„Lucrul cel mai de seamă este să-ți vezi sufletul prin suflet, și fără îndoială că acesta-i sensul preceptului lui Apollon prin care îndeamnă ca fiecare să se cunoască pe sine." [8]

Îndrăgostit de propria imagine reflectată în apa unui izvor (cf. *Metamorfozelor* lui Ovidiu), Narcis ilustrează, în varianta antichității grecești, tragedia orgoliului, a incomunicabilității și a introvertirii. Pedeapsa divină nu apare ca un

[5] **Octavian Paler**, *Mitologii subiective*, București, Editura Eminescu, p. 116.

[6] **Theofil Simenschy**, *Un dicționar al înțelepciunii. Cugetări antice și moderne*, ediție îngrijită de Mihai Grădinaru, 4 volume, Iași, Editura Junimea, 1970–1975.

[7] Note de **Șerban Marinescu** la *Protagoras*, în vol. Platon, *Opere*, vol. I, ediția a II-a, traducere în limba română de **Șerban Mironescu,** București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975. „Totul cu măsură", v. nota 11.

[8] **Cicero**, *Tusculanae disputationes*, c. 45 î.Hr.

accident în ordinea firii, pentru că nicio pedeapsă divină nu este întâmplătoare. Ordinea sacră este prin urmare respectată întru totul. Ceea ce contravine tiparului existențial hotărât de zei este sancționat cu asprime. Dacă prin chipul reflectat în apă, Narcis nu ar fi făcut decât să se descopere pe sine și să se cunoască pe sine, sfârșitul lui nu ar fi fost tragic. Dar pedeapsa zeiței Nemesis, fiică a lui Nyx (Noaptea) după Hesiod, a urmărit să sancționeze tocmai excesul, lipsa de măsură. Se cuvine amintit că Nemesis, divinitate infernală, devenită „personificarea răzbunării divine" [9], avea inițial funcția de a supraveghea „ordinea și echilibrul în univers sub raport moral, prin cântărirea riguroasă a fericirii și nenorocirii umane". Substantivul comun *nemesis* are, la Homer, sensul de „justiție divină". În aceeași epocă arhaică, Hesiod vede în Nemesis personificarea conștiinței. Abia mai târziu, tragicii o vor prezenta „în primul rând ca răzbunătoare a crimelor și pedepsitoare a aroganței, înrudită deci cu grupul Eriniilor" [10]. Zeița urmărea aplicarea preceptului dreptei măsuri („Midén ágan" [11]), înscris și el pe frontonul templului lui Apollo. Lipsa de măsură era considerată un păcat prin care omul își depășea condiția, „statutul comun de muritor", dezechilibrând universul.

Continuare în numărul următor al revistei

Fragment din studiul *Oglinzile lui Narcis*

„Mitul lui Narcis a devenit unul dintre cele mai fertile atât în plan psihologic, filosofic, cât și în planul imaginației artistice. Aceasta, pe de o parte datorită faptului că legenda lui Narcis conține o componentă psihologică evidentă, puternică, neegalată de nici una dintre celelalte figuri mitologice."

[9] **Anca Balaci**, *Mic dicționar mitologic greco-roman*, București, Editura Științifică, 1966, p. 264.

[10] Cf. **Victor Kernbach**, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

[11] **μηδέν άγαν**, „nimic în exces", „totul cu măsură". În traducere latină, la **Terențiu**, „ne quid nimis", *Andria,* 61.

Franz Caucig (Franc Kavčič, 1755–1828), pictor de origine slovenă, *Narcis*, 1810

Vorbe cu tâlc

BOEM, BOEMĂ

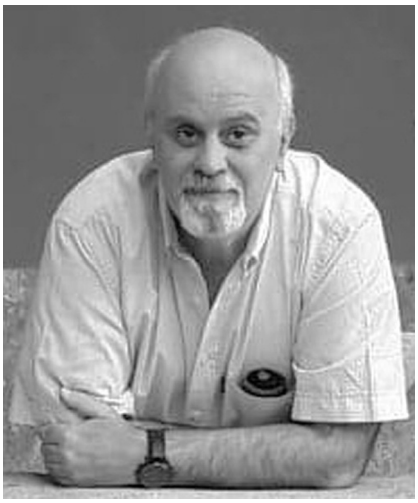

Dan Caragea

Lingvist, eseist, critic de artă, traducător
Portugalia

Îmi aduc aminte de exaltarea pe care cuvintele **boem** și **boemă** mi-au provocat-o spre sfârșitului liceului. Ce putea rivaliza cu acel trai dus de azi pe mâine, o existență indigentă, dar libertină, înrobită plăcerilor, cu petreceri extravagante, la care se venea într-o vestimentație când spilcuită, când flenduroasă, o viață închinată unei arte istovite, de atelier, mansardă și cabaret! Cam asta mi-a rămas în cap dintr-o carte fascinantă: *Parisul literar în veacul al XIX-lea* de Pierre Labracherie (București, Editura Univers, 1974; ediția originală: *La vie quotidienne de la bohème littéraire au XIXe siècle*, [Paris], Hachette, 1967). O carte despre boema literară franceză. Desigur, sensul lingvistic l-am deprins mult mai târziu.

Cine va căuta în *Dicționarul etimologic al limbii române* (2011) cuvântul **boem** va da peste două intrări (omonime), aparent fără nicio legătură între ele, căci la noi lexicografia de după război a „înăbușit" etimologia:

> **BO*E*M**[1] s.m., s.f., adj. „persoană care face parte din populația de bază a Boemiei; privitor la Boemia și la populația ei – (habitant) de la Bohême" 1675 (var. *bohem*[1]). Top. *Boemia* (der. regresiv) SDLR, DEX sau < fr. *bohême* DA; var. *bohem*[1] < lat. neol. *Bohemus,* pol. *bohem*. Fam.: **boemi*an*** s.m. 1939, var. *bohemian* ← top. *Boemia;* **boemi*ană*** s.f. 1939, var. *bohemiană* ← *boemian;* **boemo*aică*** 1912, var. *bohemoaică*.
>
> **BO*E*M**[2] s.m., s.f., adj. „persoană care duce o viață dezordonată; existență în afara regulilor sociale" – bohême 1912, var. *bohem*[2]. Fr. *bohême*.

Prin urmare, etnonimul **boem**[1] este considerat în *DELR* fie un derivat regresiv, ca la August Scriban, în *Dicționaru limbii românești* (1939), sau în *DEX*, fie un împrumut din franceză, ca în *Dicționarul limbii române* (1913), coordonat de Sextil Pușcariu. Dând cele două soluții, fără a le mai cerceta, *DELR* se comportă mai degrabă ca un colector de propuneri decât ca un dicționar academic de referință. Vom reține și faptul că, pentru varianta ***bohem*[1]**, avem o cu totul altă rută (deși Scriban scrie ***bohem*** și ***Bohemia*** în titlu), și anume, din lat. neol. *Bohemus,* pol. *bohem*.

Forma de bază **boem**[1] nu este atestată în *DELR,* ceea ce înseamnă că autorii nu și-au prea bătut capul, dar pentru variantă apare anul 1675. Cum nu se indică sursa, a trebuit să descoperim, cercetând bibliografia, că 1675 este anul în care Miron Costin și-a încheiat *Letopisețul*. Iată și unica apariție în această cronică:

> „Iară de la celelalte craii creștinești fără nice o nedejde de agiutoriŭ s-au întorsŭ solii lor și încă de la némți oprise și marginile țărîi sale, nice pre banii săi léșii să nu facă lefecii, avîndu împărățiia Neamțului pre acéle vrémi mare zarve și amestecături cu Crăiia **Bohemului,** care crăie, cu altŭ nume, să dzice Cehul." || Miron Costin, *Letopisețul Țărîi Moldovei de la Aaron Vodă încoace,* cap. IX, *Wikisource.* [1]

Cel mai probabil ***bohem*** va fi intrat în vocabularul cronicarului din latina savantă. Nu am înțeles însă de ce se indică în *DELR* și pol. *bohem* sugerându-se că așa i-ar fi numit pe atunci polonezii pe cehi. Fiind vorba de un cuvânt vechi, pe care bunul nostru cronicar l-ar fi deprins la leși (Costin se folosește în scrierea letopisețului mai ales *de Chronicon gestorum in Europa singulanum,* a episcopului Piasecki, dar și de alte izvoare polone [2]), acesta nu putea fi absent din dicționarul lui Samuel Linde (*Słownik języka polskiego,* vol. I, Lvov, 1854) și nici din cele mai dinspre noi. L-am găsit într-un alt *Słownik języka polskiego,* de Jan Karłowicz, Adam Antoni Kryński, Władysław Niedźwiedzki (7 vol., Varșovia, 1900–1927), unde, așa cum bănuiam, are înțelesul lui **boem**[2], cu mențiunea că este un împrumut din franceză.

[1] **https://ro.wikisource.org/wiki/Letopise%C8%9Bul_%C8%9A%C4%83r%C3%AEi_Moldovei_de_la_Aaron_Vod%C4%83_%C3%AEncoace**, accesat în 18.7.2022.

[2] **Miron Costin**, *Letopisețul Țării Moldovei dela Aaron vodă încoace*, ed. P.P. Panaitescu, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1944, p. XLIII și urm. (Introducere)

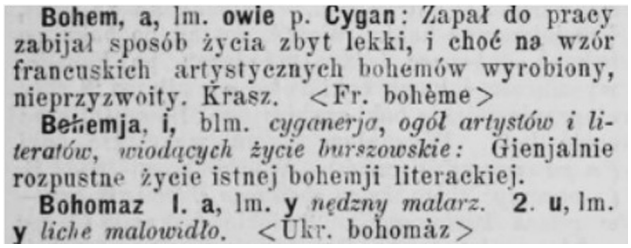

Bohem, a, lm. **owie** p. **Cygan**: Zapał do pracy zabijał sposób życia zbyt lekki, i choć na wzór francuskich artystycznych bohemów wyrobiony, nieprzyzwoity. Krasz. <Fr. bohème>

Beĥemja, i, blm. *cyganerja, ogół artystów i literatów, wiodących życie burszowskie:* Gienjalnie rozpustne życie istnej bohemji literackiej.

Bohomaz 1. a, lm. **y** *nędzny malarz.* **2. u,** lm. **y** *liche malowidło.* <Ukr. bohomàz>

La fel stau lucrurile și în cehă, unde *bohém* are doar sensul modern din franceză („umělec, jehož způsob života se vymyká konvencím, tzn. žije volně, neuspořádaně") [3].

În sprijinul tezei exclusiv latiniste pentru explicarea cuvântului ***bohem,*** vom aduce mai multe dovezi.

La 1717, în Catastihul (bibliografia, am zice azi) la *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor,* Dimitrie Cantemir îl citează și pe

„Dubravie, istoric **Bohem**",

acesta fiind Ioannes Dubravius (în cehă: Jan Skála z Doubravky), cronicar care a trăit între 1486–1553 și a scris *Historiae Regni Boiemiae,* 1552.

Prima lucrare lexicografică care tratează acest cuvânt este vechiul *Dictionariu Rumanesc, Lateinesc, si Unguresc* de Ioan Bobb, vol. I, Cluj, Tipografia Colegiumului Reformaților, 1822, unde apar deopotrivă ***bohem*** și ***Bohemia***, într-un paralelism perfect cu corespondentele din latină, originea fiind evidentă.

În scrierile sale lingvistice, B.P. Hasdeu folosește în mod curent ***boem/bohem*** (dar și derivatul ***boemește/bohemește,*** neînregistrat de dicționare, deși poate fi atestat încă din 1861, în *Foaia pentru minte, anima si literatura,* Brașov, nr. 36, 27 septembrie [4]), în loc de *ceh, cehește,* din simpatie pentru acest latinism, prezent deopotrivă în germană și franceză:

> „El nu presintă nici o probă despre adevărul aserțiunii sale, afară numai de o gólă afirmare, care putea să fi fost o simplă consecință a patriotismului seŭ local **boem**." || B.P. Hasdeu, *Cărțile poporane ale românilor în secolul XVI,* București, Noua Tipografie Națională C.N. Rădulescu, 1879, p. 269.

> „Aprópe aceĭașĭ proporțiune în aceleașĭ condițiunĭ ne întîmpină în marele dicționar **bohem** al luĭ Jungmann." || B.P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae,* vol. I, București, Stabilimentul grafic Socec & Teclu, 1887, p. 4.

> „**Bohemesce**, din interjecțiune s'a format un verb regulat *hagdáti* (citesce: gaĭdati), pe lîngă interjecțiunea *hagdum*." (Jungmann, *Slownjk,* I, 649) || B.P. Hasdeu, *idem,* p. 575.

Latinescul medieval *Bohemus* provine din lat. *Boihaemum* (atestat la Tacit), un etnonim hibrid, cu sensul „țara (*hem*) *Boilor*". *Boii* (atestat la Cezar) sunt un popor celt (sg. *Boius, -a*). La numele acestora s-a adăugat *hem,* care e protogermanicul **haimaz,* „acasă". Nu se cunoaște sensul numelui *Boi,* dar este posibil să însemne „războinic". [5]

Iată de ce, considerăm noi, *Dicționarul limbii române moderne* (1958) a propus soluția etimologică corectă. Derivarea regresivă nu este soluția, căci, în acest caz, ar presupune atestarea în prealabil a toponimului. Al doilea inconvenient este că astfel de soluții etimologice cer o abordare lexicografică enciclopedică. Or, *DELR* nu este și un dicționar etimologic de nume proprii.

A doua cale de pătrundere este desigur cea franceză. Pușcariu are dreptate, dar pe jumătate, în *Dicționarul limbii române* (1913), când îl dă din fr. *bohème* (lat.-med. *Bohemus*), tratând ambele sensuri într-un singur articol. Cuvântul a fost cu siguranță reîmprumutat (așa se explică forma **boem,** după rostire). L-am atestat, pentru completarea *DELR,* în 1861:

> „Nemtii se invetie nemtiesce, **boemii** boemesce." || *Amiculu scólei,* Sibiu, nr. 19, 13 mai 1861, p. 154.

Ar mai merita poate amintită și *Enciclopedia română,* I, Sibiu, 1898, pp. 514–517, cu multe ocurențe în articolul despre toponim. Și iată că am ajuns și la **boem²**.

În franceză, încă din veacul al XV-lea, s-au numit *boemi (boemieni)* țiganii, crezându-se, în mod eronat desigur, că acești nomazi ar fi originari din Boemia. Abia în secolul al XVII-lea, prin extensie, li s-a spus așa și persoanelor care nu se conduceau după regulile sociale, mai degrabă vagabonzilor. Ulterior, de prin 1834, au început să fie numiți *boemi* scriitorii și artiștii al căror stil de viață nu se adapta convențiilor vremii. Iată articolul din dicționarul lui Littré, vol. I, 1873:

> 1. Nom de bandes vagabondes, sans domicile fixe, sans métier régulier, et se mêlant souvent de dire la bonne aventure: on leur donne aussi le nom d'Égyptiens et de Zingaris (voy. ZINGARI).
>
> 2. *Par extension,* vagabond, qui est de mœurs déréglées. Mener une vie de bohème.
>
> 3. S. f. La bohème, l'ensemble des gens qui mènent une vie de bohème. [6]

În fine, pentru „a lega" cele două accepții, vom apela la *Dicționaru limbii românești* (1939), al lui August Scriban, cel care indică „veriga" lipsă:

> ***Bohém, -ă** s. (d. *Bohemia;* fr. *Bohème,* Ceh și țigan, fiindcă se credea că Țiganiĭ au venit în Francia din Bohemia: mlat. *Bohemus*). Ceh, Bohemian, locuitor din Bohemia. Adj.

[3] **https://www.nechybujte.cz/slovnik-soucasne-cestiny**, accesat în 19.7.2022.

[4] Textul a fost preluat și de Aron Pumnul în *Lepturariu rumînesc*, II, Viena, 1863.

[5] Cf. *TLFi*, **https://www.cnrtl.fr/definition/** și *Online Ethymology Dictionary*, **https://www.etymonline.com/**, accesate în 19.7.2022.

[6] Citat după ediția online: **https://www.littre.org/**, accesat în 19.7.2022.

Limba bohemă. Fig. Om cu viață de vagabond și cu aere de intelectual saŭ artist. Adj. *O viață bohemă.* – Și **Boem.**

La noi, sensul de „țigan", care explică la francezi pe cel de vagabond și apoi de artist care nu trăiește după convențiile sociale, pare să nu fi existat, de unde „ruptura" semantică, în mintea vorbitorilor, dintre cele două cuvinte.

„[…] Faguet a rămas până la urmă un **bohem**, lipsit de orice eleganță exterioară, dezordonat în îmbrăcăminte, și în gesturi, adesea soliloc." || Eugen Lovinescu, *Critice,* vol. II, București, Librăria Alcalay & Company, 1920, p. 149.

În cariera literară, dar și lingvistică a termenului, un rol cu totul particular l-a jucat romanul lui Pantazi Ghica, *Un boem român* (București, Tipografia jurnalului Național, 1860). Citez după ediția ELTeC, corectată de Lucreția Pascariu [7]:

„**Boemiĭ** nu sunt aceĭ vagabonzĭ desfrănațĭ pe cariĭ îĭ descrie uniĭ autorĭ; nu se recrută, după cum credŭ ignoranțiĭ despre viața de **Boemia,** d'intre șarlatanĭ și viționșĭ, nicĭ d'intre negustorĭ groșĭ la pungă, groșĭ la ceafă și groșĭ la minte, nicĭ d'intre tămpiță a căror inteligență este bornată și al căror vis de ambițiune se mărginește să căștige un post; nu; ea nu e acea viață arătată de uniĭ cu colerĭ așa de sombri; care tăraște cu ea sdrențele, viținl și conrupțiunea, se sfărșaște în un spital și se aruncă în un mormânt necunoscut și uĭtat de toți, neudat de nicĭ o lacrimă."

Credem că **boemă** ar fi meritat o intrare separată, așa cum procedau *DLRLC* (1955–1957) și *DLRM* (1958), și nu cum a decis *DEX,* urmat de *DELR*. Motivul principal este de natură culturală, în multe limbi pătrunzând doar cu referire la acest fenomen. Considerăm că avem de-a face cu un concept al vieții literar-artistice, format în secolul al XIX-lea în Franța, răspândit mai apoi și în alte țări, și care a fost îndelung cercetat. *Enciclopedia Universalis* scrie:

„L'expression «bohème littéraire» est utilisée depuis le XIXe siècle pour qualifier un type de sociabilité fonctionnant sur le mode de la marginalité. Sémantiquement, le mot renvoie au peuple tzigane et à la région où Charles Nodier a planté ses sept châteaux (*Histoire du roi de Bohême et de ses sept châteaux*, 1830). Pourtant, l'histoire de ce «doublet linguistique» est pleine de zones d'ombre. On ne sait quand et comment le sens a glissé de la désignation du peuple rom à celle d'une catégorie d'hommes de lettres. En 1694, le *Dictionnaire de l'Académie* réunit «bohême», «bohémien» et «bohémienne» pour décrire une «sorte de gens vagabonds, libertins, qui courent le pays, disant la bonne aventure au peuple crédule, & dérobant avec beaucoup d'adresse». L'épithète qualifie par extension une existence errante et des mœurs désordonnées. L'édition de 1835 enregistre l'expression «mener une vie de bohème» déjà présente chez Fénelon. Mais c'est le *Grand Dictionnaire universel* de Pierre Larousse qui file le plus longuement une métaphore revendiquée par la littérature et déjà devenue un cliché. Bohême: «nom donné, par comparaison avec la vie errante et vagabonde des Bohémiens, à une classe de jeunes littérateurs, ou artistes parisiens, qui vivent au jour le jour du produit précaire de leur intelligence»."

Am mai putea aduce în discuție, pentru prestigiul articolului, operele *La Bohème* de Puccini (1896) și Leoncavallo (1897), pe baza romanului *Scene din viața de boem* (1851) de Henri Murger, sau celebrul cântec *La Bohème* de Charles Aznavour.

Despre **boemie** (*boem* + *-ie*), cuvânt folosit și astăzi, dar netratat de niciun dicționar, Pantazi Ghica ne-a lăsat câteva considerații la 1860:

„**Boemia** este sărăcia răzândă iar nu mizeria plângândă; **Boemia** este tinerețea voioasă, viitorul strălucind, studiul ardent, iluziunele aurite, amorul este dimineața primevereĭ cu soarele luĭ radios care'ncălzește sufletul și înbărbătează inima; **Boemia** este cântecul, curagiul și devuementul, sunt florile suave cu dulce profum sădite pe calea tinereței. Este adese orĭ celebritatea." || Pantazi Ghica, *Un boem român*, București, Tipografia jurnalului Național, 1860.

Cuvântul a supraviețuit, l-am întâlnit la Rebreanu, Cezar Petrescu și la alți scriitori mai recenți:

„Patul lui Stelică era la intrarea în cameră, imediat pe dreapta, l-a ales special, să-i fie mai la îndemână, cine l-a cunoscut știe foarte bine că era caracterizat de o **boemie** olimpiană." || Antonie Iorgovan, *Golgota tranziției,* București, Editura Globus, 1995, p. 49.

„Am petrecut trei luni de **boemie,** locuind într-un hotel modest, și am descoperit împreună secretele orașului." || Andrei Șerban, *O biografie,* Iași-București, Editura Polirom, 2012, *ebook*.

Și o ultimă precizare privind prima atestare, în 1872, pentru adj. ***boemian/bohemian, -a,*** ignorat de *DELR*:

„districtul politic Brod **boemian**" || *Foaia legilor imperiale pentru regatele și țerile reprezentate în senatul imperial,* Viena, 1872, p. 182.

Lisabona, Portugalia

„Îmi aduc aminte de exaltarea pe care cuvintele boem și boemă mi-au provocat-o spre sfârșitul liceului."

[7] **https://distantreading.github.io/ELTeC/rom/ROM097.html**, accesat în 19.7.2022.

Universalia

„MESAJUL" DE FERNANDO PESSOA SAU VESTIREA NOII RELIGII

Costin Tuchilă

Un eveniment editorial l-a constituit apariția, în septembrie 2022 la Editura Leviathan, a volumului *Mesajul/ Mensagem* [1] de **Fernando Pessoa**, ediție bilingvă, în traducerea lui **Dan Caragea**. Această nouă traducere, excelentă, superioară celorlalte două (de Roxana Eminescu, 1980 și Dinu Flămând, 2017) urmează cu fidelitate ediția princeps, realizată sub atenta supraveghere a poetului, publicată în octombrie 1934 la Parceira Antonio Maria Pereira din Lisabona și reprodusă recent în ediția lui Luiz Fagundes Duarte [2] (aceasta comparată de traducător cu alte ediții din ultimele decenii). Spun cu fidelitate, referindu-mă nu numai la acuratețea textului original, ci și la așezarea în pagină, așa cum a fost dorită de poet, păstrată riguros de Editura Leviathan pentru acest volum.

Mensagem este singurul volum de versuri în limba portugheză publicat în timpul vieții de Pessoa (13 iunie 1888, Lisabona–30 noiembrie 1935, Lisabona), scriitor devenit astăzi, cum spune Dan Caragea, „unul din autorii canonici ai literaturii universale din secolul al XX-lea" – mai mult chiar, „pentru industria cărții și pentru turism […] un brand internaționalizat." În parte, celebritatea „excentricului" scriitor se datorează creării și cultivării heteronimilor, unora inventându-le biografii. S-au identificat peste 70 de nume (identități) plăsmuite de Pessoa, după alte surse, mai multe (127). Cei mai importanți, poeți cu stiluri diferite, sunt: Alberto Caeiro (fără profesie, 1889–1915, poet considerat bucolic), Álvaro de Campos (inginer, n. 1890), Ricardo Reis (n. probabil în 1887, medic, cu educație iezuită, autor, mai ales, de ode în gustul antichității grecești și latine). Lor li se adaugă semi-heteronimul Bernardo Soares. Practica de a scrie și publica sub nume diferite nu era nouă, o găsim la Kirkegaard și chiar în epoci mai îndepărtate iar în literatura portugheză există un exemplu notoriu: poetul Carlos Fradique Mendes, în textele căruia se întrevăd ecouri baudelairiene, de fapt o farsă literară pusă la cale în 1869 de trei reprezentanți ai generației de la 1870, Eça de Queiroz, Antero de Quental și Jaime Batalha Reis, „proiect unic de heteronimie colectivă din istoria literaturii universale" [3].

Caracterizat pe scurt, tripticul *Mensagem*, cuprinzând 44 de poezii scrise între 1913 și 1934, „prezintă istoria *esențială* a Imperiului Portughez – trecută, prezentă și viitoare –, altfel spus, nașterea, creșterea și descreșterea sau agonia, urmată de o prevestită resurecție. Două direcții mitice străbat această istorie, în termenii lui Mircea Eliade: una genetică, a originii, și o alta, soteriologică, a menirii." (Dan Caragea, *Prefață*). Traducerea, completată de prefață și note erudite, a însemnat în acest caz, în primul rând, echivalarea pentru cititorul român a *figurilor esențiale* ale istoriei Portugaliei, într-un limbaj care să devină semnificativ inclusiv prin detalii istorico-mitologice, pentru o cât mai exactă descifrare în limba țintă a planului referențial din versurile lui Pessoa: de la mitologia fondării Lisabonei (Ulise), a națiunii (Afonso Henriques), regele Sebastian, care va genera mitul reîntoarcerii mesianice, sebastianismul (prima parte, *Brasão/Blazonul*) și istoria Descoperirilor, „Imperiul maritim" (*Mar português/ Marea portugheză*) la „dezamăgirea în fața prezentului decadent" și profeția celui de-al Cincilea Imperiu, ce va să vină, în care Doritul (Dom Sebastião/Regele Sebastian) devine în imaginația poetului, *Tăinuitul* (*O Encoberto*), „cel care nu s-a revelat încă". Așadar, *sebastianismul* se contopește aici cu ceea

[1] **Fernando Pessoa**, *Mesajul/Mensagem*, traducere din limba portugheză, prefață și note de **Dan Caragea**, București, Editura Leviathan, 2022.

[2] **Fernando Pessoa**, *Poemas Publicados em Vida. II. Mensagem,* ediție de Luiz Fagundes Duarte, ediție digitală gratuită, Imprensa Nacional, Lisabona, 2020.

[3] Cf. **Cristina Petrescu**, în ediția bilingvă **Carlos Fradique Mendes**, *Poezii/Poesias*, traducere, prefață și note de Cristina Petrescu, București, Editura Eikon, 2021.

ce s-a numit *saudosismo* [4], sentiment (dacă nu cumva chiar mit) și el specific portughez. „[…] Al Cincilea Imperiu este un imperiu spiritual, moral, cultural și civilizațional. Un imperiu a cărui menire este de a salva Occidentul și umanitatea de la decadență și autodistrugere." (Idem, *Prefață*).

Rezumând, acesta ar fi *Mesajul* lui Fernando Pessoa, poet care, de fapt, nu pare deloc excentric în acest volum, în care se supune rigorilor formei fixe. Prima observație care trebuie făcută este în privința titlului volumului și al secțiunilor, *Mensagem, Brasão* și *Mar Português*, traducătorul motivând atât din punct de vedere strict lingvistic, cât mai ales prin conținut, opțiunea pentru forma articulată a substantivelor: „Volumul se cheamă la noi *Mesajul,* pentru că nu credem că este vorba de un *mesaj* generic, ci de vestirea noii religii, în sens explicit (revelat, exoteric și local), dar și implicit (ocult, ezoteric și simbolic). Sunt, neîndoios, în această carte nenumărate mesaje pe care specialiștii ni le relevă la noi și noi lecturi. Columna lor nesfârșită este *Mesajul.* […] Desigur, în portugheză nu este necesar articolul când numim concepte. În românește, am propus *Marea Portugheză,* și nu *Mare Portugheză,* pentru că nu credem că este vorba de vreo mare dincolo de litoral, locală, cum am zice «marea românească», ci de un termen propriu, așa cum spunem *Marea Mediterană* sau *Oceanul Atlantic.* Este vorba deci de «marea legată,» «marea fără sfârșit», planetară, revelată de Descoperiri și stăpânită de întâiul imperiu maritim al lumii. E un concept poetic, echivalând cu cel istorico-geografic." Aceleași considerente sunt valabile și pentru *Blazonul*. Alegerea formelor articulate are așadar perfectă acoperire.

Remarcabile sunt în noua traducere vocabularul și structura prozodică, foarte apropiată de original, explicate și în *Note*, cu detalii pentru fiecare poezie: datare, ample referințe lămuritoare pentru fiecare dintre figurile istorice din acest suprapoem (altfel, greu de înțeles pentru cititor) trimiteri frecvente, absolut necesare, la epopeea lui Camões, *Lusiada* (*Os Lusíadas*), cu indicarea cântului și a versurilor. Apoi, pentru prima oară, informații privind structura prozodică a originalului și a traducerii, cu indicarea libertăților pe care, inevitabil, traducătorul și le-a permis.

În privința vocabularului folosit, este de reținut faptul că, prin compararea portughezei cu alte limbi romanice (italiana sau spaniola), între portugheză și română distanța este mai mare, neexistând cvasisuprapunerile care ușurează munca traducătorului. Explicația este de natură etimologică („etimologia vocabularului reprezentativ"), de istoria limbii literare (sensuri denotative și conotative, număr variat de silabe, rimele etc): „Atenți la opțiunea clară a lui Pessoa de a folosi o grafie arhaizantă (azi amintită doar prin unele cuvinte în edițiile curente), am recurs, pentru acel efect de «timp lung», urmărit de poet, la forme arhaice, recuperând astfel câteva rime (*infant* cu *vigilant; misteriul* cu *imperiul*). Tot vocabularul folosit a fost atent documentat în corpusuri." Punând față în față originalul și traducerea, vraja textului, cu impresia acestei lumi de demult, adesea concurând la semnificație mitologică, se păstrează, desigur și datorită formei perfecte din punct de vedere prozodic. Iată, din prima parte, *Blazonul* (*II. Os Castelos/ Castelele)*, Quarto. *D. Tareja* (Al patrulea. *Teresa* – Teresa de Leon): „As nações todas são mistérios./ Cada uma é todo o mundo a sós./ Ó mãe de reis e avó de impérios,/ Vela por nós!// Teu seio augusto amamentou/ Com bruta e natural certeza/ O que, imprevisto, Deus fadou./ Por ele reza!// Dê tua prece outro destino/ A quem fadou o instinto teu!/ O homem que foi o teu menino/ Envelheceu.// Mas todo vivo é eterno infante/ Onde estás e não há o dia./ No antigo seio, vigilante,/ De novo o cria!"; „Națiile-și au a' lor misterii./ Și fiecare-i lumea-ntreagă./ Mamă de regi și de imperii,/ Veghind, te roagă!// La sânul tău s-a alăptat/ Cu naturală-ncredințare/ Cel nevestit, ce Domnu'-a dat./ E-a ta rugare!// Dă-i rugii tale un alt rost,/ Dă-l cui instinctul ți-a menit!/ Bărbatul, ce-al tău prunc a fost,/ A-mbătrânit.// Dar viu e veșnicul infant./ Nu-i zi acolo unde ești./ La sân bătrân și vigilant,/ Din nou îl crești!". Sau *D. Sebastião, rei de Portugal* (*Sebastian, rege al Portugaliei*): „Louco, sim, louco, porque quis grandeza/ Qual a Sorte a não dá./ Não coube em mim minha certeza;/ Por isso onde o areal está/ Ficou meu ser que houve, não o que há.// Minha loucura, outros que me a tomem/ Com o que nela ia./ Sem a loucura que é o homem/ Mais que a besta sadia,/ Cadáver adiado que procria?"; „Nebun, mărire-am vrut ca un nebun,/ Dar Soarta n-a voit./ Crezul nu mi-a ajuns oricum;/ Și în nisipul grămădit/ Rămase fostu-mi trup, nu cel de-acum.// O, nebunie, du-te-n însoțire/ La alții, cum vei vrea./ Ce-i omul fără de smintire/ Mai mult ca fiara rea,/ Cadavru păsuit în zămislire?".

Referitor la prozodie, Dan Caragea respectă măsura versurilor din original cu o singură excepție, motivată astfel: „În mod sistematic, am preschimbat versurile de cinci silabe din original (*redondilha menor*) în versuri de șase, iar pe cele de șapte (*redondilha maior*), în versuri de opt silabe. Două au fost motivele acestei decizii: dificultatea de a reduce și mai mult exprimarea (nu s-au găsit soluții scurte coerente semantic) și dorința de a nu cădea în sonoritatea poeziei noastre populare (*Pe Argeș în jos* sau *Foaie verde maghiran*)."

Avem, așadar, o traducere pe cât de doct documentată, pe atât de expresivă în conținut, formă și – nu greșesc spunând – sonoritate pentru cititorul de limbă română.

Eveniment editorial: „Mesajul/ Mensagem" de Fernando Pessoa, ediție bilingvă, în traducerea lui Dan Caragea.

[4] De la **saudade**, echivalat (general vorbind) cu **dor**.

Universalia

FILIPPO SALVATORE – POEZIA ÎNTRE REFUGIUL ASTRAL ȘI MORALITATEA CIVICĂ
Prezentare și traducere din limba italiană de George Popescu

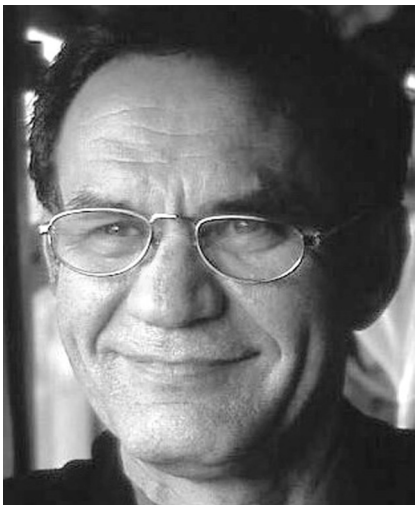

George Popescu

Scriitor, traducător, profesor universitar
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Personalitate marcantă a limbii și literaturii italiene, în Peninsulă dar și în Canada, Franța, SUA și în alte locuri ale lumii**, Filippo Salvatore** s-a născut în localitatea Guglionesi din provincia Molise, în 1948, unde trăiește și azi, în condițiile precare ale bătrâneții cu maladiile sale nemiloase.

Distins cu ordinul Cavaliere della Repubblica Italiana, profesor emerit în studii italo-canadiene la Concordia University din Montréal. A fost Președintele APIQ (Asociația profesorilor de italiană la Québec), Vicepreședinte al Asociației scriitorilor italo-canadieni, Vicepreședinte al Congresului Național al Italo-Canadian Q. Consilier municipal al orașului Montréal, membru al Consiliului Limbii Franceze din Québec, Director al revistei trilingve (italiană, engleză, franceză) „Panoramitala", președinte al Harvard Club of Québec. Este considerat unul dintre studioșii cei mai autorizați în prezența italiană în Canada.

Studiile sale au apărut în reviste academice din Italia, Canada, SUA, Marea Britanie.

E autor, printre altele, al următoarelor studii: *Le fascisme et les Italiens à Montréal* (1995), *Scienza e Umanità* (1996), *Tra Molise e Canada* (1997), *Le Cinéma de Paul Tana, parcours critiques* (con Anna Gural, 1997), *Ancient Memories Modern Identities Italian Roots in Contemporary Canadian Authors* (1999), *Ideologie e Civiltà* (2002), *Carmina Cordis di Liborio Lattoni* (poesie raccolte, tradotte in inglese e con un saggio critico di Filippo Salvatore, 2005); *A Short Illustrated History of Italy/Breve Storia Illustrata d'Italia* (1815–2012), *Referendum* 1995 (2010).

Ca poet, Filippo Salvatore surprinde prin asumarea unui univers multiform, de o pluralitate cu totul insolită, dacă evaluăm desele și densele trimiteri la spații astrale și deopotrivă mitologice ori din istorico-geografiile antice. Incitant rămâne faptul că în viziuni atât de diverse și insolite, eul liric e mereu prezent, ca un actant supervizor, marcând

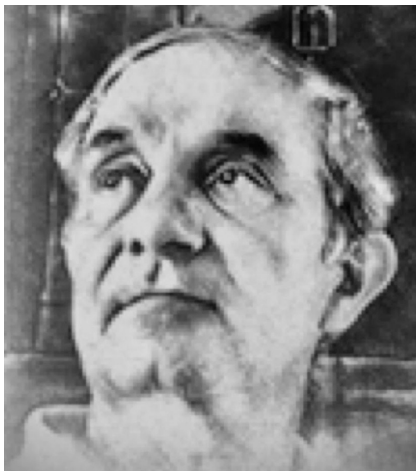

Filippo Salvatore

distanțele, semnalând diferențele habitudinale ale unor modus vivendi dispărute, dar și integrându-le într-un prezent ce se dorește al eternității.

O poezie de factură „intelectuală", spirituală în semnificația cea mai largă, fixată parcă în tipare de factură științifică, însă transferate aprehensiunii imediate prin metafore nu doar îndrăznețe, ci și pliate pe orizontul simțirii cotidiene.

Critic și istoric literar de prestigiu, cu vocația studiilor vaste asupra unor varii aspecte istorico-lingvistice și culturale ale unor arii geografice multiple, Filippo Salvatore îmi pare un eu secund al unor mari confrați din poezia antică, elenă și latină, ca și din cea italiană, însoțind

referențial mari nume precum Ovidiu, Lucrețiu, Dante, Galilei, Leopardi, ca și mai modernii Ezra Pound și Paul Valéry, ca de altfel și Montale, Pasolini ori Zanzotto.

Nu l-am cunoscut personal pe poet și pe cărturar, drumurile mele italiene mi-au refuzat vizite în paradisul natural de la Guglionese din Molise al său. În schimb – premiu compensator de arhivat în sertarul unei prietenii cu adevărat rare – relațiile, convorbirile, schimburile de mesaje și de creații în mediul online au eliminat distanța, au sporit apropierea și ne-au oferit preludii și împliniri ale unei camaraderii cu totul speciale.

Când i-am tradus, cu ani în urmă, volumul *Terre e infiniti*, m-a fascinat atunci pe loc, pe lângă viziunile spirituale menționate mai sus, atașamentul său plenar de locurile natale și ale copilăriei. Și tocmai sentimentul acesta de copil re-venit și cumva re-adus la clipele mirabile ale primei vârste.

Pensionar ca și mine, fiind ambii de aceeași vârstă și ambii încercați de suferințe maladive ale unei bătrâneți cumva timpurii (amândoi supuși axiomei leopardiene potrivit căreia „nu moartea, ci bătrânețea e grea"), ne refulăm disperarea alungând-o în perspective poetice strecurate printr-o metafizică cvasi-mântuitoare.

Adamastor e il Capo di Buona Speranza

Marinaio, che con vascelli
di nuova foggia fatti
giunto sei al Capo delle Tempeste
dove terra d'Africa e polo antartico
si congiungono e correnti catabatiche
e mortali vortici producono ed uragani
più forti e spaventosi dei cicloni tropicali,
chi sei tu, chi sono i lari tuoi?
Cosa ti spinge a carpir l'arcano
che solo io conosco,
la rotta verso le Indie Orientali?
Limite invalicabile è all'uomo l'ultimo
confine d'Africa per volontà del Fato
e suo guardiano sono io, Adamastor.
Posò la voce cavernosa,
mista al continuo sibilar dei venti
che pur arrivava sul ponte.
Incredibile a dirsi ed a vedersi!
Forma di petto velloso prese
e lunghe braccia lo sperone
di pietra. Denti gialli di vecchio,
cariati, divennero i tronchi sparsi
sulla sabbia e lurida, folta barba
e lunghi capelli gli arbusti della falesia
e gigante amante ridivenne l'arida pietra.
Scendi, marinaio, e contami. Perché
sei fin qui, ai confini del mondo, giunto?
– Anima sofferente, che minacci e piangi.
come fosti ridotto a pietra?
Tra spruzzi d'acqua e sibili di vento
S'udì di nuovo una voce
rauca, dolente, mista a pianto.
– Nella guerra tra Crono e Zeus
i giganti assaltarono l'Olimpo.
Io cercai di conquistare i mari

Adamastor și Capul Bunei Speranțe

Marinare, ce cu corăbii
din o nouă croială făcute
ajuns-ai la Capul Furtunilor
unde pământ de Africă și pol antarctic
se unesc și curenți în cădere
și învolburări mortale produc uragane
mai mari și mai înfricoșătoare decât cicloanele tropicale,
cine ești tu, cine sunt larii tăi?
Ce te împinge să smulgi secretul
pe care doar eu îl cunosc,
drumul spre Indiile Orientale?
Limită de netrecut e omului ultimul
hotar al Africii prin voia Sorții
și gardianul lui sunt eu, Adamastor.
Își odihni vocea cavernoasă,
încurcată cu șuierul continuu al vânturilor
ce totuși ajungea pe pod.
De necrezut să spui și să vezi!
Formă de piept catifelat a luat
și brațe lungi ca pintenul
de piatră. Dinții galbeni de bătrân,
cariați, au devenit trunchiuri răzlețe
pe nisip și barba deasă, transpirată
și pletele lungi, arbuștii falezei
iar iubitul uriaș a redevenit piatră aridă.
Coboară, marinarule, și contează pe mine. Pentru ce
ajuns-ai până aici, la hotarele lumii?
– Suflet chinuit, ce amenințî și plângi,
cum de te-ai redus la o piatră?
Printre stropi de apă și șuier de vânt
s-a auzit din nou o voce
răgușită, dureroasă, amestecată cu lacrimi.
– În războiul dintre Cronos și Zeus
giganții au asaltat Olimpul.
Eu am încercat să cuceresc mările

e mi scontrai con Nettuno.
Tra le onde vidi Teti, la più leggiadra
delle ninfe e le dichiarai amore.
Per amor di Teti feci tregua
con Nettuno e Il miele
della passione si trasformò in fiele.
Inorridita dal mio aspetto mostruoso,
Teti prese l'amor mio per avida brama.
Non dolce forma, ma amaro inganno
fu l'abbraccio che mi diede
e mi trasformò in pietra.
Fu Teti, la più leggiadra delle ninfe,
Teti, il fiore colto da Peleo,
che di me fece arida roccia.
Sceso dal vascello con alcuni fidi a terra,
s'avvicina al gigante e così risponde:
Bacco, dio del vino, fu
il prisco padre di Luso
e Vasco da Gama, suo discendente son io,
della terra di Braganza e conte di Vidigueira.
Con vele nuove e ardimentosi compagni
la rotta occidentale verso l'Oriente cerco
per portarvi la voce redentrice di Cristo
figlio del Dio vero, misericordioso e trino,
che tu pagano ed i falsi dei dell'Olimpo
non conosceste, per la gloria di Giovanni,
il nobile re mio, che del mondo intero
vuole diventare esperto,
per il giusto guadagno che dà
il commercio delle spezie
e per l'oro e le gemme che abbondano
tra le genti d'India e di Cina.
Tieni, Adamastor, consola la pena
che ai viventi fa provare amore,
bevi il forte vino delle colline
di Estremadura, il bianco di Braganza
e il dolce nettare di Porto e del Tago.
Dimentica, amico, la condizione
funesta che ti fa tanto soffrire.
Beviamo insieme. Noi veniamo in pace
e sol cerchiamo la rotta verso genti
in contrade rimaste finora ignote.
– A ber m'inviti e amico mi chiami.
Mendaci sono forse le tue parole
come quelle dell'olandese volante?
Arrivò con un veliero carico di preziosi,
amico si disse e scampo mi chiese
dai venti e dai mari in tempesta.
Giurò amicizia e spergiurò per oro.
Per passare il Capo delle Tempeste,

și l-am înfruntat pe Neptun.
Printre valuri am văzut-o pe Thetis, cea mai grațioasă
dintre nimfe și i-am declarat iubire.
Din iubire pentru Thetis am făcut pace
cu Neptun și Mierea
pasiunii s-a transformat în fiere.
Îngrozită de monstruoasa mea figură,
Thetis a luat iubirea mea ca o avidă poftă.
Nu blândă formă, ci amară dezamăgire
a fost îmbrățișarea ce mi-a dat
și m-a transformat în piatră.
Thetis, cea mai grațioasă dintre nimfe,
floarea cultivată de Peleus,
a fost cea care m-a făcut aridă rocă.
Coborât de pe corabie pe pământ cu câțiva fideli,
se apropie de gigant și așa-i răspunde:
Bachus, zeul vinului, a fost
străbunul lui Luso
și Vasco da Gama, descendentul său sunt eu,
din ținutul Braganza și conte de Vidigueira.
Cu pânze noi și înflăcărați tovarăși
caut ruta occidentală spre Orient
să vă aduc glasul mântuitor al lui Hristos
fiul lui Dumnezeu cel adevărat, milostiv și întreit,
pe care tu, păgân și falșii zei ai Olimpului
nu l-ați cunoscut, prin gloria lui Ioan,
nobilul meu rege, care vrea
să cunoască întreaga lume
pentru profitul cinstit
din comerțul cu mirodenii
și pentru aurul și pietrele prețioase ce abundă
printre neamurile din India și din China.
Ai grijă, Adamastor, consolează-i
pe cei vii și îndeamnă-i să încerce iubirea,
bea vinul tare de pe colinele
din Extremadura, cel alb de Braganza
și dulcele nectar din Porto și din Tago.
Uită, prietene, funesta condiție
ce-ți aduce atâta suferință.
Să bem împreună. Noi venim în pace
și căutăm doar drumul spre neamuri
pe meleaguri rămase până acum neștiute.
– Să bem mă inviți și prieten mă socoți.
Înșelătoare sunt poate cuvintele tale
precum cele ale olandezului zburător?
A ajuns cu corabia plină de îngâmfați,
prieten s-a declarat și scăpare mi-a cerut
din vânturi și din mările în furtună.
A jurat prietenie și a jurat fals pentru aur.
Ca să treacă de Capul Furtunilor,

gli dei tradì e l'anima sua vendette
al dio maligno degli inferi
che sorse dall'Ade, lo tentò.
e avuta la promessa, ruppe i patti.
La nave spezzò in due il demone
e tutto l'equipaggio morì annegato.
Caronte lo batte ora e Capaneo l'ira
sua manifesta contro di lui
che vaga in mari tempestosi
sulla sua nave fantasma.
– Non è brutto corpo che ci fa tristi,
né la bellezza buoni, come credette Teti.
Amor di Dio vero, sete di conoscenza,
non subiti guadagni e tradimento,
guidano me ed i compagni miei.
Non son io avido olandese, ma
lusitano che onora la parola data.
Beviamo insieme, Adamastor, beviamo
perché il dolce sapor del porto
lenisce con l'oblio il dolor d'amore.
Calma i venti e porta la bonaccia
al Capo delle Tempeste dove tu
esprimi la rabbia per l'onta subita.
Dà pace ai flutti che tanto cozzano
contro la prora del San Gabriel e San Rafael.
Beviamo insieme, amico Adamastor.
Celebriamo insieme, vicino è il Natale,
la nascita del Figlio del Dio vero
fatto uomo, redentore degli umani.
Invoca il mio Dio misericordioso
e aiuto avrai anche se sei pagano.
Non ha limiti la misericordia sua.
Invoca la pace non a nome di Zeus
bugiardo, ma del figlio di Dio
creatore e signore di tutto l'universo.
E' dio di pace e di perdono
per ogni essere vivente
Anche di pagani? E di giganti?
Anche di giganti pagani.
Calma i venti del Capo delle Tempeste,
amico Adamastor. In pace arriviamo
e solo virtù ci guida che ci fa degni
umani e giusto guadagno ci muove.
Beviamo insieme Adamastor
come Ulisse bevve con il ciclope
Polifemo durante il lungo periplo
che da Troia lo riportò ad Itaca.
Achille, il figlio di Teti e di Peleo,
che fu per te fonte di dolore, è morto.
Sì, il tetide Achille, l'invincibile Achille,

pe zei i-a trădat și sufletul său a răzbunat
pe zeul rău al infernelor
ce s-a ivit din Hades, l-a ispitit,
și având făgăduința, a rupt înțelegerile.
Nava a rupt demonul în două
și întreg echipajul a murit înecat.
Charon l-a bătut atunci și Capaneo
și-a arătat mânia spre cel ce
colindă pe mări furtunoase
cu nava sa fantasmă.
– Nu-i urât trupul ce ne face triști,
nici frumusețea buni, cum a crezut Thetis.
Iubirea de Dumnezeul adevărat, setea de cunoaștere,
nu câștigurile și trădarea,
mă conduc pe mine și pe tovarășii mei.
Nu sunt eu olandez lacom, ci
lusitan ce-și onorează cuvântul dat.
Să bem împreună, Adamastor, să bem
fiindcă dulcea aromă a vinului de Porto
alină cu uitarea durerea iubirii.
Liniștește vânturile și adu bunătatea
la Capul Furtunilor unde tu
îți arăți mânia pentru dezonoarea îndurată.
Dă pace valurilor ce-atâta izbesc
în prora lui San Gabriel și San Rafael.
Să bem împreună, prietene Adamastor.
Să sărbătorim împreună, e-aproape Crăciunul,
nașterea Fiului lui Dumnezeu cel adevărat
făcut om, mântuitor al celor omenești.
Invocă-l pe Dumnezeul meu cel milostiv
și ajutor vei avea chiar dacă ești păgân.
Milostenia sa nu are limite.
Invocă pacea nu în numele lui Zeus
cel mincinos, ci al fiului lui Dumnezeu
creator și domn al întregului univers.
E dumnezeu de pace și de iertare
pentru fiece ființă vie
și chiar pentru giganții păgâni.
Liniștește vânturile de la Capul Furtunilor,
prietene Adamastor. În pace ajungem
și doar virtutea ne conduce
și ne face omenește demni
și adevărați câștigători.
Să bem împreună, Adamastor
cum a băut Ulise cu ciclopul
Polifem în lungul periplu
care din Troia l-a readus la Itaca.
Ahile, fiul lui Thetis și al lui Peleus,
care pentru tine a fost izvor de durere, a murit.
Da, theticul Ahile, invincibilul Ahile,

il pelide Achille, per volontà di Giove
fu colpito da Paride, figlio di Priapo,
nel calcagno, il punto che lo rendeva
mortale e lo fece perire.
Verso la bella ma perfida ninfa
e semidei giusto è stato il Fato.
Se vieni in pace, pace tra noi sia,
straniero lusitano. Grande è la mia gioia
nel saper che Peleo e suo figlio Achille
vagano tra le ombre dell'Ade
e che anche la bella Teti,
che tanto mi fece e fa soffrire
e pietra mi rende, soffre come
madre soffre per la morte di figlio.
Polifemo bevve a sazietà
il vino che il re di Itaca gli offriva
e si fece chiamare dal ciclope Nessuno,
prima che il sonno gli chiuse gli occhi.
Come Nessuno? Non era
Ulisse il nome suo?
– Certo, così fece Ulisse
perché sapeva che nominare
con nome nuovo significa
cambiar natura alla realtà del mondo.
E se io chiamassi il Capo delle Tempeste,
– Capo di Buona Speranza – suggerì Vasco,
cambierebbe natura come me,
che sono sia gigante che pietra?
– Esatto, avrebbe duplice natura, come te.
E Capo di Buona Speranza sia.
Il dolce del porto gli diede dolce sonno
e pesanti rese le palpebre all'amante
che come sasso inerme si sdraiò
sulla spiaggia tra divelti tronchi.
E per incanto il Capo delle Tempeste
in Capo di Buona Speranza si trasformò,
in bonaccia per lugubri venti ed alti flutti.
Al cielo alza le braccia Vasco,
ringrazia il suo Dio, uno e trino,
e risale con i compagni sul San Gabriel.
– Il Nord è la rotta verso l'Oriente,
e Capo di Buona Speranza sarà
d'ora in poi il Capo delle Tempeste –
grida alla ciurma che applaude sul ponte.
S'allargano le vele tra mare e cielo
e svegliano da lontano il triste amante
con colpi possenti di bombarda.

28 agosto 2021

pelidul Ahile, prin vrerea lui Jupiter
a fost lovit de Paris, fiul lui Priapus,
în călcâi, punctul care îl făcea
muritor și l-a dus la pieire.
Pentru frumoasa dar perfida nimfă
și pentru semizei dreaptă a fost Soarta.
De vii în pace, pace între noi să fie,
străin lusitan. Mare e bucuria mea
să știu că Peleus și fiul său Ahile
colindă printre umbrele din Hades
și că și frumoasa Thetis,
ce-atâta m-a făcut să sufăr
și piatră m-a făcut, suferă precum
suferă mama pentru pierderea fiului.
Polifem a băut cu poftă
vinul pe care regele din Itaca i-l oferea
și s-a lăsat chemat de ciclopul Nimeni,
mai înainte ca somnul să-i închidă ochii.
Ca Nimeni? Nu era
Ulise numele său?
– Sigur, la fel a făcut și Ulise
fiindcă știa că schimbându-și numele
va schimba natura în realitatea lumii.
Iar dacă eu m-aș fi chemat Cap al Furtunilor,
– Cap al Bunei Speranțe – a sugerat Vasco,
s-ar schimba natura ca mine,
care sunt mai mult gigant decât piatră?
– Exact, ar avea dublă natură, ca tine.
Și Capul Bunei Speranțe ar fi.
Dulcele vinului de Porto i-a dăruit dulce somn
și grele s-au făcut genele îndrăgostitului
care ca o piatră neputincioasă s-a prăbușit
pe plaja dintre trunchiurile căzute.
Și prin vrajă Capul Furtunilor
în Capul Bunei Speranțe s-a transformat,
în repaos pentru lugubrele vânturi și înaltele valuri.
La cer a ridicat brațele Vasco,
mulțumește Dumnezeului său, unul și întreit,
și urcă din nou pe San Gabriel cu tovarășii săi.
– Nordul e drumul spre Orient,
iar Capul Bunei Speranțe va fi
de-acum înainte Capul Furtunilor –
strigă la gloata ce aplaudă pe pod.
Se întind pânzele între mare și cer
și-l trezesc din depărtare pe tristul îndrăgostit
cu lovituri puternice de mortier.

28 august 2021

Universalia

„STRĂINUL" LUI CAMUS SAU RESPINGEREA PATERNALISMULUI

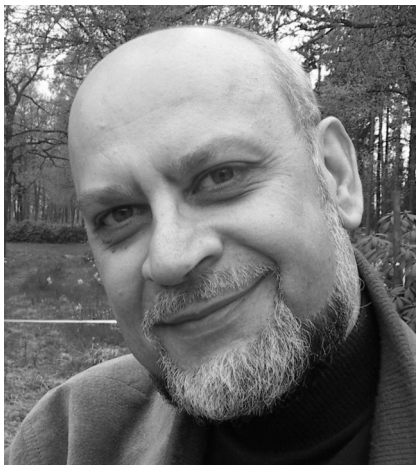

Daniel Onaca

Poet, dramaturg, traducător, critic literar
Suedia

În anul 1993 a apărut la Paris o analiză extrem de documentată despre celebrul roman al lui Albert Camus, laureat al premiului Nobel. Scrisă de **Françoise Bagot** [1], aceasta s-ar cuveni să stea la loc de cinste pe raftul bibliotecii oricărui exeget al autorului francez. Cartea începe brusc (ca și această prezentare, de altfel) cu rezumatul romanului, semn că cercetătoarea are multe de oferit cititorilor și nu vrea să piardă timpul cu o lungă introducere. Pe urmă se distanțează de o serie de analize propuse de alți specialiști și schițează datele propriei sale variante de interpretare.

În capitolul următor, *Opriri asupra imaginilor* (*Arrêt sur images*), autoarea prezintă biografia lui Camus fără alte conexiuni cu operele sale literare în afară de titlurile și anul publicării acestora. În mai puțin de douăzeci de pagini, avem imaginea de ansamblu a întregii vieți a scriitorului, precum și prețioase referințe la o serie la alte lucrări cu orientare biografică. Nu lipsește nici o genealogie extinsă, întregită de șase pagini cu hărți ale orașului Alger.

Capitolul care urmează se numește, pe bună dreptate, *În afara contextului* (*Hors content*) și conține doar trei pagini. Este mai degrabă un cuvânt de avertizare a celor care s-ar lăsa induși în eroare de titlul romanului și ar fi tentați să-i atribuie intenții ideologice, dacă nu chiar politice.

Din secțiunea *Geneza* cititorul află că Albert Camus și-a scris capodopera pe durata anilor 1938–1940. Conținutul acestor pagini se bazează, așa cum era poate de așteptat, în mare măsură pe însemnările proprii ale romancierului, din scrierea *Carnete*, și redă procesul creației urmând o linie cronologică.

Centrul de greutate al volumului îl reprezintă capitolul al cincilea, *Le texte*. Împărțindu-l în două secțiuni, autoarea aplică perspective diferite de analiză: una stilistică, iar cealaltă, tematică. Concluzia studiului stilistic este că romanul lui Camus traduce o „poetică a alienării" (une poetique de l'étranger) care poate fi rezumată ca „dilema ființei exilate în lume, permanenta ei rătăcire între speranță și deznădejde, între iubire și ură, între angajament și izolare, «între da și nu»". [2] Acest rezultat nu se distinge prin noutate față de alte studii, meritul său fiind acela de a confirma interpretările existențialiste formulate deja de cercetările anterioare. Cât despre roadele aplicării metodei tematic-ideatice, voi reveni asupra lor cu o relatare mai detaliată, întrucât mi se pare că ele într-adevăr aruncă o lumină nouă asupra romanului camusian.

Capitolul *Cele trei Absurduri* (*Les trois Absurds*) conține o analiză de tip intertextual. Nu este atât un studiu cât o demonstrație a tezei formulate, în termeni apăsați, deja, în primele rânduri: Albert Camus abordează aceeași temă în trei lucrări care aparțin a trei genuri literare diferite: un roman, o disertație filozofică și o piesă de teatru. Astfel, *Mitul lui Sisif* poate fi receptat ca un comentariu la *Străinul*, în timp ce *Caligula* reia aceeași problematică. Toate trei confirmă teza că Puterea acceptă doar funcția absurdului. În ceea ce privește viziunea autorului asupra relației dintre om și lume, Françoise Bagot observă că

[1] **Françoise Bagot**, *Albert Camus, L'Étranger*, „Études littéraires", Presses Universitaire de France, 1e édition: 1993.

[2] „[...] l'exil à la mode d'un être en perpétuel dilemme, le pas suspendu entre espoir et désespoir, amour et haine, implication et retraite, «entre oui et non»". (pag. 89)

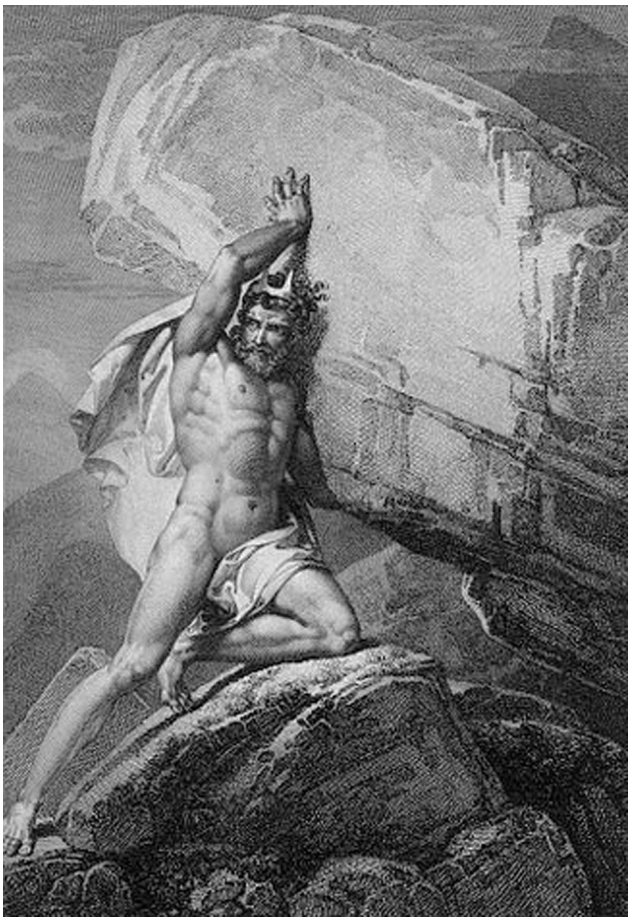

Sisif, gravură de Friedrich John (1769–1843)
după tabloul lui Matthäus Loder

absurdul acestei relații nu vizează modul de a *gândi* al individului, ci pe acela de a *simți*. [3]

Penultima parte a studiului cuprinde o panoramă literar-sociologică. Fr. Bagot descrie, printre altele, drumul manuscrisului camusian de la masa de scris până la publicare, negocierile autorului cu editorul, soarta cărții după publicare, traducerile ei în limbi străine (sunt enumerate în ordine alfabetică peste 40 de variante), adaptările cinematografice, cele pentru teatru și radio etc. Printre detaliile interesante, menționate cu ocazia acestei treceri în revistă, se află și informația că una dintre ecranizările romanului a fost realizată de Luchino Visconti, în 1967 (cu Marcello Mastroianni în rolul principal).

Mort consciente: mort heureuse? (*Moarte conștientă: moarte fericită?*) se intitulează secțiunea finală a studiului, care constă într-un comentariu pe text a ultimelor două pagini ale romanului – cele mai obscure, în opinia autoarei. După o argumentare foarte logică și blindată cu citate, Fr. Bagot ajunge la concluzia că acele pagini conțin, de fapt, un adevărat imn adus vieții, a unei vieți scutite de chingile speranței (considerată ca o iluzie). „Odată eliberat de speranță, omul poate integra acest ținut tihnit, în care moartea rămâne o bestie neagră rebelă dar acceptată ca aparținând vieții." [4] Citatul nu aparține acestui capitol, ci l-am extras din secțiunea *Textul*, la care am promis că voi reveni și care examinează romanul sub aspect ideatic. Înainte de a comenta această parte, găsesc că ar fi necesară totuși depănarea firului narativ al romanului.

Naratorul Meursault duce o viață de funcționar anonim în Alger; existență monotonă, lipsită de evenimente deosebite. Mama lui moare la azilul de bătrâni, unde se îngrijise s-o interneze. Meursault participă la înmormântarea ei, dar nu manifestă niciun sentiment de durere din cauza pierderii. Reacția (sau lipsa de reacție a) sa din timpul înmormântării va fi un indiciu pentru răceala lui emoțională. Însoțit de prietenul său, Raymond Syntes, îl vizitează într-o zi pe Masson, un alt prieten, care locuiește undeva la malul mării. Cei trei bărbați fac o plimbare de-a lungul plajei și prietenii lui Meursault ajung să se certe cu niște arabi ieșiți în cale. În timpul altercației, Raymond este înjunghiat. Mai târziu, Meursault se plimbă singur pe plaja toropită de soare, având asupra lui un revolver, împrumutat cândva lui Raymond și returnat chiar în acea zi. În cursul plimbării, îl zărește din nou pe arabul care îi înjunghiase prietenul. Când vede că acesta scoate un cuțit, cu intenția vădită de a-l agresa, Meursault îl împușcă. Actul uciderii se petrece extrem de rapid, spontan, aparent potențat și de canicula zilei respective.

Astfel se declanșează nenorocirea lui Meursault. Aruncat în închisoare, anchetatorii constată că suspectul prezintă reacții anormale. Omul pare lipsit de orice fel de emoții, indiferent la ceea ce i se întâmplă. În plus, mai multe persoane depun mărturie despre straniul său comportament manifestat la înmormântarea propriei mame. Indiferența lui de atunci este considerată și ea o probă a moralității sale deficitare. Meursault invocă de mai multe ori canicula zilei respective ca un fel de motivație a actului său lipsit de sens, dar este condamnat la moarte pentru crimă. Când preotul închisorii vrea să-i ofere mângâiere, găsește resurse să-și exprime, în prezența lui, gândurile cele mai adânci, vorbind despre dragostea sa de viață, despre singurătatea și deplina

[3] Merită menționată aici părerea cercetătorului suedez Thure Stenström care scrie: „Acest decalaj dintre om și viața lui, dintre actor și decoratori este cauza sentimentului absurdului. Absurdul nu este, așadar, nici o proprietate a lumii, nici a conștiinței umane, ci o funcție a relației omului cu lumea, întâlnirea dintre rațional și nevoia disperată de claritate, care zguduie sufletul uman în adâncurile sale." (Thure Stenström, *Existențialism*, Stockholm, 1965)

[4] „Une fois purgé d'espoir, l'homme peut intégrer cette patrie tranquille ou la mort reste une bête noire et révoltante mais est acceptée comme appartenant à la vie." (pag. 106)

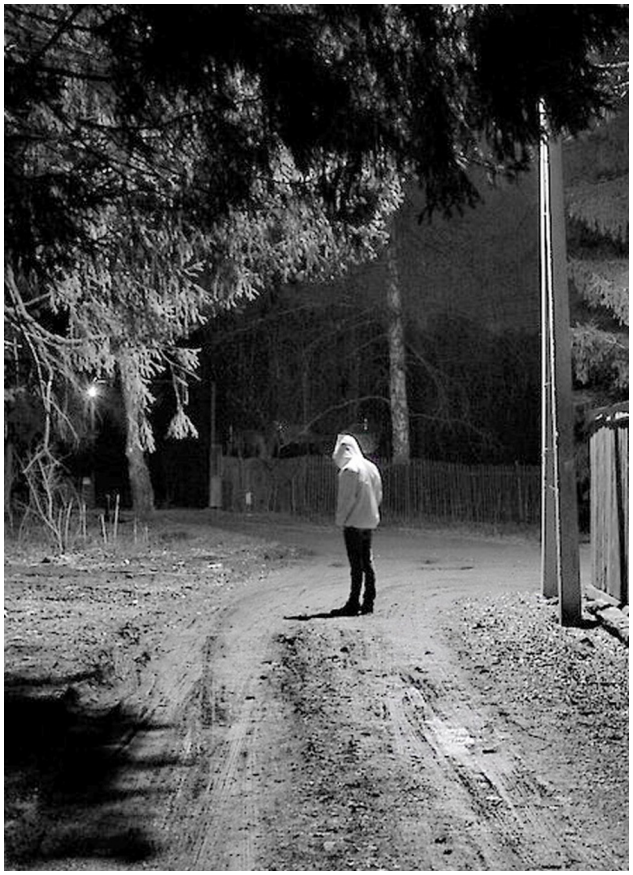

lui indiferență față de viața de apoi ca și față de existența lui Dumnezeu.

Cuvinte blasfemiatoare ce dovedesc un mod necreștinesc de raportare la viață, s-ar putea spune. Lucru perfect adevărat! Dar când urmărești analiza ideatică a lui Fr. Bagot, realizezi că eticheta „străin" nu are nimic peiorativ în ea. Meursault este indiferent la înmormântarea mamei sale pentru că simte că lacrimile sunt doar „o grimasă". Cadavrul ei este mai puțin important decât cealaltă mamă – țărâna care o acoperă. Este o imagine-idee care apare în toate momentele dificile sau importante din viața lui Meursault. Cu acest tip de „viziune protectoare" asupra vieții, tema romanului se înalță, de fapt, la nivelul primordialelor mituri ale umanității. Actul reprobabil al lui Meursault dobândește o altă semnificație atunci când este privit din această perspectivă. Lupta sa împotriva societății și a reprezentanților legii își găsește echivalent în vechiul conflict matriarhat – patriarhat, întruchipat literar și de opoziția Antigonei lui Sofocle manifestată față de tiranul Kreon – figura tatălui.

Matriarhatul și patriarhatul promovează scări de valori opuse. Primul se caracterizează prin legătura de sânge, mistica pământului protector, pasivitatea în fața fenomenelor naturale… în timp ce al doilea instituie respectul și supunerea față de lege, superioritatea rațiunii, efortul de a stăpâni natura, principiul acțiunii. Unul valorizează instinctul; celălalt pedepsește aspru încălcarea ordinii și a regulilor. Fr. Bagot consideră că „Meursault luptă singur împotriva exponenților unei societăți paternaliste: tatăl, clericii, legiuitorii. Nelegiuitul Meursault îl neagă pe Dumnezeu precum și religia, moralitatea, viitorul (respinge speranța și ambiția) abstracțiunile, valorile esențialmente patriarhale".[5] În acest sens, se poate înțelege mai bine motivația crimei comise de „străin"; soarele (principiul masculin) și efectele sale dobândesc astfel dimensiuni simbolice.

Cât despre cartea de 125 de pagini a exegetei Françoise Bagot, ea reprezintă o excelentă poartă de acces spre universul creației lui Camus. Aș încheia cu o parafrază ieftină opinând că niciodată atât de puține pagini nu au dezvăluit atât de multe despre *Străinul* precum acest volum, modest ca dimensiuni. Păcat că nu este tradus în limba română. Scopul acestei succinte prezentări este și o invitație, adresată celor interesați de problematica existențialistă, pentru a umple acest gol.

Malmö, Suedia

[5] „[…] Meursault lutte seul contre une société paternelle: le père, les hommes de loi, les représentants de la religion. Meursault le hors-la-loi s'oppose à Dieu, à la religion, la morale, a l'avenir – il nie l'espoir et l'ambition – à l'abstraction, aux valeurs essentiellement paternelles." (pag. 103)

„«Mitul lui Sisif» poate fi receptat ca un comentariu la «Străinul», în timp ce «Caligula» reia aceeași problematică. Toate trei confirmă teza că Puterea acceptă doar funcția absurdului. În ceea ce privește viziunea autorului asupra relației dintre om și lume, Françoise Bagot observă că absurdul acestei relații nu vizează modul de a gândi al individului, ci pe acela de a simți."

Universalia

CĂRȚILE LUI CORMAC McCARTHY
impresie

Maria Cecilia Nicu

Prozatoare, poetă, jurnalistă
Canada

Am găsit în ultimul volum din *Border Trilogy – Cities of the Plain* o replică în care mi s-a părut că primesc răspunsul la acea deschidere spirituală, dar profund umană pe care Cormac McCarthy o trimite ca o provocare, nu atât a înțelegerii cât a acceptării, pentru că există momente în care adevărurile se dezvăluie fără menajamentul gândirii și ne permit să alegem: "Every man's death is a standing in for every other. And since death comes to all there is no way to abate the fear of it except to love that man who stands for us." Într-o traducere onestă, „moartea unui om reprezintă (substituie) moartea celuilalt (altuia) și din moment ce moartea vine pentru toți, nu există nicio cale de a atenua teama de ea și nu avem cum să atenuăm frica de ea, decât să-l iubim pe acel om care ne reprezintă." Și onestitatea se oprește aici, în contextul relativ al comunicării, pentru că ceea ce se întâmplă în cărțile lui Cormac McCarthy este o radiografie a imaginii lumii; ceea ce vedem este ca zâmbetul Monalisei, fermecător și elusiv.

Timpul (limitat istoric), spațiul (sud-vestul Americii: Texas, New Mexico, Arizona…) și destine pe muchie de cuțit, violență nu atât ca *mod* de viață, cât ca o unică *șansă de a păși* în viață, de a intra *în* sau a ieși *din*, fiind gestul unei confirmări, cam așa, ca respirația fără de care n-am putea fi. Sunt elemente pe fondul cărora Cormac McCarthy alcătuiește o lume intens viabilă în care „bunul, răul și urâtul" transmit încredere și nesiguranță în egală măsură, dar, mai ales, există sub semnul proxim al destinului.

Gândirea artistică a prozatorului american, pentru care expunerea directă are valoarea sugestiei, a controlului emoțional, a penetrării adevărurilor ascunse în formularea frazei, subordonează înțelegerea, intră în atmosfera scrierii cu sentimentul că asupra a ceea ce se întâmplă, se simte veghea predestinării: "They smelled like what they were, wild animals. He held the horse's face against his chest and he could feel along his inner thighs the blood pumping through the arteries and he could smell fear and he cupped his hand over the horse's eyes and stroked them and he did not stop talking the horse at all, speaking in a steady voice and telling it all that he imtended to do and cupping the animal eyes and stroking the terror out." („Ei miroseau a ceea ce erau, a animale sălbatice. El ține strâns la piept botul calului, așa, ca să simtă sângele pompându-i în artere și să-i poată intui frica, și cu palma făcută căuș acoperă ochii calului ca o mângâiere, îi vorbește fără oprire cu vocea șoptită care îi transmite tot ce intenționează să facă, și mâna continuă mângâierea ochilor până ce teroarea [apropierii omului] dispare.") …un "hoarse whisperer" și "all the prettyhorses" într-o comuniune pe care McCarthy ne-o „traduce" cu intensitatea aceea speculativă pe care numai cuvântul „bine temperat" o poate face și nu-i decât John Grady Cole, cowboy-ul de 17 ani, sub șoapta căruia caii sălbatici se supun.

Am început să-l citesc pe McCarthy, despre care auzisem ocazional, după ce am cumpărat de la Chapters (o superlibrărie canadiană) romanul *No Country for Old Men* (*Nicio țară pentru oameni bătrâni*) numai pentru că m-a alarmat cumva titlul acesta eliminatoriu – ca să zic așa – neobișnuit pentru America, așa cum o știam toți, ori credeam că o știm… Și, dintr-odată, sunt invitată la o lectură deloc ușoară, deloc obișnuită, pentru că subiectul și originalitatea expunerii converg într-o scriere majoră la care reacția ar fi o curiozitate față de niște momente umane deplorabile, dar și o incursiune intelectuală într-un „atelier" de creație în care te poți apropia de un talent puternic, autentic.

Traversând o viață suficient de lungă – s-a născut în 1933, în Rhode Island – ca să își poată verifica înțelegerea și

mai ales capacitatea de a selecta ce vrea să înțeleagă, Cormac McCarthy se identifică sudist nu numai pentru că a crescut și s-a format în Tennessee, Texas și New Mexico, ci pentru că ceea ce scrie îl fixează definitiv în „peisajul" specific lumii de frontieră (cu Mexicul), o urmărește atent încercând să o prezinte în contextual schimbărilor care se ivesc, atunci când lumea pare a se extinde într-o absurdă configurare a spațiului „intrat la apă".

O *saga* a sudului încheiată cu *No Country for Old Men* se redeschide cu *Blood Meridian* (1985), care este de fapt un poem epic al violenței și al disperării în cucerirea Vestului – la mijlocul secolului al XIX-lea – urmat de *Border Trilogy* (1992–1998): *All the Pretty Horses, The Crossing* și *Cities of the Plain*, dramatice confruntări ale aceluiași Vest, dar o sută de ani mai târziu, în anii '50 ai secolului XX, marcați de o epocă în mișcare datorită modificărilor radicale venite după două războaie mondiale (în 30 de ani!) și unor revoluții care au cutremurat civilizația, așa cum se știe, și care îl trimite pe Cormac McCarthy – ca scriitor – în zona superioară a prozei, în compania lui Faulkner, Melville ori Joyce.

Kid, John Grady Cole, Billy Parham și, mai ales, Boyd Parham sunt eroii frontierei, au între 14 și 17 ani, copii încă, am zice astăzi, *bărbați* atunci, cu tați abia veniți de pe un front despre care nu știu mare lucru, dar sunt surprinși de schimbarea lor, așa, ca o înstrăinare nelalocul ei, cresc repede și devin responsabili prin acel gest firesc al necesarului, preiau gesturile maturității ca și cum ar fi știut ce este ea, trăiesc o existență pe „frontieră"... și nu este vorba de linia aceea care îi desparte simbolic de Mexic, ci de cu totul alta, necunoscută, negândită, intuită doar ca niște presentimente ale schimbărilor care provoacă, în egală măsură, teamă și curiozitate; se intră într-o istorie nouă, se *trece* cumva un *Rubicon* al noului care împinge vechiul în afară.

Dar cum tinerii lui McCarthy nu sunt un Caulfield, rebelul adolescent al lui Salinger în deriva vârstei, ca mai toți eroii anilor '50 (fie că sunt *"On the Road"* cu Kerouac, *"Rebel(s) Without a Couse"* undeva la *East of Eden* cu Steinbeck, ori puși în fața unor căderi finale în acel fabulos *"Yoknapatawpha county"* către care ne trimite Faulkner), căutările lor, confuziile vârstei pendulează între neliniștea nedeterminată și chemarea aventurii într-o lume despre care ei cred că știu câte ceva și care, de fapt, se conturează sub semnul întrebării.

"He crossed the small valley and rode west into the mountains. He'd no way to know how long he'd been în that country but for all he'd seen of it good or ill which he pondered as he rode he knew that he no longer feared whatever he might find there." („El a traversat valea și a călărit mai departe spre vest către munți fără să aibă idee de când umblă în țara aia, dar gândindu-se la tot ce a văzut în drumul lui – bun și rău – a înțeles că frica de ceea ce i s-ar putea întâmpla acolo a dispărut") – astfel concepe Cormac McCarthy crossing-ul lui Billy Parham (*The Crossing*, al doilea roman al *Trilogiei Frontierei*), metaforic, subtilitate poetică pe care o transformă într-o poveste de viață aflată sub semnul unui destin, ca o rană deschisă.

Dar, sigur, *omul* nu este niciodată o poveste ușor descifrabilă.

Billy trăiește o aventură care fascinează și înspăimântă în egală măsură, traversarea de *aici-acolo* a lupoaicei rănite are gestica majoră a mutației *acum-atunci***,** chemări neidentificate, dar mortale.

Întoarcerea este numai un gest cu o concluzie *"to nowhere"*.

"The house was empty... He stood there. His hands reached about în the air and finally he took hold of the bedpost and gripped it for support... He looked at it all and he fell to his knees on the floor and sobbed into his hands." („Casa era goală. El s-a oprit acolo cu mâinile căutând un suport în aer și în final le încleștează pe una din coloanele patului... Se uită în jur și cade în genunchi și își ia fața în mâini suspinând.") ...pentru un moment... altfel... *panta rei!*

Tinerii se vor maturiza, se vor reașeza în spațiul cunoscut, cu excepția lui Boyd a cărui inteligență și, poate chiar mai mult, intuiție a adevărului care ne compune, nu-l ajută să se includă și rămâne definitiv în paginile din *The Crossing* și în inima lui Biolly, ca o durere iremediabilă. Fiecare pas, fiecare gest, indiferent cât de familiar ar părea, se vor înscrie într-o permanentă încercare de a supraviețui, de fapt, de a învăța să supraviețuiască.

În ultimul roman al trilogiei, *Cities of the Plain*, în care John Grady și Billy se întâlnesc, firesc, un „cordon ombilical" al noului îi conectează și îi desparte în același timp: răul lumii îl elimină pe John Grady iar disperata căutare a lui Billy de a înțelege și de a accepta ce aduce și ce distruge avalanșa noului îl izolează, îl aruncă în "sadle" și revelația finală este o traversare parcă recapitulativă sub semnul definitoriu al convingerii: "Something knows, and cannot be fled nor hid from." („Ceva știe și nu se poate fugi ori ascunde de acest Ceva.") ...*Cineva*?

Toronto, Canada

"Ceea ce se întâmplă în cărțile lui Cormac McCarthy este o radiografie a imaginii lumii; ceea ce vedem este ca zâmbetul Monalisei, fermecător și elusiv."

Interviu

CHRISTIAN TĂMAȘ: „DACĂ FILOSOFUL SE VA RETRAGE ÎNTR-UN VÂRF DE MUNTE, SINGUR CU IDEILE LUI, VA FI, PROBABIL, NEFERICIT”

Interviu realizat de Pușa Roth

fragmente

Pușa Roth

Dramaturg, prozatoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

A tunci când te întorci peste „un timp, într-un timp favorabil”, adică la o idee, o carte, o persoană, înseamnă că timpul favorabil a rămas cu porțile deschise, motiv de a continua ceea ce atunci credeai că este definitiv rezolvat. Da, încep ca într-o poveste, căci viața în esența ei este o poveste, „o fantezie a timpului câștigat”, o luptă pentru timpul pierdut, un drum pe care uneori trebuie să te întorci, căci mereu mai este ceva de adăugat. Da, m-am întors la anul 1999, mai ales la o seară de iulie, cea de a doua a lunii lui cuptor, când am început dialogul [1] *cu un om deosebit, un om pentru care filosofia lumii era și a rămas un punct de sprijin și de cercetare, pentru care literatura, arta în general prezintă și reprezintă o prioritate zero. Atunci am început dialogul despre lume, despre cultură, carte, învățământ, traducere, adică despre cunoaștere. Interlocutorul meu de atunci și de acum este* ***dr. Christian Tămaș****, filosof, scriitor, cercetător, traducător, o personalitate complexă a lumii noastre, a culturii românești contemporane.*

[…] **Pușa Roth**: *În ziua de azi filosofia, ca și alte științe umaniste, nu mai are „greutatea” importanței sale, fiindcă oamenii sunt grăbiți, poate, zic și eu!, nu mai au bucuria lecturii, pentru că informațiile necesare se găsesc pe internet, de exemplu. Sigur, sunt mulți oameni interesați, dar sperați ca și mine că într-o zi, științele umaniste vor căpăta importanța de odinioară? Aș mai adăuga ceva. În perioada de pandemie, am remarcat că oamenii au revenit la carte, la bucuria lecturii, după un timp în care se vorbea despre declinul lecturii. Pe rețelele de socializare afli ce vrei și ce nu vrei, dar faptul că oamenii scriu și, mai ales citesc, lucrul acesta m-a bucurat nespus. Credeți într-o revenire serioasă sau ne vom relua, mulți dintre noi, mersul pe sârmă?*

Christian Tămaș

Christian Tămaș.: Nimic nu mai are și nu va mai avea importanța de odinioară, fiindcă lumea se schimbă și oamenii împreună cu ea. Și apoi, în foarte multe domenii, ce a fost de spus s-a cam spus. În plus, trăim într-o societate extrem de dinamică, pragmatică, tehnologizată

[1] Interviul a fost difuzat la Radio România Actualități, la emisiunea „Cum vă place”, 2 iulie 1999, ora 21.03. Pornind de la acest interviu, în 2006 a apărut volumul *Un dialog al timpului câștigat. Convorbiri cu filosoful Christian Tămaș* de **Pușa Roth**, prefață de Costin Tuchilă, Iași, Editura Ars Longa.

și specializată, unde totul este „măsurat, cântărit și împărțit” – dacă-mi este îngăduit să parafrazez cuvintele adresate de profetul Daniel regelui Balthasar –, după criterii cuantificabile. În ce privește revenirea la carte, după cum o numiți, din perioada de pandemie, cred că vă referiți la situația de la noi, unde am impresia că s-a citit mai mult din plictiseală, din cauza absenței tentațiilor pe care să-ți cheltui banii. Vorba francezului: *Faute de mieux, on couche avec sa femme*. Dar nu vreau în niciun caz să absolutizez. Au existat și destule persoane care s-au întors la bucuria lecturii, tocmai pentru că pandemia le-a permis să o facă, oferindu-le, poate, șansa unui stres mai redus legat de îndatoririle de serviciu și, poate, mai mult timp liber. Însă când lucrurile vor reintra cât de cât în normal, tare mă tem că situația va reveni în vechile tipare, ba, poate, va fi și mai rău, deoarece efectele economice și sociale ale acestei perioade bulversate sunt greu de anticipat

P. R.: *Domnule Tămaş, cum aţi ajuns la filosofia religiilor? Aţi simţit nevoia de a continua idei?*

Ch. T.: Poate mai mult pe aceea de a-mi da răspunsuri. Dacă stau bine și mă gândesc, totul a venit de la sine. Încă de mic citeam cărți care nu corespundeau vârstei mele, altele decât cele indicate în bibliografia școlară. La doisprezece ani i-am citit pe Shakespeare, mai puțin sonetele (nu eram deloc atras de poezia lirică) și pe Goethe. Au urmat, apoi, alții, nu vreau să-i înșir aici. La religii am ajuns abia după ce am început să citesc opera lui Mircea Eliade, care, grefată pe marea mea pasiune pentru istorie, mi-a fost de un real folos în dezvoltarea ulterioară. Aș putea spune că Eliade mi-a deschis o fereastră, dincolo de care am încercat în permanență să trec.

P. R.: *Ridicarea spre cer este, de fapt, o coborâre spre interiorul nostru, conştientă sau inconştientă?*

Ch. T.: Este, dacă cerul se află în noi sau, mai bine zis, dacă ajungem să conștientizăm faptul că el se află în noi, chiar dacă nu în aceeași măsură în fiecare, căci „mulți sunt chemați, dar puțini sunt aleși”. Uneori senin, alteori acoperit de nori mai mult sau mai puțin groși, cerul ne așteaptă să-l descoperim, iar noi ar trebui să-l căutăm mereu până și în cele mai neînsemnate aspecte ale existenței noastre. Dar, cred eu, păstrând întotdeauna în minte cunoscuta butadă a lui Blaise Pascal, pentru ca nu care cumva, căutând să fim îngeri, să devenim opusul lor.

P. R.: *Sunteţi preocupat şi de aspectele istorice ale religiilor, dar şi de cele filosofice? Şi aş vrea să reamintesc în acest sens o maximă semnată de marele scriitor francez Victor Hugo: „Filosofia este microscopul gândirii.”*

Ch. T.: Da, pentru că tare aș fi vrut să aflu de unde a pornit și încotro se îndreaptă totul. Spun „aș fi vrut” pentru că mi-am dat seama, ca și destui alții înaintea mea, că, poate, nu voi afla, de fapt, niciodată. Dar aceasta nu mă oprește să scormonesc în continuare, căci, chiar dacă sunt conștient de faptul că, poate, nu voi reuși niciodată să găsesc ceea ce caut, sunt la fel de conștient și de faptul că, în timpul căutărilor mele, ajung să descopăr o mulțime de alte lucruri – fragmente disparate făcând, până la urmă, parte din obiectul căutărilor mele –, pe care nu le-aș fi căutat pentru simplul motiv că, până a le fi găsit, nu știam nici măcar că există. Existența umană și toate elementele văzute și nevăzute care o înconjoară reprezintă o parte a unui puzzle inteligent, infinit și viu, care ni se descoperă atât cât vrea, făcând, de multe ori, dacă nu aproape întotdeauna, inutil microscopul despre care vorbea Hugo. De aceea, singurul lucru cu adevărat esențial în căutările mele este să zic și eu aidoma lui Bartimeu: *Domine, ut videam*.

P. R.: *Un filosof este prin excelenţă un om nefericit? Să folosim un termen mai aproape de noi, ceilalţi. Punându-vă această întrebare, am avut ca punct e plecare un citat din* ***Amurgul gândurilor*** *de Emil Cioran pe care îl reamintesc: „Filosofia este meditaţia poetică a nefericirii”.*

Ch. T.: Depinde care este scopul căutărilor sale și relația sa cu universul. Dacă se va retrage într-un vârf de munte, ca să zic așa, singur cu ideile lui, va fi, probabil, nefericit. Dacă va trăi în mijlocul lumii, fericirea sau nefericirea lui va depinde de cât de mult sau de puțin dispus va fi să accepte faptul că rolul lui este doar acela de a răspândi sămânța care i-a fost dată în grijă. Ce se va alege de aceasta după aceea nu mai e treaba lui. Dacă se va gândi sau va spera că vreuna va ajunge și în pământ bun, va fi fericit. Dacă, în schimb, se va gândi că, mai mult ca sigur, sămânța va cădea între spini, pe piatră ori va fi ciugulită de păsări, atunci va fi nefericit și își va pierde motivația de a o mai răspândi. În acest sens, îngăduiți-mi să vă spun o povestioară, lăsând la latitudinea cititorilor interpretarea ei: Se făcea că un senior atotputernic avea un bucătar, pe nume Antonio. Într-o zi, acesta i-a pregătit stăpânului său o ciorbă cu carne, iar resturile, rezultate în urma preparării, le-a aruncat în curte, unde se aciuaseră doi câini. Dulăii, văzând resturile, s-au repezit asupra lor, le-au înfulecat și au zis: „Mamă, ce bucătar bun e Antonio ăsta! Cât de grozavă e mâncarea lui!” În ziua următoare, în meniu era o ciorbă de legume. Antonio a pregătit-o și, la fel ca în ziua precedentă, a aruncat resturile în curte, unde câinii s-au repezit, din nou, asupra lor. Însă de-abia le-au luat în gură, că le-au și scuipat, zicând: „Aoleo, mamă! Ăsta-i bucătar?! Asta-i mâncare?!” Antonio, care avea darul de a pricepe limba dobitoacelor, i-a auzit și le-a replicat: „Stăpânului meu să-i placă mâncarea ce-o fac eu, că, de ce zic câinii, mă doare-n cot!”

P. R.: *De la filosofia religiilor să trecem, domnule Tămaş, la filosofia mării. Cum aţi descoperit marea?*

Ch. T.: Marea am descoperit-o în copilărie, dar atunci avea altă semnificație pentru mine. Cu mulți ani mai târziu, am redescoperit-o la Veneția, ziua, verde și scăldată în soare, apoi noaptea, tăcută și învesmântată în mantia albă a ceții. Apoi, în paginile poemelor irlandeze pe care le-am tradus, dar aceea era un alt fel de mare, filtrată prin ochii minții, nu

reală ca marea sau oceanul cu care m-am întâlnit de multe ori în ultimele două decenii și ceva. Este uimitor cât de multe îți poate spune marea, dacă ești gata să-i descifrezi toate registrele.

P. R.: *Prin ce definiți aceste registre?*

Ch. T.: Prin culoare. Dar și prin sunet, parte a sunetului creator de la începuturi, a sunetului vieții și al întrupării.

P. R.: *Filosoful are nevoie de mare ca să poată înțelege lumea?*

Ch. T.: Filosoful? Nu știu. Eu, da. Dar poate nu pentru a înțelege lumea, ci universul. Marea este o replică a fluidului cosmic, a fluidului generator și regenerator prin care plutim, în fragila noastră arcă, în căutarea sensurilor pe care, în ciuda zbaterilor, nu le-am găsit, se pare, niciodată pe deplin de-a lungul milenarei și tulburatei noastre istorii. Oricum, le căutăm în continuare, chiar dacă, pentru moment, se pare că am rătăcit (pentru a câta oară!) drumul.

P. R.: *Care credeți că este azi, în acest an de grație, condiția intelectualului român, privind retrospectiv la cei 32 de ani de libertate, de democrație „deosebit" de originală. Pe unde se află această ființă, în această lume bulversată de crize, pandemie, de zvonistică și chiar de fenomene meteorologice extreme?*

Ch. T.: După treizeci și doi de ani de libertate, intelectualul român mi se pare o specie pe cale de dispariție. Locul său este luat de posesorul de diplome doctorale, obținute multe dintre ele se știe cum. Nu prea mai avem intelectuali, în schimb ne-am umplut de doctori care mișună peste tot, zbenguindu-se, mulți dintre ei, fericiți în valurile călduțe ale mării unui *semidoctism doct*, alimentat în permanență de un sistem educațional învârtit și răsucit de atâtea ori, încât nimeni nu mai știe ce e de capul lui. Ce să mai vorbim, știți și dumneavoastră la fel de bine ca mine la ce mă refer. Numărul lor impresionant îmi aduce în memorie vorbele decanului meu de la Litere de la Universitatea din Chișinău, care spunea, referindu-se la prorectorii lor de la începutul anilor '90: „La noi, dacă dai cu piatra într-un câine, nimerești într-un prorector". Ce bine că, dincoace de Prut, nu prea mai umblă câinii de capul lor, pe stradă! Doctorii pot să stea liniștiți. Neliniștiți rămân însă ceilalți, amețiți de sfaturi și de povețe care de care mai „docte" din care nu pricep o iotă sau, dacă cred că pricep ceva, ar fi fost mai fericiți dacă nu ar fi priceput nimic.

P. R.: *Apropo de zvonuri, de știri false, de fake news (să fim în ton cu moda, nu?). Din punct de vedere filosofic, cum caracterizați această stare de lucruri? Că tot vorbim de o „invenție", vreau să vă reamintesc – trebuie să mai și râdem! – de definiția dată zvonului de Tudor Mușatescu în* ***Dicționarul umoristic la limbii române***: *„Zvon: Știre în neștire".*

Ch. T.: Din punct de vedere filosofic, îți vine să tai poala și să fugi. Glumesc. În toată tevatura asta, cel mai bine e să rămâi filosof, cum se zice, să-ți păstrezi calmul și, mai cu seamă, mintea la locul ei și să cauți, pe cât se poate, să alegi grâul de neghină. Nefericirea cea mare este însă că grâul curat nu se mai prea zărește și îți rămâne să alegi doar între minciuni și jumătăți de adevăruri, datorate fie relei voințe, fie necunoașterii sau cunoașterii incomplete. Până la urmă însă, nimic nou sub soare, oamenii au mințit și au bârfit de când lumea. Necazurile au apărut abia atunci când aceste tare omenești au fost ridicate la rang de sistem, primind numele pompos de manipulare.

Dincolo de minciunile și istorioarele de sorginte autohtonă, care ne fac să sărim într-un picior, atunci când cresc prețurile, de exemplu, de bucurie că au crescut mai puțin decât se zvonea sau că au crescut salariile cu câteva procențele, când se zicea că nu vor crește deloc, ne confruntăm astăzi cu o avalanșă de minciuni și de jumătăți de adevăruri de calibru greu, care ar trebui să ne pună serios pe gânduri, căci ele reprezintă un fel de trimitere a tătarilor „în pradă", fapt care anunța la noi, în epoca medievală, un război iminent cu turcii, dacă îmi îngăduiți această evocare istorică. Altfel spus, toată această campanie de știri false, ale cărei ținte nu suntem numai noi, demonstrează, pe de o parte, deteriorarea rapidă a relațiilor dintre cei trei poli de putere ai lumii contemporane, Occidentul, Rusia și China, iar pe de alta, vestește imposibilitatea găsirii unor soluții viabile la nivel mondial în scopul gestionarii unor crize din ce în ce mai acute, care se îndreaptă deja spre confruntări deschise de un nivel superior celui actual. Firește că, într-o astfel de situație limită, capacitatea superioară de alegere a grâului de neghină nu-ți va lungi zilele, dar îți va da satisfacția, oricât de deșartă ar fi ea, că măcar nu ai murit prostit, mințit și manipulat.

P. R.: *Știu că vă place șahul, supranumit jocul minții.*

Ch. T.: Da, joc șah, de obicei seara sau noaptea, ori de câte ori vreau să-mi pun ordine în gânduri. Joc împotriva calculatorului și îl învinge aproape întotdeauna, deși nu-mi propun în mod special acest lucru. Este o pasiune veche… Joc șah cam de pe la cinci ani. Întâi am jucat cu tata care m-a învățat să mut piesele. Și, de antrenat, tot cu el m-am antrenat, ca să zic așa. Îmi amintesc că, pe la treisprezece ani, am făcut o pneumonie care m-a ținut în pat câteva luni bune… Îmi omoram timpul citind și, ca să-mi odihnesc ochii, jucând șah. Tatăl meu, pe care l-am pierdut de curând, era artist plastic, sculptor, și avea mereu câte ceva de făcut, dar, cu toate acestea, de șah nu avea cum scăpa. Când nu-l aveam pe el la îndemână, dezlegam problemele de șah ale Elisabetei Polihroniade și ale Margaretei Perevoznic, publicate în fiecare vineri în revista „Cronica" (astăzi „Cronica veche"). În rest, jucam cu oricine se ivea ocazia, și care, bineînțeles, nu juca la nivelul numit astăzi „maimuță" (mutarea la întâmplare a pieselor, fără niciun fel de strategie). În studenție, am continuat, căci prietenul meu italian, Graziano Segatto, era și el un pasionat al acestui joc și un adversar destul de redutabil. În plus, era și foarte ambițios. De multe ori, când nu reușea să câștige, îmi

spunea: „Lase-me se kistig si eu o partida, ca se pot dormi la nopte".

P. R.: *Și acum sunteți în lupta cu calculatorul pe care-l învingeți…*

Ch. T.: Da. Și nu numai la șah. Calculatorul este o pasiune și aș putea afirma că nu sunt doar un simplu utilizator.

P. R.: *Vă propun să vă imaginați lumea ca o tablă de șah, iar țările, piesele. Din punctul dvs. de vedere, al filosofului, al omului cetății, cum arată această hartă, pe care o priviți ca pe o tablă de șah?*

Ch. T.: Foarte interesantă comparația. Lumea și oamenii care o populează constituie într-adevăr, aidoma jocului de șah, un teatru de război, unul în care pionii, caii și nebunii mor, pe uscat și pe mare, alături de regii și de reginele lor, de foame, de sete, de viruși, de gloanțe, de epuizare, de frig, de căldură, în timp ce turnurile încep să li se năruiască de prea multă apă, de prea mult soare și de prea mult vânt, de prea multă minciună care înăbușă și ultimele fărâme de adevăr, multe dintre care se dovedesc și ele, până la urmă, tot minciuni. Pe tabla de șah a lumii, oamenii mor din cauză de prea mult. Iar aceasta se coșcovește și pătratele încep să se distingă din ce în ce mai greu din cauza atâtor mutări. Mutări greșite, apoi refăcute iar și iar, la fel de greșit, aproape la nesfârșit. Dar, dacă o tablă de șah ponosită o poți schimba cu alta nouă, ce te faci cu pământul, când numai pe el îl ai? Și începi, speriat, să muți la întâmplare, bâjbâind, cu speranța că ai mutat unde trebuie. Însă tabla de șah continuă să se deterioreze, până când nu mai știi încotro s-o apuci. Atunci începi să te gândești, mult prea târziu, dacă nu cumva poți să-ți aduni piesele rămase, și ele tocite și decolorate din pricina acestui du-te vino bezmetic, și să pornești în căutarea unei alte, dar mult prea ipotetice, table de șah.

Fragmente din vol. *Convorbiri insomniace în regatul ideilor. Pușa Roth în dialog cu Christian Tămaș*, în curs de apariție la Editura Ars Longa, col. „Summa cum laude".

„Nimic nu mai are și nu va mai avea importanța de odinioară, fiindcă lumea se schimbă și oamenii împreună cu ea. Și apoi, în foarte multe domenii, ce a fost de spus s-a cam spus."

Christian Tămaș (n. 13 noiembrie 1964, comuna Letca, jud. Sălaj), scriitor, orientalist, doctor în filosofie, traducător din opt limbi străine. Licențiat în limba și literatura arabă la Universitatea din București. Masterat în educația adulților la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași (2006). Doctor în filosofie la aceeași universitate, cu teza *Strategii de comunicare în Coran* (2007). Profesor universitar, editor, referent științific al Editurii Ars Longa din Iași. Membru al Uniunii Scriitorilor din România, Consilier pentru Științe Umaniste, International Biographical Centre, Cambridge (Marea Britanie).

Volume publicate (selectiv): *Cavalerul negru*, roman, Iași, Editura Junimea, 1992; *Blestemul catharilor*, roman, Graphix, 1993, *Labirint*, roman, Iași, Ars Longa, 1995; *Liniștea albă*, proză scurtă, Ars Longa, 2004; *Un nume pe nisip*, roman, Ars Longa, 2019; *Trezirea la nemurire*, Ars Longa, 1997; *Crize contemporane: disoluția sacrului,* Ars Longa, 2003; *Crize contemporane: ofensiva islamului*, Ars Longa, 2004; *Strategii de comunicare în Coran*, Ars Longa, 2007; *Communication strategies in the Qur'an*, Lambert Academic Publishing, Saarbruchen, 2011; *(E)l. Avatarurile unui articol hotărât*, Ars Longa, 2012; *Modelul medinian și islamul global*, Ars Longa, Iași, 2014; *Umanism și alteritate în islam*, Ars Longa, 2015.

Traduceri (selectiv) **– din arabă**: Abd al-Rahman al-Sharqawi, *Vise mărunte (Ahlam saghira)*, Graphix, 1992; *7 nuvele arabe*, Ars Longa, 2014; **în arabă**: Cornelia Costin, *Roua dimineților uitate)*, Ars Longa, 2017;

din engleză: Michael Paul Gallagher, *Ajută necredinței mele*, Ars Longa, 1996; Aine Ní Ghlinn, *Lacrimi nevărsate*, Ars Longa, 1999; Seán Ó Tuama, *Moarte în țara tinereții*, Ars Longa, 1999; Nuala Ní Dhomhnaill, *Păpușa spartă*, Ars Longa, 2001; Pearse Hutchinson, *Poeme alese*, Ars Longa, 2003; Benjamin A. Kranc & K. Roman, *Totul despre Canada*, Ars Longa, 2002; Peter Fallon, *Știri din lume*, Ars Longa, 2003; Vona Groarke, *Zbor*, Ars Longa, 2003; John B. Keane, *Un taur în august*, Ars Longa, 2004;

din franceză: Pierre Louys, *Psyché*, Mediapress, 1994; Pierre Dumoulin, *Apocalipsa*, Ars Longa, 2003; Denis Emorine, *Triptic venețian*, Ars Longa, 2014, *Psalmii minciunii*, Ars Longa, 2016, *Valsuri triste,* Ars Longa, 2016; Louis-Philippe Hébert, *Spectacolul morții*, Ars Longa, 2020; **în franceză**: Dorel Vișan, *Psaumes*, Ars Longa, 2013;

din irlandeză: seria de poeți irlandezi contemporani la Editura Ars Longa, 1998–2010: Gabriel Rosenstock, Cathal O'Searcaigh, Seosamh O'Guairim, Colm Breathnach, Micheál Ó Conghaile, Michael Davitt, Gearoid Mac Lochlainn, Liam Ó Muirthile, Biddy Jenkinson, Celia de Fréine, Louis de Paor, Jackie Mac Donncha, Bríd Ní Mhóráin, Dairena Ní Chinnéide, Seán Ó Curraoin, Micheal O'Siadhail;

din italiană: Tadeusz Rostworowski, *Din gândirea filosofică a Papei Ioan Paul al II-lea*, Ars Longa, 1994; Marko I. Rupnik, *În focul rugului aprins*, Ars Longa, 1997; Michelina Tenace, *Anticristul,* Ars Longa, 1997; Gaetano Mollo, *Dincolo de angoasă. Educația etico-religioasă la Søren Kierkegaard*, Ars Longa, 2000; Marco Bandini, *Epistole către Sfântul Scaun*, Ars Longa, 2008;

din portugheză: Victoriano Baquero, *Afectivitatea integrată eliberatoare*, Ars Longa, 1997;

din spaniolă: Sfânta Tereza din Ávila, *Cartea vieții mele*, Institutul European, 1994, *Castelul interior*, Ars Longa, 1995, *Drumul perfecțiunii*, Ars Longa, 1995, *Întemeierile*, Ars Longa, 1998; Sfântul Ignațiu de Loyola, *Exerciții spirituale*, Polirom, 1996; Francisco Fernández Carvajal, *De vorbă cu Dumnezeu*, vol. I–VII, Ars Longa, 1998, 2000, 2001, 2003, 2005, 2007, 2009; José María Paz Gago, *Manual pentru îndrăgostirea prinților*, Ars Longa, 2009; **în spaniolă**: în seria volumelor multilingve de poeme de Lucian Blaga, Ars Longa, 2006–2015; Dorel Vișan, *Salmos*, Ars Longa, 2010, *Hablar con el Señor,* Ars Longa, 2017;

din catalană: Carles Miralles, *Orașul cu platani*, Ars Longa, 2007, *Dulci și aspre*, Ars Longa, 2008, *Umbra nopții, ca de sânge*, Ars Longa, 2010, *Anotimpurile Barcelonei* (dialoguri realizate de Pușa Roth), Ars Longa, 2011.

Centenar Marin Preda

CODUL SECRET DIN IMAGINARUL „RISIPITORILOR" LUI MARIN PREDA (2)

Ana Dobre

Critic și istoric literar, eseistă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Continuare din numărul trecut

Marin Preda se raporta la parabola biblică a fiului risipitor (*Luca* 15, II-32), la douăzeci de ani văzându-se, poate, în ipostaza fiului care se răzvrătește, din nevoia de a-și afirma propria libertate și independență împotriva autorității paterne. *Fiul risipitor* este un *fiu rătăcit*, acela care trebuie să parcurgă un drum al rătăcirii și al risipirii pentru a putea recunoaște, reîntorcându-se, autoritatea paternă, valorile acestei lumi. *Risipitorii* pare, în acest punct, o imagine deformată a *Morometilor*, o transplantare în spațiul urban a problematicei relații dintre părinți și copii. Dacă *Morometii* este „cartea copilăriei", romanul „formelor de expresie", *Risipitorii*, „romanul relațiilor", este „cartea tinereții". Are loc un transfer de funcții: locul tatălui este luat de fiu într-o altă ipostază a autorității. Cum sublinia Magdalena Popescu, lumea-spectacol se schimbă în lumea-arenă, iar contemplația devine implicație. E un schimb al generațiilor. Tudor Călărașu, modelul preexistent al lui Ilie Moromete, trece în fundal pentru ca, în prim-plan, să apară imaginea fiului, acel fiu care, pentru a se maturiza, trebuia să parcurgă un drum al inițierii, o trecere prin labirint, urmată de o coborâre în infern.

O mărturisire a lui Marin Preda are rolul de *a lumina pe dedesubt* statutul, locul acestui roman în creația sa: „...această carte se apropie cel mai mult de ceea ce am dorit eu să spun în literatură", mai mult decât povestirile cu subiect țărănesc *Îndrăzneala*, *Desfășurarea*, *Ferestre întunecate*, exceptând *Morometii* [1]. Pentru aceasta își propunea să lucreze „cu pasiune frânată și rece", după ce „prima țâșnitură", „fierbinte și neînfrânată" îl *zgâlțâise* și-l îmbolnăvise. [2]

În simbolistica parabolei fiului risipitor, a întoarcerii fiului risipitor, Andrei Pleșu [3] identifica trei sensuri ale rătăcirii/risipirii: *faptul de a risipi*, *de a* ***te*** *risipi*, *de a* ***orienta*** *risipa spre pierderea de sine sau, dimpotrivă, spre mântuire*. „Risipa ca risipire", întruchipată de fiul cel mic, presupune desfășurarea mai multor etape: decizia de a pleca, împărțirea prematură a averii, stabilirea într-o țară îndepărtată, viața dezordonată, sărăcia, „alipirea" de un străin, neacceptarea unei slujbe înjositoare, foamea, amintirea îndestulării de acasă, decizia întoarcerii, *acceptarea smerită a greșelii*, re-învestirea, prin compasiunea tatălui, ca fiu recuperat. Risipa lui este o risipă de bani, materială, dar și una morală, sugerând pierderea reperelor, rătăcirea. Fiul cel mic, fiul rătăcit/risipitor, „a făcut risipă de risipirea sa", „a trăit pe cont propriu o coborâre în infern", a parcurs etapele unei conștientizări de sine, ale redescoperirii unor valori pe care le ignorase, anulându-le prin dezicerea de tată, de autoritatea paternă, prin plecarea în lume. Pe acest sens se concentrează simbolistica lui Marin Preda.

La aceste semnificații se adaugă cele ce decurg din „risipa de cumințenie" a fratelui celui mare rămas acasă. Experiența cumințeniei lui este experiența sărăciei lui ce-i relevă „puținătatea sufletească, sărăcia interioară", cumințenia lui fiind resentimentară și revendicativă. Astfel, între cei doi frați, unul *cuminte* (înțelept, în aparență), altul *răzvrătit* (înțelept, în esență), se revelează „suspensia morală" a fiului risipitor și „suficiența morală" a fratelui „cuminte". Sensul pe care-l regăsim la Marin Preda în *Întoarcerea fiului rătăcit* răsfrânge ceva din aceste simbolisme ezoterice.

Tatăl ar reprezenta „risipa de iubire". Fiecare din fiii săi greșește, dar „amândoi beneficiază, fără discriminare" de iubirea iertătoare a părintelui lor. Prin

[1] **Marin Preda**, *Creație și morală*, pp. 298–299; *Jurnal intim*, p. 216.

[2] Cf. *Jurnal intim*, p. 239.

[3] **Andrei Pleșu**, *Parabolele lui Iisus*, București, Editura Humanitas, 2012, pp. 259–270.

comportamentul lor – tatăl *aleargă* împotriva cutumelor lumii sale, care interziceau unui bărbat onorabil astfel de manifestări plebee; fiul își recunoaște vina, acceptând o poziție servilă în gospodăria tatălui – „orgoliile sunt evacuate", ceea ce presupune recuperarea celor trei atribute constitutive ale comunității: *onoarea* („haina cea mai scumpă"), *autoritatea* (inelul), *libertatea* (încălțămintea, semn distinctiv față de sclavii care mergeau desculți). Astfel, întâlnirea este o *înviere*, deci o „reînnoire radicală a vieții și a firii".

Aceste sensuri se regăsesc, în proporții variate, în simbolistica predistă. Luminile cad, la el, pe imaginile fiului risipitor, un fiu rătăcit care-și conștientizează răzvrătirea, dar care caută propria cale de întoarcere, de recunoaștere a vinei, de izbăvire a greșelii și de regăsire a mântuirii. Pentru Marin Preda, întoarcerea este simbolică; lumea tatălui, recuperată prin creație, este propusă ca model de existență.

Reflectând asupra *risipitorilor*, Marin Preda caută să identifice și să clarifice problemele generației sale, generație care se îndrepta spre maturitate și care trebuia, la rându-i, să-și asume ipostaza paternă, ipostaza autorității. Pentru a ajunge aici, ei, *risipitorii*, care *se rătăciseră*, care *rătăciseră* drumul, trebuie să parcurgă un drum inițiatic, să treacă prin probele de încercare ale maturității, să se descopere, să-și clarifice dilemele pentru a putea să propună un model existențial.

Din acest punct de vedere, Magdalena Popescu [4] remarca în *Risipitorii* „o vastă investigație a tehnicilor de adaptare", ceea ce contează mai mult, în această etapă, nefiind conținuturile care vor să se acomodeze, ci „manierele lor de asamblare sau de reciprocă evitare". La acestea se adaugă rezonanțe grave ale contextului social-politic pentru care Marin Preda avea o „excepțională apetență", sprijinită pe un „simț acut al politicului".

Dar pe lângă *îndrăzneala* de a schimba brusc stilul, problematica, temele, există un *cod secret*, o imagine criptică a sufletului predist, a aspirațiilor, a temerilor sale. O sugestie a acestui cod secret se află într-o mărturisire pasageră, criptic-interogativă, a Aurorei Cornu, martor implicat al biografiei spirituale a scriitorului în perioada plămădării romanului, în interviul cu Eugen Simion [5]: „Sunt un personaj în carte, în sensul că sunt amândouă personajele [Constanța și doctorul Munteanu, *n.m.*]. E cartea în care Marin își explică propria lui nevroză, nu? Și o atribuie unei femei." Personajul misterios, deși atât de evident prin analiză comportamentistă și psihologică, este Constanța. Este personajul care i se substituie, care împrumută de la Aurora Cornu haosul trăirilor reflectate într-un comportament haotic („Eu, depărtându-mă de Marin, eram și eu într-o nevroză, n-am mai mâncat un an. Și am plâns. Un an întreg..."), buimăceala, apatia, eșecul existențial: „El pleca la Sinaia, eu plecam la Sinaia. Eu plângeam, eu nu mai mâncam, eu mă îmbolnăveam... eu am înțeles că nu pot fi luată în serios cu dorința mea de a pleca, decât dacă mă las să mor sub ochii lui. [...] Nu. Eu doream să plec, dar nu eram convingătoare. Probabil inconștient, încetam să mai mănânc, slăbeam, eram extrem de fragilă, mâncam puțin și într-un an pierdusem multe kilograme, eram pe jumătate adormită. Reproduceam situația din care el m-a luat și m-a salvat. [...] Cert e că locuința mea era plină de praf, erau rochii nestrânse pe canapele și pe paturi și era peste tot un aer de dezolare nevrotică, pe care Marin l-a descris în *Risipitorii*. De fapt, era forma mea de sabotaj nevrotică." [6]

Dar Constanța este și personajul în care s-a ascuns Marin Preda, asemenea lui Leonardo da Vinci care s-a reprezentat pe sine, în ipostază feminină, în *Mona Lisa*, pentru a-și revela infernul trăirilor abisale, angoasele, temerile și pentru a le exorciza, pentru *a se purifica*, pentru a se vindeca de un rău existențial. *Risipitorii* este cartea unei duble revelații: a *eșecului fiului rătăcit* față de lumea autorității paterne, a *eșecului existențial* care provine din conștientizarea sacrificării premeditate a sentimentului și din asumarea responsabilității acestui sacrificiu – asumarea suferinței.

Și dacă situațiile sunt imaginare, cartea marcând, din acest punct de vedere o *victorie* față de *Moromeții* care aducea un univers artistic trăit, fiind o carte de pură ficțiune, de imaginație, trebuie să admitem, după spusele lui Marin Preda, că sentimentele care le generează sunt adevărate. Așadar, adevărată este nevroza prin care trece Constanța, nevroză/depresie provocată de eșecul în căsnicie, dar, poate, și de un *mal du siècle*, dat de neacomodarea în timp. Ca-n filmul lui Ingmar Bergman, *Persona*, care urmărea să reveleze mișcarea interioară a ființei într-o nevroză cumplită (proces asemănător celui din *Moartea lui Ivan Ilici* de Tolstoi, în care moartea este reprezentată ca o intrare cu capul în jos într-un sac, iar personajul descoperă lumina vieții abia când este băgat cu capul în jos în acest sac al morții), și Constanța se redescoperă și se restituie sieși atunci când intră, *cu capul în jos*, în criza existențială. Depresia este o antecameră a morții, de aceea *Risipitorii* poate fi, consideră Magdalena Popescu, un roman despre putere și defensivă.

Raportul dintre putere și defensivă creează complexitatea psihologică a romanului. Doctorul Munteanu se aruncă în această luptă pentru putere și sacrifică totul – prietenie, căsnicie, iubire. Eroarea doctorului Munteanu, care-i prefigurează eșecul, provine din faptul că și-a nesocotit

[4] **Magdalena Popescu**, Prefață la *Risipitorii*, BPT, Bucureşti, 1972, p. XX.

[5] **Marin Preda**, *Jurnal intim. Carnete de atelier*, Bucureşti, Editura Ziua, 2004, pp. 169–170.

[6] *Ibidem*, p. 170.

talentul real, de adevărat profesionist, pentru false sclipiri de-o clipă, cum sunt ierarhiile sociale. Succesul lui este, de aceea, fals și efemer, ascensiunea lui ținând de o precară selecție socială, pe parcursul căreia el sacrifică tot ceea ce dobândise cu greu (acumulările profesionale), firesc (dragostea Constanței, prietenii). Spectaculoasa ascensiune nu este durabilă. Scriitorul este un moralist fără să moralizeze. El doar meditează asupra insolubilelor probleme omenești, invitând la reflecție printr-o scriitură care intersectează creația și morala.

Nepregătit moral pentru putere, abandonându-și vocația pentru o falsă aspirație efemeră, doctorul Munteanu va fi strivit de ea. Alegând între Idee și Ambiție, sublinia Eugen Simion, el a optat pentru cea din urmă, vina lui rezultând, cum o spune prietenul său, doctorul Sârbu, din faptul că și-a părăsit meseria. Eșecul lui, previzibil, este imposibil de clarificat până la ultimele semnificații. Din idealism, argumentează criticul, „a practicat conștient o pedagogie a entuziasmului": „Măreția omului constă în conștiința că trebuie să moară («că nu e etern și că trebuie să obțină eternitatea prin idee»). A vrut să fie consecvent cu ideea la care a aderat, dar a pierdut cârma, n-a putut rămâne senin și a eșuat în intrigă măruntă. Greața și disprețul l-au doborât și moartea i s-a părut [...] singura formă de libertate." [7]

În acest inefabil al eșecului doctorului Munteanu se află sensul experiențelor *risipitorilor* care implică aspectul „obișnuirii treptate cu realul, cu dimensiunile lui exacte" și care, dacă „nu se menține mereu în registrul sublimului, își păstrează unda de poezie emanată din înțelegerea omenescului" [8]. Adevărata soluție de viață le este oferită de la început acestor tineri, dar ei o resping ca mediocră, alergând după himere; iar după ce s-au risipit pe căi lăturalnice, se întorc de unde au pornit, pentru a face dintr-un adevăr general un adevăr personal. El este un adevărat risipitor, un individ, spune Eugen Simion [9], care, „voind să slujească adevărul, acceptă compromisul, potrivit ideii că adevărul are uneori nevoie, pentru a se impune, de ipocrizie". Eșecul lui este, deci, existențial și „nicio criză nu-l poate explica până la capăt".

În comparație cu spiritul lui ofensiv, de luptător fără scrupule, Constanța este mereu în defensivă, în concordanță cu evoluția ei greoaie, de femeie care se descoperă cu dificultate, o femeie *buimacă*, modestă, ștearsă, fără a fi plată, tenace și perseverentă, care, intuindu-și vocația, își urmează până la capăt destinul.

Aceeași dificultate în raporturile cu lumea și cu ceilalți și-o descoperea Marin Preda însuși, în copilărie și, când medita asupra fotografiei din anii de școală, căuta, de fapt, semnele destinului: „...port la mine o mică fotografie care a fost detașată de niște colegi de-ai mei dintr-o fotografie mai mare, făcută atunci când terminasem cursul primar. Fotografia arată un băiat oarecare, așa cum erau mulți la vârsta mea – și totuși sunt în ea niște forme ciudate ale expresiei. Copilul acela parcă avea mintea undeva, pierdută în somn. Băiat de 12 ani, nu părea încă să se fi trezit la o gândire mai vioaie, mai sprintenă. Spre deosebire de ceilalți, care au o privire isteață și fețele atente, *pare adormit*, deși fotografia a fost făcută ziua în amiaza mare. Asta îmi stârnește mie tot felul de amintiri. Aveam într-adevăr o *stare de încetineală*. Trebuia să mi se spună un lucru de mai multe ori ca să-l înțeleg [*s.n.*]."

Când, după atâtea acumulări conștientizate sau nu, ca un fluture care se eliberează din crisalidă, feminitatea Constanței se revelează, ea nu se desprinde total de cealaltă Constanța, încăpățânată, lipsită de farmec, *buimacă*. Contrariile se împacă și destinul ei pare luminos. Se căsătorește cu doctorul Munteanu, pe care-l iubește fără să i-o mărturisească, pentru ea căsătoria fiind o cucerire definitivă, iar când e pusă în situația de a divorța, eșecul o prăbușește aruncând-o în depresie.

Modul în care trece prin această depresie este modul în care Marin Preda însuși a trecut prin experiența despărțirii de Aurora Cornu. În povestea reală, rolurile sunt inversate: ambiția de arivist a doctorului Munteanu este asociată Aurorei, dar suferința eșecului transfigurează drama lui Marin Preda însuși. De aceea, poate, Constanța îi apărea Magdalenei Popescu un personaj uimitor și caracteristic, specific „predian": somnolent și neapărat suferind de o atrofie a instinctului de adaptare, atins de un infantilism ce constituie „subtilitatea psihică și artificiul epic", permițând scriitorului să sublinieze „fenomenele de anomalie morală și socială", făcându-le să treacă prin „mentalități pure, nealterate". Între individ și grup există astfel de inefabile canale comunicante, acceptate sau nu, vizibile sau invizibile, dar prezente mereu.

Structura poliedrică a romanului creează reprezentări relativizante ale personajelor. Suferința Constanței, de exemplu, e sugerată indirect prin alte personaje, ca Vale, care, rămânând mereu în umbră, nu află nimic sigur despre motivele despărțirii surorii sale. Doctorul Munteanu are propria explicație în legătură cu aceasta. Constanța avusese certitudinea indiferenței soțului, dar frica atavică îi împiedicase luciditatea să se manifeste: „Și parcă mi-e frică și de ceea ce înțeleg că înseamnă frica asta". Această viziune stereoscopică era asemănată de Ion Bălu [10] cu „procedeul integrării prin

[7] **Eugen Simion**, *Scriitori români de azi*, I, București, Editura Cartea Românească, 1978, p. 433.

[8] **Magdalena Popescu**, loc. cit., p. XXVII.

[9] **Eugen Simion**, loc. cit., p. 434.

[10] **Ion Bălu**, *Marin Preda*, București, Editura Albatros, 1976, passim.

simultaneitate" al lui L. Durell sau cu aceea aplicată de Camil Petrescu în *Patul lui Procust*: personajele nu sunt ceea ce sunt, ci sunt ceea ce devin prin oglindirea fragmentară a individualității într-o percepție caleidoscopică. Modul ei de a se apăra este tăcerea urmată de solitudine. Ca posibilă soluție existențială, tăcerea, adoptată și de Ilie Moromete după trădarea fiilor, ca și de personajele sadoveniene, trădează, după Adrian Marino [11], o intuiție a sufletului de tip țărănesc, și descoperă, după Ion Bălu, un fond specific arhetipal, fără a se reduce la o „impermeabilitate defensivă", având rolul unui catharsis.

Constanța, care ilustrează, după Eugen Simion, „feminitatea buimacă, impenetrabilă", nu luptă doar cu propriile neliniști, temeri, angoase, ci și cu „ereditatea ancestrală". Ea nu reia criza morală trăită de mama sa, o hiperbolizează, trăind-o la dimensiuni devastatoare, așa cum doctorul Munteanu actualizează un conflict cvasi-freudian: autoritatea maternă se exercitase asupra lui, determinându-l să devină o personalitate de excepție pentru a depăși existența mediocră a tatălui.

Răul ei existențial este consecința unei erori, o vină pe care Constanța o asumă și pe care vrea să o înțeleagă: „De ce oare, se întreabă ea, n-am scos o lacrimă când m-am despărțit de bărbatul meu? Barem când a plecat să fi plâns, să fi vărsat o lacrimă. Nu e de mirare că s-a recăsătorit atât de curând, că m-a uitat atât de repede, căci ce amintiri puteau să-l împiedice pe el să mă uite, când eu treceam totdeauna mută prin fața lui când veneam acasă de pe teren, și când deschideam gura, o făceam doar ca să mă vait, să-i spun că îmi merge prost cu elevii, că rămân în fața lor la fel de nătângă și de proastă cum rămâneam în fața mamei când îmi punea fierul în mână să calc o rufă..."

Marin Preda s-a transfigurat în acest roman, recreându-și trăirile, sentimentele, neliniștile, convins că trebuia să soarbă până la capăt acestă cupă a amărăciunii destinată lui și nu altuia și de care nimeni nu-l putea ierta: „Se pare, nota el în jurnal [12], că trebuie să sorb până la fund această cupă, îmi e destinată și nimeni nu mă poate scăpa de ea".

Gestația *Risipitorilor*, complicată, dificilă, sinuoasă, a fost parte integrantă a crizei morale pe care a traversat-o, iar revenirile succesive eforturi de eliberare, de regăsire a echilibrului interior, echilibru necesar actului creator. Fixat în conștiință, titlul nu a suferit nicio modificare. *Metafora integratoare* i s-a revelat de la început, urmată de găsirea extrem de dificilă a *tonului* fundamental. Eșecul, suferința despărțirii de Aurora Cornu au fost sentimentele care nutresc substanța romanului: „...după un număr de zile de suferință și de mizerie sufletească, am reușit să văd mai clar romanul meu *Risipitorii* și am început să scriu. Îmi lipsea puterea și îmi lipsește și acum, încât abia am reușit, într-o lună de zile, să scriu 10-15 pagini (simt însă că mă aflu pe drumul cel bun al creației) și sper să încep în curând să merg pe el cu toată fermitatea." [13]

Fără acea *idee integratoare* pe care o căuta și care ordonează evenimentele din interior, întâmplările determinate de criza morală din anii 1958–1959 ar fi rămas simple întâmplări banale, fără semnificația care să le transceandă. „Nu e indicat, medita scriitorul [14], să scutim oamenii de suferințele care-i așteaptă, sunt ale lor, să-i lăsăm să le îndure ca să se facă mai bine". Suferința are mereu un sens, ea poate fi exorcizată prin trăire devastatoare, prin creație. Creația este forma sublimă de exorcizare. Scriind despre suferința sa, atribuind-o unei femei, Constanța Sterian, Marin Preda a trecut printr-un dublu catharsis. Convingerea din tinerețe: „În literatură, în creație, acolo se află domnia spiritului meu, în viață fiind vulnerabil, și sclav după iluzoria fericire" își revelează, peste timp, adevărul.

Bibliografie:

Marin Preda, *Risipitorii*, ediția a IV-a, *Prefață* de Magdalena Popescu, București, BPT, 1972.
Marin Preda, *Creație și morală*, București, Editura Cartea Românească, 1989.
Marin Preda, *Jurnal intim. Carnete de atelier*, *Introducere* de Eugen Simion; ediție îngrijită de Eugen Simion și Oana Soare, București, Editura Ziua, 2004.
Ion Bălu, *Marin Preda*, București, Editura Albatros, București.
Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I, București, Editura Cartea Românească, București, 1978.
*** *Timpul n-a mai avut răbdare*, București, Editura Cartea Românească, 1981.
Andrei Pleșu, *Parabolele lui Iisus*, București, Editura Humanitas, București, 2012.

[11] **Adrian Marino**, *Din nou despre Risipitorii*, în „România literară", III, nr. 10, 5 martie 1970, p. 8.
[12] *Jurnal intim*, 3 septembrie 1958, 9 dimineața.
[13] *Jurnal intim*, 12 noiembrie 1958, orele 7 după-amiază.
[14] *Jurnal intim*, 24 august 1958.

„Fiul risipitor este un fiu rătăcit, acela care trebuie să parcurgă un drum al rătăcirii și al risipirii pentru a putea recunoaște, reîntorcându-se, autoritatea paternă, valorile acestei lumi."

Poem din poemele Europei

Această rubrică, aflată acum la a douăsprezecea sa ediție, a apărut din dorința legitimă de a vă reaminti că poezia, ca și proza, dramaturgia, dar și muzica, teatrul, artele vizuale, zestrea imaterială a lumii, reprezintă liantul care unește oamenii, indiferent pe ce meridian s-ar afla. Creația este suma sentimentelor omenești, este emoție, este, de ce nu, plus-valoarea acestei lumi. Este politica fără legi politice, iar aici am putea exemplifica prin faptul că e unica formă de politică fără partide, fără moțiuni de cenzură, fără atacuri cu forme fără fond, este pasul pe care îl facem toți în momentul în care deschidem o carte și alegem o altă lume, cea în care mintea omenească este în măsură să creeze. De ce am vorbit de politică în splendida lumea a creației? Dintr-un simplu motiv, acela fiind că această formă de „politică" este creatoare, este benefică, este expresia supremă a calității omenești.

Intenția noastră pleacă de la ideea de unitate de spirit și diversitate ca fond și formă. Nu urmărim o temă anume, fiindcă am ajunge la un studiu complex, ci doar o prezentare, o idee de poem din poeme, care să prezinte diversitatea expresiei creatoare, temele universale, frumusețea stilului marilor condeie, în care spiritul este o „coloană a infinitului".

Încercăm, firește, ca în fiecare număr al revistei să publicăm integral texte sau fragmente din poezia Europei, a fiecărei țări în parte, deși poetul, dar, mai ales, opera lui au identitate europeană, dincolo de cea națională.

Grupaj realizat de Pușa Roth și Costin Tuchilă

Jean de La Fontaine

8 iulie 1621, Château-Thierry, Franța–13 aprilie 1695, Paris

Este inițiatorul versului liber în literatura franceză, impunându-se în literatura universală prin fabulele sale publicate în 12 cărți, în perioada 1668–1694. Poet, dramaturg și prozator, a fost membru al Academiei Franceze. La 17 aprilie 1684 Boileau a fost ales de Academia Franceză în locul lui Bezons Bazin, care decedase între timp, astfel încât Ludovic al XIV-lea a semnat aprobarea regală simultan, atât pentru Boileau cât și pentru La Fontaine, la 24 aprilie 1684. Fiind inspirat de anticii Esop și Fedru, precum și de tradițiile populare și înzestrat cu un talent deosebit, Jean de La Fontaine a depășit caracterul unilateral didactic al vechilor fabule, transformându-le în adevărate opere de artă.

Prin intermediul fabulelor, La Fontaine a criticat moravurile sociale din Franța în timpul absolutismului și a demascat cu mult umor și vervă viciile claselor dominante necruțându-l nici pe rege și nici pe curtenii săi, ca în *Greierele și furnica*, *Corbul și vulpea*, *Lupul și mielul* etc. Eroii din fabulele sale, care aparțin lumii animaliere și regnului vegetal, personificând tipuri și caractere, reprezintă diferite aspecte ale vieții sociale din Franța acelui timp.

Un alt merit al lui La Fontaine constă în lirismul care străbate fabulele sale, prin aceasta deosebindu-se de aproape toți scriitorii clasici francezi.

La 31 martie 1668 este tipărit volumul *Fables choisies* (*Fabule alese*), dedicat lui Ludovic, Delfinul Franței, fiul cel mare și moștenitor al regelui Ludovic al XIV-lea. În prefață, La Fontaine explica: *„Je me sers d'animaux pour instruire les hommes."* (*„Folosesc animalele pentru a-i învăța pe oameni"*.) A scris 240 de fabule.

La Fontaine publică, în 1669, *Les Amours de Psyché et de Cupidon*. Această carte suscită o relativă neînțelegere, datorită stilului său neconvențional care contravenea principiilor de bază ale esteticii clasice, fiind un amestec de proză, versuri, povestiri mitologice și conversații literare.

În 1678 și 1679 îi apar patru noi volume de *Fables choisies* (*Fabule alese*), dedicate Marchizei de Montespan. La 6 mai 1683 pe scena de la Comédie Française a avut loc premiera comediei sale, *Rendez-vous*. În 1690 publică în *„Le Mercure Galant"* trei fabule inedite. La 28 noiembrie 1691 Opera Franceză pune în scenă *Orphée* (*Orfeu*), o tragedie lirică.

Mormântul lui La Fontaine se află lângă cel al lui Molière în Cimitirul Père Lachaise din Paris.

Șarpele și pila

Se spune că un șarpe, vecin c-un ornicar,
(Pentru-ornicar desigur un neplăcut vecin)
Intrându-i în dugheană, cătase în zadar
Ceva ca să mănânce, dar nu găsi altfel
Decât o simplă pilă cu dinții de oțel,
Pe care, îmbălând-o cu negrul său venin,
A încercat s-o roadă.
Și-i spuse-atuncea pila:
„O, minte mult neroadă!
Nu vezi că sunt, sărmane, mai tare decât tine?
Micuța mea reptilă, reptilă fără minte!
Tu nu-ți cunoști pesemne măsura năzuinței,
Și pân' s-ajungi să-mi faremi măcar un zimț din mine,
Tu mai degrab', mă crede, ai să-ți fărâmi toți dinții...
Căci mie nu mi-e teamă decât de-al vremii dinte."

Luați aminte-acestea, o, spirite de rând
Ce, neputând să faceți nimic, trăiți mușcând.
Dar truda voastră toată-i redusă la neant.
Vă-nchipuiți, nemernici, că dinții voștri oare
Pot să distrug-atâtea lucrări nepieritoare,
Când ele-s de aramă, de-oțel, de diamant?

Traducere de Dimitrie Anghel şi Șt.O Iosif, „Minerva", 7 ianuarie 1909

Grigore Alexandrescu

22 februarie 1810, Târgoviște – 25 noiembrie 1885, București

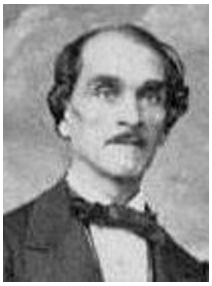

S-a născut la Târgoviște, în mahalaua Lemnului, fiind al patrulea copil al vistiernicului Mihai Alexandrescu și al Mariei Fusea. În anul 1827 își pierde ambii părinți și se mută la părintele Ieremia, unchiul lui din București. În anul 1831, este înscris la școala de limba franceză a lui Jean-Alexandre Vaillant. În 1832, școala lui Vaillant este inclusă în Școala „Sf. Sava". Un timp va locui la Ion Heliade Rădulescu, cel care-i va publica, la 6 martie 1832, în „Curierul românesc", poezia *Miezul nopții*. În același an, publică și primul său volum de poezii, *Eliezer și Neftali*, poezii traduse și originale. În octombrie 1840, timp de trei luni, este întemnițat din pricina unor scrieri: *Anul 1840* (apărută în „Dacia literară") și *Lebăda și puii corbului*. A ocupat funcții mărunte. În 1848 e redactor al ziarului „Poporul suveran", iar în 1856, membru al Comisiei Centrale de la Focșani.

A murit sărac la București în anul 1885. Într-o scrisoare trimisă din Paris lui Alexandru Papadopol-Calimah, Vasile Alecsandri deplângea nepăsarea față de cel mai de seamă fabulist român: „Moartea bietului Alexandrescu nu m-a mâhnit atât de mult (căci el era mort de mai mulți ani), cât m-a mâhnit nepăsarea generației actuale în privirea lui și uitarea în care căzuse renumele lui, odinioară strălucit." Alecsandri se referă la faptul că ultimii 25 de ani de viață ai lui Grigore Alexandrescu au fost marcați de alienare mintală.

Poet liric, scrie mai întâi meditații romantice sub influența lui Lamartine. După o călătorie în Oltenia alături de Ion Ghica, scrie una dintre cele mai reușite meditații, *Umbra lui Mircea. La Cozia*. Este ultimul fabulist autentic din literatura română, scriind circa 40 de fabule, în care adevărul este mascat, din cauza cenzurii autorităților (*Câinele și cățelul, Boul și vițelul, Dreptatea leului, Vulpea liberală* etc.). Lui Grigore Alexandrescu îi revine meritul de a fi consacrat în literatura română, ca specii literare autonome, epistola, meditația și satira. A tradus din Lamartine și Byron.

Volume publicate în timpul vieții: *Poezii* (1832, 1838, 1839, 1842), *Fabule* (1832, 1838), *Meditații* (1835), *Memorial* (1842), *Suvenire și impresii, epistole și fabule* (1847), *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule* (1863).

Privighitoarea şi măgarul

Nenorocita privighitoare
Cânta-n pădure a ei durere,
Natura-ntreagă da ascultare,
Tot împrejuru-i era tăcere.

Alţii în locu-mi ar descri poate
Acele tonuri neimitate,
Glasul acela-nmlădietor,
Ce c-o-ntorsură lină, uşoară,
Treptat se urcă şi se coboară,
Plin de simţire, plin de amor.

Eu vă spui numai că despărţirea
Şi suvenire pline de jale,
Că nedreptatea, nelegiuirea,
Erau sujetul cântării sale.

Un măgar mare ce-o ascultase,
Şi ca un aspru judecător
Capul pleoştise, sau ridicase
Câte-o ureche,-n semn de favor,

Ieşi-nainte să-i dea povaţă,
Şi c-o neroadă încredinţare:
„Am fost, îi zise, aci de faţă,
Dar, zău, nu-mi place a ta cântare.

Cu toate-acestea, am nădejdi bune,
De nu îţi pare lucru prea greu,
La nişte reguli a te supune,
Luând de pildă cântecul meu."

Atunci începe cu bucurie
Un cântec jalnic şi necioplit,
Încât de aspra lui armonie,
Toată pădurea s-a îngrozit.

Privighitoarea, fără sfială,
Zise: „Povaţa e în zadar;
Căci de-aş urma-o, nu e-ndoială
Că eu în locu-ţi n-aş fi măgar".

1838

Ursul şi vulpea

„Ce bine au să meargă trebile în pădure
Pe împăratul tigru când îl vom răsturna
Şi noi vom guverna –
Zicea unei vulpi ursul – c-oricine o să jure
Că nu s-a pomenit
Un timp mai fericit."
„– Şi-n ce o să stea oare
Binele acest mare?"
Îl întrebă.
„– În toate,
Mai ales în dreptate:
Abuzul, tâlhăria avem să le stârpim,
Şi legea criminală s-o îmbunătăţim;
Căci pe vinovaţi tigrul întâi îi judeca
Ş-apoi îi sugruma."
„– Dar voi ce-o să le faceţi?"
„– Noi o să-i sugrumăm
Ş-apoi să-i judecăm."

Cutare sau cutare,
Care se cred în stare
Lumea a guverna,
Dacă din întâmplare
Ar face încercare,
Tot astfel ar urma.

1855

Echo

Sonia Elvireanu

Degete de lumină

Mă uit la cerul care-mi zâmbește,
nu las umbrele să alunece în plămâni,

le răsucesc pe degete, le scot la soare,
desfac încet palma spre cer,

umbrele se dezlipesc ca fumul dintr-o lampă
veche ce fumegă și se ridică în aer,

soarele mă curăță de nori,
curge în toate cotloanele unde au stat cândva umbre,

îmbibate de albastru, de soare, degetele scriu în culori,
respirația devine ușoară sub degetele de lumină.

Pelerinul

Te caut,
pelerin rătăcit,

într-o casă de țară,
vocea ta de profet,

ne desparte un prag
și așteptarea,

blând tâmpla-mi atingi:
– ai venit.

Miracol

Iubirea

face din scoarță
copac verde,

îi înflorește
până și umbra.

Eugène Delacroix, *Studiul unei mâini drepte cu degetele pe jumătate îndoite*

Doigts de lumière

Je regarde le ciel qui me sourit,
ne laisse pas les ombres
glisser dans mes poumons,

je les enroule autour des doigts,
je tends les mains vers le soleil
et les déplie doucement dans le ciel,

les ombres se dissipent,
s'élèvent dans l'air comme la fumée
d'une vieille lampe qui fume,

mes doigts deviennent transparents,
le soleil nettoie mes nuages et se coule
dans tous les coins habités d'ombres autrefois,

imbibés de bleu et de soleil,
ils écrivent en couleurs, ma respiration
s'allège sous les doigts de lumière.

Le pèlerin

Je te cherche,
pèlerin égaré,

dans une maison paysanne,
ta voix de prophète,

un seuil nous sépare
et l'attente,

tu effleures doucement ma tempe:
– tu es venue.

Miracle

L'amour

fait de l'écorce
un arbre vert,

il fait fleurir
son ombre.

Traducerea în limba franceză aparține autoarei.

Fingrar av ljus

Jag tittar på himlen som ler mot mig,
jag låter inte skuggorna glida in i mina lungor,

jag vrider dem på fingrar, jag tar dem ut i solen,
jag öppnar sakta handflata mot himlen,

skuggorna lossnar som röken från en gammal lampa
som släpper rök och höjer sig ut i lyften,

solen rensar mig från molnen,
den smälter sig in i alla hörn där någon gång stod skuggor,

fulla av blå, av sol, fingrarna skriver i färg,
andningen blir lätt under ljusets fingrar.

Vandraren

Jag letar efter dig,
den vilse vandraren,

i ett lanthus,
din profetiska röst,

– du är här.

Mirakel

Kärleken

skapar levande träd
av bark,

den blomstrar
till och med trädens skugga.

Traducere în limba suedeză de Stânișoara Stâncel Mărginean

Poezii din volumul *Însoriri în sâmburele liniștii*, Iași, Ars Longa, 2022. Ediția bilingvă franco-italiană a apărut în Italia: *Ensoleillements au cœur du silence/ Scintillii nel cuore del silenzio*, Giuliano Ladolfi Editore, 2022. Varianta suedeză nu a fost publicată până acum.

Varianta bilingvă a luat Premiul de onoare la concursul Excellence 2022, organizat de Academia poetică și literară din Provence, Franța, concurs destinat numai laureaților Academiei la concursurile anterioare. Sonia Elvirenu a fost laureată în 2019 cu *Liniștea dintre zăpezi* (Diplomă de înaltă valoare literară), în 2021 cu *Cântecul mării în umbra cocorului* (Premiul de onoare). Trei poeme din același volum, trimise la concursul internațional de poezie Achille Marazza din Italia, au luat o Mențiune de onoare în 2022.

Echo

Valentina Teclici
Noua Zeelandă

Întrebări

Cum arată pacea în timp de război?
Ca un porumbel înroșit de sângele victimelor?
Ca un copil confuz, obosit de plâns și fără adăpost?
Ca o fiară sălbatică înfricoșată de focul exploziilor,
asurzită de bombardamente?
Ca un animal de casă flămând, însetat,
Ca și stăpânul care-l cară în cușcă,
sute de kilometri spre Necunoscut?

Unde se-ascunde pacea în timp de război?
În ruinele orașelor distruse?
În trupurile celor care ucid?
În sufletele celor uciși?
În neputința liderilor de-a folosi cuvinte
În loc de arme?

Cum arată pacea în timp de război?
Ca o mireasă îndoliată?
Ca un copil orfan?
Ca un soldat supraviețuind familiei ucise?
Ca un învingător învins?
Ce rol joacă pacea
pe scena politică a lumii
în timp de război?
Un rol mare, unul mic, sau nimic?

Pielea lui Sisif

În fața paginii albe,
sunt ca un pelerin
poposind în crângurile sufletului.
Cuvintele îmi cer
să îngenunchez
la poalele muntelui spiritual
și să le scriu din nou
și din nou.
Simt că pielea lui Sisif
este și-a mea.
Conjug verbul „a trudi”
până propozițiile
devin sângele durerii
sângele vindecării.
Sângele speranței.
Rănile lui Sisif sunt și-ale mele,
întrebări gravate pe pielea mea
pentru răspunsurile Creației.

Questions

What does Peace look like in Wartime?
Like a dove reddened by the victims' blood?
Like a confused, crying, homeless child?
Like a wild beast frightened by the fire
and the noise of explosions?
Like a pet, hungry and thirsty,
like his owner who carries him in a cage,
hundreds of miles to the unknown?

Where does Peace hide during Wartime?
In the ruins of destroyed cities?
In the bodies of those who kill?
In the souls of those killed?
In the leaders' inability to use words
instead of weapons?

What does Peace look like in Wartime?
Like a grieving bride?
Like an orphan?
Like a surviving soldier of his slain family?
Like a defeated winner?
What role does Peace play
in the political scene of the world
in Wartime?
A big role, a small one, or none?

Sisyphus' Skin

In front of a blank page,
I'm like a pilgrim
halting in the groves of the soul.
The words demand me to kneel
at the bottom of the spiritual mountain
and write them again
and again.
I feel that Sisyphus' skin is also mine.
I conjugate the verb "to toil"
until the sentences
become blood of pain,
blood of healing,
blood of hope.
Sisyphus' wounds are also mine,
endless questions engraved on my skin
for Creation's answers.

Traducerea în limba engleză aparține autoarei.

Echo

Viorel Boldiș

Poezie de dragoste

alunec în sfârșit
fie și numai cu gândul
pe curba sinuoasă
a sânului tău
sărutându-l
acolo unde
însuși dumnezeu
a alunecat și el
căzând în păcat
ca să dea mai târziu
supărat
vina pe noi
păcatele pe noi

acolo între dealurile
și văile tale
mă rătăcesc și eu
agale
păcătuiesc și eu
ca el dumnezeu
ca să fiu iertat
nu de el ci de tine

câtă nemărginire
este în preajma
buricului tău
lumi moarte și lumi vii
se încolăcesc acolo
ca-ntr-un hău
în pântecele tău
și al lumii pustii

câtă absență de mine
curge în venele tale
mă preling în ele
vale după vale
picătură după picătură
mă curg în tine sânge
vers după vers

nu plânge

vei rămâne gravidă
de toate poeziile
din noua mea lume
și toate vor purta
doar un nume

câtă liniște plutește
deasupra pielii tale
și totuși trec convoaie
de gânduri pe acolo
metafore șiroaie
unduiesc pe acolo

bat din picioare
gândurile mele
precum caii sălbatici
dau din copite
dezlănțuite
în sânii tăi
în coapsele tale
infinite

câtă foame și sete
mi-e de tine
de ce se va-ntâmpla
de o viață trăiesc
în așteptarea ta
de o moarte mor
în așteptarea ta

atâta frământare
deasupra și dedesubtul
buricului tău
atâta viață
și atâta moarte
în jurul lui înoată
viața mea
viața ta
viața lumii toată.

Mărunțișul Domnului

Cerșeam viață
pe la colțuri de lume
când Dumnezeu
trecând pe lângă mine
a scos din buzunarele lui
pline de timp și de vieți
câteva clipe
și mi le-a dăruit...
sînt clipele petrecute cu tine.

Poesia d'amore

finalmente scivolo
non solo col pensiero
sulla curva sinuosa
del tuo seno
baciandolo
là dove
Dio stesso
è scivolato
cadendo nel peccato
per dare poi
arrabbiato
la colpa a noi
i peccati a noi

là tra le colline
e le valli tue
mi aggiro pure io
lentamente
pecco pure io
come dio
per essere perdonato
non da lui ma da te

quanto infinito
c'è intorno
al tuo ombelico
mondi morti e mondi vivi
là s'arrotolano
come in un pozzo
nel tuo grembo
e nel mondo deserto

quanta assenza di me
scorre nelle tue vene
ti sgorgo dentro
valle dopo valle
goccia dopo goccia
scorro in te sangue
poesia dopo poesia

non piangere
suvvia

rimarrai incinta
di tutte le poesie
del mio nuovo mondo
e tutte porteranno
il tuo stesso nome

quanto silenzio galleggia
sopra la tua pelle
eppure passano convogli
di pensieri di là
flussi di metafore
ondeggiano di là

sbattono i piedi
i miei pensieri
come i cavalli selvaggi
sbattono i zoccoli
scatenati
nei tuoi seni
nelle tue cosce
infinite

quanta fame e sete
ho di te
di quello che succederà
da una vita vivo
nella tua attesa
da una morte muoio
nella tua attesa

quanto tumulto
sopra e sotto
il tuo ombelico
quanta vita
e quanta morte
intorno a lui galleggia
la mia vita
la tua vita
il mondo intero
albeggia.

I spiccioli di Dio

Mendicavo vita
agli angoli del mondo
quando Dio
passandomi accanto
ha tirato fuori dalle sue
tasche
piene di tempo e di vite
alcuni spiccioli
e me li ha regalati.
sono gli attimi passati con te.

Traducerea în limba italiană aparține autorului.

Echo

Aurel Pantea

***

Oameni pe stradă, cum îi simți, ca o pastă,
secretați de un puls fără nivel, depărtați și teribil de inumani,
cu glasurile răzbind dintr-o deplorabilă stare
a imaginației, ei sînt sfîrșitul, ziua moartă, realitatea
fără apeluri,
făcută din lucruri de pe afară,

printre morți îi găsești, îi privești cu pofte vechi, apar
în curgerea ofidiană a simțurilor, în zvîrcoliri, apariții aburite,
ca simțurile multă vreme neexersate,

vine o vreme cînd ți-e rușine de propriul trup,
cînd nu mai suporți
lumina pe piele, cînd din brațe alunecă
o viețuitoare ce abandonează,

lumea din noi, dacă am putea să o ridicăm cu venele,
dacă am putea, în impudoare, să resimțim clipociri și tonuri
în resorbție,
am privi cu pielea,

ne întoarcem în materia pură, fără buze,
cu pămînt în gură și cu propoziții
devenim una cu parola neagră,
la începutul unei zile ce nu se mai poate naște,
după tranzacții desfiguratoare chipurile produc
o lumină ilicită, ca mijlocul zilei morților, acolo,
un pămînt ondulat ca emoția
ne spune adevăratul nostru nume

***

Pentru Cis și pentru baciul Ioan Moldovan

Cade adînc în noi grăuntele conștiinței morții,
tu și eu sîntem tare departe și privim
lanurile întinse și secerătorii,

în moartea mare, crește desfrînarea,
floarea prăduitoare

***

Azi, mi-am văzut inima, bătea de tare departe,
parcă nu era inima mea, alături, lîngă un aparat sofisticat,
doctorița cu ochi albaștri m-a lăsat să ascult o clipă
ritmurile ei, am auzit mari șuvoaie și un șuier,
se zbătea timpul în fluvii mari, chiar așa ar fi,
a spus doctorița, dacă ne-am afla în mijlocul ei,
de s-ar întoarce fiecare în inima lui, ar vedea subteranele
de unde vine nimicitorul

***

Les gens dans la rue, comme tu les sens, comme une pâte,
secrétés par une impulsion sans niveau, éloignés et
terriblement inhumains,
avec des voix sortant d'un état déplorable
de l'imagination, ils sont la fin, le jour mort, la réalité sans appels,
faite de choses de dehors,

tu les trouves parmi les morts, tu les regardes avec de vieilles
envies, ils apparaissent
dans le flux ophidien des sens, dans les contorsions,
les apparitions embuées,
comme les sens longtemps non-exercés,

il vient un moment où tu as honte de ton propre corps,
quand tu ne supportes plus
la lumière sur ta peau, quand de tes bras glisse
une bête qui abandonne,

le monde en nous, si on pouvait le soulever avec nos veines,
si on pouvait, dans l'impudeur, ressentir des clapotis et des tons
en résorption,
on regarderait avec notre peau,

on revient à la matière pure, sans lèvres,
avec de la terre et des propositions dans la bouche,
on devient un avec le mot de passe noir,
au début d'un jour qui ne peut plus naître,
après des transactions défigurantes les visages produisent
une lumière illicite, comme le milieu du jour des morts, là,
une terre ondulée comme l'émotion
nous dit notre vrai nom

***

À Cis et au berger Ioan Moldovan

Le grain de la conscience de la mort tombe profondément en nous,
toi et moi, nous sommes très loin et nous regardons
les champs de blé et les moissonneurs,

dans la grande mort la débauche augmente
la fleur prédatrice

***

Aujourd'hui, j'ai vu mon cœur, il battait très loin,
il me semblait que ce n'était pas mon cœur, à côté, près d'un
appareil sofistiqué,
la femme médecin aux yeux bleus m'a laissé écouter un instant
ses rythmes, j'ai entendu de gros torrents et un sifflement,
le temps se tourmentait en grandes fleuves, ce serait vrai,
a dit la femme médecin, si on était au milieu,
si on revenait dans son cœur, on verrait les souterrains
d'où vient le destructeur

Traducere în limba franceză de de Sonia Elvireanu. Din volumul *Nimicitorul* (*Le destructeur),* Cluj-Napoca, Editura Limes, 2012.

Echo

Veronica Pavel Lerner
Canada

frica

mă afund în ea
ca-ntr-un nămol

închide ochii
doar ți se pare că te-afunzi
mi se spune

mă eliberez
dar în secunda următoare
carcasa reapare

frica ta nu e logică
aud în jur
dar eu nu mă pot mișca

deodată zidul cade
vezi că n-aveai de ce
să te temi
râde lumea

respir adânc și
mă pregătesc să înfrunt
urmatoarea frică

Din vol. *Neterminatele secunde*, Târgu Mureș, Editura Vatra Veche, 2020

dialog

uneori vorbesc cu tinele
din mine
avem trăiri simultane
și privim împreună
dezordinea de pe Terra

dialogul dintre noi
rămâne ascuns precum
soarele în dosul ploii
și luna în spatele
întunericului

privește copacii
au rădăcinile înfipte în
cuvinte
îți spun eu
frunzele lor cad peste
morminte
răspunzi

păsări de noapte îmi ascultă
șoaptele
cu tinele din mine
și mă poartă încet
spre singurătatea
clipei următoare

secunda rece
eterna călătoare

jocul

îmi desenam cu creta
pe trotuar
un șotron

îl priveam
de sus în jos
și săream pe el
fără să mă gândesc
la recele de dincolo de nori

totul era vizibil
pe atunci
chiar și asfaltul
care învelea fierbinte
rădăcinile
teilor în floare

astăzi jocul meu
e pe trotuarul
de dincolo de nori
și îl privesc
de jos în sus

curând mă voi ridica
spre șotronul
de constelații
ca să-mi continui jocul
început pe asfaltul
de sub teii înfloriți
ai copilăriei...

fear

I'm sinking in fear
as in a mud

close your eyes
seems to you that you're
sinking
people tell me

I free myself
but the casing re-appears
the next moment

your fear is not logical
I hear voices around
but I can't move

suddenly the wall breaks
down
people are laughing
see? you had no reason to be
afraid

I take a deep breath
and prepare to fight
the following fear

dialogue

sometimes I talk to
you inside me
we have simultaneous
experiences
and we look together at the
mess on Earth

the dialogue between us
remains hidden like
the sun behind the rain
or the moon behind
the darkness

look at the trees
eir roots are stuck
in the words
I tell you
their leaves fall over graves
you answer

night birds listen
to the whispers
of you in me
and slowly carry me
to the solitude
of the next moment

the traveling eternal
cold second

hopscotch

I was drawing with chalk
on the pavement
a hopscotch

I was looking at
and was jumping
on it
without thinking
to the cold beyond the clouds

everything was visible
back then
even the asphalt
which enveloped warmly
the roots
of linden trees in bloom

today my hopscotch
is on the sidewalk
from beyond the clouds
and I look up
at it

soon i will go up
towards the hopscotch
of constellations
to continue my game
started on the asphalt
under the linden trees
of my childhood...

Traducerea în limba engleză aparține autoarei.

Musica

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL „GEORGE ENESCU” O SĂRBĂTOARE A MUZICII (2)

Madeleine Karacașian

Scriitoare, traducătoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Uniunii Scriitorilor din Armenia

Continuare din numărul trecut

Ediția din 2001 se deschide cu concertul Orchestrei din Paris, dirijată de Christoph Eschenbach, soliști fiind tânărul nostru violonist Alexandru Tomescu și pianista Hélène Grimaud. În concertul London Philharmonic Orchestra, dirijată de Kurt Masur, apare, pentru prima dată la noi, violonista Sarah Chang. Concertează London Chamber Orchestra, solist și dirijor Vasko Vasiliev, Orchestra Nord Deutsche Rundfunk, dirijată de Horia Andreescu, solist – Maxim Vengerov, care avea să devină unul dintre artiștii îndrăgiți de melomanii români. Începe să devină familiar publicului nostru și violonistul Leonidas Kavakos (ascultat și în 2007, 2011, 2013, 2017, 2021). Capela Simfonică de Stat a Rusiei, dirijată de Ghenady Rojdestvensky, a fost prezentă cu o frumoasă interpretare a *Simfoniei a IV-a* de G. Enescu/P. Bentoiu. Mai reținem din program: Orchestre Nationale du Capitole din Toulouse, dirijor Michel Plasson, soliști– Aldo Ciccolini, Mariana Nicolesco; Orchestra Filarmonicii din Cluj-Napoca, dirijată de Luciano Berio, Orchestra Simfonică a orașului Birmingham, dirijată de Sakari Oram, Orchestra Filarmonicii din Viena, dirijată de Seiji Ozawa, dar și o primă audiție cu *Cele șapte porți ale Ierusalimului* de Krzysztof Penderecki, în interpretarea Orchestrei Festivalului Penderecki din Polonia, dirijată de compozitor. Acesta a mai dirijat, în 2019, un concert al Orchestrei Naționale Radio, când și-a prezentat *Simfonia nr. 8*. Pe scena Operei Naționale București, au avut loc premierele operelor *Bărbierul din Sevilla* de Rossini (regia: Petrika Ionescu) și *Werther* de Massenet, producție prezentată în colaborare cu Compania de Operă din Saint-Étienne.

În 2003, Festivalul și-a stabilizat desfășurarea o dată la doi ani, iar mai târziu în alternanță cu Concursul Internațional „George Enescu”, Această ediție este inaugurată de London Symphony Orchestra, sub bagheta lui Cristian Mandeal, pentru ca a doua zi să-l avem ca oaspete la pupitrul dirijoral pe Sir Colin Davis, cu o nouă apariție a violonistei Sarah Chang. Îl revedem pe Sergiu Comissiona, de această dată dirijând Orchestra Filarmonicii din Iași. Horia Andreescu se află la conducerea lui London Royal Philharmonic Orchestra, având-l solist pe violonistul Maxim Vengerov. După cinci ani, ne reîntâlnim cu Orchestra Simfonică a Academiei „Santa Cecilia” din Roma, dirijată de Lawrence Foster. Acesta din urmă evoluează și alături de Orchestra Simfonică „Gulbenkian” din Lisabona. Portughezii au mai concertat și în 2011. Ne mai sunt oaspeți „Camerata Salzburg” (revenită de mai multe ori), Orchestra Filarmonicii din Moscova (dirijor Yuri Simonov, cu o primă apariție a violoncelistului Misha Maisky, care va reveni de câteva ori, inclusiv în 2021), violonistul Dmitri Sitkovetsky (reascultat apoi în 2005 și ulterior aproape la fiecare ediție), „Soliștii din Moscova”, dirijați de Yuri Bashmet, solist fiind Julian Rachlin, dar și Wiener Symfoniker, orchestrele simfonice ale Filarmonicilor din Helsinki, Stokholm și Praga.

În 2005, s-au împlinit cinci decenii de la dispariția lui George Enescu. Facem

cunoștință cu Orchestra Simfonică „Kirov" (azi a Teatrului „Mariinsky") din Sankt Petersburg și cu dirijorul permanent al acesteia, Valery Gergiev, care va mai fi văzut la București în 2007, 2011, 2021. Revine Capela de Stat din Dresda, dirijată de Myung-Whun Chung. O primă apariție își face dirijorul Vladimir Jurowski cu London Philharmonic Orchestra. Cel de al doilea concert al acesteia va fi dirijat de Cristian Mandeal. De această dată, Orchestra Simfonică a Radiodifuziunii din Stuttgart este dirijată de Sir Roger Norrington, cu pianista Hélène Grimaud, ca solistă iar Orchestra Filarmonicii „George Enescu" îl are ca dirijor pe Sir Neville Marinner. Pentru prima dată, își face apariția Orchestra Națională a Franței, dirijată de Kurt Masur, iar după patru decenii de când a câștigat Concursul Internațional „George Enescu", va fi din nou pe o scenă românească pianista Elisabeth Leonskaja, rămasă foarte atașată de amintirile din România și care va reveni adeseori atât la București, cât și la Festivalul „George Enescu și muzica lumii" de la Sinaia. O revedem în 2009, 2013, 2015, 2021. Reține atenția iubitorilor genului recitalul sopranei americane Julia Migenes, intitulat *La Argentina – Tango*.

Ediția din 2007 ne prilejuiește noi cunoștințe – pianiștii Martha Argerich, Nelson Freire, Boris Berezovski, violonistul Pinchas Zukerman, Filarmonica din München, Compania de balet Béjart, dar și reîntâlnirea, peste ani, cu dansatorul și coregraful Gigi Căciuleanu și cu dirijorul Ion Marin. De reținut că pe scena de la ONB, în spectacolul cu *Carmen* de Bizet, l-am ascultat pe tenorul argentinian José Cura, cu care aveam să ne întâlnim în 2021, în cu totul altă ipostază. Au fost și câteva seri cu Filarmonica din Oslo, Filarmonica din Dresda, Orchestra Națională Rusă, precum și o nouă întâlnire cu London Symphony Orchestra, dirijată de Horia Andreescu și Sir Colin Davis, soliști: violonistul Maxim Vengerov și pianistul Evgeny Kissin. În sfârșit, ascultăm un program de muzică barocă, de origine hispanică, într-o primă întâlnire cu Ansamblul „Hesperion XXI", dirijat de Jordi Saval, care avea să revină și el de câteva ori – în 2013 cu *La Dinastia Borgia*, un program cu o selecție extinsă a muzicii epocii. În 2017, ne-a oferit un program din muzica națiunilor.

În ediția din 2009, din cele 280 de lucrări interpretate în cadrul concertelor, 24 aparțin lui George Enescu. De asemenea, publicul nostru se întâlnește pentru prima oară cu Royal Concertgebouw din Amsterdam, orchestră dirijată de Mariss Jansons, care avea să dirijeze și Orchestra Simfonică a Radiodifuziunii Bavareze. Revine Orchestra Maggio Musicale Fiorentino, cu dirijorii Roberto Abbado și Cristian Mandeal. Cunoscuta Royal Philharmonic Orchestra este dirijată de Charles Dutoit și Horia Andreescu, solist fiind Joshua Bell. Au dansat artiștii Baletului din Monte Carlo. Maxim Vengerov dirijează Orchestra Filarmonicii „George Enescu". Vechea noastră cunoștință, Yuri Temirkanov, se află la pupitrul Orchestrei Simfonice din Sankt Petersburg. O apariție inedită a fost violoncelistul Yo-Yo Ma.

Ediția din 2011 ne prilejuiește, din păcate, o ultimă întâlnire cu arta Mihaelei Ursuleasa, pianista stingându-se din viață după mai puțin de un an. Tot în același an își face apariția în Festival Orchestra Română de Tineret, condusă de Cristian Mandeal, iar solist este violonistul german David Garett. Este orchestra care avea să dobândească treptat o recunoaștere internațională. Coregraful Gigi Căciuleanu ne-a propus două seri de balet pe muzică de Bach, în interpretarea Baletului Național Chilean. Antonio Pappano se află la pupitrul Orchestrei Academiei Naționale „Santa Cecilia" din Roma, cu pianiștii Hélène Grimaud și Denis Matsuev. Orchestra Națională a Franței îl are dirijor, de această dată, pe Daniele Gatti. Concertează și Royal Liverpool Philharmonic Orchestra cu dirijorul Vasili Petrenko, având-i ca soliști pe violonista Midori (aceasta vine și în 2019) și pianistul Alexei Volodin. Violonistul Vadim Repin este solist al unuia dintre concertele tradiționale ale Filarmonicii din Israel, dirijor Zubin Mehta. A revenit și Daniel Barenboim, însă cu Capela de Stat din Berlin iar Orchestra Filarmonicii din Haga este dirijată de Cristian Badea. Am reascultat Orchestra Teatrului „Mariinsky" din Sankt Petersburg cu Valery Gergiev.

În 2013, ne bucurăm de prezența Capelei de Stat din Berlin, dirijată de Daniel Barenboim, care cântă alături de compatriotul nostru, pianistul Radu Lupu, acesta fiind ascultat și într-un recital cu muzică de Franz Schubert. Un alt compatriot de-al nostru, Vlad Vizireanu, se află în fruntea Orchestrei Simfonice din Pittsburgh, având-o solistă pe pianista Yuja Wang. Paavo Järvi conduce Orchestra din Paris iar pe Vladimir Spivakov l-am urmărit în fruntea Filarmonicii Naționale din Rusia. Cea de-a doua apariție a Orchestrei Române de Tineret l-a avut ca dirijor pe Lawrence Foster, iar soliști au fost violonistul Pinchas Zukerman și violoncelista Amanda Forsyth. Din Italia ne-am bucurat de participarea a două formații cunoscute: Orchestra Simfonică a RAI Torino dirijor: Juraj Valčuha, solistă – violonista Anna Țifu, laureată a Concurului Internațional „George Enescu", 2007. Antonio Pappano a revenit cu Orchestra și Corul Academiei Naționale „Santa Cecilia" din Roma. A concertat și Orchestra Radiodifuziunii din Berlin cu dirijorul Marek Janowski. Tot din Germania a revenit și Filarmonica din München cu Semyon Bychkov pe podiumul dirijoral. Marcăm cea de-a doua prezență a Orchestrei Royal Concertgebouw din Amsterdam, cu același Mariss Jansons ca dirijor. Pe Evgeny Kissin l-am ascultat atât într-un recital, cât și într-un trio cu Silvia Marcovici și Alexander Kniazev. Maxim Vengerov s-a aflat în dublă ipostază, aceea de dirijor și solist al Orchestrei „Virtuozii din București", precum și alături de Vlad Stănculeasa

în *Dublul concert* de Bach. Violonistul Vadim Repin și pianistul Boris Berezovski au fost soliști ai concertelor Orchestrei Naționale Ruse, dirijori – Mihail Pletnev și Horia Andreescu. Își face apariția în programul Festivalului și cunoscuta formație „Violoncellissimo", condusă de Marin Cazacu, cu un program foarte atractiv. Ne-am bucurat și de o nouă prezență a violonistului Dmitri Sitkovetsky în concertele lui Royal Philharmonic Orchestra, dirijate de Andrew Litton și Cristian Mandeal. Iar Vladimir Jurowski a fost aplaudat pentru interpretarea *Simfoniei nr. 3* de Enescu. TNB a prezentat opera *Otello* de G. Verdi, în regia Verei Nemirova, sub conducerea dirijorală a lui Keri-Lynn Wilson. În rolul titular – tenorul Peter Seiffert.

Onoarea de a deschide ediția din 2015 revine Orchestrei Române de Tineret, sub bagheta lui Christian Järvi, solistă fiind Yuja Wang. Filarmonica berlineză evoluează în frunte cu Sir Simon Rattle. Cu istoria sa legendară, reascultăm Capela de Stat din Dresda, condusă de Christian Thielemann, solist – pianistul Yefim Bronfman, reascultat și în 2021. Ion Marin revine la București în fruntea lui London Symphony Orchestra, cu frații René și Gauthier Capuçon în *Concertul pentru vioară și violoncel* de J. Brahms. Pentru prima oară în România, Michael Tilson Thomas dirijează Orchestra Simfonică din San Francisco și pe Yuja Wang. Avem prilejul să-i ascultăm pe pianiștii Fazil Say, Murray Perahia și Maria João Pires, dar și pe violonista Anne-Sophie Mutter. Avem parte și de o primă audiție mondială cu *Concertul transilvan pe teme românești de secolul XVII din Codicele lui Ion Căianu, pentru vioară și ansamblu de coarde*, compoziție de Vlad Maistorovici, laureat al Concursului Internațional „George Enescu" 2001. Interpreți: New European String Chamber Orchestra, dirijor și solist: Dmitry Sitkovetsky. A fost și o nouă întâlnire cu dirijorul Yuri Temirkanov în fruntea Orchestrei Filarmonicii din Sankt Petersburg. Concertează, de asemenea, Orchestra de Cameră din Paris cu Sir Roger Norrington. Orchestra de Stat Bavareză revine cu dirijorul Constantinos Carydis. Are loc și prima apariție a formației „Les Dissonances" cu violonistul francez David Grimal, care va apărea și pe afișele edițiilor din 2017, 2019, 2021. Revine violonistul David Garett cu Filarmonica din Monte Carlo, dirijată de Gianluigi Gelmetti, dar și de Cristian Mandeal. Am reascultat această orchestră și în 2019, când a concertat cu Maxim Vengerov (dirijor și solist în *Balada pentru vioară și orchestră* de George Enescu), dar și sub bagheta lui Gareth Jones, solist fiind Sir Bryn Terfel (cu un program de arii din opere și musicaluri). O nouă întâlnire cu Filarmonica vieneză și dirijorul Semyon Bychkov. Revin și Vasily Petrenko cu Royal Liverpool Philharmonic Orchestra și violonistul Alexandru Tomescu. Avem și cea de-a treia întâlnire cu Royal Concertgebouw Orchestra, dirijată de Andris Nelsons.

În ediția din 2017 – o nouă întâlnire cu Orchestra Filarmonicii din München, sub bagheta lui Valery Gergiev. Revine London Royal Philharmonic Orchestra, dirijată de Charles Dutois, soliști: violonistul Frank Peter Zimmermann și pianista Martha Argerich. Orchestra Philharmonia din Londra îl are dirijor pe Cristian Mandeal, iar pianistul Boris Berezovski este solist. Orchestra Filarmonică a Teatrului Scala din Milano, dirijată de Ricardo Chailly, îl are solist pe violonistul Julian Rachlin. Publicul nostru face cunoștință cu talentul pianistului Kiril Gerstein, pe care îl va asculta și în 2021. Au mai susținut recitaluri pianistul Alexei Volodin, violoniștii Maxim Vengerov și Renaud Capuçon, violoncelistul Gautier Capuçon. Christoph Eschenbach este din nou la București, în fruntea Orchestrei Naționale a Franței. Orchestra Națională a Rusiei este dirijată de Horia Andreescu, solist fiind Vadim Repin. Cristian Măcelaru apare în fruntea Orchestrei Filarmonicii Cehe, soliști fiind violonistul Nikolay Znaider și violoncelistul Valentin Răduțiu (laureat al Concursului Internațional „George Enescu", 2011). Ne-am întâlnit din nou cu Antonio Pappano, dirijând Orchestra și Corul Academiei Naționale „Santa Cecilia" din Roma. Orchestra Română de Tineret susține un concert Beethoven, sub bagheta lui Domingo Hindoyan. Ne-a vizitat din nou și Vlad Vizireanu, pentru a dirija Royal Camerata Orchestra. Violonistul Dmitri Sitkovetsky a fost solistul și dirijorul Orchestrei Filarmonicii „George Enescu". Orchestra Royal Concertgebouw din Amsterdam a concertat, pentru a patra oară, în România, de acestă dată sub bagheta lui Daniele Gatti, solist fiind Liviu Prunaru care a interpretat *Capriciu român pentru vioară și orchestră* de George Enescu, în aranjamentul lui Cornel Țăranu.

Din ediția 2019, reținem concertele susținute de Orchestra Națională a Franței, dirijate de Emmanuel Krivine și Ion Marin, avându-i ca soliști pe pianiștii Evgeny Kissin și Alexandra Dariescu. Myung-Whun Chung a revenit la București în fruntea Capelei de Stat din Dresda, cu pianista Yuja Wang și cu soprana Laura Aikin, aceasta interpretând cele *Șapte cântece pe versuri de Clément Marot* de George Enescu. O nouă apariție a Orchestrei Române de Tineret, dirijată de Michael Sanderling, solist fiind pianistul Noboyuki Tsujii. Orchestra Simfonică Academică de Stat a Rusiei „Evgeny Svetlanov" susține două concerte, dirijate de Vladimir Jurowski și Gabriel Bebeșelea, soliști: pianista Alexandra Silocea și violonistul Ray Chen. O altă orchestră din Rusia a fost cea a Filarmonicii din Sankt Petersburg, avându-i ca dirijori pe Vassily Sinaisky și Christian Badea, iar soliști pe pianistul Nelson Freire și violonistul Vadim Repin. Orchestra rusă a interpretat poemul *Isis* de George Enescu/Pascal Bentoiu. Vasily Petrenko dirijează două concerte ale Orchestrei Filarmonicii din Oslo, Johanes Moser fiind solistul *Simfoniei concertante pentru violoncel și*

Vladimir Jurowski, Sala Palatului, septembrie 2019

Joyce DiDonato, Ateneul Român, septembrie 2019. Foto: Cătălina Filip

Maxim Vengerov, Ateneul Român, septembrie 2019. Foto: Cătălina Filip

orchestră de George Enescu. Am avut parte și de două noi concerte ale Orchestrei și Corului Maggio Musicale Fiorentino, dirijate de Fabio Luisi, solist fiind Sergey Krylov în *Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră* de Paganini. Susține două concerte și Filarmonica din Belin, dirijată de Kirill Petrenko, într-una din seri având-o solistă pe violonista Patricia Kopacinskaya, care a cântat de numeroase ori în Festival. Dirijorul Vlad Vizireanu vine din nou la București, de această dată cu Orchestra Națională din Lille și cu violonistul Sergey Khachatryan. Dirijorul Gianandrea Noseda revine și el la noi cu London Symphony Orchestra, având-i soliști pe pianistul Denis Matsuev și pe soprana Diana Damrau în lucrarea *The Hidden Place* de Iain Bell. O ascultasem și într-un program de lieduri. Mezzosoprana Joyce DiDonato a susținut un recital de arii din opere. Au mai dat recitaluri pianistul Charles-Richard Hamelin (cu *Suita nr. 1 „în stil vechi"* de G. Enescu), violonista Julia Fischer (cu *Sonata nr. 2* de G. Enescu) și violoncelistul Alexander Kniazev (cu *Sonata nr. 1* de G. Enescu). Tot în această ediție, publicul nostru l-a cunoscut pe tenorul franco-mexican Rolando Villazón într-un recital cu muzică spaniolă, dar și într-un program, adus pentru prima dată în România, „Săptămâna Mozart la București". Artistul oaspete a dat citire unor scrisori dintre Wolfgang Amadeus Mozart și tatăl său Leopold, totul fiind ilustrat cu fragmente din sonatele compozitorului, în interpretarea tânărului violonist Emmanuel Tjeknavorian de la Viena, cântând pe vioara originală Costa a lui Mozart.

Ediția 2021 s-a inaugurat cu concertul Filarmonicii „George Enescu" dirijor: Paavo Järvi, solistă: violonista Hilary Hahn. London Symphony Orchestra și Corul Academic Radio România, dirijate de Sir Simon Rattle, au oferit un program Enescu – Stravinski (dat fiind că ambii compozitori au fost evocați în 2021). Între altele, a fost prezentat poemul *Isis* al compozitorului român. Vladimir Jurowski ne-a făcut surpriza de a prezenta, cu Orchestra Radiodifuziunii din Berlin, lucrarea *Memorial* a lui Anatol Vieru. Concertele Filarmonicii din München, din nou cu Valery Gergiev, i-au avut soliști pe cunoscuții Leonidas Kavakos și Gautier Capuçon. Două concerte excepționale au fost oferite de Orchestra Națională a Franței și dirijorul Cristian Măcelaru, având-i soliști pe Maxim Vengerov și Denis Matsuev. Programul orchestrei franceze a cuprins o frumoasă interpretare a *Poemei Române* de G. Enescu, cu grăitoare proiecții multimedia (realizate de regizoarea Nona Ciobanu). Orchestra Radiodifuziunii Ungare a fost dirijată de Christoph Eschenbach și Christian Badea, acesta din urmă oferindu-ne o versiune a poemului simfonic *Vox Maris* de G. Enescu, interpretat de atâtea ori de-a lungul istoriei acestui Festival. Ne-am bucurat de noua prezență a Orchestrei Române de Tineret, cu dirijorul Cristian Mandeal și pianistul Alexei Volodin. Orchestra Filarmonicii „George Enescu", dirijată de Gabriel Bebeșelea, a interpretat suita *Peer Gynt* de Grieg, cu povestitor și soliști vocali. Daniele Gatti, în fruntea Orchestrei Academiei Naționale „Santa Cecilia" din Roma, a dat o interpretare specială *Simfoniei nr. 4* de Enescu. Au mai concertat orchestre cunoscute din Londra, Rotterdam, Zürich, Atena, Zagreb, au susținut recitaluri violonistul Maxim Vengerov, cântărețele Yulia Yoncheva, Diana Damrau și Joyce DiDonato etc. Conform tradiției statornicite, Orchestra Royal Concertgebouw din Amsterdam a concertat în închiderea acestei ediții, fiind dirijată de Alan Gilbert și Daniel Harding.

Am lăsat la sfârșit operele în concert, prezentate tot mai des de-a lungul celor 25 de ediții. Publicul a fost invitat mereu să guste o serie de lucrări lirice care se cântă foarte rar sau deloc pe scenele românești. Astfel, au putut fi audiate opere de Monteverdi, Händel, Vivaldi, Gluck, Beethoven, apoi Wagner, Debussy, de la spectaculoasa tetralogie *Inelul Nibelungului* la *Oedipus rex* de Stravinski, *Elektra, Salomeea* și *Femeia fără umbră* de Richard Strauss. Au mai fost prezentate alte numeroase opere în concert, de la *Oedipe* de George Enescu, la opere de

Hilary Hahn, Sala Palatului, august 2021. Foto: Andrada Pavel

Gautier Capuçon, Ateneul Român, septembrie 2019. Foto: Cătălina Filip

David Grimal și Ansamblul „Les Dissonances", Sala Palatului, septembrie 2021. Foto: Andrada Pavel

B. Bartók, A. Schönberg, P. Hindemith, A. Berg, Al. Zelinsky, B. Britten, de la E.W. Korngold și G. Gershwin la P. Ruzicka, a cărui operă *Celan*, consacrată poetului bucovinean, a avut premiera în 2001 la Dresda, dar a fost prezentată de ONB, în ediția din 2009 a Festivalului nostru. Unele dintre aceste concerte au avut parte de excelente proiecții multimedia, care le-au pus în valoare și le-au făcut mai atractive.

Câteva particularități ale ediției aniversare, a 25-a, 2021

A constituit un record *durata de 30 de zile* (28 august–26 septembrie 2021).

3.500 de artiști români și străini; 78 de concerte în București; 32 de orchestre din 14 țări.

Alt record: *42 de lucrări* din creația lui George Enescu, spre deosebire de primele cinci ediții, când majoritatea orchestrelor străine interpretau doar una dintre cele două *Rapsodii* enesciene.

Peste 100 de soliști și dirijori de faimă internațională, dintre care 25 s-au aflat pentru prima oară în România.

75.000 de spectatori în cele patru săli din Capitală.

Au fost acreditați 120 de jurnaliști români și 30 de jurnaliști din străinătate.

O *premieră mondială*: opera *Ecce homo* a faimosului tenor, compozitor și dirijor argentinian José Cura, bucurându-se de proiecții multimedia, în regia lui Carmen Lidia Vidu, realizate pe baza unor documente din expoziția originală *Enescu, Geniul și Chipul de iubire*, prin contribuția echipei de comunicare a Festivalului. Totodată, José Cura a compus și-a dirijat și lucrarea *Te Deum* – Philharmonia Orchestra London, Corul Academic și Corul de Copii al Radio Romania, la începutul aceluiași program, dedicat acestei ediții aniversare a Festivalului.

În 2021, împlinindu-se o jumătate de veac de la dispariția compozitorului Igor Stravinski, în Festival s-au putut audia numeroase lucrări ale acestui compozitor. Astfel dirijorul Vladimir Jurowski ne-a oferit, în *primă audiție românească*, *Potopul*, o alegorie biblică, bazată pe povestea lui Noe. Cu acest prilej, publicul român l-a reîntâlnit, în rolul Naratorului, pe actorul american Robert Powell, cunoscut din interpretarea rolului titular din filmul *Iisus din Nazareth* (1977) al regizorului Franco Zeffirelli.

Tot o *primă audiție românească* a fost și *Nunta* de Stravinski, în interpretarea Orchestrei Simfonice a Radiodifuziunii din Berlin și a Corului Filarmonicii „George Enescu", sub bagheta lui Vladimir Jurowski, eveniment pentru care au fost aduse de la Viena patru piane Bösendorfer, pe care au cântat tineri și valoroși muzicieni români – Daniel Ciobanu, Andrei Licareț, Mihai Ritivoiu și Alexandra Silocea. Proiecțiile multimedia au fost realizate de Carmen Lidia Vidu.

Începând încă din 2003, concerte din festival au avut loc și în diferite orașe din țară; în 2021 ele au putut fi audiate în *13 orașe* – Cluj-Napoca, Sibiu, Timișoara, Bacău, Iași, Focșani, Târgu Mureș, Constanța, Târgoviște, Râmnicu Vâlcea, Pitești, Bârlad, Ploiești.

În paralel cu Festivalul s-a desfășurat și Forumul Internațional al Compozitorilor, la care au participat compozitori, muzicologi și artiști din țară și din străinătate. În alți ani, acest eveniment purta alte denumiri.

Ca în ultimii ani, în paralel cu Festivalul, au mai avut loc și evenimente conexe, grupate în seria „Bucureștiul creativ".

Sursa fotografiilor: site-ul Festivalului „George Enescu"

Festivalul Internațional «George Enescu» – o istorie din iubire.

Musica

MUZICA SPERANȚEI: CONCURSUL INTERNAȚIONAL „GEORGE ENESCU”

Costin Tuchilă

Concursul Internațional „George Enescu” a fost conceput ca parte integrantă a Festivalului Internațional „George Enescu” încă de la prima ediție, din 1958, desfășurându-se astfel timp de cinci ediții, până în 1970, la început cu două secțiuni, vioară și pian, cărora li s-au adăugat apoi canto și compoziție. Desființat în 1971, Concursul avea să fi reluat abia în 1991, dar a urmat iarăși o pauză până în 1999, pentru ca din 2003 să se desfășoare, fără întrerupere, din doi în doi ani, odată cu festivalul până în 2014, când s-a hotărât ca el să devină eveniment distinct, tot cu o cadență de doi ani, dar alternativ cu Festivalul „Enescu”. Astfel, citim în sinteza publicată de ARTEXIM, organizatorul Concursului, „se oferă acces deschis publicului larg. Finalele de Concurs au început să se desfășoare la Ateneul Român, iar finaliștii secțiunilor Vioară, Violoncel și Pian au fost invitați să interpreteze concerte, în cadrul acestor finale, împreună cu Orchestra Filarmonicii «George Enescu» – o noutate față de edițiile anterioare.

De asemenea, derularea Concursului «Enescu» a fost extinsă pe o perioadă mai lungă, de trei săptămâni, pentru a oferi publicului posibilitatea de a asculta și vedea toți concurenții.

Ideea a fost continuată în edițiile următoare, astfel încât organizarea alternativă a celor două evenimente menține permanent genericul Enescu în prim-plan pe agenda publică. Ritmicitatea actuală (într-un an are loc Festivalul, iar în anul următor Concursul) pune în fiecare an Bucureștiul pe harta internațională a muzicii clasice.

Tot din 2014, câștigătorii Concursului Enescu au primit, alături de premii importante în sume de bani, oportunitatea de a susține concerte în ediția următoare a Festivalului «Enescu» și de a participa în stagiunile filarmonicilor din țară.”

Din cauza pandemiei, ediția a XVII-a fost una hibridă, practic competiția reinventându-se: primele două etape, online (29 august–20 septembrie 2020), semifinalele și finalele cu public în sală în mai 2021. Și **ediția a XVIII-a** a Concursului „Enescu” a fost una atipică: concurenții considerați eligibili au participat la o primă etapă online (1–18 mai 2022, cu jurizare de asemenea online), care a putut fi vizionată pe site-ul www.festivalenescu.ro. Semifinalele și finalele au avut loc live în perioada 4–18 septembrie 2022 la Ateneul Român. La cele patru secțiuni (Vioară, Violoncel, Pian, Compoziție) s-au înscris peste 100 de candidați (conform regulamentului, născuți după 1 august 1989) din 32 de țări, cifră totuși apreciabilă în condițiile de criză cunoscute. A fost redusă taxa de înscriere și simplificată modalitatea de înregistrare a repertoriului din etapa online.

Motto-ul ediției din acest an a fost **Muzica speranței/ Music of Hope**, potrivit profilului acestui concurs și situației de astăzi, când un război absurd, nemotivat tulbură începutul de mileniu în care puțini își închipuiau că asemenea evenimente delirante se mai pot produce. Concertul de deschidere din 4 septembrie i-a adus pe scena Ateneului Român, conform tradiției deja instaurate, pe câștigătorii ediției precedente a Concursului: violonistul român Valentin Șerban, violoncelistul Jaemin Han și pianista Yeon-Min Park (ambii din Coreea de Sud), cu o apreciată versiune a *Triplului concert în Do major* de Beethoven. Jaemin Han este cel mai tânăr câștigător din istoria competiției: în 2021, când s-a clasat pe primul loc la secțiunea Violoncel, avea 15 ani. I-am apreciat, pe lângă tehnică, muzicalitatea deosebită, cei trei tineri soliști dovedind o bună colaborare (ceea ce înseamnă în primul rând, într-o

Laureații secțiunii Vioară: Maria Marica, Grégoire Torossian (stânga), Ștefan Aprodu (dreapta)

astfel de partitură, înțelegere și reciprocă acomodare aproape de tip cameral) și stil. La pupitrul orchestrei Filarmonicii „George Enescu" s-a aflat dirijorul leton Ainars Rubikis care a programat în partea a doua, *Simfonia a IX-a în Do major* de Schubert, interpretată fără exagerările de tempo și sonorități (în partidele suflătorilor) curente la mulți șefi de orchestră, conferindu-i și acele, poate mai puțin perceptibile, accente de muzică vieneză pe care Schubert le are inclusiv în *Marea Simfonie în Do*. O excelentă impresie au lăsat solo-urile de oboi (Doris Iorga) din această partitură. Amintesc că programul a mai cuprins o primă audiție absolută, *An Axe For The Frozen Sea* de Karlo Margetić, lucrarea laureată la secțiunea Compoziție, Muzică simfonică în 2020. Acum, la ediția a XVIII-a, pentru compoziție juriul a acordat în premieră un premiu pentru originalitate, care i-a revenit lui Bartosz Jawor, cu lucrarea *Prayers*. Pentru muzică simfonică: Shin Kim (*Symphony nr. 1, „Consolations"*); muzică de cameră: Leonardo Marino (*Il deserto del senza tempo*).

Chiar pentru melomanul mai puțin obișnuit cu competițiile muzicale, a asculta aceeași partitură în două versiuni în același program de concert (în finale) devine o experiență demnă de interes. S-a întâmplat și la ediția din 2022 a Concursului, în finalele celor trei secțiuni pe instrumente. La Violoncel, laureat cu premiul I a fost Benjamin Kruithof (Luxemburg), urmat de Constantin Borodin (Republica Moldova/România) și Constantin Siepermann (Germania), acesta din urmă cu o notabilă verisune a *Simfoniei concertante pentru violoncel și orchestră* de George Enescu. Primii doi clasați au optat pentru *Concertul* de Dvořák, cântat cu firești diferențe care țin de temperament și aprofundarea stilistică.

Câștigătoarea concursului de vioară, Maria Marica (România), muzician cu o foarte bună pregătire și având deja experiență de concert, a entuziasmat în *Concertul în Re major pentru vioară și orchestră* de Brahms, care a fost opțiunea pentru finală și a violonistului clasat pe locul al II-lea, Ștefan Aprodu (România). Francezul Grégoire Torossian (locul al III-lea) a cântat *Concertul* de Ceaikovski.

Alexandra Segal (Israel, originară din Kiev) a obținut locul I la Pian, alegând pentru finală dificilul *Concert nr. 3* de Prokofiev în care a demonstrat calități tehnice, dar și viziune interpretativă ce au convins juriul. George Todică (România, locul al II-lea) s-a prezentat în finală cu *Concertul nr. 4* de Beethoven iar Chun Lam U (Hong Kong), cu *Concertul* de Schumann, dirijor fiind Cristian Măcelaru, directorul artistic al Festivalului și Concursului „Enescu", care declara în timpul desfășurării competiției: „Suntem fericiți pentru toate înscrierile și recunoscători pentru acest efort incredibil al tinerilor muzicieni."

În vremuri grele, ediția aceasta a Concursului „Enescu" s-a remarcat, ca și precedentele, de altfel, prin nivelul general ridicat al participanților, un premiu obținut aici, la București fiind o bună carte de vizită.

Pentru a face mai atrăgătoare cele două săptămâni ale fazei finale, organizatorii au programat un număr impotant de recitaluri susținute de muzicieni din generații diferite, cu programe incitante, unele cuprinzând chiar rarități camerale. I-am ascultat, în ordinea evoluției la Ateneu, pe: violonistul David Grimal și pianistul Itamar Golan; violonistul Frank Huang și invitații săi, Marcel Johannes Kits (violoncel) și Angela Drăghicescu (pian); violonistul Dmitry Sitkovetsky (președintele juriului de vioară) alături de violoncelistul David Geringas (președintele juriului de violoncel) și Alexander Gordon (violă); pianista Daria Parkhomenko, câștigătoare a Concursului Internațional „George Enescu", ediția 2018; pianistul Nelson Goerner (președintele juriului de pian).

Asociația Culturală Leviathan din București, editor al portalului Leviathan.ro și al revistei culturale trimestriale „Leviathan", a fost partener media al Concursului Internațional „George Enescu" 2022.

„În vremuri grele, ediția din 2022 a Concursului «Enescu» s-a remarcat, ca și precedentele, de altfel, prin nivelul general ridicat al participanților, un premiu obținut aici, la București fiind o bună carte de vizită."

Poesis

Rudy Roth

Poet, ziarist, grafician, cercetător român,
doctor în științe politice,
Palma de Mallorca, Spania

Demult

Demult,
Când roțile disperării
Și-au scrâșnit existența
În tăcerea de seve metalice
A acestui pământ ruginit
Am înțeles că Apusul
Aparține deja unor oameni
Ce s-au prefăcut într-atât a fi surzi
Încât au ajuns să-și îngroape
Fiecare bătaie a inimii
Prin fisurile mute
Din textura unui timp imobil
Și să transforme orice ecou
Într-o postapocaliptică
Și asfixiantă stare
De liniște absolută.

Palma de Mallorca – 11 decembrie 2021

Neștire

Simfonia migrației
E acea stare de liniște
În care o maree de umbre
Își tace-n neștire
Și pe limbi diferite
O unică stare de a fi.

Palma de Mallorca – 18 decembrie 2021

Bineînțeles

Trăiesc sensul acestei insule
Ca pe o paranteză homerică
A mărilor mele interioare
Pe care corăbii ale primelor amintiri
Își bâjbâie, val cu val, ruta
Către neschimbările reîntoarcerii.

Trăiesc timpul acestei insule
Ca pe o trecere
Prin strâmtoarea îngustă
A întunericului dintre oameni
Și printre contururile vechilor faruri
În care odată ardea
Flacăra vie a umanității.

Dar, cel mai mult,
Trăiesc tăcerile acestei insule
Ca pe un recviem mut
Pentru toate visele
Și toate aspirațiile
Naufragiate prematur
Și, bineînțeles, neajunse
La acest țărm
Al întâmplărilor viitoare.

Palma de Mallorca – 3 aprilie 2022

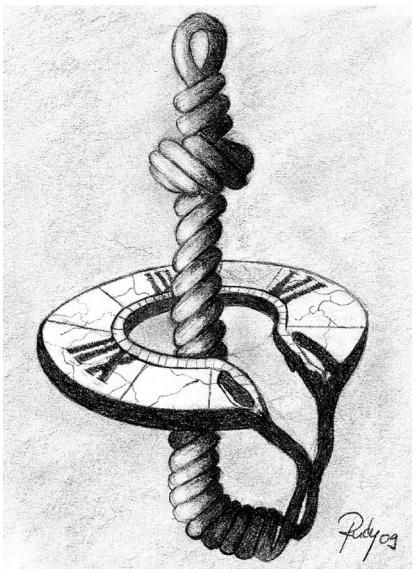

Timpul singurătății
desen de Rudy Roth, 2009

Așadar

Mă doare devenirea migrantă
A pașilor ce mă poartă prin lume
Când, cu tălpile goale
Într-o stare de-acasă,
Caut drumul spre mine
Pe-un pământ fără nume…

Mă doare netrăirea nomadă
A cerului ce-mi curge prin vene
Când, privind spre genuni
Ochii mei, Infinitul
Îl percep ca pe-o stare
De tăceri pământene…

Mă dor, așadar, și pământul și cerul
Și tot timpul ce mâine
Se va fi întâmplat
Doar prezentul nu doare
Și-și învăluie clipa
În nonsensul de-a fi
Într-un sens exilat.

Palma de Mallorca – 22 februarie 2022

Dimpotrivă

Sub povara unui prezent
Intoxicat de neliniști
Pașii drumului meu către mâine
Se afundă atât de adânc
În clisa lutoasă a dislocării
Încât, uneori, ajung să-i percep
Ca pe niște nepași
Ai târârii înapoi.

De asta, cumva, mi-e teamă
Că într-o zi
Am să mă trezesc
Împotmolit în mine însumi
Și incapabil să înțeleg
În ce măsură
Mai exist
Sau, dimpotrivă,
Dacă am existat
Cu adevărat
Vreodată.

Palma de Mallorca – 16 ianuarie 2022

Poesis

Victoria Milescu

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Ion Lazu

Ocheanul întors

În timp ce îmi beau cafeaua
soarele dogoritor aprinde câmpurile
râurile seacă
autobuzul cu turiștii
plecați să vadă lumea cade în prăpastie
un șarpe ieșit să se încălzească pe șinele de lumină
orbește trenul de mare viteză
în timp ce îmi beau cafeaua
specii rare dispar
bolnavii agonizează în spitale
copiii mor înainte de clasele primare
bătrânii au uitat unde locuiesc
unde și-au ascuns comoara înțelepciunii
după care niște nebuni sapă în creierii munților
cu crestele fără vulturi, fără montagnarzi
cei ce au murit cucerind vârfuri, înghețați, abandonați
se trezesc în noua eră
coboară în văile pustii întrebând
unde sunt oamenii, păsările
fiarele neîmblânzite – mândria oricărui pământ străvechi
toate au adormit sub un blestem
peste ei vor crește ierburi, copaci, amintiri
până când un cavaler rătăcitor va ajunge întâmplător
pe acest pământ al făgăduinței și îl va săruta
sărutul lui va trezi tot ce dormise fără vise
în timp ce timpul își savura cafeaua
privind prin ocheanul întors.

Lucrurile

Lucrurile pe care le pierd
se întorc la mine după un timp
într-un fel sau altul
uneori le recunosc imediat
alteori vin sub forme schimbate
deși ele susțin că le știu din copilărie
dacă îmi pierd o mănușă de lână
cum mi se întâmplă deseori iarna
găsesc o carte de zăpadă
o răsfoiesc fulg cu fulg, pe o bancă
citesc, apoi o las unde am găsit-o
pentru alt cititor
dacă pierd trenul, singurul care trece
prin singura gară din orașul celor
o mie și una de nopți
găsesc drept consolare o cutie muzicală
pentru balul de sâmbătă seară
dacă îmi pierd un pantof coborând în grabă
treptele visului de ceață albastră
apare un prinț tânăr, frumos
mă conduce în castelul lui fermecat
animat de tot ce pierdusem prin ani:
idei, dorințe, speranțe
dar nu mi se mai potrivesc:
îmi sunt ori prea mici, ori prea strâmte
iar orologiul din vârful turnului de aramă
care altădată bătea miezul nopții
acum bate sfârșitul poveștii.

Agenda

Când începi să ștergi nume
din agenda telefonică
se face mai frig, mai pustiu
rămâi singur, duci flori la morminte
ele îți spun că prietenii tăi sunt bine
și te așteaptă
nu „la hanul vechi de pe coclauri”
ci la Cocoșul roșu, hanul cel nou, unde visele
se plimbă nestingherite prin curtea pietruită
ori prin câmpul de grâu
auriu, luminos, mănos
privind în ochii albaștri ai cerului
uneori câte un suflet curajos, curios
coboară și se așază
la masa veche din lemn masiv
sub umbra teilor seculari
să asculte povestea unui om bogat și singur
o femeie cu păr lung, negru, pe tocuri înalte
s-a rătăcit în lanul copt și îl strigă
să o ajute să iasă la mal, dar el
demult a treierat grâul, l-a măcinat
din făină, a făcut azimă pentru ea.

Poesis

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

dar fug

cineva trebuie să treacă și pragul acesta
am auzit parcă tânguindu-se
întunericul era des și deodată
cineva și-a înghițit vorbele
pe care le-am uitat repede

cine ce cum nu m-a interesat
eu căutam niște ani
anii mei buni
știu că-i lăsasem lângă un vulcan stins
ori la doi pași mai încolo
dar sigur nu erau de pierdut
adunasem toată agoniseala iubirii
făcusem pârtie prin toate iernile în care te căutasem
și te aflasem ori nu
așa că fiecare cu treaba lui am zis
fie că bâjbâi până la anu'
și nu contenesc a mă învârti într-un cerc făcut
la întâmplare
din ochi

parcă n-ar fi mult de atunci
din când în când îmi aud ecoul
cineva trebuie...
nu nu eu nu acum
zadarnic însă
nimic nu mă sperie
dar fug
cu tine

bun de ceva

de mi-ar ieși o poezie bună
dacă un singur cititor ar duce-o la capăt
poate m-ar înțelege că timpul are gene lungi și gheare de vultur
ori că exodul acela de gânduri sunt fiii întorși din drum
era să zic front
dar nu-mi place jocul de-a moartea
și nici biciul întunericului trosnind
oasele zilei

așadar revin

cum stau eu acum și citesc o carte bună
și-mi zic ce valori ne-ai dat Doamne
avem ce pune pe masă
(metaforic vorbind)
hrana aceasta se face din secetă din depărtări și din murmurul ploii
cel mai curat
și plin de optimism
mă gândesc cum să ajung la stejarul în care urcă
pentru o clipă și ceva
scorbura timpului
poate îmi voi afla acolo
cartea de rugăciuni
încuiată în memorie

ei bine astăzi aș vrea să netezesc gunoiul de săptămâna trecută
să aibă un aspect mai fin
să nu se împiedice trecătorii de el
că deh l-am cam aruncat pe fereastră
recunosc
un acces de furie pe mirosul de fân
îndepărtat
pe literele care se bat pe poemul nescris
dragilor
și eu regret că tocmai am pierdut singurul cititor
care gândea că nebunia mea poate fi temporară
ori Doamne ferește
bună de ceva

Giovanni Folo (1764–1836), *Nimfa Eco*, gravură, 1801 (detaliu)

Poesis

Ara Alexandru Șișmanian

Poet, critic și istoric literar,
istoric al religiilor
Franța

613 porunci

poate că rătăciți de tristețe prin amprenta dimprejurul soarelui – de-atîta noapte și de-atîta labirint am murit deja • am murit noi – sau a murit nimeni cel cu picioarele de umbră • timpul a adormit în fărîme – iar punctele își dau reciproc lecții de solitudine • căutînd mereu cu toamna pașilor – visul altui drum • citeam atunci în zidurile-fantă clar-obscurul literelor – și-aflam că-ntoarcerea în înalt devenise imposibilă din cauza începutului • doar decolorarea înspre neant mai păstra o silabă navigabilă • urcam atunci cu toții – purtați de vreun colac de melancolie – scara de nicăieri cu treapta unică • scara dictando unde erau săpate între piatră și alb cele 613 porunci • ca niște secunde restituite plînsului nostru de întrebări • inimii noastre asfixiate precum o lacrimă neagră • pe cînd somnambulii se prăbușeau multiplicîndu-se printre hergheliile extatice • printre armăsarii homosexuali și măiestrele lesbiene • inventînd avisului noi și noi – tot mai absurde coloane •

oarbele nopții

cenușii de-atîta amorfă creștere – oarbele nopții • ce înaintează înfășurîndu-se-n drum • de altfel, tocmai de-aceea ele nu se pot întîlni niciodată – cum nu se pot întîlni două oglinzi – ori, și mai scandalos, două labirinturi • căci atunci cînd astfel de întîlniri au totuși loc – aerul devine subit incomprehensibil • șobolani verzi intră ca suflați de vînt pe fereastră – și-aleargă prin camere pînă ce adormim și-i visăm • maimuțe de ecouri trec prin pereții de spumă ai turnurilor din cetăți de coșmar • și piatra aceasta iese din mine mută și sumbră – precum un tăiș de lună adîncit în tărîm • asta se întîmplă mai ales cînd amurgul bea seara – iar dimineața insomniacă se umple de zinc și de bărci • timizi, spînzuraților-și agață aripile îndoliate de zimții zorilor • iar străjerul de pe meterezul de sticlă – strigă cocori de granit și menhiri zburători • stalagmite alcoolice și monoschizofreni de cristal • da, și poduri tot mai înalte – tot mai nebuloase în noapte • ca să nu se sufoce de infinit prăbușirile •

faraonul-gânganie

crivăț de spulberată strălucire • precum o amenințare nebuloasă unduie vîntul printre fantome de stele • ori somnambulul uitat la oglindă – în supermarketul cu inorogi și himere • astăzi, în ziua cenușie – în camera tapisată cu nervi – mi-a apărut faraonul tăcerii • mi se nălucise întîi o buburuză de sticlă – și mai apoi un insistent furuncul paralelipipedic ce-mi parazita antebrațul • ningea prin fereastra deschisă – meditativă – o noapte subțire cu fulgi albăstrii • cînd, încetinit de transparență – faraonul-gânganie mi se năzări deodată • stranie cutie spongioasă – care odată deschisă • se arătă precum un tron din foi de tutun ce purta zbîrnîind în aer – la vreo jumătate de metru deasupra mesei – un ciudat homuncul încoronat • mărturisesc – nu mai văzusem niciodată un tron cu motor • cu o gâză ce părea așezată pe aripi – faraon domnind peste vid • da, un faraon domnind peste avis în cheaguri de aer • domnind peste alba lui spulberare • înălțat în sublim de cădere – înfoiat în depărtări de panteistă pandemie • asemeni unui prinț al molimei răsfoindu-și neantul • da, aidoma unui prinț de fum – contemplîn-du-ne cu risipirea • osiris nirvanic al vidului întîmpinat de o lacrimă • solitar, anxios și solemn – faraonul cu mitra de litere – cu nesfârșite pagini de mîini •

parfumul lobacevskian

prea departe e patul fiecărei clipe de somnul anotimpurilor • prea departe e părul tău înverzit de oceanul unui început de privire • prea departe de albastrul în care – cu ochii tăi ca niște bărci te scufunzi • sau inima ta în care două mîini își fuzionează absurdul de zîmbete negre • furia ta spălată de noaptea precum un rîs dezgolit • sau paharul cu otravă din care toți am băut – ca o închisoare din care am evadat împreună • și ultimul ciob, fugind – insațiabil – de vid • cupa de aur din care am vărsat tot sângele – ca s-o umplu cu pur întuneric • nebunul ce culege – deformată de oglindă – o floare • o floare cu unghiul parfumului lobacevskian deviat • da, oglinda cu decolorarea tulburării adâncă – irosind verdele în întunecat cenușiu • mai ales marea cu tristețea pietrificată – precum o furtună din care nu se mai poate desprinde nici o silabă • picioarele cu explozia străină rătăcită într-o pictură abstractă – cu care încerc să găsesc tărîm de imagini • dimineața cît mai metalică de care singurătatea mă lipește • cînd, irespirabil, lipsesc •

Din volumul inedit *Onirice 1*

Poesis

Vasilica Grigoraș

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziariștilor
Profesioniști din România

Efluviu de poeme

Cândva m-am lovit
de o sărăcie cruntă
a fabulosului început
în care tăişurile reci ale nopţii
îmi dădeau târcoale perfide
iar prin robinetele minţii
curgeau ipoteze bizare
ce-ar fi… dacă ar fi…

şuşotea poezia incipientă
călare pe un ponei de jucărie
ce galopa maiestuos
cu superficialitate relaxantă

trecând de la galop la trap
observ o pâlpâire de rază
înfiorată de permanenta mea
stare euforică
într-o adaptare fluidă
a gândurilor şi cuvintelor
aliniate într-o modestie
destul de nedesluşită şi plană
înţelegând treptat mirificul
dezlegat de clorofila tăcută
ce vorbea coerent
despre un efluviu senin de poeme

Poemul adorat

de la o vreme
de cum începe
a se crăpa de ziuă
îmi pun pălăria
cu boruri decente
și ochelarii verzi
cu ramă de baga

îmi place să rătăcesc
agale, ușor lenevită
prin crângul melodios
bine înrădăcinat
în buza cuvântului
încrustat de razele
proaspete fuioare
despletite ale soarelui

reverențios îmi chem muza
și o implor să-mi picure mir
pe pana inimii
pentru a semăna
cu pași mărunți și precauți
poemul adorat
declarație de dragoste
mărturisire de sine
de credință

Levitație

deși timpul relativ
îmi pare incolor, inodor
și împletit lejer
doar din crâmpeie
de fire pirpirii
finalmente un puseu
grațios de nădejde
transformă banalul
în ceva desăvârșit
și plin de înțeles
presărându-mi existența
cu clipe de nu mă uita

pe maidanul
jocului mirobolant
al apropierii de sinele interior
privesc înfiorată
orizontul împurpurat
anume pentru mine
și simt aerul
zilelor și nopților
tot mai purificat

inspir ozonul fericirii
apoi plutesc ușor
pe aripi de vers
levitație spontană
pe-acordurile
unei serate muzicale
cu triluri șlefuite
de-acute și înalte
trăiri nesperate

în tăcută contemplare
sub bagheta
igliței iubirii
din floarea de colț
țesută pe macatul
templului inimii de aur
răsar înfloritoare
doar briliante

Toamnă timpurie

suspin văzând vălul nopții
cum se întinde ca un lințoliu
peste întreaga vale
zgribulită și îmbodolită
de un vânt rece
care hălăduiește
fără oprelişte
până în miezul
dimineților albite

mă las mângâiat de bruma
toamnei timpurii
abil meșteșugită
ca o senină zugrăveală
prin care se înalță
umbra tremurătoare
a turlelor și crucilor
atingând cerul înnourat
cu miros de lemn proaspăt
și ceară curată, smirnă și tămâie

în zori mă împresoară
simțăminte de tihnă și sfințenie
comori nepieritoare și mântuitoare

Poesis

Florentina Loredana Dalian

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

La marginea toamnei

Îmbrăcată ca pentru bal,
luptând cu vântul ce mă transformase
în Marylin Monroe,
zoream către tine, pe tocuri cui.

Îmbrăcat în negru,
tu aveai cuie în inimă,
nimic și nimeni nu părea
că ți le poate extrage.

Trei boabe de struguri,
ba negri ba albi,
două sau mai multe vorbe,
o cafea și-o carte de poezie.

Dar balul nu s-a mai ținut.

***

Cerceii mei albi și cămașa ta neagră
s-au atins poate pentru o clipă.
Din clipe ne compunem viața
și din așteptări –
perle albe, pe un fundal foarte negru.

***

La marginea toamnei
facem echilibristică:
eu – pe tocuri,
tu – pe gânduri,
ipostaze poetice de fațadă;
inimile nu-și vorbesc,
ar face-o, poate,
dar se împiedică de cuvinte.

***

Păreai la o mie de ani lumină,
ori mai degrabă de întuneric,
încercam zadarnic
să te aduc mai aproape,
dar aveai de străbătut amintiri
cu pasul rănitului de război,
încercând – tot zadarnic –
să te agăți de lianele necunoscutului,
să prinzi un tren înapoi
înspre tine însuți.

***

Arătai mai tânăr,
dar erai mai bătrân,
și nu știu cum – stăteai drept,
dar păreai încovoiat;
încovoieri înlăuntru
de care se scapă doar prin iubire,
din care se iese doar deschizându-te
precum copertele acestei cărți
la o pagină albă, nescrisă.

***

Sub soarele rătăcind prin sălcii
la malul fluviului,
îmi spuseseși trei vorbe
care au săpat adânc,
enunțul misterios începea cu „dacă”;
Niciodată nu vom ști
ce s-ar fi întâmplat dacă;
Uneori e mai bine să nu știm.

***

Te așteptam ca pe o vacanță,
ai venit ca un război rece
în care se tace mult
ori se vorbește aiurea.
Și, precum tăcerea armelor –
tăcerea inimilor.

***

Și totuși ochii tăi
scormonind în adâncul ochilor mei
vorbeau de speranță,
de parcă ai fi găsit acolo
o irizație sublimă
de care să te agăți.
Mi-ai spus să mă gândesc,
dar în această ecuație
nu gândirea e necunoscuta.

***

Aș fi plecat degrabă,
dar o anume frumusețe m-a ținut în loc;
în fața frumuseții sunt total dezarmată.
Nimic de spus, doar de simțit,
tocmai îi zisesem cuiva
că nu știu de unde scoate atâtea cuvinte
pentru a descrie frumusețea.

***

Și când va veni ziua aceea,
voi tocmi la bal toate privighetorile
să cânte valsul unui început de toamnă
în care am fi putut fi noi, cei adevărați,
dar ne-am deghizat în alții,
jucându-ne rolul destul de prost,
ca niște actori de mâna a doua.
Ai grijă – iarna nu bate la ușă,
intră direct în case reci și în gând!

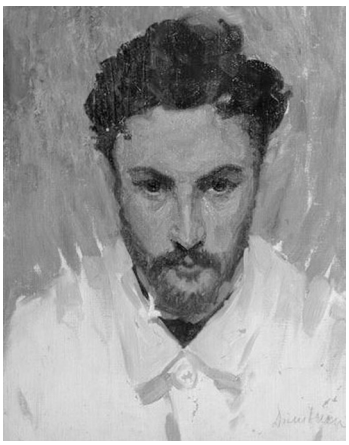

Ștefan Dimitrescu, *Portret de bărbat*

Poesis

Camelia Cristescu

Prozatoare, poetă, medic
Insulele Baleare, Spania

Nopți de aur

În nopțile acelea
ne-am iubit cu o ardoare nepotolită
până când totul în jur a devenit mai strălucitor ca aurul.
Apoi ne-am iubit pur și simplu
până când am uzat dragostea și gesturile s-au destrămat.
În nopțile acelea mă purtai în călătorii de dragoste
spre locuri magice, crepusculare
ca o pasăre de apă,
ca o pasăre de vânt
prin penumbra pădurilor,
peste întinderi albastre și verzi
pe cursuri de râuri,
până în largul mării și în înaltul cerului.
Eram atât de îndrăgostiți
încât ne simțeam rău
de epuizanta fericire
iar când ne despărțeam pur și simplu agonizam
secătuiți de depărtare.
N-a fost nevoie să inventăm nimic
totul a rămas în amintire
ca o excepțională stare
care ne învește în haine de sărbătoare
în fiecare noapte.

Cu tălpile pe tăiș

Nu-ți spusesem niciodată poezii
până mai ieri
când am început a mă rosti
și am dat suflet unor cuvinte
ce erau sortite a muri.

Distanțele între mine
și lumile visate
se făceau prea mari
și încercată de un început de miopie
alunecam permanent din realitate în utopie.

Noaptea te strecurai sub piele
călătorind prin visul meu
toate lucrurile din jur
păreau învelite în respirația ta ca o maree
și din toate visele acelea mă trezeam ca după o lungă odisee.

Nu știam a dansa periculos
doar baletam pe furiș,
învățam pe muchie de cuțit
și picioare goale pe tăiș
cu dorințe ce umblau să te atragă.

Și din toate lecțiile acelea mai mereu ieșeam oloagă.

Interminabile tăceri

Nu îndrăzneam nici să respir
în acea tăcere pe care nu o mai puteam vorbi.
Nu puteam ști
unde se va termina ceea ce abia începuse,
acel început ce avea deja în el sfârșitul.

Îmi plac întâmplările care încep cu epilogul.
În ochii mei poți citi povești nescrise încă
înfășurate strâns în faldurile intime ale sensibilității
în culoarea dintre iris și cornee.

Cu tine am învățat cititul în braille
atunci când mă atingeai
cu mercurul degetelor scriindu-mi pe corp
tainele cuvintelor pe care le-am închis în mine.

Tăceai și-mi înecai orice mirare.
Tăceai acut și trist
și îndârjit.
Tăcerea ta era un pumn crispat
în care îți țineai cuvintele învinse,
strânse ghem
înăbușite până la ultima suflare.

Spune ceva!
Cu siguranța ta care nu întâmpină nicio rezistență.
Spune-mi ceva de parcă ai avea în fața ta eternitatea!
Spune-mi gândurile tale
sufocate, nestrigate
suferinde, îndurate
rostește-le în sine de multe ori
strigă-le o singură dată
și urlă până când vor exploda
sferele acelea de iubire închise în tăcere.

Fără memorie

Cu tine nu am nevoie de memorie
ci doar de imaginație
pentru că povestea ta
e închisă în mine
încremenită în gânduri flămânde.

Din anotimpul dragostei
nu au rămas decât resturi de zile oarbe și surde
furtuni reci, pasiuni mocnite
pentru care nu am mai găsit nicio culoare
nici nuanța potrivită.

Alte speranțe vor sosi cu întârziere
false și iresponsabile
cu o altă culoare
care îmi scapă printre degete de fiecare dată
când încerc să o prind în calendar.

Caut febril drumul spre rai
pentru că acolo mi-aș dori să mă aștepți
pe ultima treaptă a gândurilor
sprinjit de un nor
între un fluture și o utopie.

Ecouri de tun

Pulsezi fierbinte sub pielea frunții
prea orb ca să mai auzi
ceea ce trebuia ascultat cu ochii.

Îmi mângâi noaptea cu mâini de maci
și măcinat de foc și febre interioare
șoptești cu glas de iarnă
tristeți fără ieșire.

Îți retragi gândurile
asemeni unui soldat ce a capitulat
cu dragostea trecutului întoarsă
ca un rănit descoperit pe un câmp primejdios de mine.

Tot ceea ce îmi spui
îmi închipui că este cu putință.

Aștept
tresalt
și ascult cu încordare
ecouri de tun
ce se vor detona în mine.

Spre cer

Cu tine am trăit
o dragoste purificată de toate apele fericirii.
Cu tine am trăit aventura
de cutreierat lumea și împărțit soarele.
Am trăit toate întâmplările răsăritului
și clocotul nopților.
Cu tine am învățat tăcerea,
scrisul și cititul cu degete pe piele.
Cu tine am învățat urletul
și neputința de a stăpâni crepusculul,
disperarea de a te pierde
și puterea de a o lua mereu de la început.
Când eram cu tine
îmi era teamă de sfârșit
indiferent care ar fi fost el
și trăiam dragostea ca și cum ar fi fost
singurul mod de existență.
Am trăit-o până când nu a mai putut răzbate până la mine
o epuizaseră așteptările și dorința.
Cu tine voi merge să mai călătorim
încă o dată prin cer.

Transparența formelor

Aveam nevoie de timp
făcut din transparențe diferite.

Ne lipseau încercările
neînțelegerile și apropierea
care să permită să ne sculptăm
perfect unul în celălalt.

Ne lipseau defectele
lipsurile și nepotrivirile
care să ne facă să ne adaptăm
și să ne mulăm încet după formele noastre
să acoperim ce-i lipsește unuia
prin ce-i lipsește celuilalt.

Dacă trupul meu ar fi gol
m-aș lungi aici în lumină
m-aș așeza lângă tine
încercând să-mi recunosc carnea,
propria mea carne în a ta.

Numai mâinile,
doar obrajii mei te recunoșteau
fără ca ochii să te vadă
fără mărturisirea unei povești
care atât de misterios își încheiase taina.

Tu ești pulverizat într-un timp
lung șir de clipe
într-un lung șir de zile
care-mi sunt îngrozitor de dragi
și la capătul lor
aceiași noi
atât de altfel.

Poesis

Cătălina Hașotti

Poetă, prozatoare

Rușinea

Îmi ascuțeam simțurile
cu un cuțit de curățat
lucruri inutile
când m-am tăiat la un deget
țipătul meu
te-a lovit ca o săgeată
auzeam cum explodau minutele
te-ai prăbușit la vederea sângelui meu
n-am fost eu pentru o clipă
mi-ai spus
încearcă să nu te mai rănești
nu-mi place să îngrijesc răni
ce rușine vai
ce rușine
să leșin la vederea sângelui tău

Interferențe

Mutenia ta umblă prin bucătărie
când sunt emoționată
îmi iau șorțul agățat
de pânza de păianjen
îl așez pe marginea dintre mine și tine
apoi mă pun pe făcut ceva bun
iau un pumn de zahăr
iau cuvântul „iubesc”
dat prin sită
să-l separ de neghina
celorlalte sentimente
care nu l-ar lăsa
să dospească
adaug puțină sare și apă
în loc de drojdie adaug cuvântul „te”
îmi suflec mânecile sufletului
frământ cu putere
asta nu-i o treabă ușoară
sufletul meu antrenat aleargă repede
prin roșul sentimentelor

Călătoria

Acum plec sus pe bloc
să privesc prin marele binoclu
nu mai fac pași
prin iarba uscată
îmi pare rău numai de tine
că te las acolo
tu ești bine?
tot mai crezi că faci magie
când te dăruiești
cu trupul și cu gura
ce știi că încolțește
și nu vrei să tragi linie
peste verbul
din care n-ai supt pe de-a-ntregul?
conferențiarul s-a înroșit
de când tot vorbește
despre știința pălmuirii

Platoșa

Citesc cărți de îngrijire a bolnavilor
pentru foarfecă
să nu mai forfecească suflete
nu există leac
nici pentru cuțite
să nu mai cuțitească moralitatea
nici pentru întâmplarea
care se mai întâmplă o dată
nu există leac
bărbatul umblă dezbrăcat prin casă
se învelește în cadrul ușii înverzite
cu femeia lui goală
femeia
de frig
îi smulge suav aripile
își face din ele platoșă

Explozia

Experiență a imaginii
este timpul petrecut împreună
în fotografiile cu tine
cândva
eram efervescenți
de parcă băusem
toate vitaminele din lume
ochelarii de soare
dăruiți de tine
îi port în întuneric
se mulează perfect
pe amintirile mele
îmi apără ritmul de junghiuri
îmi colorează cuvintele
suntem deja în fotografii separate
satisfacțiile
țin strict de lupta fără învingători

Poesis

Mariana Codrean

Poetă

Crucea de argint

Îmi este frică să închid ochii
aud cum clopotele bat, tot bat...
de funia înnegrită trage un fluture alb.
Îmi este frică să închid ochii
ziua se topește, alunecă pe pietre
lăsându-mi umbra pictată cu sânge.
Îmi este frică să închid ochii
privesc în oglindă moartea desenând
în palma ei stângă, o cruce de argint.

Umbra transformată în cruce

În fiecare clipă eu mă tem
de umbra prefăcută în lemn
de lemnul transformat în cruce
de crucea îngropată în pământ!
Simt cum se strecoară sub tocul umezit
sub lama ruginită, sub lama de cuțit
cuibărindu-se în sânu-mi... nu-mi dă pace
îmi răvășește părul, iar trupul mi-l desface.

Palma lui Dumnezeu

Viața se strecoară prin sită din palma lui Dumnezeu
Îmi înfășori sânii cu aripi de îngeri,
privesc apusul printre genele tale negre și lungi.
Nasturii tăcerii se rostogolesc pe cearșaf,
cerul se desprinde din pereți.

Oglinzile nopții

Cu părul strâns într-o eșarfă albastră
pășește moartea tristă, foarte tristă
spărgând oglinzile nopții,
rănindu-și inima atât de adânc...
Din degetele ei picură ceară albastră
e atât de frumoasă, atât de frumoasă
când razele lunii o dezbracă de pământ.

Plânge sângele pictat pe farfurii

Aleargă noaptea desculță
lăsând în urma ei doar frunze
cu care ploaia mă îmbracă.
Îmi numără pașii, adânci urme lăsate pe tavan
Mă strigă... din toate oglinzile întoarse spre perete
Plânge sângele pictat pe farfurii...

Icoana sfărâmată

Am desenat un curcubeu
cu ochii mari și plini de teamă
privește cum privesc și eu
icoana sfărâmată, mamă...
Ecoul inimii se pierde
sub pietrele pe care tu
le-ai strâns și le-ai ascuns sub pernă.
Mi-e greu să mă întorc acolo
cu plumbul ce îl am pe glezne.
Nu-mi cere să-mi dezgrop iar umbra
ce am ascuns-o printre spini
în păr îmi cresc azi trandafirii
ce m-au ucis cu al lor venin.

Întărirea clopotului, gravură după tabloul (1874)
pictorului american Walter Shirlaw

Poesis

Ionuț Pande

Poet

Așteptări

Dimineţile se coşcovesc pe geamul învechit.
Abia se prelinge o rază pe un colţ de geană.
Tăcerile sorb din cafeaua tristă a unei cești.
Degetele tremură în umbre pe toarta firavă.
Lemnul are un plâns care se-ascunde sub o liniște perfidă.
Păianjenii au încorsetat spațiul ca un giulgiu zâmbetul.
Cuvintele mute se rostogolesc de pe masă pe scaun, pe podea,
argint viu risipit în mii de bobițe până când se pierde urma ființei.
Zidurile sunt umede de așteptare.
În perdeaua roasă de molii se zbat rugăciuni.
Un sfânt se-aține de o icoană prăfuită.
Doar vântul șoptește în ușă un nume.
Timpul șade la masă, cu o tăbliță de gât:
„Nu-i nimeni acasă!”

Roade

S-au copt strugurii, Mamă!
Graurii sunt lacomi,
strugurii, dulci și fragezi;
se-mpuținează boabele-n ciorchine,
nopțile-s lungi, iar ziua… ziua nu mai vine!

S-au copt nucile, Mamă!
Îs mari, rotunde și cad… și cad…
le-adună lacome ciori
și tu te-ai dus… te-ai dus
acolo unde nu mai mori
și unde nu mai sunt privighetori!

S-au copt toamnele, Mamă!
Sunt arămii și triste și bolnave,
iar păsările au plecat din mine,
din mine și de la noi din sat!

M-am copt și eu, Mamă!
Și mi-a căzut, din ramuri, rodul tot…
n-a mai rămas decât un ciot,
ca o mirare că am fost,
ca o-ntrebare cu ce rost,
dar mai am, mai am un fir de rădăcină
care se-ascunde de lumină
și n-are, nu, nu, nu are nicio vină!
Doar el, în nopți de cremene m-alină!

Între sensuri

Nu sunt poet, doar un consumator de semantici
sau, poate, un trișor – așez cuvintele între sensuri.

Copilăria e undeva, la zeci de ani lumină.
De-abia m-a ajuns o rază,
lovește ușor în geam, ca o adiere de apus.
Cineva a amestecat timpurile verbelor.
Când m-am născut, cerul s-a primenit în mine.
Aveam ochii albaștri și luna-placentă.
Paradoxal, știam că m-am născut și…
îmi creșteau întrebările peste toată lunca extazului.
Nu sugeam la sânul mamei decât
ultima călătorie de timp, când înțelepciunea
te curtează cu tristețea cernelurilor
din călimara sufletului.
Am crescut, am crescut într-un câmp pe care
dimineţile îl înviau cu puțină rouă și unde
iarba se odihnea în clăi sprijinite de cer.
Așa am călcat, cu primii pași, pe capetele macilor
însângerați
și m-a durut, m-a durut până la lacrima senectuții.
În ochii vechi, se deschid oglinzi în oglinzi, în oglinzi,
până la plânsul cristalin al izvorului,
pe care-l extrag cu forcepsul gândului,
când apele se închid, se închid, se închid,
într-o nostalgie duioasă.
Eram bătrânul din copil, acuma sunt copilul din bătrân.

M-am așezat între timpuri ca să culeg semantici noi…

Nedefinire

Nu mai am timp, nu mai am spațiu,
sunt așa, ceva care umblă printre aștri,
într-o neîncetată mirare.

Am ieșit de mult din forma de lut,
nu mai am decât, dintr-o pasăre,
o ușurință în zbor.

Aerul mă tot saltă, mă saltă,
nu știu dacă mă pot opri,
nu știu dacă mă vreau opri;

Uneori mă izbesc de fiorul unei stele
și parcă un iz de de gând, de vis
îmi tremură necunoscutul.

Păduri… păduri nesfârșite de galaxii
se întind sub aripa mea străvezie.

Alerg, alerg, un aer neștiut,
trăgând după mine toate luminile cerului;
ochii mei… dar unde-mi sunt ochii?!

Unde mi-e capătul, Doamne?!

Poesis

Ioana-Rodica Dumitru

Poetă

E frig și mi-e teamă...

E frig și mi-e teamă...
Corbii la carne se-nhamă.
Zăpada-i de-un roșu deschis:
Portret fără ramă
(Tablou interzis) –
E frig și mi-e teamă...

E frig și mi-e teamă...
De-aproape răsună o armă
Stă ceasul în loc o secundă,
Albastrul mă cheamă,
Moartea-i flămândă.
E frig și mi-e teamă...

E frig și mi-e teamă...
Mulțimea ofrande aclamă
Și ninge cu șoapte.
Iubirea-i infamă
Se stinge în noapte.
E frig și mi-e teamă...

Bona fides

Caut adevărul în talerele sorții
În care, azi sau mâine, ne cântărim cu toții.
Adun doar fapte bune, să le aduc ca probe
În fața magistraților acoperiți de robe.

Mă-înclin în fața ta, zeiță fără milă,
Simbol al probității ori doamnă indocilă
Așa cum mulți te-acuză, în prag de condamnare
Când răspicat, sentinței, începi să dai citare.

Căci nu contează haina celui ce-l ai în față.
Legată ești la ochi; – ai inima de gheață;
Asculți doar de balanță și ești imparțială
Indiferent de cuantum sau legea marțială.

O, Themis, preamărită, precum și preatemută,
În tine stau virtutea și legea absolută!
Cu mintea ta să-i judeci, cu sabia să-i tai
Iar lumii echilibrul la loc să îl redai!

Avort

Am strâns bizarul de gât
și mi l-am apropiat cu o sărutare
de gene încurcate;
nu știu dacă m-ai văzut
sorbindu-l de anomalii.
Este, cred, monstruos să mă acuzi
de crimă
și prea capricios să crezi în fantezii
asasinate de-o fantasmă chioară.
I-am ascuns absurdițile
în rutina banalului „te iubesc”
în care niciunul nu credem
și de care ni-i lehamite amândurora.
Dar pe care îl rostim
ca intrigă a existenței noastre.

Am strâns bizarul la piept
și mi l-am tatuat pe sânul
ăl mai mic.
Din ace a curs sânge
iar din mine – cerneală purpurie.
M-a durut când mi s-a-nghesuit în suflet
mai ceva ca o teroare;
n-a mai plecat d-acolo –
abracadabrant culcuș,
abjectă carcasă găsit-a.
M-a strigat „mamă”
iar inima din mine s-a preschimbat
în pântec cu spini
(și cu suspine);
schingiuit, a dat buzna
în plămân
și-a prins rădăcini de ramuri.
Din amintiri mi l-am expectorat, cu vină,
dar mă trezesc și azi
că pomenesc
bizarul
c-un dulce regret...

și încă-l mai caut în mine.

Epigrame

CARAGIALE VERSUS URMUZ (3)

George Corbu

Scriitor, traducător, jurist
Primul președinte al Comisiei Naționale
a Bibliotecilor
Președintele Uniunii Epigramiștilor
din România, Directorul revistei „Epigrama”
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

De Urmuz atâta zic:
Caragiale-i e amic,
Un amic ce-i foarte-atent
Cu elevu-i eminent!

*

România e-n schimbare:
Pân' la caragializare,
Se petrece-un fapt ciudat,
Urmuz e sanctificat!

*

Și Urmuz și Caragiale
Au plecat în lumi astrale
Unde chiar de sunt aflați,
Nu pot fi și extrădați!

Motto:

Mărire ție, Caragiale,
Și ție, strașnice Urmuz,
Români ce-ați plămădit din jale
*Pe **homo humoristicus**!*

*

Caragiale e-un mister
Unic și de nepătruns
Chiar și de Urmuz, becher,
Ce de el a fost *miruns*!

*

Se-ntâmplă,-n fond, un fapt banal
Pe care-ncerc să îl explic:
Caragiale-i colosal,
Urmuz e un colos mai mic!

*

Cui nu-i place de Urmuz,
Să se-aștepte să nu-l scuz
Căci presimt că dumisale
Nu-i place nici Caragiale!

*

La centenarul morții lui Urmuz

Sper, iubite Caragiale,
Că avem un bun motiv
Ca să-l proclamăm, festiv,
Pe-Urmuz, fiul dumitale!

*

Tot glumeț, tot incomod,
Caragiale,-omniprezent –
A creat încă-un MOMENT –
Urmuz – unic episod!

*

O spun fără de asprime:
Caragiale și Urmuz
Sunt, cât timp vor fi în uz,
Nume preschimbate-n rime!

*

Întreb în orice berărie,
Sperând să dau de Caragiale;
La fel la Judecătorie –
Dar nici Urmuz nu-mi iese-n cale!

Unui critic anume

Oricât te-ai umfla în pene,
Nu poți ca să-i scoți din uz:
Caragiale și Urmuz
Sunt, să știi, valori perene!

*

Vi-i prezint în anecdotă,
Numai ca să vă amuz:
Caragiale-i în burnuz,
Iar Urmuz în redingotă!

*

Întrebări „retoricale”
Sesizate de-orice auz:
Unde ești, Caragiale?
Dar tu, meștere Urmuz?

*

Pe a vieții lungă cale,
Cu traseul ei difuz,
Geaba-l cați pe Caragiale:
La tot pasul dai de-Urmuz!

*

Să nu vă pară un abuz
Aceste diplome normale:
Mi-am dat licența în Urmuz
Și doctoratu-n Caragiale!

*

Pe Urmuz și Caragiale
I-ntâlnim în manuale,
Enciclopedii, tratate...
Asta da fatalitate!

*

Spiritului, bravi eroi,
Chiar de i-au vestit eclipsa,
Caragiale e cu noi,
Iar Urmuz cu-Apocalipsa!

*

Precum dealul nu e vale,
Precum josul nu e sus,
Caragiale nu-i Urmuz,
Iar Urmuz nu-i Caragiale!

*

Rangul de celebritate
Îl respect cu-acurateță:
Caragiale-i *Majestate*,
Iar Urmuz este *Alteță*!

*

Dacă spui Caragiale,
Oare ce-ar mai fi de spus?
Un cuvânt doar ce real e
Sau așa pare: Urmuz!

*

Viziuni catastrofale,
Din principiu, nu refuz:
Nu mă tem de Caragiale,
Însă tremur de Urmuz!

*

Dincolo de Caragiale
Și chiar dincolo de-Urmuz,
Universul slut, confuz,
Și-a ieșit din balamale!

*

Umoriștii cei de soi
Spun, de-i întâlnești în cale:
Caragiale e în noi
Și Urmuz e-n Caragiale!

*

Mie octogenar

La vârsta asta îmi refuz
Plăcerile cândva normale,
Dar nu renunț la Caragiale,
Și nu mă satur de Urmuz!

*

Pe a veșniciei cale –
Martor mi-este Cel-de-sus –
Poți vedea cum Caragiale
Conversează cu Urmuz!

*

Cred nelimitat, nespus,
În valori universale:
Îl ador pe Caragiale
Și sunt fan al lui Urmuz!

*

Când neantul dă târcoale
Omenirii în picaj,
Și Urmuz și Caragiale
Îl sfidează prin limbaj!

*

Sunt convulsii sociale –
Nu le laud, nu le scuz:
A făcut-o Caragiale,
Azi ar face-o și Urmuz!

*

Dedicație târzie
De la Iancu Caragiale:
„Lui Urmuz, ca să se știe
Că îmi place *tale quale*!”.

*

Domnule Caragiale
Înzestrat cu fin auz,
M-adresez Domniei Tale:
Ocrotește-l pe Urmuz!

*

Caragiale-i, de departe,
Voievod întru humor
Iar la curtea-i, om de carte,
E-Urmuz, mare dregător!

*

Trăim vremuri speciale:
Universul e ursuz –
Eu votez cu Caragiale,
Restul lumii – cu Urmuz!

*

Caragiale – știu ce zic –
Mai mereu era mofluz,
Dar de mă gândesc un pic,
Cred că l-a-ntrecut Urmuz!

*

De ești vesel sau ursuz,
Pradă unor legi fatale,
Te amuzi cu Caragiale,
Cazi pe gânduri cu Urmuz!

*

Lumea lui Caragiale
Colcăie de mangafale,
Pe când lumea lui Urmuz
Nu le-a vrut nici ca moluz!

*

Caragiale,-n bună parte,
E prea-prea, e foarte-foarte,
E-n fel și chip, etcetera…
Pe când Urmuz e-așa și-așa!…

*

Neamul nostru șanse are
Mari de supraviețuire –
După *caragializare*
Dacă intră-n *urmuzire*!

Variantă:

E român acela care
Suferă,-ntr-o veselire,
Vechea *caragializare*
Și-actuala *urmuzire*!

*

Aș fi vrut să știu – normal e –
Și ce crede Caragiale.
Pentru mine găgăuz
E o rimă la Urmuz!

*

Deși fan Caragiale,
Vreau să știți că nu refuz –
Chiar de mă luați la vale –
Să devin și-al lui Urmuz.

Primele două grupaje de epigrame *Caragiale versus Urmuz*
au fost publicate în numerele 1 (10), ianuarie–martie 2021
și 3 (16), iulie–septembrie 2022 ale revistei.

Carnet de scriitor

DIALOGURILE MĂRII

Pușa Roth

Era dimineața, aproape de răsăritul soarelui, iar femeia era deja pe plajă. Stătuse toată noaptea într-un adăpost improvizat. Săpase adânc în nisip, ridicase un fel de zid și se adăpostise acolo. Se adăpostise, era un fel de a spune, că doar vântul se simțea mai puțin, dar briza mării și răcoarea nopții nu puteau fi oprite de un biet mal de nisip. Ascultase zbaterea valurilor, armonia lor, cântecul lor liniștitor, deși unora li se pare că marea face zgomot. Pentru femeia aceasta, sunetele valurilor care se sparg de mal erau o muzică binefăcătoare. Iubea marea, poate era atrasă doar de misterul ei sau, poate, chiar se temea de ea, dar atracția era fantastică și femeia își imagina că vorbește cu marea. Este posibil ca dialogul să fi avut loc, pentru că femeia și marea aveau înțelegeri tacite.

Femeia se apropie de apă, nu înota, se temea de acest sport, și îi spuse pe un ton șoptit: „Nu ne-am mai văzut de ceva vreme, mi-a fost dor de tine…".

Marea, în mișcarea ei continuă, îi răspunse printr-o întrebare: „De ce mai vii, dacă ți-e frică de mine? Nu-ți înțeleg slăbiciunea, dacă tot spui că ți-a fost dor de mine?"

– Da, mi-a fost dor de tine, de cântecul tău, de zbaterea ta, de valurile tale, de mirosul tău… Nu e de ajuns?

– Atunci ce te reține să te arunci în valuri? De ce ți-e frică?

– Mi-e frică de puterea ta, de adâncurile tale, de tine.

– Nu te înțeleg, femeie! Mă enervezi cu fricile tale! Ai și tu o dată curaj!

– Nu am învățat să înot că eu am văzut prima dată marea când aveam 15 ani. Nu pe tine, ci o altă mare, cea din țara mea. M-a dus tata, iar imensitatea ei m-a copleșit. Mama știa să înoate, dar ea se născuse aproape pe malul apei, atât de aproape de apă era casa bunicilor mei…

– Dar tu cu cine semeni, femeie?

– Cu tata. Nici el nu știa să înoate. Mama zicea că suntem două pietre și avea dreptate. Eu și tata preferam să visăm, mama ne lăsa în lumea noastră și se bucura de apă.

Ca din senin, a început ploaia. O ploaie măruntă, rece, o ploaie ce nu mai lăsa loc dialogului. Se instală tăcerea, marea murmura, femeia tăcea, nu-i venea să plece, dar realitatea o obliga.

– Îmi pare rău că nu mai putem continua, mi-e frig și apoi, mâine dimineață plec acasă… Tu ești la tine acasă…

Femeia râse ușor de trăznaia pe care tocmai o spusese, dar marea s-a prefăcut că nu a auzit și o întrebă, așa, de complezență:

– Când te întorci, femeie? Deși mă enervezi, ești printre puținii oameni care au înțeles că îmi place să cânt, mereu îmi pun la încercare valurile și când sunt rebele le fac vânt spre maluri. Uneori se revoltă și se unesc în valuri uriașe, dar le mai las să-și consume energia… știi tu despre ce vorbesc. Hai, vino mai aproape să ne luăm rămas-bun.

Marea îi mângâie gleznele obosite, îi aduse la picioare câteva scoici, darul pentru fricoasa ei prietenă. Femeia se aplecă să ia scoicile, cochiliile, de fapt, și marea își aruncă un val mic spre ea chicotind: „Tot te-a udat ploaia, așa că poartă-mă și pe mine cu tine măcar până acasă. Să nu uiți să te întorci, că mai spre sfârșitul verii vreau să schimb tonurile muzicii mele. Nu o să mai fie atât de multă lume care să-mi acopere sunetul cu strigăte și o să cânt pentru tine, femeie-prietenă."

– Eu aș vrea să vin cât mai des, dar viața e uneori complicată… Nu știu când, dar revin.

Femeia se îndepărtă ușor cu pași nesiguri, marea ar fi vrut să o încurajeze, dar era sigură că femeia lovită de furtunile vieții va avea forță să-și învingă temerile.

A trecut o lungă perioadă, cu încercări cumplite, femeia nu avea cui să-i spună, venise la mare să se destăinuiască. S-a așezat pe mal, era frig, era toamnă târzie și marea, ca niciodată, a lăsat-o să spună, să plângă, să scape, poate, de durerea cumplită care o măcina. Femeia s-a întins pe nisipul rece cu gândul să se liniștească o clipă. Epuizată, a adormit. Marea se zbătea ușor parcă îngânând un cântec de leagăn pentru fricoasa ei prietenă, pe care o învinsese viața. Femeia nu mai avea așteptări și marea știa asta. Frica îi dispăruse, nu se mai temea de nimic… rămăsese doar cântecul mării…

„Este posibil ca dialogul să fi avut loc, pentru că femeia și marea aveau înțelegeri tacite."

Carnet de scriitor

LUMEA DE ACASĂ...

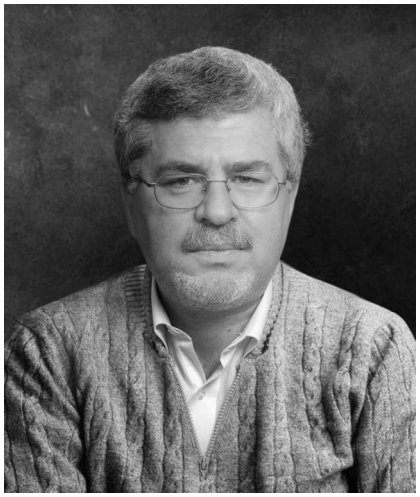

Ionuț Cristache

Prozator, ziarist, profesor

Știți cum se spune, *acasă* nu e un loc, e un sentiment. Scria cineva că noi, oamenii, căutăm adesea fericirea la capătul lumii, pentru a o găsi, în sfârșit, în pragul ușii, atunci când ne întoarcem *acasă*. *Acasă* este acolo unde-ți este inima, iar casa este lut în zori și carte de amintiri în amurg. „Recitindu-l pe Eminescu ne reîntoarcem, ca într-un dulce somn, la noi acasă", scria Mircea Eliade, iar altcineva credea că *acasă* este locul unde crești, abia așteptând să pleci, și îmbătrânești, abia așteptând să te întorci, adică *acasă* nu este locul de unde vii, este locul unde găsești lumină când totul în jur este în întuneric.

Și se mai spune că mai bine pâine învechită *acasă,* decât multe feluri de mâncare la masa altcuiva. Orice om care visează este profund conștient de relația sa de sânge, de legăturile sale de sânge cu cei de *acasă*. „Acasă este, cum scria Voltaire, locul în care ești prizonierul sufletului, pământul străin nu va deveni niciodată acasă."

„Acasă, credea Goethe, ai un trecut și un viitor, într-un pământ străin ai doar un prezent." E adevărat că vremea și vremurile, ca și *„acasa"* fiecăruia dintre noi, nu pot fi alese, iar de *acasă*, indiferent cum ai alege, casa ta nu încetează să fie *acasă*. *Acasă* nu este acolo unde ți-e mai bine, ci unde doare mai mult...

Am citit cândva o poveste... Chiar și în gânduri, este plăcut uneori, în zdrobirea acelor zile deșarte, să te regăsești în paradis, pe *acasă*. Să te întorci în copilărie, să te joci nepăsător cu prietenii și acolo să vezi un tată viu și o mamă tânără. Să stai mai mult ar fi, acolo, o sută de ani. O lacrimă a coborât. Nepotul îi strânge mâna: „Plângi, bunicule?" Luați o mână de pământ, simțiți-l în mâinile voastre, toți suntem făcuți din pământ, aceasta este mama noastră, aceasta suntem noi înșine. Dragostea pentru *acasă* nu înseamnă că trebuie să murim pe câmpul de durere, dar pentru a face ceva de dragul locurilor noastre natale trebuie să luptăm! Și nu toată lumea are această șansă.

Chiar și florile de *acasă* au un miros diferit. Ce este în cuvântul „al meu", se întreba un filosof de demult? Căci nu înseamnă ceea ce îmi aparține, ci ceea ce aparțin, ceea ce conține întreaga mea ființă. Acest *„aceasta"* este al meu numai în măsura în care eu însumi îi aparțin. „Dumnezeul meu" nu este Dumnezeul care îmi aparține, ci cel căruia îi aparțin. Același lucru este adevărat și pentru *acasă*...

„Acasă nu este acolo unde ți-e mai bine, ci unde doare mai mult..."

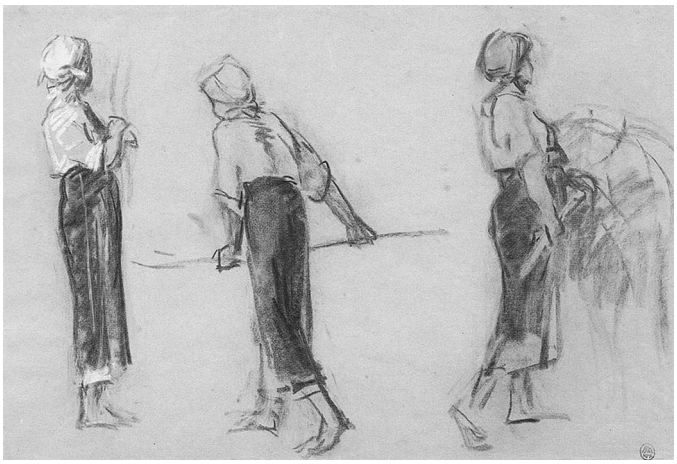

Nicolae Grigorescu, *Studii de țărancă strângând fânul*, cretă albă și cărbune pe hârtie gri verzuie, între 1886 și 1895

Carnet de scriitor

UN SEMN DIN LUMEA NEVĂZUTĂ

Rodica Dascălu

Poetă, prozatoare

Iubesc fluturii. Albi sau multicolori. Semne ale efemerului sau ale fragilității. Alteori, privindu-i îndelung, îi percep simbolizând chiar zborul lăuntric. Adorându-i, las gândul să brodeze vise, scenarii. Observ cu tristețe, în ultimii ani, scăderea numărului lor, comparativ cu anii copilăriei. La sfârșitul lunii iunie, în drum spre mare, ne-am oprit într-un loc pitoresc pentru relaxare. Am fost uimită să văd un roi adevărat de fluturi albi. O imagine pentru suflet desprinsă parcă din raiul începutului. Când am bucuria să-mi apară în drum, mă opresc și îi fotografiez. În Parcul Cancicov mai ales, în câmpul de lavandă. În perioada ei de înflorire, începutul lunii iunie până spre mijlocul lunii iulie și chiar în luna august. Lavanda, o plantă perenă, cu inflorescențe mov, puternic mirositoare. Uleiurile esențiale intense atrag fluturii, albinele. Aici, de obicei, fluturii zboară împreună, câte doi, cel mult trei. Încerc să-i surprind cu aripile deschise, pregătiți de zbor, dar îmi recunosc înfrângerea. Nu prea reușesc.

O zi de vară autentică, 30 iulie 2021. Astăzi am parte de mai multe secvențe inedite, printre care și vizita misterioasă a unui fluture. L-am perceput precum o solie venită din lumea de „dincolo”…

Cu ocazia plimbării de dimineață, în parcul mare al orașului, mă întâmpină cele „trei grații” sau „trei fete” sau „trei fote”, cum mai sunt numite cele trei statuete, îmbrăcate în straie populare, de sărbătoare. Culoarea, alb imaculat. Mai pe scurt, micuța fântână arteziană, lăsată în paragină mult timp, a fost renovată. Motiv de veselie pentru copii și adulți deopotrivă.

Plimbarea de după-amiază îmi dă prilejul descoperirii primului curcubeu din acest an. În coloanele de apă ale fântânii arteziene din centrul grădinii. Zâmbetul lui Dumnezeu, cum mi-ar plăcea să-i spun. Nu pierd prilejul de a-l urmări în tihnă, până când paleta de culori se retrage discret în coroanele ample ale bătrânilor stejari. Ascult susurul apei. Parcurg câțiva pași în direcția Teatrului de vară „Radu Beligan”, contemplând, oare, pentru a câta oară, pictura murală, *Art is for nothing*, realizată de artistul Cristian Scutaru, în toamna anului 2020. „Street Delivery Bacău”. Mă opresc din drum și studiez chipurile expresive ale marilor noștri actori: Amza Pellea, Leopoldina Bălănuță, Radu Beligan, Stela Popescu și Toma Caragiu. Pictura ocupă o arie de 120 de metri pătrați, având capacitatea de a filtra aerul asemenea unei păduri de copaci de aceeași întindere. Datorită vopselei purificatoare de aer sau, cine știe, poate mesajul artei marilor artiști continuă să creeze o lume vie, aflată în perpetuă mișcare.

Mă așez pe o bancă, unde este umbra mai deasă. Nu știu ce anume declanșează oprirea gândului rătăcitor asupra unui moment pe care l-am trăit cu vreo șase ani în urmă. Exact în acest loc, am stat de vorbă cu o fostă colegă de serviciu, Iuliana. Eram în așteptare, în preajma Teatrului de vară „Radu Beligan”. Înainte de începerea spectacolului Teatrului Național „I.L. Caragiale” din București, *Furtuna* de William Shakespeare. Urma să-l vedem pe actorul Ion Caramitru. Dar și alți actori renumiți făceau parte din distribuție. Regia spectacolului: Alexander Morfov.

15 august 2015. Suntem entuziasmate. Dar și bucuroase de reîntâlnire, după o lungă perioadă de timp în care nu am știut nimic una despre cealaltă. Au urmat și alte întâlniri programate sau întâmplătoare. De fiecare dată, bucuria era la ea acasă. Iuliana aflase că trecusem cu bine printr-o situație limită și mă prețuia pentru felul cum reușisem să gestionez situația.

Între timp, Iuliana nu a mai dat niciun semn, apoi m-a sunat spunându-mi că parcurge o experiență asemănătoare cu cea pe care am trăit-o și eu. Era optimistă. Mi-a mărturisit: „Dacă tu ai făcut față provocării vieții și ai depășit obstacolul, voi trece și eu cu bine!”

Am ajutat-o cum am știut mai bine, dându-i informații, căi de abordare, sfa-, turi. Iată, acum, mă gândesc la prietena mea cu duioșie, dar mai ales cu părere de rău. Regret faptul că nu am petrecut mai mult timp împreună. Că nu i-am făcut fotografii, gândindu-mă că aveam doar tot

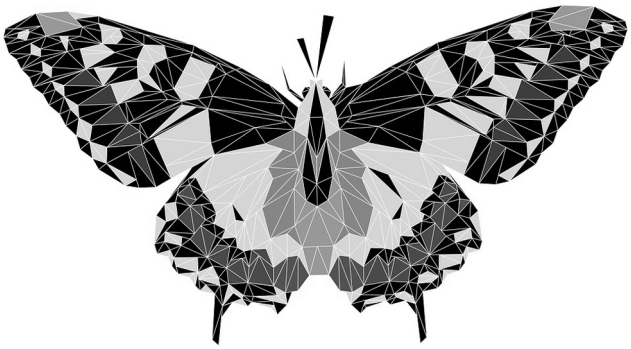

timpul din lume la dispoziție. La trecerea dintre ani, sufletul Iulianei, după o suferință atroce, a ales să plece într-o stea. Vorbisem ultima dată la telefon, la începutul lunii noiembrie 2020. Mi-a mărturisit atunci că duce o luptă permanentă cu boala. Mi-a povestit despre drumurile lungi și obositoare pe care le face, împreună cu soțul ei, până în orașul Craiova. Era inclusă într-un program de cercetare, un studiu clinic în care avea și nu prea avea încredere. Printre atâtea tristeți își făcuseră loc și câteva motive de fericire.

– Sunt mândră de fiica mea, Alina, îmi spune, și chipul i se luminează instantaneu. Lucrează în București, la o firmă de consultanță financiară, unde este apreciată pentru intuiție, creativitate… Cunoaște câteva limbi străine și participă la diferite simpozioane internaționale. Un copil minuat, cel mai frumos dar pe care mi l-a dat Dumnezeu.

În locuința fiicei lor se opresc să-și tragă sufletul după istovitoarele călătorii. Alina i-a fost tot timpul aproape deschizând uși pe care cu greu ar fi reușit să intre singură. A încurajat-o. În timpul petrecut mai mult în casă, după tratamentele și testele pe care le suporta din ce în ce mai greu, Iuliana și-a redescoperit talentul de a picta. Flori în culori vii, luminoase. Așa cum era sufletul ei. Peisaje. Dar începuse să abordeze și teme de compoziție. Iuliana, economist stagiar, absolventă a Universitătii „Al. I. Cuza" din Iași, a venit prin repartiție în întreprinderea cu profil chimic, unde eu lucram de ani buni. Era înainte de Revoluția din 1989. Am îndrăgit-o imediat. O tânără blondă, cu ochii albaștri mari, delicată, mereu cu zâmbetul pe buze. Elegantă, distinsă. Născute amândouă la începutul lunii martie, glumeam adesea pe această temă. Zodia Pești este specifică oamenilor sensibili, ușor de rănit, obișnuiam să spunem.

Cât de repede trecem hotarul spre o altă dimensiune, nici măcar nu mai avem timp să aruncăm în urmă o simplă privire. Auzim peste tot: e important să trăiești clipa. Să nu rămâi ancorat în trecut, devenindu-i prizonier. Iar viitorul, o himeră, ar fi bine să nu te preocupe prea mult ziua de mâine. Dincolo de aceste idei vehiculate insistent, cred că este important să trăiești în adevăr, astfel încât în urma ta să rămână măcar un singur om care să se oprească din ceea ce face și să-ți trimită un gând. Cât o respirație. Cât o suflare asupra unui puf de păpădie. Un om în inima căruia te-ai odihnit, cândva, sau poate el și-a aflat alean în inima ta, când i-a fost greu.

În timp ce tot frământam în minte aceste amintiri, imagini, fragmente de conversație, din senin pe umărul meu s-a așezat un fluture negru cu ornamente portocalii, în formă de paranteze simetrice, iar vârful aripilor cu pete albe. Nu mi s-a mai întâmplat așa o minune. A stat câteva minute. L-am fotografiat pe îndelete. Apoi a zburat. Nu a trecut mult timp și a revenit, și tot așa, de vreo trei, patru ori. Ultima dată s-a așezat pe picior. L-am surprins deschizându-și aripile. I-am observat tremurul abia perceptibil. L-am privit în voie, așa cum nu o mai făcusem. Și deodată am o revelație. Dacă este un semn din partea Iulianei, ca răspuns la gândul meu. Când am ajuns acasă, am deschis Messengerul și am zăbovit îndelung asupra cuvintelor de apreciere și de încurajare pe care ni le-am spus de-a lungul prieteniei noastre. În vara anului trecut am primit din partea ei o melodie, care îmi plăcea și mie și pe care o ascult deseori. O ascult și acum, cu emoție: *Ană, zorile se varsă*, interpretată de Ion Bocșa. Mă urmărește expresia Iulianei înainte de vizionarea spectacolului *Furtuna* din 15 august 2015: „Fericite vom fi!".

31 iulie 2021

„Iubesc fluturii.
Albi sau multicolori.
Semne ale efemerului
sau ale fragilității.
Alteori, privindu-i îndelung,
îi percep simbolizând chiar
zborul lăuntric.
Adorându-i,
las gândul să brodeze vise,
scenarii. Observ cu tristețe,
în ultimii ani, scăderea
numărului lor, comparativ
cu anii copilăriei."

Carnet de scriitor

LĂUTARII MUNȚILOR MEI

Gina Zaharia

Am cunoscut cântecul lăutarilor încă din fragedă pruncie. Dar ce zic eu? I-am ascultat înainte de a se ivi vreunul pe la noi prin curte. Se dusese vestea că ar avea frac și vioară. Fiecare cu ale sale. Adică nu le încurcau niciodată. Ei, greierii. Ce alte viețuitoare mi-ar fi rămas lipite de suflet atâta timp?

De fapt erau mulți, cete întregi. Unii cu repertorii proprii, alții în concert. Toți meritau reverențe, cu mic cu mare.

Când crescusem un pic mai mărișoară și mă puteam ține după mama până la fântâna din deal, învățasem să urc în liniște, să nu le strivim cântecul prin fâneață. Era păcat de talentul lor nativ. Fiindcă umpleau pășunile cu sunete divine, ca pe niște săli imense pe care Dumnezeu le pusese la dispoziție. Cu intrare liberă și spațiu nelimitat.

De fapt, fiind admiratoarea lor, le percepeam cântecul ca pe unul de leagăn. Era cam săltăreț, mai mult îmi dădea energie decât somn, dar l-aș fi ascultat la nesfârșit, făcea parte din simfoniile universului meu.

Mai târziu am aflat că locuiau într-o galerie, sub pământ. Acolo se odihneau de fapt ziua, că noaptea aveau treabă. Mult timp mi-am imaginat un dresing ordonat, plin cu fracuri negre, iar alături, rezemate de pereți, viorile lor micuțe. Că erau prieteni cu furnicile, nu garantez. Se dusese zvonul peste dealuri că cele din urmă sunt mai umblărețe și mai strângătoare. De fapt le-am văzut adunate într-un mușuroi, trăgând cu ochiul la vecinii lor. Le-am ocolit și m-am îndepărtat repede, să nu le sperii.

Pe mine însă, altceva mă atrăgea: eleganța lăutarilor mei. Că așa le ziceam. Auzisem cândva o discuție cum că un lăutar din satul nostru e foarte apreciat la nunți. Imediat m-a dus gândul la o nuntă cu orchestră de greieri. N-am povestit nimănui, să nu mă fac de râs. Măcar furnicile să-i invite la o serată. Zău așa! Ce distracție ar fi! Poate ar servi și ei câte ceva, de la vreo furnică-ospătar, că de altfel se hrănesc cu ce le dă Domnul. Dar nu se plâng. Cântă și tot cântă, de parcă viața le-ar fi dat numai lapte și miere. Când se apropie iarna, își trag gulerele fracului peste urechi și tot își mai acordează strunele viorilor. Împotriva vântului nu se pun, că-i duce cât colo, așa că se furișează în galeriile lor, ce-i drept, cam goale, dar suficiente să-și depoziteze aici toate amintirile verii.

Între timp, m-am luat să le împletesc niște cojocele. Că acu' dă frigul! Le împletesc din litere muzicale și praf de timp. Iar puțină aromă nu strică. Să pun și eu de-o amprentă, ceva!

”De fapt erau mulți, cete întregi. Unii cu repertorii proprii, alții în concert. Toți meritau reverențe, cu mic cu mare.”

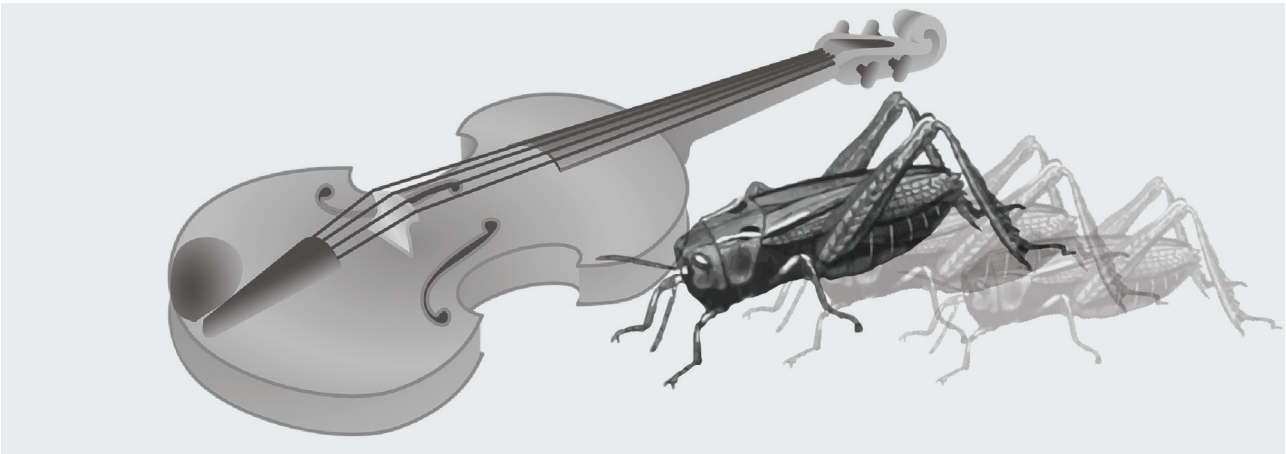

Jurnal de călătorie

ÎNSEMNĂRI DIN AUSTRIA

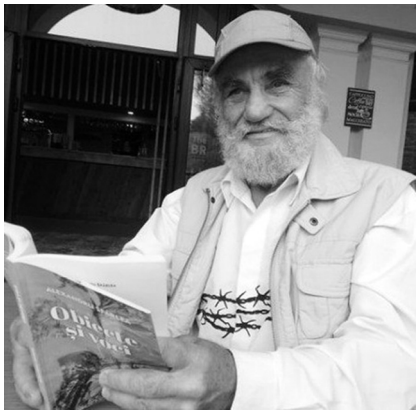

Alexandru Sfârlea

Poet, publicist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Hinterlux. Scurt istoric tirolez

De data asta vremea a ținut cu noi, deși vremurile ne privesc cu ochi răi, într-unul oglindindu-se Covid-ul urâcios, în celălalt războiul putinos. Oglindească-se și punct, noi ne ave(a)m pe noi: Eva (mamă și soție), Alexandra și Viorela (fiice), cățelușa Mura și subsemnatul. Fapt e că am putut să-i spun Alexandrei – care se afla la volanul BMW-ului – la capătul călătoriei pe ruta Oradea–Viena–Angerberg, dar și după toate traseele rutiere pe care le-am parcurs apoi, prin Austria și Germania, că o declar conducătoare auto eroină. Localitatea în care am stat timp de o săptămână – Angerberg, care se aseamănă cu Vașcăul bihorean – se află în landul austriac Tirol, în apropiere de orășelele Kundl și Vogl (a se observa alăturarea de consoane specifică ținutului), străjuite de grandoarea și somptuozitatea munților Alpi. Acest land cuprinde doar partea de nord și de est a Tirolului istoric, scindarea acestuia având loc în 1919, prin Tratatul de la Saint-Germain-en-Laye, când Tirolul de Sud și Trento au fost cedate Italiei. Să mai spun că am fost și aici – în vreme ce eram redactor la ziarul județean „Crișana" din Oradea – însoțind Ansamblul profesionist „Crișana" care participa la Festivalul Mondial de Folclor de la Coredo, regiunea Trentino. Așa se face că am putut observa similitudinile și asemănările dintre cele două entități geografice, pe care „accidentele" socio-politice le-au înstrăinat. Mi-au venit în minte, desigur, Basarabia și Bucovina de Nord – ca să mă refer doar la acestea – care au avut aceeași (ingrată) soartă. Revin. Turismul generează o medie de 18% din produsul brut al landului Tirol (cu suprafața de 12.648 km pătrați), 71.000 de persoane activând în turism, din totalul populației, de 715.000 de locuitori. Să mai spun că Tirolul are 500 de piscuri de peste 3000 metri, 600 de ghețari, pajiști de un verde intens cu cabane tradiționale, multiple activități sportive, hanuri tihnite, lacuri cu apă cristalină, dar și delicii culinare și... (hiper)olfactiv vorbind, neuitata mireasmă a vinului fiert, cu sofisticate mirodenii. Ehee... astea da „bombardamente" de tot felul, nu ale judokanului arierat adulat de diva Anna Netrebko. Cânta-i-ar arii din opere nu în buncăr, ci în pupul ghețarului Olperer, de 3476 de metri! [...]

Din Tux, spre marele ghețar

Stațiunea montană Tux se află la o altitudine de 1280 metri, unde ajungi pe o șosea îngustă, în serpentine, flancată de peisaje mirifice și o ambianță care te îmboldește să scoți exclamații admirative, ori doar să le „procesezi" în lăuntricitatea din... dotare. Hmm... mie nu o dată mi s-a întâmplat să mă întreb cum (și de ce?) „preferă" unii să provoace dezastre și atrocități, când lumea – și viața

Hintertux

Badhotel, Hintertux. Fotografie din 1955

în sine – ne îmbie să ne simțim în... largul căutării de noi înșine, în proximitatea sau chiar intimitatea unor frumuseți care ne pot face, fie și doar temporar, prizonierii extaziați ai bucuriei de viață. Ce faci, nene, îmi zic, liricizezi realitatea cu capul în nori? Nu, nu e în nori încă, până acolo mai am, după ce vom parcurge cei 5 kilometri care despart Tuxul de Hintertux Gletscher, singurul ghețar pe care se poate schia pe tot parcursul anului în Austria, între cotele 1500 și 3250 metri. Alexandra ne procură biletele, când ajungem la instalațiile de urcare până la ghețar, de fapt niște cabine cu bănci tapițate, care se mișcă încet, prevenitor, parcă, pe cablu, poate pentru a ne îngădui să ne bucurăm în tihnă de fascinantele priveliști. Facem poze și ne zâmbim, simțim în toată ființa noastră (iată, îmi permit să vorbesc la plural) că Natura, în toată superbia ei inefabilă, este cea de care nu trebuie să ne înstrăinăm niciodată: ea ar vrea, poate, să dizolve și să aneantizeze tot răul din lume, dacă ar fi după Ea, și nu după unii bipezi cu minți rătăcite. Iar când ajungem sus, Parcul de gheață natural de la peste 3200 de metri, ni se dezvăluie în toată splendoarea sa. Sunt peste 86 kilometri de pârtii, pentru toate gradele de cunoaștere a schiatului, iar jocul de lumini al zăpezii și gheții cu irizări spre albastru, parcă nu e deloc deranjat de soarele strălucitor care, culmea, parcă îți arde fața. Ne și observăm reciproc, după aproape o oră – vreme în care am admirat schiorii (cu vârste între vreo trei și cine mai știe câte zeci de ani!) și am savurat gustările și berea blondă – cum ni s-au îmbujorat fețele. (Iar mie mi-a chiar trecut prin cerebel că voi stârni ironii la întoarcerea în Oradea, adică: „Dom'le, îți iese un soi de damf de fum din barbă." E fum alpin, de la ghețarul Hintertux, neicusorilor, stați liniștiți, le voi șuiera eu, șerpește, pe sub mustață.) Peste tot în jur e forfotă, unii merg spre pârtii, alții se întorc de acolo, tropăind cu clăparii pe pardoseala de gresie, de la unele mese de pe terasă se aud hohote de râs, văd și două codane extaziate făcându-și selfiuri, doar Mura, cățelușa noastră, e nevoită să... ignore un lătrat intempestiv din partea unui cocker spaniel. Ce-i drept, îl provocasem eu, printr-o imitație deșucheată. Scuze. Ciocnim – Alexandra, Viorela, Eva și Alexandru asistați de Mura – cu halbele având sclipiri ca de cristale Swarowski, de la zăpada surescitată, parcă, de atâtea priviri încântate – urându-ne (cum zic eu): „Sănătate și ani mulți, câte boabe de nisip din urechile cămilelor și leii deșertului în furtună". Așa să fie!...

După ce am coborât în stațiunea alpină Tux, chiar în fața noastră, dintr-un local arătos, de care erau sprijinite zeci și zeci de schiuri, străbate o muzichie havy-metal & techno ambalată la maxim, într-o petrecere căreia i se spune (nu știu de ce, pe franțuzește) „après (după) ski". O hărmălaie de acorduri muzicale și voci exaltate, stropite din belșug cu bere blondă ca soarele revărsat în suflete, parcă, de pe culmile Alpilor tirolezi. [...]

„Natura, în toată superbia ei inefabilă, este cea de care nu trebuie să ne înstrăinăm niciodată."

Traditiones

Domnia femeilor de la vechii turci la sfârșitul Imperiului Otoman (3)

HÜRREM, SULTANA INTRIGILOR

Urfet Șachir

Scriitoare, profesoară
Președintele Comisiei de Cultură,
Sucursala Mangalia a Uniunii Democrate Turce

„Păianjenul își țese plasa în palatul Cezarilor." – Verset din Sa'adi

Cunoscută drept sultana intrigilor, **Hürrem** este descrisă în termeni pozitivi de unii istorici și denigrată de alții. Cert este că a fost una dintre cele mai puternice și influente femei cunoscute vreodată în istoria otomană și singura sultană-haseki care s-a căsătorit legal cu un sultan. Adăugarea cuvântului *„sultană"* la numele sau titlul unei femei indica faptul că ea făcea parte din dinastie. Diverse surse furnizează informații diferite despre cea căreia i s-a dat numele de Hürrem, după ce a venit la palat, cum ar fi originea ei și familia sa. Punctul asupra căruia cei care au studiat istoria otomană au căzut de acord este că ea fost luată prizonieră de tătarii din Crimeea și adusă la palat. Astfel, aflăm următoarele:

„În timpul unei expediții a tătarilor din Crimeea în regiunea Nistrului, o fată foarte atrăgătoare și trupeșă, bine proporționată, a fost luată prizonieră de tătarii din Crimeea. Diverse surse orientale și occidentale au zvonit faptul că ea ar fi rusoaică, poloneză, circasiană sau chiar franțuzoaică. Sursele occidentale au numit-o La Russe, La Rossa și, în sfârșit, Roxalane (Roxolon)". [1]

„Cu păr blond, ochi albaștri, nas ușor ridicat, piele albă, cel mai mult l-a uimit pe sultan cu zâmbetele ei dulci. Süleyman Magnificul a iubit-o pe Hürrem Sultan din tot sufletul. Datorită dragostei lui Kânûnî, influența lui Hürrem Sultan în palat a crescut. Odată cu nașterea prințului Selim, a devenit Haseki Sultan. Soțiile sultanului până la Kânûnî se numeau Hatûn.

Pentru prima dată, titlul de Sultan i-a fost acordat lui Hürrem, soția lui Kânûnî." [2]

Conform *Enciclopediei Islamice*, după toate probabilitățile, ea a fost fiica unui preot catolic din regiunea Rogatin (Rohatyn, Ruthene), aflată astăzi între granițele Ucrainei și sub stăpânirea Poloniei la acea vreme. Potrivit surselor de la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, cum ar fi Samuel Twardowski [3], poet polonez, membru al Ambasadei Poloniei la Curtea Otomană între 1621–1622 și care a făcut cercetări în Turcia, Roxolan era fiica unui preot ortodox din Rohatyn, un orășel din Podolia, nu departe de Lviv. Limba ei maternă a fost rutena, precursoarea ucrainenei moderne. Vechiul cântec popular din regiunea Bucovinei care spune despre povestea unei frumoase tinere, Nastusenka (diminutiv de la Anastasia), care a fost răpită de tătarii din Rohatyn și vândută turcilor în harem, confirmă această informație. Conform vechii tradiții ucrainene, numele Roxolanei era Anastasia Lisowska, fiica lui Gavriil și Leksandra Lisowski, deși mulți susțin că acest nume este fictiv și a fost inventat în secolul al XIX-lea. Convingerea că Roxolan era mai degrabă de origine rusă decât ucraineană a rezultat poate din eventuala interpretare greșită a cuvintelor „Roxolan" și „Rossa". În Europa modernă timpurie, cuvântul „Roxolania" a fost folosit pentru a se referi la provincia Rutenia din vestul Ucrainei, care era, la momente diferite, cunoscută sub numele de Rusia Roșie, Galiția sau Podolia (adică Podolia de Est care se afla

[1] **Muammer Yılmaz**, *Hurrem Sultan ve Kanuni Sultan Süleyman*, Tarih ve Edebiyat Mecmuası, Temmuz, 1982, sy. 7, s. 23.

[2] **Enver Behnan Şapolyo,** *Osmanlı Sultanları Tarihi*, Rafet Zalimler Yay., İstanbul, 1961, s. 163.

[3] **Samuel Ludwik Twardowski** (înainte de 1600–1661), poet, diarist și eseist polonez, a câștigat popularitate în Commonwealth-ul polono-lituanian. A fost numit de contemporanii săi „Vergiliu polonez".

Roxolana (probabil 1502–1558), portret de autor necunoscut, secolul al XVIII-lea sau al XIX-lea

sub control polonez la acea vreme), în timp ce Rusia de astăzi se numea Moscova, Rusia Moscovei sau Ducatul de Moscova. În antichitate, cuvântul „Roxolani" desemna atât un trib sarmat, cât și o așezare pe râul Nistru (în prezent în regiunea Odessa din Ucraina).

Shaykh Qutb al-Din al-Nahrawali, o figură religioasă meccană, care a vizitat Istanbulul la sfârșitul anului 1557, a notat în memoriile sale că Hürrem Sultan era de origine ruteană. Ea fusese slugă în casa lui Hançerli Fatma Sultan, fiica lui Șehzâde Mahmud, fiul sultanului Bâyezid al II-lea. I-a fost prezentată lui Süleyman când acesta era încă prinț.

În studiile sale despre istoria Imperiului Otoman, Leslie P. Peirce [4], a scris de asemenea că numele de naștere al lui Hürrem ar fi putut fi Anastasia sau Aleksandra Lisowska. În cartea sa *Hürrem Sultan*, bazându-se pe informații și documente, a demonstrat că Sultana Hürrem a reușit să facă din harem o cameră a politicii. Hürrem Sultan este amintită nu numai pentru influența sa politică, ci și pentru numeroasele sale activități caritabile.

În sursele vestice, este amintită sub numele de Rossa, Roza, Rosanna, Rvziae și, mai frecvent, Roxelane (Roksolan – nume derivat din sintagma *„Rus olan"* care, în limba turcă, înseamnă *„care este rus/rusoaică", „femeia rusă"*), pentru presupusele ei origini rutene, iar în izvoarele otomane apare aproape numai ca **Haseki Hürrem Sultan** (soția sultanului). A fost capturată într-un sat de munte în timpul raidurilor extinse (între 1512–1520), din Ucraina până în Galiția, ale tătarilor crimeeni din timpul domniei lui Yavuz Sultan Selim (Selim cel Crud). După toate probabilitățile, tătarii au dus-o mai întâi în orașul Kaffa din Crimeea, un centru major al comerțului cu sclavi otomani, înainte de a fi dusă la Istanbul. Astfel, viitoarea sultană Hürrem își începe „călătoria otomană", intră în Palatul Otoman (Osmanlı Sarayı) ca sclavă și se ridică până la Sultanatul Haseki (Haseki Sultanlığa). Când avea între paisprezece și șaptesprezece ani, Vâlide Hafsa Sultan, mama Legiuitorului ori Makbul Ibrâhim Pașa, marele vizir, a ales-o drept cadou pentru sultanul Süleyman, care era încă prinț. **Mikhail Litvin (Mikhalon Lituan** sau **Michalo Lituanus),** ambasador lituanian în Crimeea la mijlocul în secolul al XVI-lea, a scris în cronica sa, în 1550, că *„cea mai iubită soție a actualului împărat turc, mamă a primului său fiu care va guverna după el, a fost răpită de pe pământul nostru"* [5].

Pentru spiritul ei vesel și temperamentul jucăuș, i s-a dat numele Hürrem sau Hürremșah (în persană, *„hurrem" – vesel, fericit* sau *„Khorram" –„cel vesel"*) și a primit o bună educație în palat. Deși, după unele opinii, nu era foarte frumoasă, a reușit să iasă în evidență în harem și să cucerească inima lui Kânûnî în scurt timp, datorită inteligenței sale și unui alt fel de farmec. Ambasadorii europeni ai perioadei au descris-o ca având părul roșu, ochii verzi și pielea albă, lucru evident în poeziile scrise de Süleyman Magnificul. Era cunoscută pentru abilitatea ei de a cânta, dar, mai ales, pentru marea ei inteligență și voință care au propulsat-o deasupra celorlalte femei din harem. Dragostea ei pentru poezie este considerată unul dintre motivele pentru care a fost foarte favorizată de Süleyman, care era un mare admirator al poeziei. Se poate observa profunzimea emoțiilor și a iubirii într-una dintre scrisorile de dragoste ale lui Hürrem către Kânûnî:

„Sultanul meu, Padișahul meu,

După ce mi-am plecat capul și am sărutat pământul de sub picioarele voastre, soarele patriei mele și întreaga mea fericire,

[4] **Leslie P. Peirce** s-a născut în America, în 1943. Ca istoric și profesor-cercetător, Peirce a făcut multe studii despre istoria otomană. Imperiul Otoman se numără printre subiectele de cercetare și domeniile de interes ale autorului. Ea a și-a obținut licența în istorie și un master în Studii din Orientul Mijlociu la Universitatea Harvard College, iar mai târziu, în 1988, un doctorat în Studii din Orientul Apropiat la Universitatea Princeton. În cartea sa *Jocuri morale* (2013), a inclus cercetările sale în domeniile politicii și dreptului otoman. *Otomanii moderni timpurii* și *Haremul Imperial: femeile și suveranitatea în Imperiul Otoman* (1993) au fost, de asemenea, lucrări foarte apreciate de cititori. Leslie Peirce a prezentat cititorilor săi numeroase documente și informații despre Imperiul Otoman prin cercetări istorice și a avut un rol esențial în clarificarea diferitelor subiecte. Academician, profesoară Universitatea din New York, își continuă cercetarea istorică.

[5] **Galina Yermolenko**, *Roxolana: „The Greatest Empresse of the East"*, The Muslim World, Volume 95, DeSales University Center Valley, Pennsylvania, 2005.

sultanul meu, dacă întrebați despre sclava voastră, arsă în acest foc al despărțirii, ficatul ei este zob, inima distrusă, ochii plini de lacrimi; ea este un leac pentru nedeslușitele zile și nopți pline de dor și pasiune dependentă de iubirea voastră, mai rău decât Ferhat și Mecnûn. Sunt despărțită de sultanul meu de atâta vreme și, din cauza acestei despărțiri, am o asemenea stare de a nu-mi asculta strigătele ca de privighetoare, încât Allah să nu dea informații slujitorilor săi care sunt necredincioși." [6]

În 1521, după ce l-a născut pe prințul Mehmed, a primit titlul de *haseki*. În 1522 a avut o fiică, Mihrimâh, apoi naște băieți, unul după altul, Abdullah, Selim, Bâyezid și Cihangir. Dintre aceștia, Cihangir era cocoșat și epileptic, iar Abdullah a murit la o vârstă fragedă (1526). Ea este cunoscută ca fiind prima femeie care a deschis calea a ceea ce s-a numit „Sultanatul femeilor". Este prima sultană din istoria otomană care s-a căsătorit legal cu un sultan, fapt ce i-a sporit puterea în palat și a dus la declinul influenței lui Mâhıdevran Gülbahar Sultan, concubina favorită a lui Süleyman Magnificul. Ascensiunea fără precedent a lui Hürrem de la sclava haremului la soția legală a lui Süleyman și „regina Imperiului Otoman" a atras gelozia și dizgrația nu numai din partea rivalelor ei din harem, ci și din partea populației, în general. După moartea lui Vâlide Hafsa Sultan, mama lui Kânûnî, în 1534, Hürrem Sultan a devenit singura conducătoare a haremului și, ca prim lucru, ea a trimis-o pe rivala sa Mâhıdevran Sultan la sangeacul fiului său, Șehzâde Mustafa, așa cum, de altfel, cerea tradiția. Deși Hürrem Sultan nu a putut vedea că unul dintre fiii ei a devenit sultan, ea l-a eliminat pe Șehzâde Mustafa (ucis din ordinul lui Kânûnî în 1553 în uma intrigilor ei) și a deschis calea pentru ca fiul său, prințul Selim al II-lea (1524–1574).

Hürrem Sultan este cunoscută ca prima femeie care s-a ocupat de treburile statului din istoria otomană, fiind interesată de politică, urmărind întâlnirile divanului printr-o fereastră din plasă de sârmă și prezentându-i sultanului ideile sale. Pentru prima și singura dată în Imperiul Otoman, o sultană haseki are corespondență cu un rege, lucru care era împotriva regulilor statului. Prima dintre scrisorile scrise de Hürrem Sultan este o scrisoare de felicitare către Sigismund II Augustus cu ocazia ascensiunii sale pe tronul Poloniei după moartea tatălui său, regele Sigismund I cel Bătrân, în 1548. Sigiliul este pe dosul scrisorii. Iată textul integral al primei scrisori a Roxolanei către Sigismund I:

„După ce am luat la cunoștință sublimă aderarea la Împărăție a Majestății Voastre după moartea Tatălui Vostru, vă felicităm, luându-L pe Dumnezeu Cel Preaînalt Martor, câtă bucurie și

Anton Hickel (1745–1798), pictor austriac, *Roxolana și Sultanul* (Soliman Magnificul), 1780

plăcere au simțit inimile noastre la această veste plăcută. Este deci voia lui Dumnezeu căruia trebuie să vă resemnați și să vă conformați predestinării și decretelor Sale. Acesta este motivul pentru care v-am scris această scrisoare amicală și am trimis-o la picioarele tronului Majestății Voastre prin servitorul nostru Hassan Ağa, căruia, la sosirea lui cu ajutorul lui Dumnezeu, vă rugăm cu stăruință să-i acordați credință deplină în tot ceea ce va grăi, ca venind direct din partea noastră. În rest, nu știu nimic mai mult să vă spun în plus ce ar putea fi un secret pentru Majestatea Voastră. Foarte umila voastră slujitoare, Hasséki Sultane." [7]

Hürrem Sultan a trimis o altă scrisoare prin Hasan Ağa, reprezentantul său special, ca răspuns la scrisoarea de mulțumire primită de la regele Sigismund II Augustus. Scrisoarea este rezumată după cum urmează:

„Fie ca Allah să prelungească viața Majestății Voastre și să-i înmulțească fiecare zi cu încă o mie de zile... Când a sosit prețioasa voastră scrisoare, am fost atât de fericiți, încât nu pot să exprim în cuvinte... Atașamentul vostru sincer pentru noi se vede clar din scrisoare. V-ați exprimat afinitatea sinceră pentru

[6] **https://www.hurriyet.com.tr/mahmure/galeri-sultan-suleyman-ve-hurremin-ask-nameleri-34926807/16**

[7] **Galina Yermolenko**, *idem*. Vezi **Askenazy**, *Listy Roxolany*, p. 115.

sultanul nostru atât de clar, încât am simțit o mare bucurie. Când i-am prezentat atașamentul și asigurările de prietenie din scrisoarea voastră și cele descrise de slujitorul nostru Hasan Ağa, Sanctitatea Sa Sultanul (singurul refugiu al tuturor din lume) a fost atât de mulțumit de apropierea și complimentele voastre, încât nu poate fi descris prin cuvinte. Domnia-Sa a spus: «Eram ca niște frați cu Marele Rege (referindu-se la răposatul său părinte Sigismund I) și, dacă îi place lui Dumnezeu cel Prea Milostiv, vom fi ca „Strămoșul și fiul" cu acest rege...». [8]

Scrisorile sugerează dorința puternică a Roxolanei de a stabili un contact personal cu regele. *„Poate"*, se întreabă un autor ucrainean, *„și-a exprimat îngrijorarea cu privire la țara sa, care a fost sub regi polonezi și dorința ei de a ajuta pe orice cale posibilă?"*

După ce a venit la palat, Hürrem a creat în mod constant tensiuni în harem și nu s-a înțeles bine cu celelalte concubine. Comportamentul ei indisciplinat și rebel a ajuns într-o zi și la urechile Sultanului Süleyman. Iată cum surprinde Feridun Fazıl Tülbentçi prima întâlnire a sultanului cu Roxolana în cartea sa *Hürrem Sultan*:

„[...] Soarele era pe cale să apună. S-a întors încet înapoi. A traversat multe coridoare cu pereții împodobiți cu țesături prețioase, indiene și covoare persane și a ieșit afară. S-a îndreptat spre harem. Când a intrat, s-a oprit pentru o clipă. Se auzeau strigăte îndepărtate, țipete de femei și voci ale eunucilor care nu se distingeau de cele ale femeilor. Și-a încruntat sprâncenele.

– Ce mojicie!

S-a uitat în apartamentele eunucilor care supravegheau haremul. Surprinzător, nu era niciun eunuc. A mai mers un pic. Ușa mamei sale, Hafsa Sultan, era larg deschisă. Dar și acolo era gol. S-a apropiat de reședința alocată concubinelor. Țipetele erau din ce în ce mai puternice.

– Cu ce compară ei palatul?, și-a spus. În harem, probabil, au avut loc niște evenimente foarte importante care nu ar fi trebuit să aibă loc acolo.

– A fost oare un incendiu? Ori s-au răzvrătit concubinele tinere și neexperimentate, care nu puteau suporta măsurile violente și inutile ale eunucilor?

Tocmai când era gata să intre, sultana-mamă deschise ușa.

– Poftim, leul meu!, zise ea, făcându-i loc să treacă.

– Ce este, mamă dragă, de se-aud țipete? A fost un dezastru? Spune, nu mă neliniști!

Hafsa Sultan se uită la fiul ei cu ochi îngrijorați.

– O, leul meu, una dintre fetele sosite din Crimeea este rebelă. Adună tot haremul și-l amestecă și nu e lucru pe care să nu-l fi făcut. Vai de fata asta! Valide Sultan avea dreptate de la pământ la cer. O rusoaică minoră și neexperimentată, asta nu e nimic din ce a făcut din ziua în care a venit în harem. A spart un ulcior prețios, plin cu sirop de rodie, pe capul lui Haşim Ağa, le-a smuls părul din cap unora dintre concubinele care o priveau cu neîncredere și nu a mai rămas nimic să nu le fi spus calfelor. Ba chiar i s-a împotrivit și sorei sultanului, Hatice Sultan. Dacă ar fi fost după ele, ar fi dat-o deja afară din harem pe fata sălbatică.

Karl Girardet (1813–1871), pictor și ilustrator elvețian, *Femei în harem*, în *Le Tour du monde*, vol. 7, 1 ianuarie 1863

Dar trezoriera Nazniyaz Kalfa a intervenit:

– Există o frumusețe ciudată la această rusoaică. N-o aruncați afară! Este încă un copil, poate fi disciplinată.

Sultanul Süleyman a întrebat-o pe mama sa:

– Ce e în neregulă cu ea, mamă? Trebuie să existe, desigur, un motiv pentru această irascibilitate.

– Ce să fie, leul meu? Vrea să meargă de unde a venit. Vina este tot a hanului Crimeii. Ğkay Hân nu a putut găsi un dar potrivit pentru marele sultan și a trimis-o pe fiica unui preot dintr-un sat necunoscut. Dacă ar avea o frumusețe sau o virtute, nu mi-ar părea rău.

Dacă n-ar fi fost Nazniyaz, aș fi dat-o deja afară din țară. A rămas aici din considerație pentru ea.

– E tânără, mamă?

– E copil încă.

– Sărmana, poate că i s-a făcut dor de părinți.

Au intrat înăuntru împreună. Sala mare era haotică. Septuri de nuc încrustate în sidef erau rostogolite pe podea, perdelele rupte, una dintre oglinzile figurine fusese spulberată.

Bucăți din ulciorul cu sirop care se spărsese în capul lui Haşim Ağa erau împrăștiate ici și colo. Eunucii și calfele care făceau cinste haremului padișahului și fetele au tăcut și s-au retras într-o parte. Doar una a rămas în mijloc.

Valide Sultan, arătând cu mâna, zise:

– Iată, asta e bădărana! Nu știe ce sunt manierele, superiorii, nici nu vrea să învețe.

[8] *Ibidem.*

În afară de Nazniyaz, nu ascultă de nimeni altcineva. Uitați-vă în ce hal e! Cum să stea padișahul la cheremul uneia noi?!

Fata pe care o arătase Hafsa Sultan avea șaisprezece-șaptesprezece ani, era înaltă, bine făcută și cu pielea albă. Sfârcurile sânilor plini și tari îi ieșiseră afară din bluza ruptă. Fusta ei de un albastru lăptos avea pete roșii de la siropul de rodie care tocmai fusese vărsat. La piciorul stâng nu avea pantof pentru că îl aruncase în capul uneia dintre concubine. Aripile nasului cârn îi erau desfăcute, iar firele de păr asemănătoare cu puful galben de gutui erau aproape ridicate. Își ținea mâinile pe talia subțire. Avea o atitudine nesăbuită, provocatoare. Ochii sultanului rătăciră pe tânăra rusoaică. Apoi, el a întrebat cu o voce blândă:

– Cum te cheamă, mielușico?

Calfa trezorieră s-a repezit:

- Roxolan, stăpâne, prietenii cu care a venit din Crimeea îi spun Rossa.

Sultanul Süleyman s-a înfuriat pe Nazniyaz:

– Nu te-am întrebat pe tine, calfă!

Roxolan, în schimb, încă nu-și schimbase atitudinea, de parcă în fața ei stătea o persoană obișnuită.

– De ce întrebați? Doar v-a spus calfa.

Hașim, unul dintre eunuci, nu a putut tolera această aroganță a rusoaicei:

– Stăpânul te întreabă pe tine, căprioară sălbatică!, a strigat el, repezindu-se asupra ei. A apucat-o de încheietura mâinii și a vrut s-o arunce afară. Însă Roxolan a acționat înaintea lui. Și-a tras mâna și, imediat, i-a pleznit o palmă pe față bietului arab:

– Ia mâna de acolo!

Ochii arabului s-au dat peste cap. Aproape că au trecut prin el. Gura îi făcea spume. În prezența padișahului, a calfelor și a fetelor, a fost încă o dată dezonorat. Acum nu mai putea suporta.

– Vai, trădătoareo, vai, o să-ți eu arăt ție!

Pe chipul lui Süleyman Sultan nu era nicio urmă de furie. El i-a ordonat eunucului să lase fata în pace:

– N-ar trebui să-ți fie rușine să te lupți cu copilul ăsta, Hâșim?

Hâșim Ağa s-a retras, atingându-și cu mâna obrazul care îl durea.

– Iertare, sultanul meu.

Süleyman nu și-a luat ochii de la Roxolan. Cât de semnificativă și de frumoasă era în starea ei arțăgoasă și sălbatică. [...]" [9]

Diverse teorii și interpretări au fost oferite de-a lungul veacurilor pentru a explica influența ei pe termen lung asupra lui Süleyman. Cert este că se cunosc puține informații despre ea, în primul rând, deoarece haremul sultanului era inaccesibil atât otomanilor, cât și vizitatorilor străini. Principalele surse otomane despre Hürrem, cum ar fi corespondența ei cu Süleyman, jurnalele lui Süleyman și scrisorile sale poetice de dragoste către Hürrem, precum și scrisorile lui Süleyman și ale Roxolanei către regele Sigismund al II-lea Augustus, oferă o idee autentică asupra acțiunilor sale. Aceste documente nu au fost cunoscute până în secolele al XIX-lea și al XX-lea, când lumea își crease deja o imagine prea puțin favorabilă asupra personalității Roxolanei.

Bibliografie:

Arkan, Sibel, *Tarihî romanlarımızda üç haseki sultan (Hürrem Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan)*, Yüksesk Lisans Tezi, Danışman: Yard. Doç. Dr. Mustafa Üstünova, Bursa, 2006.

Peirce, Leslie P., *Hürrem Sultan*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. p. 5, 2017; Dil: Türkçe; Sayfa Sayısı: 432.

Yılmaz, Muammer, *Hurrem Sultan ve Kanuni Sultan Süleyman,* Tarih ve Edebiyat Mecmuası, Temmuz, 1982, sy. 7, s. 23.

Danışman, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c. VII,* Yeni Mat., İstanbul, 1965 s. 39

Şapolyo, Enver, Behnan, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, Rafet Zalimler Yay., İstanbul, 1961, s. 163.

Uluçay, Çağatay, *Padişâhların Kadınları ve Kızları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s.35.

Uluçay, Çağatay, *Osmanlı Saray Hayatının İçyüzü*, İnkılâp Kit., İstanbul, 1959, s. 83.

Yermolenko, Galina, *Roxolana: „The Greatest Empresse of the East"*, The Muslim World, Volume 95, DeSales University Center Valley, Pennsylvania, 2005

Tülbentçi, Feridun Fazıl, *Hürrem Sultan*, İnkılâp Kitabevi.

https://www.yeniakit.com.tr/biyografi/hurrem-sultan

https://listelist.com/osmanli-kadinlari/

https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2020/03/08/osmanlinin-guclu-kadinlari

https://www.wikiwand.com/en/Hurrem_Sultan#/Notes

"Hürrem este descrisă în termeni pozitivi de unii istorici și denigrată de alții. Cert este că a fost una dintre cele mai puternice și influente femei cunoscute vreodată în istoria otomană și singura sultană-haseki care s-a căsătorit legal cu un sultan."

[9] **Feridun Fazıl Tülbentçi**, *Hürrem Sultan*, İnkılâp Kitabevi, s. 6–15.

Anul Molière

MOLIÈRE ȘI LULLY (3)

Costin Tuchilă, Pușa Roth

Continuare din numărul trecut

Cu particularitățile satirei și ale divertismentului, *Amorul doctor* (*L'Amour médecin*), comedie-balet în trei acte, în proză, cu muzică de Jean-Baptiste Lully, a fost scrisă de Molière în cinci zile la comanda regelui Ludovic al XIV-lea. Cei patru doctori ridiculizați vizau figuri reale, tocmai din intenția suveranului, pesemne supărat, de a-i arunca în vârtejul satirei – sau pentru a-i face pe plac. Din nota lui M. Brossette (*Récréations littéraires*), aflăm că aceștia sunt primii doctori ai Curții, jucați cu măști spre deliciul regelui. Des Fonandrès (la origine numele vine din grecește: „ucigaș de oameni") trimitea la M. Fougerais; Bahys (adică „lătrat") îl viza pe M. Esprit care era bâlbâit; M. Guenaut, un medic care vorbea foarte încet, a devenit personajul Macroton; D'Aquin, adept al sângerării ca leac universal – Tomès. După un amplu monolog, al cincilea doctor, Fillerin, îi invită pe cei patru „ranchiunoși" la rațiune și prudență.

Amorul doctor, jucată în premieră la 15 septembrie 1665, la Versailles, de trupa lui Molière (Troupe du Roy) este o farsă influențată de *commedia dell'arte*, prima, de fapt, pe care autorul o dedică doctorilor și medicinei. În piesele sale mai apar astfel de personaje, dar nu sunt decât falși doctori pentru susținerea intrigii: în *Doctorul zburător* (*Le Médecin volant,* 1659), Sganarelle este doctor de ocazie, isteț, șarlatan și farseur; în *Doctor fără voie* (*Le Médecin malgré lui*, 1666), Sganarelle e un tăietor de lemne bețiv despre care nevasta lui spune că e un doctor nebun și genial, care ar recunoaște că e doctor doar după ce e bătut. Aici Sganarelle [1] (jucat la premieră de Molière) este un burghez parizian, bogat, văduv, care refuză sa-și mărite fiica, pentru a-i păstra zestrea; el este păcălit: contractul de căsătorie pe care-l semnează crezând că e fals și că-și păcălește astfel fata, se dovedește a fi real. Lucinde, fiica lui Sganarelle, a căzut în melancolie, așa-zisa ei boală fiind desigur falsă, ca și a lui Lucile din *Doctorul zburător*. Fiecare dintre cei patru medici aduși pentru a o însănătoși

Frontispiciul ediției din 1682, gravură de François Chauveau

pe Lucinde refuză să fie el primul care să recomande un tratament. Suspiciunea e de ambele părți: Lisette, servitoarea lui Lucinde, sceptică față de puterile vindecătoare ale lui Tomès, Sganarelle, neîncrezător, mai ales că îi plătește în avans – pe de o parte; doctorii (și medicina precară a vremii, satirizată de Molière) – pe de alta.

De altfel, cei patru medici discută orice altceva decât cazul „bolnavei": vorbesc despre lungile lor drumuri prin Paris, despre obligațiile profesiei lor, despre disputele din breasla lor. Constrânși de Sganarelle, primul recomandă sângerarea, al doilea, un vomitiv și, evident, se ceartă între ei, fiecare

[1] Despre personajele cu numele Sganarelle vezi articolul nostru, *De la Scaramouche la Sganarelle*, în nr. 1 (14), ianuarie–martie 2022 al revistei „Leviathan", pp. 14–15.

Vânzător de orvietan la țară, Wellcome Library, Londra

susținând că tratamentul prescris de celălalt este mortal pentru fată. Al treilea, care vorbește încet și rar, lungind și despărțind silabele, și doctorul bâlbâit prescriu ceaiuri de plante și sângerări care, dacă nu o vor vindeca pe Lucinde, măcar o vor face să moară „dans les formes" (fără să sufere). Acest diptic (scenele 4 și 5 din actul al II-lea) e tabloul practicii medicale ridiculizate de Molière, miza piesei. Așa încât Sganarelle va căuta leacul miraculos, orvietanul [2], prilej de cântec și dans: aria Operatorului, vânzător de orvietan și baletul în care apar Trivelini (Arlechini) și Scaramouches, slujitori ai acestuia. În fine, Lisette, care îi consideră pe doctori „semănători de moarte", îl anunță pe Sganarelle că a găsit un medic care face minuni: nimeni altul decât Clitandre, iubitul lui Lucinde, deghizat în doctor care vindecă cu „vorbe, sunete, litere, talismane și inele înstelate". Credulul Sganarelle crede că acest personaj e medic adevărat și se lasă convins de el ca, pentru însănătoșirea fetei, să simuleze semnarea căsătoriei. Intrând în acest joc, Sganarelle crede că își va păcăli fiica. Păcălitorul este însă păcălit, pentru că notarul chemat de Clitandre încheie contractul și cei doi sunt căsătoriți. În rest, spune Clitandre, el nu a fost precaut doar chemând un notar, ci și cântăreți și instrumentiști și petrecerea de nuntă începe, Lisette dezvăluindu-i urâciosului Sganarelle că jocul pe care l-a acceptat a fost realitate. „Peste des gens!" („Ciumă de oameni!"), exclamă Sganarelle în final refuzându-i pe dansatorii care vor să-l facă să danseze cu forța.

Subiectul farsei nu ar diferi, așadar, de multe altele, asemănătoare în epocă, aflate la confluența dintre intrigile *commediei dell'arte* și tradiția populară franceză. Ceea ce îi conferă originalitate este limbajul molieresc, adecvat tipului particular al comediei-balet și, fără îndoială, muzica lui Lully. Uvertura (o ciacconă) este urmată de Prolog, un trio vocal cu riturnele instrumentale, în tempo moderat, în care se întâlnesc Comedia, Muzica și Baletul, o formulă convențională, dar în gustul epocii, neapărat cu dedicație: Comedia îi îndeamnă să abandoneze zadarnica dispută și să se unească pentru a-l celebra pe cel mai mare rege din lume. Riturnela „pour donner du plaisir" [3] încheie acest trio. În primul entracte, în pași de balet, Champagne, valetul lui Sganarelle, bate la porțile celor patru medici. Aceștia intră în casa lui Sganarelle dansând ceremonios. Apariția pe muzică a acestor personaje cu măști va fi fost cu atât mai caraghioasă, prin contrast cu dialogul în care Lisette îl avertizează pe Sganarelle că nu e nevoie de atâția medici, ajunge unul singur ca să omoare un om… Mai ales că pisica familiei și-a revenit după ce a sărit de pe casă în stradă și a stat trei zile nemâncată, dar a fost fericită că nu există pisici-medici să-i prescrie purificări și sângerări… [4]

În al doilea entracte, Operatorul laudă orvietanul, „minunat tezaur" care vindecă tot: de la râie la ciumă, gută și rujeolă, pe o melodie relativ simplă, în spirit popular. Ultimul entracte este, ca și Prologul, un trio: Comedia, Muzica și Baletul sunt cele care alungă răul, sunt „marii medici". Ciaccona din uvertură revine pentru dansul final.

> ***„Cei patru doctori ridiculizați de Molière în «Amorul doctor», comedie-balet cu muzică de Lully, vizau figuri reale, tocmai din intenția suveranului, pesemne supărat, de a-i arunca în vârtejul satirei – sau pentru a-i face pe plac."***

[2] **Orvietan**, preparat medical popular în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, folosit ca panaceu împotriva otrăvirilor cu intenție criminală, dar și împotriva otrăvirii cu ciuperci, a mușcăturii de șarpe, scorpion, a turbării sau chiar ciumei. Un anume Gerolame Ferranti, născut la Orvieto (Italia) îl prepara și vindea la Paris, pe la mijlocul veacului al XVII-lea. Șarlatania medicală era primită cu încântare în târgurile pariziene.

[3] Pentru a face plăcere (fr.)

[4] „**Lisette**: Ma foi! Monsieur, notre chat est rechappé depuis peu d'un saut qu'il fit du haut de la maison dans la rue; et il fut trois jours sans manger, et sans pouvoir remuer ni pied ni patte; mais il est bien heureux de ce qu'il n'y a point de chats medecins, car ses affaires étaient faites, et il n'auraient pas manqué de le purger et de le saigner." – Actul al II-lea, scena 1, cf. ediției din seria „Théâtre classique", publicată de Ernest și Paul Fièvre, noiembrie 2016, **https://www.theatre-classique.fr/pages/pdf/MOLIERE_AMOURMEDECIN.pdf**

Aforisme

MAXIME... MINIME (6)

George Corbu

Se non è vero, è ben trovato: românul Stan a devenit kazah, întemeind chiar o țară: Kazahstan!

Spunând „dulce Românie", nici prin gând nu i-a trecut poetului că este sau ar putea deveni diabetică.

Rolerul – pieton care se deplasează pe role.

Nu toate cele antologice sunt și... logice.

Răstignire – Rastignac,
Parcă nu e tot un drac!

În vorbirea curentă, pare-se, doar o vocală face diferența între *a*mor, *o*mor și *u*mor.

Mă doare sufletul pe care nu-l mai am.

Poetul acesta e un codoș: împerechează rimele!

Înțeleg orice limbă cu o condiție: să nu mi se vorbească!

Veto, nu abuza de dreptul tău, că nu ești la O.N.U.

Tatuajul – sculptură la purtător.

Există atâtea văduve de simțire!

Această gură pare curbată de un îndelung sărut.

Sunt un enoriaș al Epigramei, singura biserică în care se fluieră și în care mulți săraci cu duhul își au sălașul.

Vai, câți oameni au păduchi pe suflet!

Încă un nume biblic: PoliEstera!

Sunt un nimeni, respectiv un cetățean!

Prostul consumă, inteligentul se consumă.

Viața este o poezie ale cărei versuri când șchioapătă, când conțin asonanțe, banalități, trivialități etc. Capodoperele fac excepție.

Pentru mine, *joie de vivre* = *joie des livres*.

Mânia vs. România – iată un titlu demn de Cioran.

Brânza se consumă cu regrete; numai în lipsa acestora se poate apela la roșii.

Nu mă interesează ce vrei să-mi spui, ci ceea ce nu vrei să-mi spui.

O *capră capricioasă* cu ochii căprui – ce început transparent de fabulă!

Tristețea mea e încă tânără, chiar dacă vouă vi se pare matură.

Interjecții ale destinului românesc: ah, vai, of, aoleu...

Ce este de preferat: indiferența binelui sau binele ce ne poate fi indiferent?

Îndelung este, Doamne, drumul materiei către spirit!

Sufletul nu ia vacanță!

Trăitor său trăirist? Trainic!

Logica nu se lasă epicizată; sunt însă și atâtea pagini epice care n-au nicio logică.

Numai *realitatea* ne poate aduce la *realitate*!

Mă surprind adesea contemplând tristețea bucuriei.

Căsătoria are la bază principiul concentricității: partenerii se cuprind unul în celălalt.

Simt că sunt în stare să răstorn lumea… din mine.

Pe apa Sâmbetei, la vale,
Nu o să vezi hidrocentrale!

Un hoț niciodată prins: cel care fură o meserie.

Nu, nu vă înșelați: sunt un argint viu care apreciază însă, enorm, argintul… mort.

Oare umoristul moare cu zâmbetul pe buze?

Ați observat că orice funcționar are o mutră administrativă?

Dacă nu-l calci în picioare, în zadar ești prieten cu un fir de iarbă, poete!

Nimeni nu ne spune cum este mai bine: ca-n filme sau ca-n viață.

Urare: să fii sănătos, dacă se mai poate!

Să mă ierte masonii, dar și băutura este un rit antic și acceptat.

Aș concepe un poncif
Dar mă spulberă un if
Ce-a fugit din cataif!

Slogan de campanie electorală: *aligatorul* vs. *alegătorul*!

Anunț meteo: ne așteptăm la o vreme frigidă.

Cea mai mare descoperire a secolului XX: planeta Sex(y)!

Traseul românului: de la *noțional* la *național*.

Efect al pandemiei cerești: Luna păstrează neschimbată distanța cosmică față de noi.

Ușile prieteniei mele s-au închis pentru X.

Anunț mortuar: A trecut la cele sfești!

De la gloabă la globalizare nu este decât un pas.

Există și o măsură a lipsei de măsură.

Nu poți avea o profesiune de credință fără o credință în profesiune, oricare ar fi ea.

O șansă nesperată este șansa de a fi curtat de șansă!

Dialog:
– Vă prezint scuzele mele!
– Nu primesc ce nu am cerut.
– Stați liniștit: dacă ați fi pretins, nu vă acordam nimic.

Dați-vă la o parte: mă aflu într-o explozivitate de sentiment extrem de periculoasă!

Singurătatea este un viciu care se constituie în propria lui pedeapsă.

Lasă-mă în modestia mea, oricât ai suspecta-o!

Cinismul epigramei este practicat doar de lorzii genului.

Zâmbetul – ornamentul indefinisabil al omului.

Calambur: tare m-a neliniștit manelistul ăsta!

Operă de alchimist: să extragi vremea din vremelnicie.

Divorțul nu este pentru *perechiști*.

Consecvență: să cauți *nord* în papură.

Un nume gastronomic: Sara Ilie.

Transpiraționiștii nu mai sunt la modă: a dispărut o-ntreagă clasă (muncitoare).

De fiecare dată când vreau să scriu, încep prin a-mi da cuvântul.

Dialectică, de când nu mai ești purtată în lectică?

A avea un umor special înseamnă de fapt a nu avea umor.

Unul *mai ales* decât altul care este numai *ales*.

Familia aceasta *monovenituală* este supusă la o *policheltuială*.

Ce este de preferat: puterea de cumpărare sau cumpărarea de putere?

Biblia a instituționalizat păcatul.

Trebuia între atâția fericiți (mă refer la cei săraci cu duhul) să fie și un *prea fericit*!

Document

CAROL I ȘI ÎNCEPUTUL RELAȚIILOR DIPLOMATICE ROMÂNO-SPANIOLE (3)[1]

Dan Caragea

Continuare din numărul trecut

Să continuăm lectura *Memoriilor regelui Carol I al României* [2]:

1875

11 martie – Prințul dă voie aghiotantului său, [maiorul] Skina, și maiorului Rasti să se ducă în Spania să ia parte la războiul contra carliștilor [armatele infantelui Carlos de Burbon]. […]

21 martie – […] Spania a declarat, prin ministrul său la Constantinopol, că n-a fost în intenția sa nicidecum să jignească împărăția turcească prin trimiterea unui agent special, dl del Mazo, la București. Misiunea acestui agent special n-a fost decât împlinirea unui act de curtoazie față de prințul României, cum a făcut odinioară regele Amadeu.

21 mai – Maiorul Skina, unul din cei doi ofițeri trimiși în Spania, adresează un raport din Tafalla, cartierul general spaniol. Ofițerii români au fost primiți pretutindeni cu cea mai mare bunăvoință, cunoscându-se scopul venirii lor. Până acum au luat parte doar la o mică ciocnire; se așteptă atacul împotriva Estellei.

Vorbind despre armata spaniolă, Skina spune că „e foarte instruită și bine echipată; e foarte ciudată însă încetineala mișcărilor pe care le execută".

*

Să ne amintim aici că, în timpul vizitei sale în Spania, prințul Carol, pe atunci doar prinț prusac, a făcut unele observații critice la adresa armatei spaniole. Interesul său pentru o instrucție modernă și pentru operații militare ingenioase și rapide s-a tradus în programul de pregătire al armatei noastre. Carol nu a fost doar prințul în vremea căruia principatele au devenit independente, ci și personalitatea profund implicată în acest eveniment de cea mai mare importanță pentru poporul român. Nu cred că are sens să vorbim de *România* înainte de dobândirea independenței pe câmpul de bătălie și, apoi, a recunoașterii acesteia de către Marile Puteri. Țara noastră devine un nou stat pe continentul european în 1880, prin recunoașterea deplină a existenței noastre neatârnate. Ca neam, datorăm enorm lui Carol I, adevăratul întemeietor de țară. Un an mai târziu, se va proclama și regatul, cea mai de seamă epocă a istoriei noastre de la origini și până în prezent.

*

6 aprilie – Maiorii Skina și Rasti se întorc din Spania, unde tânărul rege [Afonso al XII-lea] i-a primit cu distincție.

1877

27 ianuarie – Sosește azi în București pretendentul spaniol Don Carlos [3], duce de Madrid, a cărui tinerețe și fizionomie plăcută dispun în favoarea lui, ca și curajoasa lui aventură.

28 ianuarie – […] Don Carlos, în a cărui suită se află generalul González y Boet și marchizul de Respaldiza, vrea să mai stea câtva timp în București. [4]

Prințul Carol l-a primit într-un chip foarte amical și petrece cu el mai multe ceasuri. Îi arată tot ce poate să-l intereseze în privința țării și a oamenilor, iar don Carlos pățaniile vieții sale zvânturate. Prințul Carol îi

[1] Acest studiu reia seria de zece articole publicate inițial în „Occidentul românesc", în anii 2017 și 2018. Textele au fost revizuite, adăugându-se și aparatul critic care lipsea la prima apariție. Parțial, a fost publicat în albumul *140 de ani de la stabilirea relațiilor diplomatice româno-spaniole,* Ambasada României la Madrid, 2021, pp. 28–36 (subcapitolul *3.2 Zorii relațiilor diplomatice româno-spaniole*, cu mici interpolări care nu ne aparțin).

[2] [**Carol I al României**], *Memoriile regelui Carol I al României (de un martor ocular),* București, Editura Erc Pres, 2011. Ediția originală: *Aus dem Leben König Karls von Rumänien. Aufzeichnungen eines Augenzeugen,* 4 vol., 1894–1900.

[3] Infantele Carlos era pretendent la tron, sub numele de Carlos al VII-lea, din 1868, anul abdicării tatălui său. În 1876, după încercarea armată de a dobândi tronul, a fost înfrânt de regele Afonso al XII-lea.

[4] **Melchor Ferrer Dalmau et alli**, *Historia del tradicionalismo español*, Sevilla, Ediciones Trajano, 1943.

spune sincer că, după părerea sa, datoria lui ar fi fost, de ziua restabilirii monarhiei în Spania, prin urcarea pe tron a lui Alfons, să înceteze lupta. La prânz, prințul Carol îi prezintă pe maiorii Skina și Rasti, care se luptaseră în Spania contra lui. Don Carlos salută cordial pe acești doi ofițeri ca pe niște adversari demni de dânsul. […]
2 februarie – Don Carlos pleacă din Chișinău la Moscova și Petersburg. Dânsul a zis că se va întoarce de va fi să izbucnească războiul.

Don Carlos la bal, la palatul Suțu

În ediția din 1987 a cărții lui Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată,* vol. I (1871–1877), editorul transcrie un pasaj din presa vremii: „De câteva săptămâni, dl Gr. C. Suțu a deschis frumoasele sale saloane eleganței Bucureștilor. Joia trecută a fost o splendidă serată dansantă, unde tot ce este mai elegant în societatea noastră s-a amuzat până la ziuă. Obicinuiții acestor saloane cunosc îndestul amabila recepțiune a dlui și dnei Gr. Suțu, pentru ca să mai avem trebuință să mai descriem această serată. Grațiozitatea și eleganța damelor noastre ne dispensează de orice detaliuri. La acest bal se afla și don Carlos." [5]

Don Carlos, duce de Madrid

Don Carlos în Războiul de Neatârnare

În războiul cu turcii, Don Carlos, întors din Rusia, va fi prezent, ca observator, la atacul Plevnei, unde prințul Carol I va triumfa în luptă.

Generalul rus Todleben, vizitând trupele române, notează: „La rezervele române găsii pe principele Carol și pe marele duce Nicolai. Am luat dejunul împreună sub cort. Muzica cânta. Don Carlos era de față și mulți ofițeri străini și Gaillard și baronul Lignitz; ieri am vizitat aripa stângă până la Vid, o redută turcească trăgea cu grenade destul de bine; ele explodară între noi, dar nu suferirăm nicio pierdere. Marele duce [Nicolae] și cu mine bivuacăm în câmp deschis, luăm masa sub cerul liber, eu mi-am cumpărat deocamdată un cort mic în București care ține destul de cald, este însă așa de îngust că de-abia mă pot întoarce în el. Jumătatea spațiului este ocupat de patul meu de campanie." [6]

„Toți străinii veniți pe câmpul luptei, precum Don Carlos și statul său major, ofițerii străini atașați și chiar împăratul și toți generalii săi au declarat că românii, soldați și ofițeri, sunt Vulturi fără exagerațiune și, în adevăr, așa este, sunt foarte bravi și să-i vezi mergând în luptă ți se pare că se duc la paradă, așa merg de aliniați, foarte indiferenți și cu mult sânge rece și curaj, pe de o parte-ți place, iar pe de alta, văzând-i cum cad, le mori de mila lor auzind strigătele de durere." [7]

Cronologia evenimentelor politice și militare (1877–1880):

1877

iun. 22. Armatele ruse trec Dunărea.

iul. 16. Rușii cuceresc Nicopole. Armata otomană se repliază la Plevna.

iul. 20. Osman-Pașa obține o primă victorie asupra rușilor la Plevna, cărora le provoacă pierderi însemnate.

iul. 30. Rușii sunt din nou învinși la Plevna, unde pierd 170 de ofițeri și alți 7000 de soldați. Trupele țarului sunt într-o situație critică, putând fi împinse peste Dunăre.

aug. 1. Marele duce Nicolae cere insistent prințului Carol I ca armata română să treacă Dunărea.

aug. 22. Divizia a IV-a română întră în luptă la Plevna.

aug. 29. Prințul Carol preia comanda trupelor româno-ruse de la Plevna, secondat de generalul rus Zotov și de generalul Alexandru Cernat.

sept. 11. A treia bătălie de la Plevna. Românii ocupă reduta Grivița I.

nov. 19–20. Trupele române ocupă Rahova.

dec. 10. A patra bătălie (și ultima) de la Plevna. Căderea Plevnei a însemnat practic sfârșitul războiului, chiar dacă ostilitățile au mai continuat aproape trei luni. Osman-Pașa se predă trupelor române și semnează capitularea armatei turce.

dec. 11.Țarul Alexandru al II-lea îi conferă prințului Carol ordinul *Sf. Andrei cu spade,* distincție rară, care mai fusese conferită până atunci doar de trei ori.

dec. 27. Intrarea triumfală a prințului Carol I în București.

1878

ian. 5–9. A patra bătălie de la Șipka. Victoria rușilor asupra turcilor.

ian. 24. Armata română ocupă Smârdanul după un atac energic.

[5] **Constantin Bacalbașa**, *Bucureștii de altădată,* vol. I (1871–1877), ediție îngrijită de Aristița și Tiberiu Avramescu, București, Editura Eminescu, 1987, pp. 85–86, la nota 276.

[6] Cornel Șomâncu, „Generalul rus Todleben despre luptele de la Plevna", Vertical, 24.11.2010, **http://www.verticalonline.ro/generalul-rus-todleben-despre-luptele-de-la-plevna**, accesat la 20.02.2021.

[7] **Dumitru Văcariu**, „Noi mărturii privind eroismul ostașilor români", în „Cronica", nr. 48, 2.12.1977.

ian. 31. Încheierea armistițiului în războiul ruso-turc.

ian. 15–17. Victoria rusă la Plovdiv.

ian. 20. Rușii cuceresc Adrianopolul.

febr. 24. Trupele române intră în Vidin.

mart. 3. Tratatul de pace ruso-turc de la San Stefano. România nu este admisă la tratativele de pace. Turcia recunoaște independența României, Serbiei și Muntenegrului, precum și autonomia Bulgariei. României îi sunt luate, de către Rusia, cele trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail, Bolgrad), dar primește, în schimb, Dobrogea, fără gurile Dunării (care reveneau Rusiei).

iun. 13. Apar primele bancnote românești.

iun. 13–iul. 13. Congresul de la Berlin. România este primită în ultima zi. Marile Puteri revizuiesc Tratatul de la San Stefano. Congresul recunoaște independența României. România primește și gurile Dunării. De asemenea, se recunoaște independența Serbiei și Muntenegrului. Se admite constituirea principatului Bulgariei, vasal Turciei. Bosnia și Herțegovina intră sub administrație austro-ungară.

sept. 23. Agenția diplomatică din Viena este ridicată la rang de legație (prima legație română).

oct. 12. Camerele adoptă hotărârile Congresului de la Berlin.

oct. 13. România cedează Rusiei cele trei județe din sudul Basarabiei.

oct. 20. Capitala primește cu onoruri armata română victorioasă, declarându-se astfel sfârșitul Războiului de Independență.

*

Bucureștiul a primit, pe 20 octombrie 1878, cu un enorm entuziasm, victorioasa armată română, declarându-se astfel sfârșitul Războiului de Independență.

În anul ur mător, România și-a intensificat acțiunea diplomatică pe lângă Marile Puteri în vederea recunoașterii sale ca stat independent, așa cum o făcuseră Rusia și Turcia încă din 1878. Austro-Ungaria și Italia se pronunță favorabil și ele în 1879. Ulterior, pe 20 februarie 1880, în aceeași zi, Franța, Marea Britanie și Germania au recunoscut „independența absolută a României", așa cum se exprimase Mihail Kogălniceanu, pe 10/22 mai 1877, în camerele reunite ale Parlamentului țării (Kogălniceanu ceruse atunci Delta Dunării și Dobrogea, ca despăgubiri de război). Nu trebuie să ne scape semnificația acestui act politic internațional: „Gestul celor trei state a deschis drumul României spre Occident, a contribuit la modernizarea instituțională a României și a determinat sporirea prestigiului ei internațional." [8]

Să o spunem fără ocoliș: istoria Europei moderne a fost modelată de voința Marilor Puteri. Fără îngăduința acestora, existența unui stat nou, independent, nu ar fi fost posibilă. Independența trebuie înțeleasă ca un fapt vremelnic și relativ. După înfrângerea în 1878 a Turciei, până la Primul Război Mondial, România a oscilat între tutela franceză și cea austro-ungară. Cu Rusia, va persista diferendul privind Basarabia și gurile Dunării (România pierduse județele din sudul Basarabiei, în urma păcii semnate între Turcia și Rusia.). Cu Austro-Ungaria, se ridica problema Transilvaniei, a populației românești, deși România nu-și putea permite să revendice acest teritoriu. Carol I va alege alianța cu Austro-Ungaria, semnată în secret și cunoscută de foarte puțini. Este adevărat că Franța lui Napoleon al III-lea fusese protectoarea Principatelor încă dinainte de dubla alegere a lui Cuza ca domn la Iași și la București, dar, după războiul franco-prusac, emergența Germaniei condusese la o nouă configurare a intereselor celor puternici.

Recunoașterea independenței României la 20 februarie 1880 de către Marile Puteri, aceleași puteri care ne-au determinat destinul încă din 1856, l-a făcut pe Carol I să-și prelungească acțiunea diplomatică și în Iberia. Prințul l-a trimis, în martie, într-o misiune pregătită din timp, pe Alexandru Plagino la Madrid și Lisabona.

Alexandru Plagino și misiunea sa din 1880

Pe 20 februarie 1880, Franța, Marea Britanie și Germania au recunoscut independența României (Rusia și Turcia o recunoscuseră în 1878, iar Austro-Ungaria și Italia, în 1879). Misiunea diplomatică pe lângă cele șapte Mari Puteri, începută în 1856, se putea considera încheiată.

Prințul Carol I își îndrepta acum atenția spre puterile coloniale care nu se amestecaseră în „afacerile" Europei. În martie 1880, prințul îl trimite pe aghiotantul său, Alexandru Plagino, într-o misiune specială în Spania și în Portugalia pentru a aduce la cunoștința Madridului și Lisabonei „independența absolută a României", cum se exprimase, în Parlamentul țării, marele bărbat de stat, Mihail Kogălniceanu.

Pregătirea misiunii

Din telegrama nr. 4710, din 6 februarie 1879, trimisă de la Paris de Nicolae Calimachi-Catargi, agentul diplomatic al României, și adresată lui Ion I. Câmpineanu, ministrul afacerilor străine, rezulta că Spania nu dorea să se pronunțe în chestiunea independenței României înaintea Marilor Puteri. Este și motivul pentru care ambasadorul Spaniei la Paris îi sugerează diplomatului român ca misiunea să fie amânată pentru o dată ulterioară. Nici poziția Portugaliei nu a fost diferită, rămânând ca guvernul portughez să stabilească momentul potrivit pentru primirea reprezentantului român. Calimachi-Catargi mai menționează în telegramă și numele persoanei indicate: „în orice caz, Plagino".

[8] Din cuvântarea secretarului de stat Anton Niculescu, la deschiderea *Expoziției dedicate aniversării a 130 de ani de relații diplomatice cu Republica Franceză, Republica Federală Germania și Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord*, 30.3.2010.

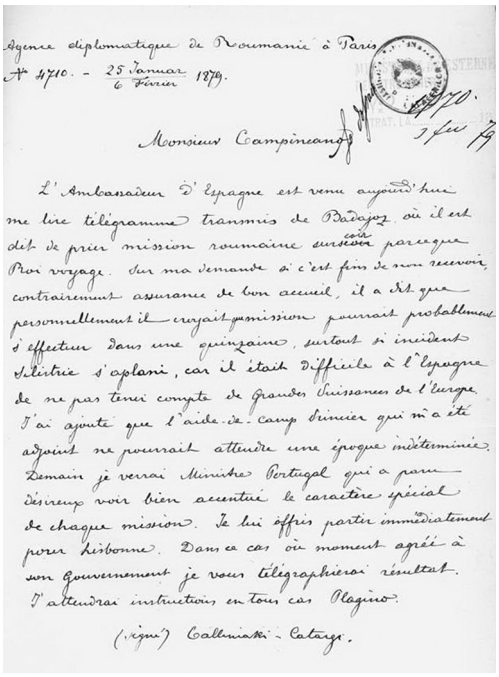

Agence diplomatique de Roumanie à Paris
N° 4710. – 25 Janvier / 6 Février 1879.

Monsieur Campineanu

L'Ambassadeur d'Espagne est venu aujourd'hui me lire télégramme transmis de Badajoz où il est dit de prier mission roumaine aussitôt arrivée à Madrid de vouloir bien se rendre à Lisbonne. Sur ma demande si c'est fin de non recevoir, contrairement assurance de bon accueil, il a dit que personnellement il croyait mission pourrait probablement s'effectuer dans une quinzaine, surtout si incident Serbie s'aplani, car il était difficile à l'Espagne de ne pas tenir compte de grandes puissances de l'Europe. J'ai ajouté que l'aide-de-camp Dimier qui m'a été adjoint ne pourrait attendre une époque indéterminée. Demain je verrai Ministre Portugal qui a paru désirer voir bien accentuer le caractère spécial de chaque mission. Je lui offris partir immédiatement pour Lisbonne. Dans ce cas où moment agréé à son Gouvernement je vous télégraphierai résultat. J'attendrai instructions en tous cas Plagino.

(signé) Calimaki-Catargi.

Telegrama trimisă de Nicolae Calimachi-Catargi

Cine era Alexandru Plagino?

Mare moșier, Alexandru Plagino (1821–1894) a avut o serie de ranguri și funcții: a fost paharnic (1840), demnitate moștenită de la tatăl său, agă (1850) și prefect al Poliției Capitalei (1850–1851), mare logofăt (1852) și secretar de stat (1854–1856) în timpul celei de-a doua domnii a lui Barbu Știrbei. A fost și un francmason activ, ca mai toți politicienii din generația lui.

După Unirea Principatelor, sub Alexandru Ioan Cuza, a fost ministru ad-interim al afacerilor străine (1861) și ministru de finanțe (1861–1862) în guvernul Dimitrie Ghica, membru al Adunării Elective (1862) și vicepreședinte al Corpului Ponderator, altfel spus, al Senatului (1865).

După abdicarea lui Cuza, a făcut parte din Adunarea Constituantă (1866), devenind apoi senator (1866), deputat (1871) și președinte al Senatului, în patru rânduri, între 1869 și 1871.

În timpul Războiului de Independență, Plagino este numit de suveran comisar-general pe lângă Marele Cartier al Armatei Ruse (aprilie-iulie 1877). În *Memoriile*... lui Carol I apare această notă:

„26 aprilie (8 mai) – [...] *A[l.] Plagino e numit comisar-general român în Marele Cartier al marelui duce; Plagino, care a fost de mai multe ori ministru și vicepreședinte al Senatului, s-a întors de curând de la Paris aducând de acolo, de la ducele de Decazes, precum și de la Viena, de la contele Andrássy, sfatul pentru România de a nu coopera în război cu Rusia.*"

Plagino devine aghiotant al prințului Carol, iar la începutul lui 1879 se afla la Marsilia.

În martie este trimis în misiune diplomatică la Curtea de la Madrid și la cea de la Lisabona.

Ulterior, a fost numit ministru plenipotențiar la Roma (1885–1891) și apoi la Londra (1891–1893).

Se stinge din viață, în 1894, la conacul său din Dumbrăveni (fost Plăinești, fost Plăgînești).

Alexandru Plagino, desen de D. William, 1881

Misiunea de la Madrid

La 10 martie, după cum relatează presa spaniolă, Al. Plagino sosește la Madrid. Reprezentantul României a făcut mai întâi o vizită ministrului de stat (președintelui Consiliului de Miniștri). [9]

Pe 11 martie, are o întrevedere cu regina-mamă Isabela, detronată de lovitura de stat republicană din 1868 și care, în exil, la Paris, abdicase în favoarea fiului său, Alfonso al XII-lea, chemat, la 1874, să urce pe tronul Spaniei. [10] A doua zi, Plagino urma să meargă la Curte și să-și prezinte scrisorile de acreditare.

Pe 12 martie, la ora 13.00, regele Alfonso al XII-lea, însoțit de ministrul de stat, îl primește într-o audiență particulară. Al. Plagino i-a înmânat regelui scrisorile de acreditare, ca trimis extraordinar al prințului Carol I al României, și a spus următoarele:

„Sire,

Însărcinat de a înmâna Maiestății Voastre Catolice scrisoarea Alteței Sale Regale Principele României, Suveranul meu, și însemnele Ordinului ***Steaua României****, mă felicit, Sire, de a fi fost desemnat pentru o asemenea înaltă misiune, care îmi oferă marea onoare de a mă fi prezentat Maiestății Voastre cu scopul de a Vă aduce la cunoștință independența absolută a României și de a fi fidel interpret al sentimentelor de vie simpatie pe care Suveranul meu și românii le au pentru Maiestatea Voastră și pentru nobila Voastră țară.*

Binevoiască Maiestatea Voastră a-mi permite să exprim cele mai arzătoare urări pe care le pot adresa pentru o lungă domnie a Maiestății

[9] *El Imparcial*, Madrid, 11.3.1880, p. 3.
[10] *La Época*, Madrid, 11.3.1880, p. 6.

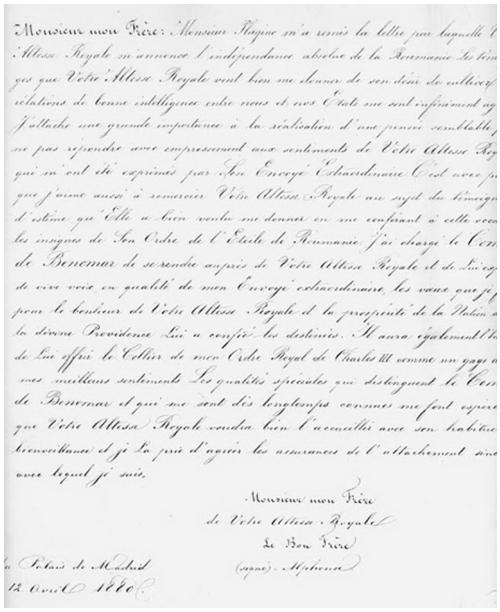

Scrisoarea regelui Alfonso al XII-lea, 12 aprilie 1880

Voastre Catolice, pentru Maiestatea Sa Regina, pentru întreaga Familie Regală și pentru prosperitatea Spaniei."

Regele Alfonso al XII-lea a răspuns:

„Domnule trimis extraordinar,

Primesc cu mare satisfacție scrisoarea prin care Alteța Sa Regală Principele Carol I mă anunță că v-a încredințat misiunea de a-mi aduce la cunoștință independența absolută a României și să-mi oferiți, în numele Său, însemnele Ordinului ***Steaua României****, pe care îl accept cu recunoștință.*

Făcându-vă interpret al viei simpatii pe care Suveranul vostru și românii mi-o transmit, precum și nobilei țări ale cărei destine îmi sunt încredințate, credeți, domnule trimis, că aceasta corespunde acelorași sentimente care ne animă față de Altețele Lor Regale și de acel Principat, pentru a cărui prosperitate și noroc ne exprimăm cele mai fierbinți urări."

Terminată audiența, Plagino și-a prezentat omagiile sale reginei și principesei Asturiilor, retrăgându-se apoi conform protocolului. [11]

Regele Alfonso al XII-lea va trimite lui Carol o scrisoare, datată 12 aprilie, prin care îi comunică faptul că era de acord cu strângerea relațiilor dintre cele două state, drept pentru care îl însărcinase pe contele de Benomar să meargă într-o misiune specială la București și să-i înmâneze, din partea sa, ca semn de prețuire, Ordinul *Carol al III-lea.*

În misiva din 10 mai 1880, trimisul special al regelui Spaniei, Francisco de Paula Merry y Colom, conte de Benomar, informa din București:

„Guvernul român apreciază cum se cuvine și prețuiește prietenia poporului spaniol; nu uită că o legiune spaniolă adusă de Traian a dat naștere poporului României, care păstrează limba și obiceiurile strămoșilor săi, și care dorește din inimă să cultive relațiile cu Spania...".

Apoi, într-o altă scrisoare, din 11 mai, contele relatează ministrului de stat:

„Alteța Sa Regală m-a primit cu o cordială bunăvoință. Mi-a invitat să mă așez alături de el și a petrecut cu mine mai bine de jumătate de ceas. Expresia sinceră a sentimentelor de prietenie și simpatie ale Principelui pentru Maiestatea Sa Regele: amintirile din Spania unde a fost în 1861 [recto 1862]*... Puteți, Excelență, să îl asigurați pe Maiestatea Sa Regele că are în Principele României un prieten adevărat și un entuziast admirator al înzestrărilor Maiestății Sale, a energiei poporului spaniol și a valorii armatei noastre."* [12]

Ca o încununare a acestor eforturi, la 23 iunie 1881, a fost înființată la București Legația Regatului Spaniei, condusă de Juan Pedro Aladro y Kastriota, însărcinat cu afaceri. [13]

Alexandru Plagino se va mai întoarce, pentru ultima oară, la Madrid, în 1885. Era pe atunci ministrul nostru la Roma. Însoțit de Nanu, secretarul legației, va participa la funeraliile regelui Alfonso al XII-lea.

Este primit la Palat, de regina regentă împreună cu alte personalități ce merită, măcar pentru tabloul istoric, enumerate. Ambasadori: ducele de Wellington și contele [Piotr] Șuvalov (Marea Britanie și Rusia); trimiși extraordinari: Alphonse de Stuers, Al. Plagino, J.S.M. Curry (Țările de Jos, România și Statele Unite); de asemenea, marchizul de Hachisuka (Japonia); apoi, reprezentanții Turciei, Suediei și Norvegiei, Monacoului, Braziliei, Chinei și Mexicului.

Să-mi fie îngăduită o notă personală: în 1885, la Curtea Spaniei, prezența reprezentantului României întrecea, în presă, pe aceea a reprezentantului imperiului de unde ne smulsesem neatârnarea.

[11] *La Época*, Madrid, 14.3.1880, p. 2.

[12] **Andreea Mira**, „El Fondo documental de la Legación de España en Bucarest (1880–1926): lazo histórico permanente entre Rumanía y España", El Fondo documental de la Legación de España en Bucarest.

[13] V. și **Denisa Victoria Dragomir**, *Aspects of the Romanian-Spanish relations between 1881–1885*, International Relations and Security Studies Review 1/2018.

„Istoria Europei moderne a fost modelată de voința Marilor Puteri. Fără îngăduința acestora, existența unui stat nou, independent, nu ar fi fost posibilă."

Document

REÎNTÂLNIRE CU PICTORUL ION PACEA

Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare
Germania

Ion Pacea

7 septembrie 1924, Horopani, Macedonia centrală, Grecia – 13 august 1999, București. Fotografie de Cornelia Bartels

Trebuie să recunosc că, de fiecare dată, pregătirea pentru o nouă *reîntâlnire* presupune nu numai retrăirea unor momente alături de persoana respectivă, momente care s-au cam răsfirat în noianul evenimentelor petrecute în ultimul timp. Șiragul amintirilor pierde din tensiunea de odinioară, din emoțiile trăite cu patruzeci de ani în urmă și cu atât mai valoroase devin toate aceste „retrăiri" alături de unele personalități din lumea culturală, artistică a timpului. Adevărate „documente" ale anilor '80... Dar mai ales când totul se petrece învăluit în mantia unei prietenii, a unei legături care se păstrează altfel sădită în noianul amintirilor, totul revine într-o altă lumină, sub aureola unor emoții deosebite și-atunci „reîntâlnirea" are o altă dimensune.

Alături de familia Pacea am avut momente de neuitat care s-au petrecut nu numai într-o zi, o săptămână sau un timp scurt, ci s-au prelungit de-a lungul anilor, chiar și după moartea neașteptată, în 1999, a marelui artist, înfiripându-se o respectuoasă, sensibilă și profundă prietenie care nu s-a oprit în fața ușii atelierului din Pangratti a pictorului Ion Pacea, ci, dincolo de ea, am cunoscut oameni deosebiți, membrii familiei sale. Și acum, ca și înainte, port în suflet întâlnirile cu doamna Lucreția Pacea, soția pictorului, dar, mai ales, cu Constantin (Dinu) Pacea, fiul, pictor binecunoscut, apreciat în lumea artelor, cu Florica și Zoe Pacea.

Am fost de nenumărate ori în atelierul său și am fost martora, cu îngăduința pictorului, a unor neprețuite clipe de desăvârșire a unui tablou, însoțind cu privirea mișcarea mîinii sale pe pânza încă umedă și a pensulei muiată cu grijă în culoare... Întâlnirea pentru interviu a venit într-un moment de tumultuoasă atmosferă dezlănțuită în lumea artiștilor plastici, când în ziarele timpului apăruseră păreri contradictorii, așa încât chiar interviul a fost marcat de această atmosferă. Dar Ion Pacea, pe parcursul interviului, a păstrat o atitudine demnă, sobră și obiectivă față de cele petrecute, așa încât ne-am putut duce la bun sfârșit discuția... fără a supăra pe nimeni, căci, așa cum spunea și în interviu, până la urmă... „totul se va cocli în timp ", ceea ce s-a și întâmplat.

Interviul a apărut în pagina „Flacăra pentru minte, inimă și literatură" sub genericul „Sub zodia civilizației socialiste", revista „Flacăra", în vara anului 1981.

Am completat interviul cu câteva mărturisiri ale pictorului, păstrate cu grijă în manuscrisele mele. Pagini completate chiar de mâna artistului, o dovadă în plus a seriozității, intransingenței și competenței interlocutorului meu față de cele declarate într-un interviu.

Mönchengladbach
20 septembrie 2022

Ion Pacea: „Arta adevărată se impune și se apără singură”

Cornelia Barbu (Bartels): *Cum se pregătește pictorul Ion Pacea pentru o nouă expoziție?*

Ion Pacea: Nu-mi propun niciodată dinainte să-mi pregătesc lucrări pentru o expoziție. Nici chiar pentru o retrospectivă, care presupune o mai mare grijă și rigurozitate în alegerea tablourilor. Lucrez, lucrez mereu, căutând să transpun pe pânză acele gânduri, acele idei care mă preocupă. Caut să le găsesc expresia plastică cea mai potrivită, care să mă reprezinte.

C. B.: *A aduce ceva nou cu fiecare expoziție nu înseamnă a-ți modifica stilul? A nu mai fi același...*

I. P.: Evoluția stilului de lucru al unui artist plastic nu înseamnă schimbarea, transformarea lui, ci, din contră, o subliniere a personalității sale artistice. Personalitatea artistului se imprimă în tablou. Acolo trebuie să fii tu însuți, tabloul să te reprezinte prin culoare, desen, sensibilitate sau compoziție.

Sigur, însă, că pictura în complexitatea ei de limbaj nu este numai culoare, este și desen, raport, ritm, contrast etc. Pictura nu este numai limbaj, ea conține și idei, sentimente, stări. De fapt, toate la un loc trec prin gândirea artistului. Pictura îl reflectă pe autorul ei indiferent de voința lui.

C. B.: *Credeți în inspirație?*

I. P.: Cred în acel moment anume, bun, în care, de fapt, se întâlnesc mai multe stări acumulate în timp și care creează tensiunea necesară pentru a trezi uneori chiar subconștientul. Acest moment bun este momentul în care ai găsit rezolvarea plastică a unui gând ce te-a urmărit mai mult timp. Dar nu poți aștepta momentul inspirației cu nepăsare, trebuie să pictezi în fiecare zi, căci e nevoie de continuitate în munca de creație. Nu cred în pictorii care așteaptă să le vină inspirația de moment, salvatoare și în numele acestei salvări nu lucrează.

C. B.: *Dar în talent credeți?*

I. P.: Vreți neapărat să vă răspund?

C. B.: *Da.*

I. P.: Cred în talent. Însă cu talentul vii și abia apoi contează ce faci cu el. Meseria de pictor, pentru că este grea, trebuie făcută cu multă muncă și observație în fiecare zi, în atelier, pe stradă, tot timpul. Nu există un aparat de măsurat talent, dar există, în schimb, experiența acumulată, experiență artistică, desigur, care te definește ca artist. Am văzut multe lucrări, am văzut multe pânze expuse în diferite muzee, am pictat mult și toate acestea contribuie la formarea personalității artistului.

Ion Pacea, *Natură statică cu scoică*

Talentul, acest foc sacru, îl face pe artist să lucreze, să creeze opere de valoare, chiar dacă suntem însoțiți pe tot parcursul activității și de eșecuri. Trebuie să fim exigenți față de acele pânze care nu ne plac. La unele lucrări revin după o perioadă și le refac complet. Uneori, când vin în atelier și am o pânză pe șevalet, nu mă apuc să lucrez la ea decât dacă îmi este clarificată soluția plastică. Altfel trec la alt tablou care fusese abandonat, și-l termin, sau încep o schiță pentru a compune o altă lucrare.

C. B.: *Cât timp lucrați la un tablou?*

I. P.: N-am făcut niciodată un calcul. Încep mai multe și le termin în măsura în care-și găsesc soluția plastică.

C. B.: *Privind în jur, aici în atelierul dumneavoastră, observ multe pânze de mai mari dimensiuni...*

I. P.: ...da, îmi place să lucrez pe pânze de dimensiuni mari, dar nu este o regulă. Dacă vă uitați mai bine puteți descoperi și pânze de dimensiuni diferite, chiar și foarte mici.

C. B.: *Ce vă place să pictați?*

I. P.: Natura, dar fac și portrete. Nu pot spune ce anume îmi place să pictez, ci, pur și simplu că... **îmi place să pictez**, în sensul că experiența câștigată până acum îmi dezvăluie noi înțelesuri ale universului plastic, care mă determină să lucrez mereu. Aș vrea să pictez nu povestea lucrurilor ce mă înconjoară, nu un obiect sau un subiect anume, ci esența lor, metafora lor, din care să reiasă acel „general” care să reprezinte motivul tabloului meu.

C. B.: *Când pictați, ascultați mereu muzică?*

I. P.: Depinde ce pictez. Uneori mă deranjează muzica. Dar dacă stau să compun, deci sunt într-o anumită fază a lucrării, muzica creează atmosferă, iar dacă pictez la o lucrare de mari dimensiuni ce necesită o concentrare și pe care trebuie să o atac cu o mai mare forță, atunci muzica mă încurcă. Prefer să nu aud nimic. În acel moment, ori faci pictură, ori asculți muzică, trebuie să decizi! Dar înainte de a picta și după aceea ea poate contribui la realizarea unei stări anume și este un bun amic al pictorului.

C. B.: *Spuneți „bun amic"al pictorului... Cum apreciați relația artist – public?*

I. P.: Relația noastră, a artiștilor plastici, cu cei din afara breslei trebuie gândită pe toate planurile, ținându-se cont de condiția noastră de artiști profesioniști, condiție ce trebuie avută în vedere în toate situațiile. Cu atât mai mult e nevoie să respectăm această condiție în raporturile noastre cu publicul iubitor de pictură, fapt ce presupune în primul rând obligația de a oferi celor ce ne urmăresc activitatea numai acele lucrări care să ne justifice și să ne onoreze numele de artist plastic profesionist. În acest sens, sunt pentru constituirea unui comportament fondat numai pe argumentări profesionale, pe opinii curajoase, specifice modului nostru de a gândi și a ne exprima, a unui comportament convingător prin datele problemelor ridicate, nu ostentativ prin gest sau agresivitate.

C. B.: *Aflându-vă acum în fața cititorilor în postura de intervievat, care este opinia dv. despre interviuri?*

I. P.: După părerea mea, interviul trebuie să fie, pentru omul de artă, **încă un prilej de comunicare cu publicul,** prin care acesta să cunoască date noi ale vieții, muncii, proiectelor și opiniile artistului. Este firesc să avem opinii despre toate laturile vieții și ale activității noastre, și în primul rând față de acelea de care depinde conviețuirea noastră ca obște unită. Dar exprimarea lor presupune obiectivitate, discernământ, responsabilitate și ținută profesională. Cred că interviul acordat de un plastician trebuie să aibă în esență **un scop** artistic, nu **o țintă** mai mult sau mai puțin clară. În acest sens constat cu mâhnire apariția unor interviuri care, în loc să fie expresia unui mesaj artistic, devin prilejul unor atacuri sau modalități de plată a polițelor.

C. B.: *Cum apreciați situația actuală a picturii românești care continuă o valoroasă tradiție a școlii plastice naționale?*

I. P.: Retrospectiv vorbind, arta noastră se identifică prin problematică, armonie, bucuria culorii cu însăși viața oamenilor ce trăiesc de veacuri pe acest pământ generos. Să nu uităm că, cu toată drama sufletească și fizică a unor Luchian, Andreescu, Țuculescu, pictura lor este stenică, senină, solară. Ei cântă peisajul românesc, bucuria și durerea oamenilor simpli de la noi. Astăzi îi urmăm pe înaintașii noștri, continuând o valoroasă moștenire culturală, printr-o atentă observare a fenomenelor novatoare din țara noastră, a schimbărilor ce se petrec în conștiințe, a limbajului plastic.

Sunt convins de drumul ascendent al artelor plastice ce se bucură în prezent de o binemeritată apreciere, atât în țară cât și peste hotare, tot așa cum sunt convins că arta noastră contemporană nu este pândită de spectrul dezastrului, prin angoase, spaime, viziuni apocaliptice, atmosferă devastatoare etc. Categoric, ea nu este amenințată de așa-zisul „nou dogmatism" reprezentat de „elitism", „facerea sau desfacerea notorietăților", „stări răvășite", „mode", „supramode" etc. Din fericire, aceste teorii sunt false și marginale.

C. B.: *Pornind de la aceste afirmații, poate doriți să mai precizați unele lucruri.*

I. P.: Nu-mi pot permite să dau lecții colegilor mei, artiști sau critici, despre **cum** trebuie să picteze sau să scrie, în ce școală sau stil să se încadreze: să fie „coloraţi" sau „monocromi", să fie „armonici"sau „disarmonici". Consider însă că nimeni nu-și poate permite a eticheta în cuvinte atât de grave ca „acaparator" și „leneș" pe colegul mai tânăr sau pe maestrul de prestigiu, cu responsabilități organizatorice în conducerea Uniunii, pentru care munca administrativă înseamnă limitarea timpului de lucru în atelier. A blama cu atâta ușurință oameni de bună-credință, unii dintre ei maeștri de prestigiu, desemnați prin vot de către obște în conducerea U.A.P. este un gest pe care mă abțin a-l califica. Ce mă uimește este faptul că acești colegi nu-și dau seama că ceea ce ei aruncă în circulație, ca: **bună-credință, interes pentru obște, pentru artă,** deci așa-zisul aur al gândirii lor, se va cocli în timp, arătându-și adevărata „prețiozitate". În activitatea unui organism atât de complex ca acela al Uniunii noastre respectul pentru munca tuturor colegilor se impune de la sine. De aceea, nu se poate accepta atitudinea unor colegi care vor să devină cunoscuți de cei din afara breslei noastre nu prin creația lor artistică, ci doar prin teorii ridicole, prin verdicte sau etichetări aruncate în spatele colegilor lor. Tot așa cum nu sunt de acord cu acei artiști sau critici care acceptă – cu un aer, să nu zic de bunăvoință, ci mai degrabă de blazare – ipoteza că respectivii nu merită atenția noastră. Asta nu ne onorează, ci ne pune o pecete de nepăsare cu repercusiuni asupra întregii noastre activități. Vreau astfel să arăt cât de numeroase sunt fațetele vieții obștei noastre ce se reflectă tot timpul în afara breslei, formând de fapt climatul creației noastre artistice, acel climat de cultură de care răspundem fiecare în parte, artiști și critici, ca cetățeni ai acestei țări.

C. B.: *Ce e de făcut?*

I. P.: Arta noastră plastică, atât de tânără, sănătoasă, curată, are nevoie de un climat cât mai lipsit de suspiciune, un climat al înțelegerii, dacă se poate deplin, între creatorii de frumos – cum ne intitulăm de altfel – al înțelegerii atât a succeselor

cât și a insucceselor, a greutăților unora dintre noi, ce pot fi soluționate **numai** cu ajutorul obștii. A deveni intoleranți față de un mod sau altul de a gândi arta este la fel de periculos cu a încerca să nivelăm valorile. Este nevoie de sinceritate și curaj în introspecția vieții și a muncii noastre.

C. B.: *Care este rolul criticii și cum vedeți relația critic – creator?*

I. P.: Criticul de artă este acela care, printr-o analiză profundă a fenomenelor plastice, poate prevedea, poate diagnostica, poate stimula, poate frâna în același timp **ceva** ce nu ar fi necesar la un moment dat artei noastre. Spun asta pentru a arăta că în climatul nostru intern critica de artă are un mare rol atunci când se situează pe poziții constructive, exigente, din care să nu lipsească schimburile de idei. Totodată, critica are un rol activ în educarea estetică a oamenilor amatori de frumos, și, bineînțeles, în formarea lor. Dar a încerca să impunem criticilor **ce** și **cum** trebuie scris este un lucru aberant, aceasta însemnând însăși dispariția opiniei critice. Nu noi suntem cei chemați să le furnizăm metodele și mijloacele de lucru, ci doar obiectul activității lor.

C. B.: *Dar reacția pictorului Ion Pacea față de opinia criticilor plastici?*

I. P.: În ceea ce mă privește, nu-l pot considera dușman pe criticul care rămâne mut în fața creației mele sau o respinge. Pentru un artist dușmanul cel mai de teamă este anchilozarea, autopastișa, autoreproducerea, lenea sau acea pastișă de imitație a unor tipuri plastice preexistente, a unor stiluri consacrate. Personal, sunt pentru o critică severă, la obiect, cât mai puțin laudativă – care, din păcate, abundă în ultimul timp în multe din publicațiile noastre – și sunt în total dezacord cu cei care suspectează și acuză permanent critica, lamentându-se că sunt „judecați represiv", „în mod medieval", fără a ezita însă a propune trimiterea colegilor de breaslă „în Sahara" sau la „împrăștierea pe câmp a pesticidelor"!...

C. B.: *În ce crede pictorul Ion Pacea?*

I. P.: În profesionalism. Cred în faptul că un pictor adevărat nu se poate impune decât prin pictura sa. O altă cale nu există și nici nu trebuie să existe. Uneltele pictorului sunt penelul și culorile iar rezultatul strădaniei sale este tabloul. Tabloul este dovada incontestabilă a muncii și a harului nostru, a cărui valoare ne conferă rolul ce ni se cuvine în viața artistică a țării. Totuși, asist, uneori, cu tristețe, la spectacolul penibil oferit de unii colegi de breaslă care încearcă să se impună obștei folosind alte căi decât cele ale picturii.

C. B.: *Adică, ce fel de căi?*

I. P.: Uitând de pânză și culori, ei se transformă în pseudocritici, încercând să devină personaje publice și să ocupe un loc pe care valoarea operei lor nu-l justifică, reușind uneori să ducă în eroare publicul amator de artă. Practică publicitară veche și mereu nouă în același timp și, totodată, o modalitate de întreținere a unei atmosfere de denigrare și de scandal.

A trece pe sub furci caudine munca altora, fără a pomeni însă un singur cuvânt despre munca ta, este și aceasta o „artă", dar nu plastică.

C. B.: *Și dacă valoarea operei nu se bucură întotdeauna de recunoaștere?*

I. P.: E ceva ce trebuie, într-adevăr, să te pună pe gânduri. Atunci te întorci în fața șevaletului, căci atelierul trebuie să fie unicul nostru câmp de luptă. În climatul social-politic al acestei țări, un artist adevărat va fi recunoscut cu siguranță. Vorbăria, stagiatura în antecamere, verdicte exprimate prin diferite publicații sunt total insuficiente pentru afirmarea valorii unui artist plastic profesionist. Arta adevărată se impune și se apără singură.

C. B.: *Ce își dorește pictorul Ion Pacea?*

I. P.: Lucrez zilnic 9-10 ore și când sunt în fața șevaletului nu-mi propun niciodată să fac un tablou „unic" sau „nemaivăzut", „nou", „armonic" sau „disarmonic", „senzual" sau „malefic". Nu-mi doresc flori la cei aproape 60 de ani sau un post în conducerea Uniunii. Îmi doresc forță de muncă și sănătate, ca să pot face o pictură bună și cât mai senină. Pictură care să bucure inimile semenilor mei.

„Evoluția stilului de lucru al unui artist plastic nu înseamnă schimbarea, transformarea lui, ci, din contră, o subliniere a personalității sale artistice. Personalitatea artistului se imprimă în tablou. Acolo trebuie să fii tu însuți, tabloul să te reprezinte prin culoare, desen, sensibilitate sau compoziție."

Dialog la Antipozi

JAMES GERING SAU POEZIA CA MEDIU PENTRU DEFINIREA IDENTITĂȚII

Daniel Ioniță

Poet, traducător, Sydney, Australia

Ca mai toate „țările noi” (USA, Canada, Noua Zeelandă), populația Australiei este caracterizată printr-o proporție ridicată de cetățeni născuți în afara granițelor, 27,6%, după ultimul recensământ. Iar dintre cei născuți în Australia, la aproape jumătate din ei, 48,2%, cel puțin unul dintre părinți este născut în afara Australiei. Începând din perioada anilor ’70 guvernele australiene, indiferent de culoare, au dus o politică activă de multiculturalism, manifestată prin, pe de o parte, facilitarea participării mai active a diferitelor grupări de emigranți în viața social-politică și culturală a Australiei, pe de altă parte prin încurajarea acestor grupuri de a păstra caracteristicile lor unice.

A nu se înțelege cumva că Australia este un paradis multicultural sau că nu ar exista probleme rasiale – de exemplu, în prezent față de australienii de origine chineză, datorită tensiunilor create în regiune de guvernul Chinei comuniste. Dar situația, în general, conștientizată și exprimată deschis de acum câteva decenii, este poate mai bună în acest sens decât în alte părți ale globului.

Prezint aceste date pentru a contextualiza reprezentarea în revistele literare din Australia, publicarea în volume a multor poeți născuți pe alte meleaguri și chiar acordarea de premii în competiții literare.

Ca o paranteză, spre exemplu, există cel puțin șase poeți născuți în România, publicați aici, la Antipozi, ale căror poeme au fost incluse în antologii semnificative de poezie contemporană australiană, una premiată la nivel național. (Dar mă voi ocupa în viitor de acest subiect într-un articol de sine stătător, ce va descrie prezența și activitatea scriitorilor originari din România pe teritoriul Australiei și Noii Zeelande.)

Azi, subiectul este altul sau altcineva. În contextul multicultural descris, nu ar trebui să fie surprinzătoare acordarea Premiului național al Societății Autorilor din Australia, în 2018, pentru cel mai bun volum de debut în poezie, lui **James Gering**, născut la Johannesburg, în Africa de Sud. Asta după ce în 2013 câștigase premiul întâi pentru proză scurtă, într-o importantă competiție literară din Marea Britanie. James Gering predă literatura la Sydney University, scrie poezie, proză scurtă și memorialistcă. Părinții, evrei originari din Lituania, au fost și ei imigranți la rândul lor – părăsind „paradisul sovietic” la câteva decenii după instaurarea lui.

James Gering

Poemele i-au fost publicate în Australia (*Staying Whole While Falling Apart*, Interactive Publications, 2021), ca și în reviste de prestigiu din Statele Unite, precum „Rattle”,„San Pedro River Review” și „Star 82 Review”. Poeme semnate de James Gering sunt incluse în diferite antologii din Australia, precum și într-una care are legătură cu România, *Return Ticket from Sydney to Bistrița – a lyrical carousel between the antipodes/Bilet dus-întros de la Sydney la Bistrița – un carusel liric între antipozi* (Australian Romanian Publishing, 2021).

„Mă identific puternic cu rădăcinile mele, cu moștenirea mea… Dar numai în sens cultural, nu și religios. Apreciez tradiția culturală și ritualurile mozaice, dar sunt foarte precaut cu privire la dogmatism și crezuri, care ajung să ne separe unii de alții, să ne categorisească între «ei» și «noi» – văd această paradigmă ca pe un blestem al omenirii. […]

Mi-am pierdut tatăl într-un accident rutier când aveam 15 ani. Fratele mai mare a plecat de acasă atunci și ține rar legătura cu familia [...]. Sora mea mai mică era doar o fetiță de câțiva ani. Când am împlinit 16 ani, mama a hotărât să emigrăm din Africa de Sud în Australia. [Foarte mulți cetățeni ai Africii de Sud au emigrat în ultimii 30 de ani în Australia și Noua Zeelandă, țări cu care au afinități cultural-istorice și lingvistice, *n.n.*]

Din fericire, noua țară avea nevoie mare de fizioterapeuți, profesiunea mamei mele. Cât despre mine, când am ajuns în Australia, eram un adolescent confuz. Mi-a luat mult timp ca să-mi dezvolt un sentiment al identității, să aflu sau să decid cine sunt eu. Am suferit încercând să mă adaptez convențiilor societății, îmi era greu și credeam că eu sunt de vină. Am găsit în primul rând alinare în natură, unde petrec mult timp și acum. [James practică alpinismul, *n.n.*]

Tot în adolescență am început să scriu, ținând jurnale personale, scriind povestiri – încercam, prin asta să găsesc un înțeles al vieții, o menire. Astfel am ajuns la poezie – cea mai concentrată, eficientă și frumoasă cale de descriere a vieții, a înțelesului ei. Astfel am început să pășesc pe calea vindecării, a definirii unei identități proprii.

M-am căsătorit la o vârstă mult prea crudă (nici 20 de ani) în cadrul comunității evreiești. Soția mea era dintr-o frumoasă familie originară din Ungaria.

Am divorțat 17 ani mai târziu, dar ne mândrim cu doi fii minunați – deci nu am niciun regret în acest sens.

Apreciez mult umorul și absurdul. Disprețuiesc elitismul și auto-înșelarea. Cred că trebuie să ne bucurăm de viață prin estetica lucrurilor de zi cu zi. De aceea îmi vin în minte Rilke și Cehov. Rilke... pentru natură, inocența copilăriei, arta serioasă, fără să ne pese de ceea ce gândesc... cei minusculi. Dar respectând pe cei minusculi, în special în scris. Și eu sunt un minuscul, la urma urmei. Iar pe Cehov, în afară de enorma lui contribuție artistică, îl apreciez pentru umilința lui. În esență, practic alpinismul pentru că mă confruntă cu solitudinea lui Rilke, umilința lui Cehov și peisajele minunate ale muntelui.

Prietena mea – Heleh Gayer – este o comoară: inteligentă, fără aere, interesată cu privire la ce se întâmplă în lume.

Ne petrecem timpul între casa mea din Blackheath [regiunea Blue Mountains, la două ore de Syndey, unde James practică alpinismul și drumeția, *n.n.*) și apartamentul ei din centrul orașului Sydney, în suburbia Potts Point."

James Gering este activ într-unul din cele mai importante și influente cercuri de poezie din Australia, „The Judith Beveridge Poetry Group" din Sydney.

Am inclus mai jos o selecție de poeme din ultimul volum publicat, *Staying Whole While Falling Apart (Rămânând întreg în timp ce mă destram)*, precum și dintr-un nou volum, încă în lucru, *Tickets To the Fall of Icarus (Bilete pentru căderea lui Icar)*. *Staying Whole While Falling Apart*, care-l are ca protagonist pe Aaron Auslander [1] – numele este foarte sugestiv cunoscătorilor de limbă germană, imigranților din zona germanică a Europei – reprezintă un studiu poetic ce explorează în mod deschis durerea pierderii, fie ea fizică sau sufletească. Dar asta nu e totul. După cum descrie criticul Peter Selgin în cronica sa, Gering reușește să ne prezinte un portret al omului obișnuit, nesentimentalizat, într-o notă macabru-amuzantă care, în mod surprinzător, ne emoționează totuși. Deși tonul este adesea întunecos, el nu este sumbru, anti-eroul căutând să atingă, în mod quijotesc, răscumpărarea. „Este... aproape înrădăcinat în autobiografie...", ne spune autorul.

Tickets To the Fall of Icarus, în lucru, este un volum care, după cum ilustrează poemul-fanion *Adevăruri poetice stranii, dar inevitabile*, studiază modul mai mult sau mai puțin complicat și adesea surprinzător în care poetul își găsește vocea și menirea.

[1] Mărturisesc că fiind eu însumi emigrant – plecat din România în 1980 la vârsta de douăzeci de ani, mai întâi la Viena (de unde sensibilitatea la numele ales în mod semnificativ de Gering pentru anti-eroul său), și apoi în Noua Zeelandă și în final Australia – împărtășesc o afinitate deosebită cu poetul prezentat în acest număr al revistei „Leviathan".

Din volumul *Staying Whole While Falling Apart*

Have coffin, need pallbearers

No birthday paraphernalia in the house,
so Aaron snuffs out a mourner's candle
jammed in a muffin.

His sons usually phone, but last time
he said no need.
Those kids are too bloody literal.

Should he email himself?
Happy returns, you old sod.
Maybe a selfie with muffin raised high.

Am sicriu, îmi trebuie purtători

Aaron nu are în casă niciun accesoriu pentru ziua de naștere
ca atare stinge lumânarea de înmormântare
înfiptă într-o brioșă.

De obicei fiii lui îi telefonează, dar ultima dată
le-a spus că nu-i nevoie.
Copiii ăștia iau lucrurile mult prea literal.

Să scrie oare un email către el însuși?
La mulți ani, boșorogule!
Poate un selfie cu brioșa ridicată.

No, he'll send out notes in bottles.
Hello, sons, remember me?
A birthday tree has just fallen in my forest.

Or a rogue note: Have coffin, need
pallbearers. How absurd – this train
of thought gathering all the pace it needs.

The window breeze calms him.
A mother in the playground below is singing
happy birthday to her daughter.

He wants to pluck a wish out of the air,
but the woman looks up.
He realises he's been singing along.

Hey there, birthday girl, he calls,
would you and your mother like
to come over for vanilla muffin?

Down Under – Australia

Private pools dot the suburbs,
unwanted goods grace the sidewalks.

Spongy material cushions playgrounds,
lest the kids take a tumble.

Police horses wear the white and blue
and little dunny sacks too.

The birthday of the British queen heralds a national holiday.
Prime Ministers blow in and outlike bloated flies.

Planes plume the sky with adverts
for coco pops and cruise liners.

Topless women sunbathe at the beach,
unperturbed, undisturbed,

while the tide lands reviled refugees,
and the lonely seek love online.

Nu, mai degrabă le va trimite bilete în sticle.
Bună, fiilor, vă mai amintiți de mine?
Copacul uneia din zilele mele de naștere tocmai a căzut în pădurea mea.

Sau o notă pungășească: Am sicriu, îmi trebuie
purtători. Ce absurd – această linie
de gândire care crește la limita de viteză.

Briza ce adie pe fereastră îl calmează.
O mamă cântă La mulți ani! pentru fiica ei
în locul de joacă de jos.

Aaron vrea să apuce o dorință din aer,
dar femeia își întoarce privirea în sus.
Își dă seama că începuse să cânte și el cu ea.

Hei, sărbătorito, strigă el,
n-ați vrea, tu și maică-ta,
să veniți sus să mâncați o brioșă cu vanilie?

Down Under [2] – Australia

Bazine de înot private punctează suburbiile,
bunuri nemaidorite împodobesc trotuarele.

Material buretos amortizează locurile de joacă,
dacă cumva vor cădea copiii.

Caii poliției sunt îmbrăcați cu alb și albastru
și au de asemenea mici saci pentru balegă.

Nașterea reginei Marei Britanii vestește o zi de concediu.
Primii miniștri sunt suflați înăuntru și afară ca niște muște puhave.

Avioane brăzdează cerul cu reclame
de la coco-pops la croaziere.

Femei fără sutiene stau la soare pe plajă,
nederanjate, netulburate,

în timp ce fluxul aduce la țărm refugiați disprețuiți,
iar însingurații caută dragostea online.

Din viitorul volum, *Tickets To the Fall of Icarus*

Strange But Inevitable Poetic Truths

A favourite tactic:
try not to be yourself.
This involves courageous leaps:

What would a child do here?
A scientist?
A pig called Napoleon?
Orwell imagined authoritarian
farmyards and invested
in the down-and-outer life on London streets.

Adevăruri poetice stranii, dar inevitabile

O tactică favorită:
încearcă să nu fii tu însuți.
Aceasta implică salturi curajoase:

Ce-ar face un copil în situația asta?
Un om de știință?
Un porc numit Napoleon?

[2] **Down Under** – în ciuda pleonasmului, sau poate datorită lui, Jos Dedesubt este o descriere eufemistică des folosită (chiar și de australieni), a Zonei Pacificului de Sud, în general și a Australiei în special – privită bineînțeles dinspre emisfera nordică.

The poet rides a mood into a bank
of clouds. He attempts to land
safely like a parachutist
touching down
in meadow grass.

Daily living is a scavenger hunt.
The poet scavenges
for purple flannel flowers
on Monday, writes a poem on Tuesday
sells tickets to the fall of Icarus
on Wednesday.

A real estate agent dreams
of a richer inner life.
He hears about a creativity implant.
Name your price, he says.

The poet toys with titles:
Caring Spoils Everything.
God Knows, We Need Fresh Visions.
Loneliness
of the Long-Distance Writer.

Joyce Carol Oates ran religiously
said how much it helped.
Her readers want to know if she ran from
or towards.

Was it helpful to scream
under the roar
of the train on the railway bridge?
It was.
Seeing the vigilante movie
also helped.

Want to make things better?
First allow them to get worse.

The news star, on the verge
of resignation, says we should edit
our lives ruthlessly and frequently.
What will she do next?

Definition of spiritual gall:
the belief in a supreme deity watching
over you. Definition of spiritual
humility: A Ryokan monk dragging
his tobacco tin
by a length of string.

Poets need gall and humility.
The gall to conjure an oasis from nothing
the humility to peddle it
in the marketplace.

The poet has a website – think obscure
country lane on which a goat comes
strolling
a flower between its teeth.

Orwell și-a imaginat ferme
totalitare și a investit
în viața delapidată de pe străzile Londrei.

Poetul călărește o stare de spirit într-un
car de nori. El încearcă să aterizeze
în siguranță ca un paraşutist
atingând
iarba poienii.

Traiul de zi cu zi e o căutare prin gunoaie.
Poetul caută prin gunoaie
ca să găsească flori violete făcute din flanel
lunea, apoi scrie un poem marțea
și vinde bilete pentru căderea lui Icar
miercurea.

Un agent imobiliar de vise
cu o viață interioară mai bogată.
Aude de un implant pentru creativitate.
Plătesc oricât, zice el.

Poetul se tot gîndește la titluri:
Grija Strică Totul.
Dumnezeu Știe, Avem Nevoie de Viziuni Proaspete.
Singurătatea
Scriitorului de Cursă Lungă.

Joyce Carol Oates alerga cu religiozitate
spunea cât de mult a ajutat-o asta.
Cititorii ei doresc să știe daca alerga dinspre ceva
sau înspre ceva.

A ajutat zbieratul
de sub urletul
trenului care trecea pe podul de cale ferată?
A ajutat.
Văzând un film cu vigilante
a fost de asemenea de ajutor.

Vrei să faci lucrurile mai bune?
Lasă-le mai întâi să ajungă mai rele.

Starul de la emisiunea de știri, cea pe muchie
de a demisiona, spune că trebuie să ne reeditǎm
viețile frecvent și fără milă.
Ce-o să facă după asta?

Definiția aroganței spirituale:
credința că o zeitate supremă are grijă
de tine. Definița umilinței
spirituale: un călugăr Ryokan [3] trăgând
după el cu o sfoară
o cutie metalică de tabac.

Poeții au nevoie de aroganță și de umilință.
Aroganța de a crea o oază din nimic
umilința de a o vinde
în piață.

[3] **Taigu Ryokan** (1758–1831), călugăr Zen Budist, poet supranumit Marele Nebun, unul din cei mai iubiți poeți japonezi, care a trăit o viață liniștită și neconvențională. Face parte din grupul de poeți asiatici (japonezi și chinezi) supranumiți „marii nebuni".

Please, words, the poet says
do your job
unobtrusively
like a noiseless doorman
granting passage.

The father of poet Hart Crane
invented the famous candy rings
called lifesavers.
Hart's life ended when he jumped ship
and drowned in the Atlantic
on a rough night
involving alcohol and sailor boys.

The poet's shirt is a spinnaker
to lure the wind. The collar is frayed
the tie a noose and one
of his legs is caught in the current.

Audrey frees the leg
and the couple go for a hike.
Flora and fauna chaperone them:
sassafras and strung-out water vines
Lilly pillies and all-singing lyrebirds
darting ahead on the track.

Audrey and the poet set up camp
in a clearing flanked by
smooth-barked apple trees.

The poet follows the escarpment path
to the drop.
He reveres the void and edges closer.
What would the real-deal do here?
The poet skips back
and eats a pear with headphones on
to amplify the crunch.

At dawn, the couple emerge
life-struck from their tent.
The trunks of the apple barks
are converting sunlight
into art.

What would a cat
with three lives left do here?
What would a creative do here?
Hold the magnifying glass
dead still
and wait for sparks.

Poetul are un website – închipuiește-ți
o uliță obscură de la țară pe care o capră
pășește încet
cu o floare în dinți.

Cuvinte, vă rog, zice poetul
faceți-vă treaba
discret
ca un portar tăcut
deschizând poarta.

Tatăl poetului Hart Crane
A inventat faimoasele inele de bomboane
numite colaci de salvare.
Viața lui Hart s-a sfârșit când a sărit
și s-a înecat în Atlantic
într-o noapte aspră
implicând alcool și adolescenți marinari ucenici.

Cămașa poetului este o velă
ca să prindă vântul. Gulerul îi e zdrențuit
Cravata îi e un laț de spânzurat
iar un picior i-a fost prins de curent.

Audrey îi desprinde piciorul
și cuplul pleacă într-o drumeție.
Flora și fauna îi însoțesc:
Sassafras și viță sălbatică întinsă peste tot
Lilly Pilly [4] și păsări-liră cântătoare,
săgetând pe potecă înaintea lor.

Audrey și poetul așază cortul
într-un luminiș flancat de
copaci coajă-de-măr [5] cu coaja netedă.

Poetul urmărește drumul pe porvârniș
până la râpă.
El venerează golul și pășește mai aproape.
Ce-ar face oare unul care-i pe bune?
Poetul sare înapoi
Și mănâncă o pară cu căștile pe urechi
pentru a amplifica ronțăitul.

Când răsare soarele, cuplul iese,
lovit-de-viață, din cort.
Trunchiul copacilor coajă-de-măr
transformă lumina soarelui
în artă.

Ce ar face în această situație
o pisică ce mai are doar trei vieți?
Ce ar face aici un spirit creativ?
Ține lupa
fără s-o miști deloc,
și așteaptă să iasă scântei.

[4] **Lilly Pilly**, arbust specific emisferei sudice, produce fructe mici de culoare roz-violetă, comestibile, acrișoare.

[5] **Apple-bark tree** (*Angophora costata*), copac din Australia, înrudit cu eucaliptul.

Traducere din limba engleză de Daniel Ioniță

Eseu

PÂINEA, VINUL ȘI MIRUL CA IMAGINI EUHARISTICE

Valentin Emil Mușat

Poet
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Procesul de resemantizare a simbolurilor acționează mai puțin constrângător față de modelul restructurat în raport cu modelul restructurant asigurând integrarea comunității într-un sistem de valori de dată recentă. S-a remarcat faptul că „poezia medievală ține de un univers care ne-a devenit străin” [1]. Funcția rituală, deși conservată, acoperă alt câmp semantic decât cel consacrat de canoanele gândirii medievale producându-se schimbări de forme și de substanță prin care, pentru a avea acces la contextele rituale, „suntem siliți să proiectăm asupra textului istoria și cultura noastră cu scopul de a ni-l apropia într-un fel oarecare, cel puțin această proiectare să evite primejdia analogiilor simplificatoare și a justificărilor mitice” [2].

Citând lucrări din secolul al XVI-lea care semnalează aspecte ale colindatului profund religios, bibliografie adusă în discuție de cercetările moderne etnologice, Sabina Ispas consideră că originea colindelor de ceată se află în poezia română medievală și că disputa despre sacralitatea lor își are explicația în „o luptă interconfesională, luptă dată între pastorii protestanți și populația română ortodoxă [...]. Toți cei care au studiat impactul protestantismului cu celelalte religii creștine tradiționale știu că un comandament prioritar pentru protestanți a fost eradicarea tuturor practicilor și obiceiurilor populare de esență ortodoxă sau catolică. Pentru ei cântările ortodoxe erau diavolești și chiar practica colindatului, cu tot fastul și complexitatea, era o revărsare de exuberanță și fericire care contravenea flagrant sobrietății preceptelor protestante. În majoritatea comunităților protestante de astăzi credințe, obiceiuri, cântece de orice fel au fost reorientate spre noile concepte, iar folcloriștii care studiază aceste comunități cunosc istoria unora dintre ele și o explică astfel. Esența ortodoxă a multora dintre textele colindatului românesc a făcut pe pastorii străini să pornească ofensiva împotriva obiceiului considerat de ei păgân” [3].

Un exemplu tipic, nu singular, îl constituie imaginea grâului cristoforic, prezență fundamentală în contextele rituale ortodoxe. Simbolistica lui este legată de imaginea euharistică a pâinii vieții, de marile treceri și de accederea la Tainele sfinte. Metamorfozele lui, de la hrană materială la hrană spirituală, cu rădăcini în misterele eleusine, în celebrarea zeiței Demeter, simbolizează renașterea (moartea și învierea) în contexte rituale agrare. Credința românilor este că bobul de grâu păstrează în el chipul lui Hristos: „eu sunt: pâinea vieților” (Ioan, 6, 35). Paralelismul, modalitate structurantă în imaginarul tradițional românesc, fixează în logica reprezentărilor grâului și omului coincidențe existențiale: „Conform gândirii magice, spiritul grâului locuiește în corpul plantei mamă până când aceasta face sămânță, se usucă și moare, după care se retrage în adăpostul impenetrabil al noii semințe devenind, prin generații succesive, nemuritor. Dar avatarurile spiritului grâului care încolțește (se naște), crește și se înmulțește continuă nu numai în sămânța (înhumată), ci și în sămânța măcinată, transformată apoi în alimentul sacru (pâinea, colacul) și în final, însuflețită printr-un rit de incinerare, coacerea în cuptor, sub test, pe vatră. Prin comparație cu viața omului, ciclul plantei este lumea de aici, spiritul grâului viu, ciclul seminței, de la

[1] **Paul Zumthor**, *Încercare de poetică medievală*, București, Editura Univers, 1983, p. 41.

[2] Ibidem, p. 42.

[3] **Sabina Ispas**, *O taină încifrată într-un text de colind*, în **Constantin Brăiloiu, Sabina Ispas**, *Sub aripa cerului. Comentarii etnologice asupra colindei și colindatului românesc*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 90.

sămânța recoltată la sămânța semănată, și lumea de dincolo, a grâului mort. Precum omul, spiritul grâului are preexistență, existență și postexistență." [4] Destinul grâului este unul cristic și îl urmează pe cel al omului așa cum a fost hărăzit de Creator: „după cum bobul de grâu, ca să încolțească și să aducă roadă, trebuie să fie îngropat mai întâi în pământ și să putrezească, tot așa și trupul omenesc mai întâi se îngroapă și putrezește, pentru ca să învieze apoi întru nestricăciune." (I Corinteni 15, 36). De la semănat la recoltat și la măcinat, stadiu în care se preface în pâine sau colac în timpul sacru, grâul parcurge praguri de trecere, ca și omul, până la transsubstanțializarea divină. Colacul ursitoarelor, cu funcție inaugurală, colacul miresei transfigurând prosperitatea maritală și colacul mortului, necesar trecerii în lumea cealaltă, reprezintă daruri cu funcție de solidarizare comunitară a lumilor, de recunoaștere și asimilarea alterității în spațiul spiritual colectiv constituit și consacrat. Dar pentru colindători, colindețul este o păinișoară indispensabilă în protocolul orațiilor sacre de Crăciun care consolidează comunicarea și comuniunea dintre colindători și colindați:

„Colindița nu-i mai multă
Să trăiască cine ascultă
Sus la cer o înălțăm
Și la gazde o închinăm
O-nchinăm cu veselie
Și cu mare bucurie
C-am ajuns seara de Ajun
A bătrânului Crăciun!" [5]

Valorile sacre ale pâinii aparțin unui cod cultural ritual care „îl ajută pe om să se apropie de realitate, să se insereze în ontic" [6]. Procesul de pregătire a pâinii prefigurează simbolic nemurirea sufletului. De la măcinare și până la forma definitivă, grâul parcurge etape de acumulare a sacrului devenind, ca pâine sau colac, ofrandă esențială în riturile de trecere, ca semn augural în întâmpinarea ursitoarelor la naștere, semn al fertilității și al norocului la nuntă, ori ca bun de schimb cu valoare sacră în drumul spre lumea de dincolo. Identificată cu trupul lui Isus, substanța euharistică a pâinii, ca anafură ori prescură, devine mediator cu funcție transcendentală în procesul de mântuire și corelativ al său spiritualizând înăuntru dospirea credinței asemenea aluatului copt. Colacul se identifică cu trupul Mântuitorului. Potrivit unei remarci a lui Anastasie Sava, „până în veacul al XVI-lea, în cele mai vechi colecții (codice) de manuscrise românești ale textelor biblice, termenul «trup» nu apare, ci doar cel de «pieliță». În *Codicele voronețean* apare de nouă ori, ca de exemplu, «Omorât fu cu peliță, învinse cu duhul» (I Pt. 3, 18). În acest sens apare și în urarea colacului:

«Gazda că ne-o dăruit
C-un colac de grâu frumos
Pielița lui Hiristos.»

De la 1648, de la *Noul Testament de la Bălgrad*, termenul pieliță este înlocuit cu cel de trup. Colinda păstrează în multe zone încă termenul străvechi românesc de pieliță. Colacul este astfel trupul sau pielița lui Hristos deoarece însuși grâul este trupul lui prefăcut, metamorfozat, așa cum vedem în colindele despre originea grâului, vinului și a mirului. Adăugăm la toate aceste considerații contextuale și amintirea acelei conștiințe țărănești a sfințeniei pâinii de la masă: pâinea nu se aruncă; era păcat să o calci în picioare; nu se servea cu mâna stângă; nu se mânca cu capul acoperit; se semna în cruce cu cuțitul de stăpânul casei înainte de a o tăia; tăcerea de la masa țărănească este un fel de respect pentru prezența simbolică a lui Domnu Hristos, în sens spiritual, în pâinea prânzului sau a cinei. În acest sens se înțelege solemnitatea momentului primirii colacului de către colindători cu capetele descoperite și răspunzând la îndemnurile vătafului cetei cu mulțumiri și urări ce au dimensiunea ecteniei liturgice. Colacul ritual în care se întruchipează (concretizează) datina însăși, încheie un circuit euharistic, un circuit al darurilor și el era chiar numit colindă. Prin ridicarea lui în sens de închinare «Sus la ceruri o înălțăm/ Jos la gazdă o'nchinăm» era integrată acelui cerc liturgic al darurilor, deschizând către sensul lor euharistic general" [7].

Pâinea reprezintă un element important al instanței divine identificată cu trupul Mântuitorului la Cina cea de Taină: „19. Și luând pâinea, mulțumind, a frânt și le-a dat, zicând: «Acesta este Trupul Meu, cel ce se dă pentru voi; aceasta să faceți întru pomenirea Mea!»" Mulțimea boabelor de grâu reunite în pâine și sfințită în cadrul Liturghiei simbolizează legătura de credință între creștini, în trupul lui Hristos prefigurând biserica. Această imagine are o simbolistică de identificare a sinelui cu persoana divină. Credem că simbolistica grâului, frecventă în literatura religioasă, și-a conservat în contextele rituale conotațiile sacre sub autoritatea imaginii arhetipale a

[4] **Ion Ghinoiu**, *Lumea de aici, lumea de dincolo: ipostaze românești ale nemuririi*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, p. 48.

[5] **http://www.versuri.ro/**

[6] **Mircea Eliade**, *Tratat de istorie a religiilor*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 47.

[7] **Anastasie Sava**, *Botez, Mirungere și Euharistie în catehezele mistagogice ierusalimitene și în colinda tradițională (II)*, **http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/reviste_teologie/nr1_2005/pagini/9jan.ht**

Constantin Lecca (1807–1887), *Cina cea de taină*, icoană din Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, între 1846 și 1847

lui Hristos, imuabilă în esența ei. Devenit act ritual, ospățul „îndeplinește simultan trei funcții": de mediere socială și de comunicare prin semantizarea timpului și spațiului, de instrumentalizare normată a codurilor sociale și culturale, de „gestionare simbolică a prezentului și a viitorului prin reglarea și reproducerea ordinii sociale" [8].

Imaginea grâului cristoforic învestit cu rolul de instanță supremă apare valorizată poetic într-un bocet care exprimă „o escatologie mult lărgită față de aceea a doctrinei creștine. În planul insondabil al judecății și al sfârșitului nu joacă rol numai omul, ci oarecum toate ființele, chiar și regnul vegetal. Plantele încetează a fi un simplu stafaj, participând și ele la misterul și la drama imaginată. Această escatologie a florilor, în care regnul vegetal e trimis la judecata din urmă și în care miresmele dobândesc prestigiul înalt al unor fapte de domeniu moral, care atrag după sine salvarea sau osânda, implică un original, profund și excepțional simț metafizic" [9]:

„Foaie verde grâu mărunt
Câte flori sunt pe pământ,
Toate merg la jurământ;
Numai spicul grâului
Și cu vița vinului
Și cu lemnul Domnului
Zboară-n naltul cerului,
Stau în poarta raiului
Și judecă florile
Unde li-s miroasele." [10]

Având ca temă „Judecata florilor", tipul 153 de colind, proiectează în planul alegoric floral atributele justițiare absolute ale creatorului, mireasma fiind substanța inefabilă și metaforică a credinței, sublimarea materiei perisabile, semn al nemuririi și simbol al armoniei universale.

Destinul grâului, matrice a lumilor, este sacralizat prin paralelism identificându-se cu viața lui Hristos, după cum se crede în Câmpia Română: „«Ca să crească, grâul are nevoie de tot atât timp cât stă fătul în pântecele mamei sale, cât a stat Iisus în pântecele Mariei»... Socotesc pe degete. Din octombrie până în iunie sunt într-adevăr nouă luni. Femeia continuă: «După recoltare, vreme de aproape șase săptămâni – 40 de zile, cât a stat Iisus pe pământ, după Înviere, cât stau spiritele celor duși, după moarte – grâul e viu. Respiră. În tot acest răstimp nu se face făină din grâu. Nu se macină. Fiind viu, nu știi cum reacționează. Abia după ce spiritul grâului se înalță, se macină făina la moară... Pita nouă, din făină nouă, se face abia după Sfânta Maria.»" [11]

În cadrul ospățului ritual imaginea pâinii euharistice se construiește printr-un proces de transmutare simbolică, ea fiind un element în cadrul „unei piese contemporane. În realitate, de la context la context, se reface Marea Piesă jucată într-un timp ieșit din istorie, a strămoșului lui legendar. În fenomenologia acestei Mari Piese rezidă valoarea adevărată a darului, a ospățului ca dar. Această idee e sublimată în multe culturi prin desemnarea lumii de dincolo, a paradisului, ca ospăț al bucuriei (Sf. Ioan Gură de Aur), or acest tip de imagistică oglindește solidarizarea, prin intermediul ospitalității, a comunității credincioșilor. Teofil Părăian consideră ca acest ospăț al bucuriei este tocmai ospățul credinței" [12].

Asociat pâinii, vinul – în sens creștin – simbolizează sângele scurs din coasta rănită a lui Isus Hristos pe Crucea Sfântă. Vinul euharistic în care se pun și câteva picături de apă la pregătirea Sfântului și Marelui Mir, la Sfânta Taină a Botezului, a Cununiei, la Slujba Litiei, la slujbele de înmormântare și la parastase, simbolizează natura dual a lui Isus, umană și divină totodată. Trupul mortului este stropit de către preot cu vin și untdelemn, act ritual ce marchează iubirea lui Dumnezeu pentru om. Fundamental, pâinea și vinul rămân simboluri sacrificiale consacrate de Cina cea de Taină în vederea mântuirii. În cadrul Proscomidiei, cu pâine și vin se reconstituie mitic înfățișarea înaintea Domnului, aceste ofrande simbolizând pomenirea veterotestamentară: „Să nu te înfățișezi înaintea Mea cu mâna goală." (Ieșirea 23.15). Contextul ritual ortodox are o „dimensiune simbolică probată prin aceea că frugalitatea unei mese dăruite nu poate trece dincolo de cele două elemente alimentare esențiale: pâinea și vinul, ce traduc, în același timp, concretețea hrănirii și cunoașterea simbolică" [13].

[8] **Nicolae Panea**, *Gramatica funerarului*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2003, p. 22.

[9] **Lucian Blaga**, *Opere*, vol. 9, *Trilogia culturii*, București, Editura Minerva, 1985, pp. 258–259.

[10] Ibidem.

[11] **Simona Lazăr**, *Leagănul poveștilor, Viul grâului și al pâinii*, **http://jurnalul.ro/timp-liber/culinar/leaganul-povestilor-549436.html**, 15 iulie 2010.

[12] **Nicolae Panea**, *Folclor literar românesc. Pâinea, vinul și sarea. Ospitalitate și moarte*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2005, pp. 15–16.

[13] Ibidem, p. 17.

Modelul hristic stă la baza transfigurărilor poetice din *Colindul răstignirii*, fapt explicabil prin aceea că „personajele creștine de pildă au intrat în colindă cu un profil parțial predeterminat, consfințit și prin originea lor în textele sacre sau apocrife". În consecință, etiologia se supune acestui tip de canon, iar „jocul deviațiilor este redus" [14]. Ca și pâinea și vinul, mirul își are originea, potrivit imaginarului ortodox, în însuși trupul răstignit al Mântuitorului:

„Cum Lui că-i puneare
Cunună de spini,
Spin mărăcinos,
Cununa-L strângeare,
Sudoare-L treceare,
Pe pământ cădeare,
Mirul se făceare,
'N lume trimeteare,
Fini-ș botezare" [15]

sau:

„Cunună de spini
Și-n cap mi-o punea,
Sudoare-mi curgea
Și unde-mi cădea,
Sfânt mir se făcea,
Creștinii venea
Și se miruia." [16]

Asupra imaginii simbolice precreștine, susține Sabina Ispas, s-a exercitat autoritatea unui nou cod cultural de factură ortodoxă care a resemantizat-o și a inclus-o într-un alt tip de limbaj cultural cu altă referențialitate și cu altă funcție contextuală: „Considerăm colinda despre disputa dintre florile grâului, mirului și vinului anterioară celei despre răstignire. Credem că ea aparține perioadei anterioare și, pierzându-se semnificația care era încifrată în simbolica florilor, s-a simțit nevoia unei decodări a acestei taine într-un text mai direct, mai puțin criptic."

Disputa florilor de pe paharul euharistic afirmă alegoric și gradual ipostaze ale îndumnezeirii omului: bogăția dumicării hristice, veselia cuminecării, revelația sufletească și primirea botezului ca act de consacrare a unei noi identități spirituale:

„Jur în jur de-această masă
Este-o masă de mătasă.
Oi, lerui Doamne!
Dar la masă cine șade?
Șade Domnul Dumnezeu
Cu doi sfinți în jurul său.
Oi, lerui Doamne!
Al doilea colț de masă
șade Pătru, sfânt Sânpetru,
– al treilea colț de masă
șade Ion, Sântion.
– al patrulea colț de masă
șade și jupânul gazdă.
Tot închină c-un pahar,
C-un pahar galbin de ceară.
Din fundu' paharului
Strigă spicul grâului:
– Io pe unde mă rodesc
Toată lumea-o-mbogățesc.
Din creasta paharului
Strigă vița vinului:
– Io pe unde mă ivesc
Toată lumea-o-nveselesc.
Din toarta paharului
Strigă floarea soarelui:
– Io pe unde mă rodesc
Toată lumea-o-ncălzesc.
Din buza paharului
Strigă floarea mirului:
– Io pe unde mă rodesc
Toată lumea-ncreștinesc.
Rămâi gazdă sănătoasă
Ca colinda de frumoasă,
Tu găzdoaie, vesel, bun,
C-ai ajuns sfântul Crăciun!" [17]

Simbolistica mirului personificat din colinda amintită este hristică și evidențiază o relație metonimică pe care se constituie acest tip de imagine poetică a spiritualizării. Conotând în material Sfântul Duh, mirul îl desemnează pe pruncul din pântecele Mariei drept „Cel uns" iar purtătoarea lui devine „vasul care ai primit mirul cel neîmputinat ce s-a vărsat asupra ta", precum și „mirul cel de mult preț" [18].

[14] **Monica Brătulescu**, *Colinda românească*, București, Editura Minerva, 1981, p. 78.

[15] A. I. E. F. fg. 320-324; informatori – A. Moța, A. Moraru din localitatea Mada – Hunedoara; culegător, C. Brăiloiu; data, 6.XII.1931, apud Brăiloiu, în **Constantin Brăiloiu, Sabina Ispas**, *op. cit.*, p. 97.

[16] A. I. E. F. fg. 4 b; informator – Rozalia Bucur din localitatea Sincel-Târnava Mică; culegător, C. Brăiloiu; A. I. E. F. fg. 320-324; informatori – A. Moța, A. Moraru din localitatea Mada – Hunedoara; culegător, C. Brăiloiu; data, 6.XII.1931, apud Brăiloiu, în **Constantin Brăiloiu, Sabina Ispas**, *op. cit.*, p. 97.

[17] **http://www.citatepedia.ro/index.php?id=101797**

[18] *Acatistier*, Tiparul Tipografiei Eparhiale Sibiu, 1996, pp. 13–26.

Grâul și pâinea, potrivit Sabinei Ispas, sunt simboluri metaforice din universul poetic al colindelor cu funcție etiologică și euharistică:

„Și unde-mi bătea
În mâini și-n picioare
Cuie și piroane,
Sângele pornea
Și unde cădea,

Vin că se făcea
Și se aduna.
Și când îmi făcea
Un brâu de măceș
Și când mă-ncingea,
Carnea-mi curgea
Și unde-mi cădea,
Sfânt grâu se făcea,
Creștinii venea
Și se hrănea." [19]

Comuniunea transcendentă și transsubstanțierea consacră pâinea și vinul ca simboluri cu funcție multiplă, sacră și normativă, de coeziune și de identificare cu modelul ritual: „Grâul reprezintă pe cei drepți, credincioșii care se mântuiesc în ziua dreptei judecăți. Taina Sfintei Euharistii a fost așezată, conform învățăturii de credință creștină ortodoxă, de însuși Mântuitorul la Cina cea de taină. El este numit încă înainte de patimi pâinea vieții, pâinea cea vie care s-a pogorât din cer. Sfânta Împărtășanie este și jertfă, ea continuă și săvârșește jertfa de pe Golgota. În chipul pâinii ți se dă trupul, iar în chipul vinului ți se dă sângele ca să ajungi prin împărtășirea cu trupul și sângele lui Hristos unit într-un singur trup și sânge cu el. Astfel ajungem [20] purtători de Hristos, părtași firii dumnezeiești." Nicolae Panea identifică într-o colindă din Țara Loviștei [21] imaginea comuniunii euharistice fundamentată pe ospitalitate, o transfigurare a Cinei celei de Taină redusă la arhetipuri printr-un proces de congruență a rolurilor:

„Ci mi-aștept pe Dumnezeu
Ca să-mi cine el cu mine
El cu mine, eu cu el."

Imaginea pâinii, a vinului și a mirului are un caracter liturgic și inițiatic în Taina botezului:

„– Maică, maică, fiu la braț,
Hai nainte nu-i departe,
Că știu, maică, trei râuri,
Trei râuri, trei pârâuri,
Unu-i vin și altu-i mir
Și-altu-i apă limpejoară,
Cu apă să mi-l scăldăm,
Cu vinul să-l botezăm,
Cu mirul să-l miruim..." [22]

Colinda de tipul 173 prefigurează și o imagine a raiului prin cele „trei râuri sau izvoare minunate, a unui paradis comunitar inundat de belșugul bunătății divine, dorind să cuprindă întreaga comunitate umană în revărsările harice întruchipate de fluidele materii liturgice" [23]. Aceste categorii de imagini euharistice modelează ethosul românesc din perspectivă soteriologică și configurează o poetică liturgică a cărei valoare ontologică se constituie în mod ritual.

„Simbolistica grâului cristoforic, prezență fundamentală în contextele rituale ortodoxe, este legată de imaginea euharistică a pâinii vieții, de marile treceri și de accederea la Tainele sfinte. Asociat pâinii, vinul – în sens creștin – simbolizează sângele scurs din coasta rănită a lui Isus Hristos pe Crucea Sfântă."

[19] A. I. E. F., fg. 4 b, apud **Constantin Brăiloiu, Sabina Ispas**, *op. cit.*, p. 98.

[20] **Preot dr. Ioan Mircea**, *Dicționar al Noului Testament, A–Z*, București, Editura Institutului Biblic, 1995, p. 234–235.

[21] **Constantin Mohanu**, *Fântâna Dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, Editura Minerva, Seria „Folclor din Oltenia și Muntenia". Texte alese din colecții inedite, vol. VI, 1975, p. 23, apud **Nicolae Panea**, *op. cit.*, p. 18.

[22] **Gh. Neagu**, *Colinde din Ialomița*, Roșiorii de Vede, 1946, p. 13.

[23] **Anastasie Sava**, *op.cit.*

Eseu

POEMELE EDENICE

Constantin Radu Vasile

Regizor, scenarist, poet, prozator

„Și Domnul Dumnezeu, Care făcuse din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului, le-a adus la Adam, ca să vadă cum le va numi; așa ca toate ființele vii să se numească precum le va numi Adam." (Facerea II, 19)

Omul primordial a privit în jur și, urmând porunca divină, a început să denumească lumea fenomenală. Animalele, plantele, mineralele, fenomenele meteorologice, fiecare și-a primit un nume potrivit după felul în care omul a crezut de cuviință. Acest act poate fi considerat ca fiind nașterea poeziei.

Nu pot lua în serios teoriile conform cărora limbajul s-a născut dintr-o formă monosilabică, din gângurit sau din strigătul după ajutor. Recunosc, nici nu pot demonstra contrariul, cum că limbajul a fost revelat și nu descoperit pe dibuite. Așadar ceea ce propun nu este un demers filologic, o cercetare, ci mai degrabă este pronunțarea unui crez poetic și anume că poezia s-a născut în Eden.

Cum a decurs efectiv procesul numirii lucrurilor, nici cei mai măreți lingviști, nici măcar în cele mai măreațe vise ale lor nu ne pot spune. Putem doar presupune că pentru omul primordial asocierea obiectului văzut cu sensul lexical al cuvântului inventat îi era firească. De asemenea, sunetul silabelor care denumeau obiectele trebuie să fi făcut un corp comun intim cu acest sens lexical și cu obiectele însele. Trăind în deplină armonie, omul din Eden trebuie să fi cunoscut și muzica. Tipul de inspirație trebuie să fi fost mai mult decât religios, o revelație, un instinct inerent omului de-abia creat, o unitate între ceea ce gândea și ceea ce simțea, unitate acum rătăcită în negura istoriei, undeva acolo unde se pierd pașii ascunși ai șoaptelor păgâne.

Poezia s-a născut în zorii umanității, odată cu vorbirea, atunci când vederea obiectului se suprapunea cu înțelegerea semnului care denumea obiectul. Dumnezeu a dat șansă omului să mai creeze o dată lumea, dându-i-o în grijă și îndemnându-l să o recreeze în imaginar prin denumirea lucrurilor. Privirea omului s-a făcut un fel de mână care apucă lucrurile și le însușește. În felul acesta omul primea lumea în dar, putând să o ia în stăpânire în mod liber. Poezia așadar s-a aflat dintru început sub semnul libertății.

Ce poate fi mai măreț decât a vedea cerul liber de orice noțiune, de orice reziduu conceptual și de a-l numi într-o deplină libertate *cer* sau de asemenea, pământul, a-l călca și a te odihni pe el și a-i pune numele de *pământ* sau copacul cu umbra lui cu tot, sub care te odihnești sau râul cu cele patru brațe sau fulgerul sau leul și păsările, fiecare după felul lor? Citirea naturii și rostirea numelor care o descriu fac ca vocea omului primordial să fie deja cultură. Numirea lucrurilor devine primul poem al naturii. Natură din care omul nu se exclude, ci dimpotrivă, se află în centrul acesteia, privind cu un ochi existența imanentă, cu celălalt privind dincolo de lucruri, experimentând în imediat transcendentul pe care nu doar îl sesizează, ci reușește să îl articuleze prin crearea unui nume potrivit, ca și cum ar îmbrăca obiectul numit cu o haină potrivită.

Desigur că privind înspre natură, omul primordial vedea utilitatea lucrurilor înconjurătoare, de care se putea folosi pentru a-și procura hrana, de exemplu. Însă faptul că nu reducea natura doar la ideea de unealtă, ci îi păstra încărcătura misterioasă de creație, face ca întreg demersul numirii lucrurilor să fie un process poetic de înțelegere și descoperire. Poezia este și a fost încă de la început și cunoaștere.

Este probabil ca primele denumiri să fi revelat ceva din slava pe care creația o trimitea înapoi înspre Creator, ca și cum omul primordial avea simțul necesar să surprindă tensiunea dintre imanent și transcendent cu instinctul lui duhovnicesc ascuțit și să dorească să transmită mai departe, să comunice ceea ce a cunoscut. Începutul vorbirii

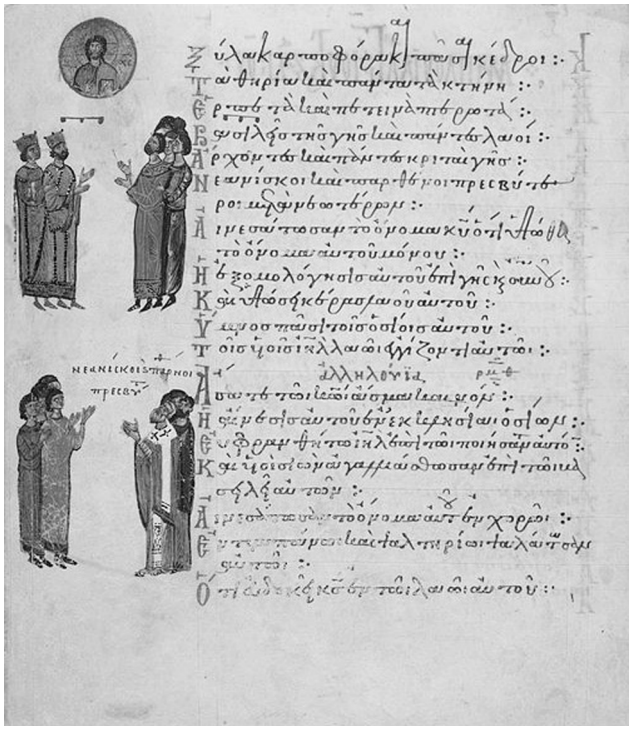

Ilustrație la Psalmul 148, autor anonim, 1066, din *Psaltirea Teodor*, manuscris bizantin ilustrat, compilație a Psalmilor și a odelor din *Vechiul Testament*, păstrat din 1853 în Biblioteca Britanică

este începutul transmiterii orale a cunoașterii, piatra de temelie a întregii tradiții umane. Natura trebuie să-i fi inspirat o multitudine de enigme pe care căuta să le pătrundă și, cum spuneam, să le transmită mai departe, prin prima lui creație, numele lucrurilor, începutul limbajului.

Poezia s-a născut și sub semnul sinergiei dintre om și divinitate, așa cum intuiau și egiptenii și alchimiștii prin puterile complementare pe care le asociau zeului Thot. Acest zeu personifica cunoașterea divină și esența gândirii creatoare, care transmite cuvântului forța adevărului, puterea de a crea realitatea, el fiind inima lui Ra, inventator al astronomiei, astrologiei, științei numerelor, matematicii, geometriei, topografiei, medicinei, botanicii, teologiei, guvernării civilizate, alfabetului, cititului, scrisului și oratoriei, fiind adevăratul autor al fiecărei lucrări din fiecare ramură a cunoașterii, umană și divină. Poate amintirea acestui zeu întemeietor de cultură este chiar amintirea unui erou zeificat ulterior de către urmași. Poate fi chiar el unul dintre primii oameni care au re-zidit lumea atunci când au început să rostească cuvintele care denumeau lucrurile.

Dar să ne întoarcem la momentele în care omul nu părăsise încă starea edenică, atunci când încă pomul cunoștinței binelui și răului era neatins. Prin privirea lui străvezie, datorată stării pure în care se afla, omul putea desluși tainele lucrurilor pe care de-abia începea să le cunoască empiric. Vedea strălucirea aurului din țara Havilei și înțelegea originea divină a materiei. Mirosul rășinei din Arabia îi sugera o frumusețe de nedescris, ce se află dincolo de ce poate vedea și pipăi. Straturile piatrei de onix trebuie să îi fi trezit revelația unor corespondențe între culori, forme și cosmos. Vederea străvezie îl ajuta să înțeleagă cu mintea coborâtă în inimă și să vadă Creatorul pretutindeni în creația Lui.

O amintire a acestei vederi a slavei dumnezeiești din lucruri are un ecou în psalmi, cum ar fi mirarea din primul verset al Psalmului 8: „Doamne, Dumnezeul nostru, cât de minunat este numele Tău în tot pământul!" sau întreg Psalmul 148, unde creația este chemată spre doxologie: „Lăudați pe Domnul toți cei de pe pământ, balaurii și toate adâncurile; Focul, grindina, zăpada, gheața, viforul, toate îndepliniți cuvântul Lui; Munții și toate dealurile, pomii cei roditori și toți cedrii; Fiarele și toate animalele, târâtoarele și păsările cele zburătoare; Împărații pământului și toate popoarele, căpeteniile și toți judecătorii pământului; Tinerii și fecioarele, bătrânii cu tinerii, Să laude numele Domnului, că numai numele Lui s-a înălțat. Lauda Lui pe pământ și în cer." Poezia a fost la început și rugăciune.

Nu știu și nu pot să mă gândesc cum se putea raporta omul la propria viață sau la viața celui de lângă el atunci când încă nu cunoscuse moartea. Cel mult pot presupune că necunoașterea morții îi dădea posibilitatea unei cunoașteri prin excelență pozitive a întregului proces al numirii lucrurilor, trăind o copilărie fără griji întreaga lui viață. Poezia trebuie să se fi născut și ca joacă.

Din această joacă putem presupune că s-a născut și multiplicitatea sensurilor unui nume sau cel puțin potențialitatea multiplicității întrucât cuvântul rămâne semnificant și încărcat cu nebănuite potențialități. Poate la început era la fel de crud ca pielea tăbăcită agățată în patru colțuri de către vânător sau ca vârful de săgeată sau ca roua dimineții care se prelinge pe fructe și flori sau ca mana care străbate lumea vie a planetei.

Sentimentele trebuie să fi fost denumite ulterior naturii exterioare. Probabil numirea lor este opera omului de după cădere, întrucât trebuie să fi cunoscut pe lângă starea edenică, mai ales foamea, setea, frica, deznădejdea și în cele din urmă moartea, pentru ca să fi simțit nevoia să exprime ceea ce simte, să se facă înțeles de celălalt să denumească ceea ce simte, începând, poate fără să știe, un efort de diferențiere între binele și răul amestecate în urma gustării precoce din pomul interzis. Pentru omul edenic minunea regăsirii celuilalt trebuie să fi fost deplină și în același timp un firesc care nu trebuie chestionat. De-abia părăsirea raiului trebuie să fi ridicat semne de întrebare privind sentimentele

Frederic Leighton (1830–1896), *Mnemosyne, mama muzelor*

care îl tulburau și pe care nu le denumise încă. Poezia începea să devină mirare.

Nu știm dacă în Eden omul a cântat sau dacă nu cumva chiar vorbirea lui cu Dumnezeu nu era un cântec și toată vorbirea și gândirea lui să fi fost un cântec ritmat cu muzica întregului univers la care era conectat în mod tainic prin cutia de rezonanță a propriei ființe. Dacă a existat această muzică, trebuie să fi fost o muzică a exultării. Muzica sunetelor, material, muzica așa cum o știm noi, trebuie totuși să fi apărut după cădere, din dor și din dorința refacerii unității dintre cer și pământ, dintre om și Dumnezeu. Bluzul primordial pe de o parte și orgia dionisiacă pe de altă parte. Două căi ce conțin frânturi din aceeași nostalgie edenică. Amintire și purificare. Cuvintele cântate, cel mai probabil în repetiție, redau imagini poetice de factură nouă, iar omul căzut încearcă să readucă forța care unea odinioară lumea de Cuvântul care o ținea laolaltă.

Efortul poetic este un efort al reamintirii, al transmiterii cuvintelor și ideilor sacre, un efort al memoriei individuale de a se conștientiza în memoria colectivă, care a fost preț de câteva mii de ani unica și marea cultură care a străbătut continentele alături de marșurile vânătorilor și culegătorilor, ale primilor agricultori și ale urmașilor urmașilor acestora și, în unele colțuri ale lumii, chiar și până în zilele noastre. Muzele erau copilele Memoriei, ale Mnemosynei și ale Zeului Zeilor. Așadar nădăjduim că ceva din poemele edenice ale numelor primordiale s-a păstrat prin tradiția orală. Oralitatea a fost dintru început cartea vieții scrisă în aer, în ochi și urechi, în inimi, prin tatuaje, ornamente, menhire, prin repetarea numelor strămoșilor care, printr-o amintire a puterii cuvântului și a numelor celor morți, ale eroilor civilizatori, a dat în cele din urmă naștere cuvântului grecesc *agape*, cuvânt care la Homer înseamnă dragostea de cei aflați în Hades.

Pe lângă amintirea și cinstirea eroilor, pronunțarea numelor celor plecați în lumea cealaltă înseamnă o reactualizare, o revitalizare semantică în spectrul cărții vieții, din această cauză termenul de *agape* va fi cel ales de apostolii creștini să denumească dragostea cu care ne iubește Dumnezeu și dragostea cu care omul trebuie să iubească la rândul lui. Aflată în contrast cu *eros*, iubirea trupească sau cu *philia*, iubirea frățească, sau cu *philautia*, iubirea de sine, deoarece îmbrățișează o iubire sacrificială profundă care transcende și persistă indiferent de circumstanță, *agape* este *dragostea din inimă curată, din cuget bun și din credință nefățarnică* (1 Timotei, I, 5). Iată-i pe apostolii inspirați de Duhul lui Dumnezeu utilizând un termen al celor vechi, cules de Homer și transmis la rândul lui pe cale orală și intrat în cele din urmă în literatura cultă și transfigurându-l sub lumina harului, în punte între uman și divin, denumind iubirea supremă, iubirea jertfei care nu se mai făcuse până atunci. Ceva din strălucirea duhovnicească a acestui cuvânt încărcat de dumnezeiești valențe poetice trebuie să fi avut și primele cuvinte ce au descris lumea înconjurătoare, pe care Adam le-a rostit în urma îndemnului divin.

„Poezia s-a născut în zorii umanității, odată cu vorbirea, atunci când vederea obiectului se suprapunea cu înțelegerea semnului care denumea obiectul. Dumnezeu a dat șansă omului să mai creeze o dată lumea, dându-i-o în grijă și îndemnându-l să o recreeze în imaginar prin denumirea lucrurilor.”

Arte vizuale

„EXPORAMPA", ISTORIA UNEI CLIPE

În anul 2020, an în care planeta se confrunta cu nemiloasa pandemie, graficiana și profesoara de matematică **Adelaida Mateescu** a propus Editurii Saga din Israel editarea unui album de grafică, portrete ale unor personalități, intitulat *Exporampa,* volum cooordonat de o distinsă scriitoare, profesoara de chimie, prietena de o viață, Veronica Pavel Lerner. Volumul este structurat pe capitole, în funcție de portretele selectate de artistă: Teatru – Film; Literatură – Știință; Muzică-Artă plastică; Presă – Radio-TV; Teatru acasă. Un capitol special este cel intitulat: *Răspunsuri la ghicitori,* de fapt patru portrete ale unor personalități cunoscute și iubite de public (Stela Popescu, Nichita Stănescu, Tudor Gheorghe, Cristian Țopescu), evident, recognoscibile dintr-o privire, pentru că autoarea a surprins cu rafinament și talent trăsătura esențială a fiecăruia.

Prin crochiurile pe care le realizează instantaneu, Adelaida Mateescu dă clipei dimensiune umană. Surprinde printr-o linie o caracteristică a personajului ales, descifrând trăsătura unică a fiecărui ,,model".

Albumul este de fapt o expoziție permanentă, o lecție de cunoaștere a sufletului uman, o linie a vieții, definitorie – o privire, un zâmbet, un surâs, o lacrimă devin ecuații ale existenței umane. Adelaida Mateescu desenează caractere, definind personalitatea celor pe care i-a ales. Putem afirma, cu deplină obiectivitate, că artista dă o altă dimensiune portretului, cea psihologică.

Adelaida Mateescu, scria Valentin Ulmeanu în revista satirică „Urzica", „coagulează un portret, exploatând șugubăț o trăsătură de caracter sau o fizionomie. Uneori, abia intuită. Artista deconspiră mici orgolii sau stări morale morale superbe sau suficiente, ori contraste psihologice."

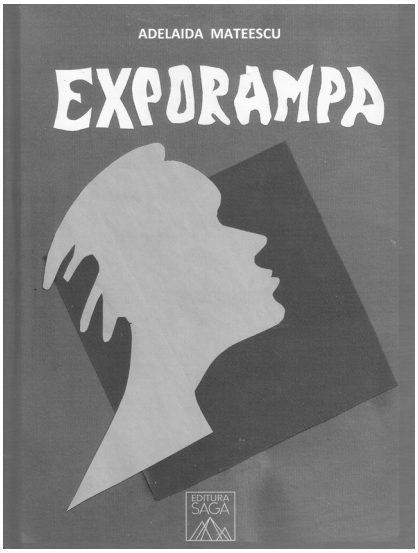

Albumul *Exporampa* este o istorie din portrete, o istorie ce completează profilul personalităților surprinse de Adelaida Mateescu.

Portrete de Adelaida Mateescu

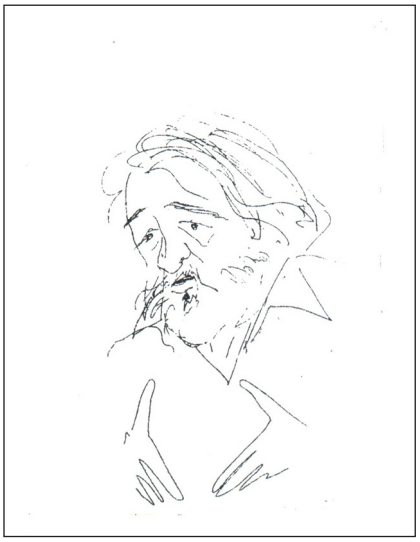

Romulus Vulpescu

Zoe Dumitrescu Bușulenga

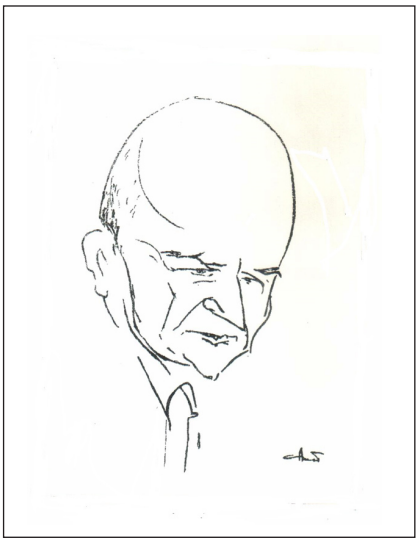

Octavian Paler

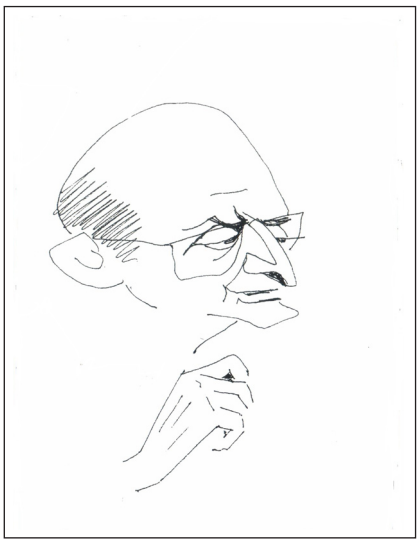

Alexandru Paleologu

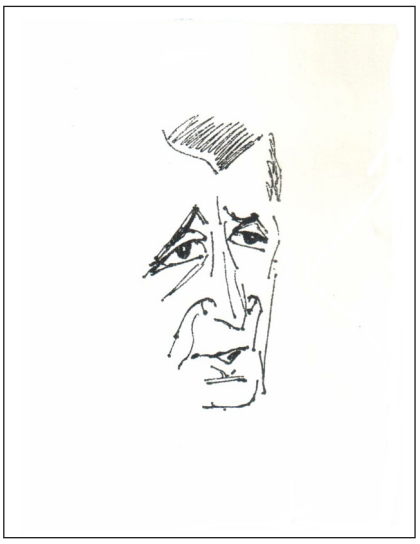

Gellu Naum

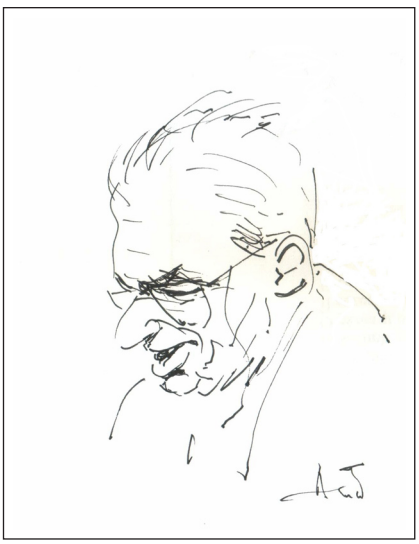

Radu Cârneci

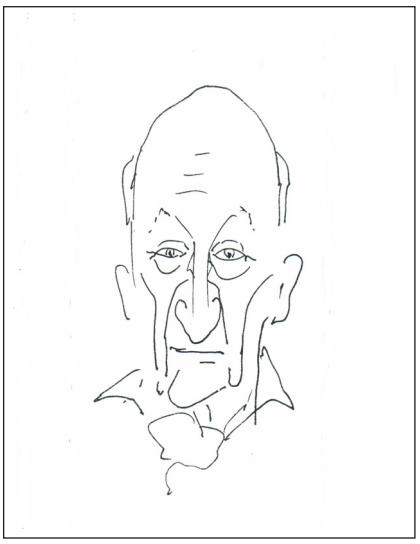

Neagu Djuvara

Răzvan Theodorescu

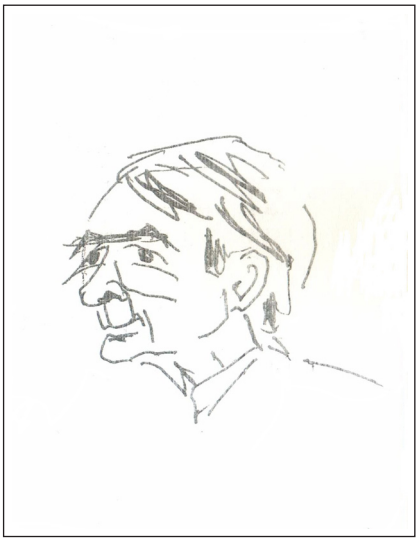

Romulus Rusan

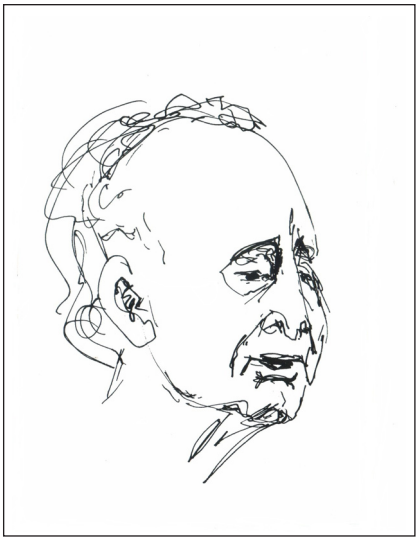

Radu Tudoran

Nora Iuga

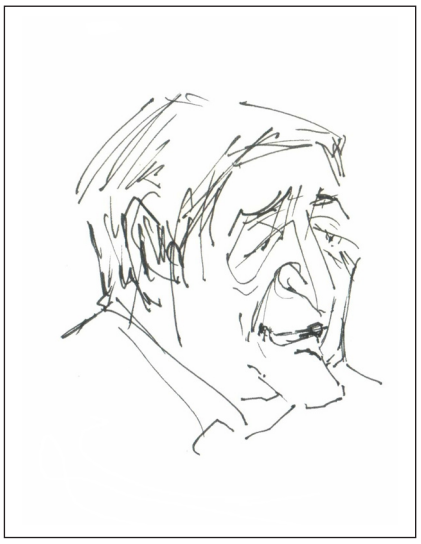

Alex Ștefănescu

Cronică literară

APOCALIPSĂ CONTEMPORANĂ

Costin Tuchilă

O Apocalipsă contemporană, în care poeta toarnă imagini parcă descompuse de sinistra mână a veacului negru în care trăim, aflăm în *Marea sarcastică* [1], recentul volum al **Valeriei Manta Tăicuțu**. Din fragmente și ecouri din realitate, dar și dintr-o figurație poetică ce ar fi putut conduce la teme și motive curente în poezie, autoarea construiește un „peisaj" negru din care răzbate amărăciunea de a vedea la orice pas semnele prăbușirii, o lume alienată, imposibil de salvat. Cartea se deschide cu acest tablou în ton de constatare dureroasă: „iată-ne și pe noi cu războiul în coastă, în partea/ cu aripa amputată, doar ciotul a mai rămas, cauterizat/ fără milă de potcovarii de cai verzi pe pereți,/ iată-ne alergând/ ca bezmeticii după fluturi și fulgi de zăpadă, după scântei/ scăpate din artificii, după câțiva nori și niște valuri pe care/ să le tragem peste noi./ aici, la malul mării neîncrezătoare, gata să ne legene, să ne/ îmbrățișeze și să ne adoarmă de tot,/ ne îmbrăcăm de duminică întotdeauna, încă mai avem/ pene de înger prin dressinguri, și veste antiglonț,/ și măști de gaze/ din primele două războaie mondiale, și căști de protecție/ foarte albastre, nou-nouțe, distribuite pe cartelă, odată cu/ pastila de iod." Limbajul nu e aluziv, ci direct, „penele de înger, fluturii, valurile" nu mai servesc la nimic, pentru că în orizontul cenușiu de astăzi, „nimeni nu mai trebuie/ să se vadă, sănătatea psihică vine când uiți cum arăți..." Sarcasmul – ironie necruțătoare – rezultă din funesta constatare din finalul acestei poezii intitulate *Credință*: „măreț este războiul, nu faci doi bani pe lângă el/ măreți sunt conducătorii secreți de prin buncăre,/ ei comandă/ șoarecilor, cârtițelor și trimit clipuri frumoase pe Facebook/ și tu, cu telefonul mai scump decât tine, te uiți și-i admiri/ crezi tot,/ credința n-a omorât pe nimeni, cel puțin/ în ultima sută de ani".

Sub alte înfățișări, asemănătoare însă ca registru figurativ, ideile sugerate în acest poem revin și amplifică spațiul imaginar. Derizoriul, confuzia, falsele valori, consumerismul, superficialitatea guvernând cu nonșalanță, vulgaritatea, lumea înecată în propriile gunoaie din care și-a făcut idoli par să fi acoperit totul. Marea moare „sufocată de plastic, de mine scufundate,/ de resturile tuturor epavelor lumii..." (*La mare*); „câinele nopții latră la stele, la omul din lună,/ la petele lui amăgitoare,/ poți ghici în ele ca-n zațul de cafea,/ poți crede că povestea lui e adevărată, bună de transmis/ generației educate pe telefon, viitorilor plătitori de pensii/ de taxe și impozite în spațiul acesta mai curând selenar,/ mai curând volatil, ca o aplicație pe calculator, un fel de/ patrie a fantasmelor, a urletelor,/ un no man's land controlat de ocultă, de secte, de diavol,/ un infern deghizat în patrie" (*Carnea zilelor noastre*). Imitația, „frumos colorată" ca la bâlci, a umplut acest „spațiu turbat", insectar etern, în care urma de naturalețe și autenticitate e aproape imposibil de găsit.

Acest imaginar al pustiirii spiritului, al încremenirii în fals și contrafacere este stăpânul absolut. Până și cuvintele

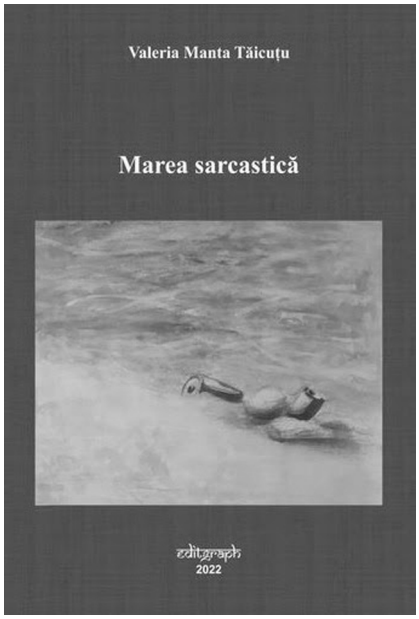

– cuvintele poetice – lipsite de condiția esențială (cuvintele „au nevoie de iubire"), au devenit, metaforic, „boabe de mazăre uitate-n păstaie pe câmp,/ inutile, cu miez împietrit, nu te mai satură, ci te lasă/ flămând și nebun, gata să umbli la arsenalul tău, la/ mitralieră, grenadă, tun, tanc, rachetă și la ce te-a mai dus/ mintea să construiești încălcând toate poruncile, mai ales/ pe a șasea,/ care-ți cere să nu ucizi" (*Cuvintele*). Suntem, spune Valeria Manta Tăicuțu, „corăbii în derivă", „fug din noi rozătoarele de carne/ de oase de nervi ca afumate cu tămâie stropite/ cu-agheasmă de la șapte biserici/ diavoli mici plictisiți de suferință, dornici să zburde în/ larg, pe uscat, nu/ pe ape tot mai tulburi, la concurență cu visele, năclăite și/ ele în valuri adânci și murdare..." (*Rozătoarele*).

Din infernul de azi nu a dispărut, desigur, rațiunea, numai că ea adună tot ce îi iese în cale pentru a-și împlini vocația distructivă. Este impresia suverană pe care o transmit aceste versuri ample,

[1] **Valeria Manta Tăicuțu**, *Marea sarcastică*, Buzău, Editura Editgraph, 2022.

pe toată lățimea paginii, un discurs intenționat prozastic, în care cuvintele par a se aglomera pentru a forma suprafețe și reliefuri, fantasme ale unei omeniri care, metaforic, „nu mai poartă cerul pe umeri, ci/ doar câteve stele de tinichea". Imaginile acestei *Mări sarcastice* sunt frecvent terifiante. Totul e dacă nu demonizat, văduvit de conținut, aplatizat, mortificat. Cercul, sfera, cupola, linia curbă, evocatoare ale preaplinului vieții s-au transformat în pătrate colorate aprins, în drepte paralele care nu mai duc nicăieri. Un *Psalm*, sună, în context, astfel: „Domnul meu și Dumnezeul meu,/ ți-am pocit toate cercurile/ uite-l pe acesta, dus la circ, să stea în fierbințeală/ și sudoare, cu dansatoarea în el,/ cea cu cercel înfipt în buric/ și fese lustruite în mișcare obraznică, de parcă ar șterge/ mereu un parbriz nevăzut de mașină/ uite-l și pe celălalt, furat de la constructorii de biserici/ de la somnambulii proiectanți,/ mediatori între ideal astral și terestru,/ uite-l cum l-am lichefiat, împiedicând gravitația/ să-l țină la un loc, să nu curgă precum ceasurile lui Dalí,/ să nu se împrăștie prin grădini,/ la rădăcinile crinilor de-o șchioapă/ roată, cercel, soare, sau lac, sau cupolă,/ pe toate le-am înscris/ în pătrate colorate aprins, și verde, și roșu, și mov/ și în tot curcubeul, care/ nu mai este arc de cerc, ci doar o jalnică/ alăturare de drepte paralele și foarte corecte politic/ acum stau și plâng și nu mă mir de ce nu mai e/ nimeni pe drum/ de ce nu se mai aud clopotele,/ și roțile fâșâind pe asfalt prin/ iarbă, prin apă,/ poate aici e capătul liniei, capătul/ tuturor liniilor drepte, frânte,/ niciodată curbe".

Într-o *Pascală,* „biserica fără clopot/ suspendată între cer și pământ" nu este, nici ea, imagine a aspirației spre mântuire, ci declinând în confuzie („atunci dinăuntru se aude ciripit voios de primăvară, dar și/ tânguiri de cocori care pleacă toamna spre altceva/ se aud cântări și păsările nu știu/ cine cântă și cine mai ascultă"), conduce la rândul ei la conturarea acestui tablou al lumii răsturnate, rămasă fără repere.

Între aceste poezii care eludează prozodia, Valeria Manta Tăicuțu inserează, în mod neașteptat, două sonete: *Peisaj* și *În derivă*. (Primul său volum de versuri, *Citește, Ulise, și plângi*, 2005, era o culegere de 130 de sonete, specie tot mai rar cultivată astăzi, în mod sigur din cauza dificultăților formei). Constrângerile prozodice și însăși ideea de sonet, care impune de fapt, dacă nu un conținut, o logică poetică specifică, nu se află în conflict cu restul textelor din volum, ca să iasă din cadru. Unitatea e de natură tematică – cu, poate, proba subînțeleasă că și în cadența unei forme atât de restrictive și esențializate ca sonetul, apocalipsa fără echivoc, configurată în poemele ample, are relief: „și caprifoiul dulce și sălbatic/ mă-nchide în mireasma lui pustie/ o prizonieră ce-a crezut că-și scrie/ poemul ei în lanțuri și apatic// departe-i marea, doar o erezie,/ nu mă închin la zeu-i antipatic,/ nici ardere de tot, în timp sabatic/ nu vreau s-aduc, nici penitență vie// doar valuri înspumate, mici sicrie/ pentru un zbor ce-a încetat să fie/ desprindere din apă și țărână// pecete pentru-o nouă distopie/ de-un realism brutal, care îngână/ și-și bate joc de marea poezie" (*În derivă*).

„O Apocalipsă contemporană, în care poeta toarnă imagini parcă descompuse de sinistra mână a veacului negru în care trăim, aflăm în «Marea sarcastică», recentul volum al Valeriei Manta Tăicuțu. Din fragmente și ecouri din realitate, dar și dintr-o figurație poetică ce ar fi putut conduce la teme și motive curente în poezie, autoarea construiește un «peisaj» negru din care răzbate amărăciunea de a vedea la orice pas semnele prăbușirii, o lume alienată, imposibil de salvat."

Cronică literară

FASCINAȚIA FRIGULUI

Valeria Manta Tăicuțu

Poetă, prozatoare, critic literar
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Într-o lume pentru care umanul/ umanitatea sunt doar niște cuvinte nefrecventabile din dicționar, iar vegetalul se mineralizează („în cer/ și pe pământ/ la temelia de piatră a ierbii"), răceala și moartea sunt singurele constante; aici „ninge mărunt și se aud clopotele" (*Și nici nu știi pe ce lume trăiești*), aici cerul agonizează sub „un soare invizibil precum o insectă de fier" și „mâine va fi tot frig" (*O insectă de fier*), iar poetul [1] caută printre cele câteva „mii de moduri/ de a suporta realitatea" (*Un cui în perete*), fiindcă „în definitiv/ dincoace de text/ e tot ce/ contează/ pentru că avem strângeri de inimă/ și doar în tăcerea asta a noastră/ totul ne e permis" (*În definitiv*). Pietrificarea depășește concretul, intrând în metafizic: „e o stare metafizică/ deasupra urbei la o masă de piatră/ stă un om de piatră care bea/ dintr-o ceașcă de piatră" (pag. 22) și nici apelul la concepte filosofice („Sumar vorbind/ într-o zi frumoasă de iarnă/ cu fulgi lucioși de zăpadă,/ înainte de orice,/ mi-am zis: *adevărul,/ acest lucru vital*") nu mai poate opri „războiul de uzură" dinlăuntrul ființei, supusă unui proces de dedublare (*Bună ziua, bună seara,*/ ca atare eram doi/ înlăuntrul meu"); în aceste condiții, chiar dacă „în mod obișnuit/ omul era strâns legat de cuvânt și cuvântul/ de om", concluzia amară este aceeași: „iată-mă/ viu/ mort" (*Vocile din Veliko Târnovo*). Călătoria textuală (Petre Stoica, Osip Mandelștam, Constantin Abăluță, Octavian Soviany, Ion Gheorghe & comp.) accentuează sentimentul solitudinii; sub povara falsității din realul pe care îl percepe dureros, poetul nu mai pare un demiurg, ci un artizan al obiectelor contrafăcute: „în fel și chip/ exersa patinajul artistic/ și confecționa flori și/ păsări din cârpe/ cărora le dădea drumul pe ape" (*În fel și chip*), așa că „lumea/ întreaga lume/ se oprește în loc// închizi și deschizi/ o ușă de lemn" (*O ușă de lemn*).

Pe lângă răceală și moarte, obsesia spațiului închis este o altă temă cu recurență în volumul lui **Alexandru Ovidiu Vintilă**: „îndărătul unui soare/ apatic/ era camera noastră/ fără ferestre" (*Centrul lumii*) „ceea ce însemna că realitatea se configura atonal/ între patru pereți" (*Și strigătul îți rupe lumea în două*), așa că, prizonier înlăuntru, poetul se concentrează pe detalii, singurele care pot marca trecerea de la percepția fotografică a realității la perspectiva filosofică asupra ei: „și-n zilele următoare au venit zăpezile/ și pungile de plastic au fost bătute/ zdravăn de vânt/ fiindcă oamenii/ oamenii sunt la fel de neutri" (*Centrul lumii*). Ca și oamenii, păsările „cuibăresc în habitate industriale", tot spații închise, dar de mari dimensiuni, în care Cuvântul zămislitor (de text și de lume) exersează căderea în întuneric, în agonie, în neputință: „În limba română realitatea e neschimbată/ confuză. Nebunia și frica/ sunt stări imobile. O serie de amintiri nefaste/ antropofage. Timpul și sângele curg direct proporțional/ până totul se termină. Sunt întrebări mai ușoare/ care ne bifurcă rațiunea văzul ochilor din inimă/ umbra și soarele dinafară"; de aici Dumnezeu își ia îngerii și pleacă, iar poetul rămâne în frigul lipsit de măreție: „am înghițit în sec și am mers mai departe/ (atât de coerent)// Doamne/ pe zăpada de celuloză/ murdară" (*Sunt păsări*). Tragedia spațiului închis constă

[1] **Alexandru Ovidiu Vintilă**, *Iglu*, București, Editura Eikon, 2022.

în faptul că „acolo e locul unde se strigă/ și strigătul/ îți rupe lumea/ în două” (*Și strigătul îți rupe lumea în două*). Coerența lumii se sparge, haosul, lipsa de sens creează posibilități nelimitate pentru entropia estetică, poetul acceptând dezordinea și alăturarea contrariilor („același/altul”, văzut/nevăzut, real/ireal, închis/deschis etc.) poate și din convingerea că „lumea continuă așa cum e/ de la Iisus încoace/ Dumnezeu e altul același”, o lume feroce și ilogică („peștele mic înghite peștele mare”), dar purificată, din când în când, de imaginarele păsări de gheață (simbol probabil al rațiunii): „păsări de gheață zboară/ sau stau în genunchi// se uită la tine// nevăzute și ireale// zâmbesc/ zâmbesc genuin” (*Păsările noastre de gheață*). Luciditatea, renunțarea la iluzii asigură totuși regăsirea direcției pe „drumul cel bun”: „dar după câteva clipe/ s-a făcut întuneric beznă/ multă vreme// când m-am trezit/ eram tot în patria mea/ din fire și fibre sintetice/ îndărătul tuturor lucrurilor/ pe care nu le înțeleg// acolo ne-am ieșit din pielea noastră de șarpe// în spatele casei/ ne imaginam o insulă/ numai a noastră// o linie ferată/ care să ne ducă/ pe drumul cel bun/ la capătul căruia te întrebi:// *ce ni se cuvine și ce/ nu ni se cuvine?*// (Dacă/ ni se cuvine ceva!)” (*Drumul cel bun*).

Scrisul nu înseamnă neapărat ieșirea din spațiul închis, din întuneric spre lumină, din detaliul domestic spre perspectiva cosmică, ci un proces complex de plasare în imaginar, într-un decor suprarealist, a cuvintelor-unelte, a cuvintelor-furnici, a cuvintelor-soldați: „mi-ai adus ceaiul/ în întuneric/ te-ai uitat la mine/ și ai văzut/ șiruri de cuvinte/ pe orizontala unui deal albastru/ mai exact/ aproape ieșind din lume/ într-o singurătate acerbă” (pag. 89). Întreg volumul este un „iglu” și nu există în el un poem cu acest titlu, ci doar un număr de poeme-bucăți de gheață și zăpadă din care se construiește, circular, un adăpost pentru sufletul „treaz și rotund” (pag. 97).

„Într-o lume pentru care umanul/umanitatea sunt doar niște cuvinte nefrecventabile din dicționar, iar vegetalul se mineralizează, răceala și moartea sunt singurele constante.”

Valerius de Saedeleer (1867–1941), pictor belgian, *Satul Tiegem iarna*, 1935

Cronică literară

ÎNTRE AMĂGIRE ȘI ISPITĂ

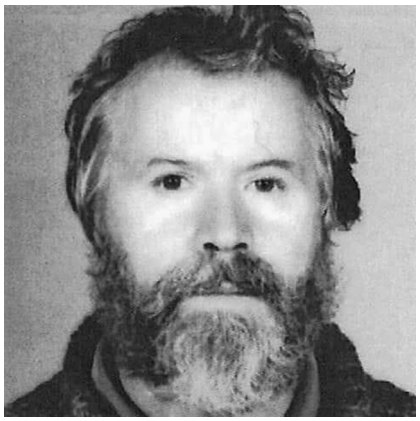

Ioan Popoiu

Istoric, poet, eseist

Liana Nicolae, prezență constantă în literatura contemporană, se remarcă printr-o lirică profundă, modernă, substanțială, cultivând o poezie conectată la problematica existențială, la dilemele și provocările omului contemporan de la începutul secolului XXI. O lirică deliberat gravă, cu deschidere filosofică și metafizică pregnantă, discursul ei poetic fiind oscilant, non-conformist, incitant, impregnat de revoltă, sarcasm, amărăciune și infinită tristețe. Opera sa poetică este un manifest, dar și un rezumat al unei epoci dificile, situată la o răscruce a istoriei contemporane.

În acest spirit, reprezentativ pentru creația sa, este și noul său volum de versuri, *Templul amăgirilor* [1], un volum dens, axat pe problematica specifică omului contemporan. Volumul se deschide cu un motto din opera lui Blaise Pascal: „Omul este, fără nicio îndoială, făcut pentru a cugeta. Aici stă toată demnitatea și tot meritul său. Datoria lui este să cugete cum trebuie, iar ordinea cugetării lui să înceapă cu sine [...]".

Cartea este brăzdată de priveliști selenare, de falii adânci, ca și când poeta ar fi martoră la desfacerea (distrugerea) lumii, iar în cele peste o sută de pagini, ne zugrăvește lunga agonie a societății contemporane care și-a pierdut definitiv busola, reperele și valorile.

Eroina acestui volum este poeta însăși iar poemele sunt un alt fel de jurnal care ne vorbește cu minuție despre tot ceea ce vede în jurul său, ne transmite o sumă de fapte evidente, obiective și ecoul lor în conștiință. Aparent, nimic însemnat nu se petrece, simple detalii sau elemente anodine, marginale, însă din însumarea lor rezultă amploarea seismelor societății contemporane, pe care, conștient sau nu, le trăim. Volumul este un apel la raționalitate, normalitate și măsură, într-o lume care a pierdut demult exercițiul acestora. Poeta ne vorbește despre amăgiri și ispite, tristețe și melancolie, despre boala sufletului și a spiritului într-o lume cuprinsă de agonie. Care este viitorul, cum va arăta el, care sunt provocările lumii noastre, cât de mare și adâncă este rana umanității și cum poate fi ea vindecată? Soluțiile propuse de poetă sunt cele care țin de ordinea spiritului, de sănătatea morală a omului, de sfera culturii, de reflexivitate.

[1] **Liana Nicolae**, *Templul amăgirilor*, Craiova, Editura Aius, 2022.

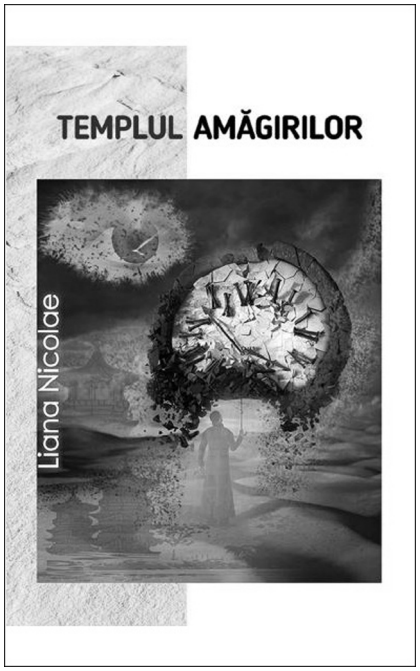

Poemul ce deschide volumul, *Aș vrea să plec*, ne introduce în atmosfera și tensiunea inerentă creației autoarei: „Și frica este o artă tremură stăpână pe suflare/ de parc-ar stăpâni multe trupuri în mișcare/ trădată de umbră de rana pustiului ce doare/ și această ceață plânge spre cer ca o tăcere".

Dar poemul definitoriu, care se constituie într-o veritabilă ars poetica, este *Ca un prizonier*: „Mi-a rămas doar ființa și sufletul – voi juca pe ele/ mă voi conecta cu dimensiunea mea spirituală/ fără fanatism inutilitate și pesimism să aprind focul/ să cânt să dansez să mă bucur... (aceasta)/ nu are nimic de-a face cu ignoranța lumii cu teama/ cu liniștea furtunii cu-ntâlnirea cu sacrul – să rezist/ așezată pe roata imperfectă a lumii citind Evanghelia/ căutând însuși adevărul poeziei în aventura umană/ în intuiție și sentiment de cultură inspirație și lumină".

Marcel Roux (1878–1922), *Disperarea*, 1905

Cuprinsă de neliniști, percepe pulsul lumii, iar în poemele de atmosferă, accentele existențiale sunt foarte pregnante: „mă simt fără suflare golită de gânduri de vise/ sunt sărăcită de tăcerea turmelor de gânduri [...]/ și de valul tăiat de luna oarbă liniștită și vinovată" (*Cu îngerul meu*).

Sunt multe poeme remarcabile în cuprinsul volumului și aș aminti *Patria mea biblioteca*, cu un titlu atât de sugestiv: „alergam să ajung caii văzduhului prăbușiți pe orizont/ la marginea lumii... eram singură-n amurg ascultam muzica lui Ravel [...]/ mă retrăsesem în patria mea biblioteca – învățasem lupta pentru viață –/ omenirea clocotește în noi ca un animal rău și-nspăimântător... [...]/existența omenirii a ajuns o singură și imensă orbire [...]/ planeta e mică și aici ne naștem într-un adevăr parțial".

Angoasa existențială predomină în acest volum, prin excelență unul al stărilor de spirit, al tensiunii care se naște prin acumularea trăirilor și stărilor sufletești-limită. Întâlnim imagini (și metafore) remarcabile, în formulări concise, dar cu atât mai pregnante: „oare cine știe ce e adevărul" (*Curgere și revărsare*), „natura noastră fragilă de vis" (*Cuvintele să-nghețe*), ,,poți vorbi cu ochii fără vorbe" (*Spre nord profetic*).

Tematica volumului, comparativ cu altele, este aproape exclusiv existențială, de mare gravitate și profunzime, iar în această lume a poeziei Lianei Nicolae nu vom găsi oaze de liniște și fericire, pentru că nimic din prezentul acesta înfiorător, care excede rațiunea și luciditatea, nu poate oferi o rază de speranță și normalitate: „Inima mea bijuterie uitată-ntr-un cufăr spart [...]/ în sufletul meu sărat ca ocna ca umbra pământului [...] /este posibil să nu pot muri să rămân ca o stafie/ să mă auzi cântând peste nori chiar după moarte [...]/ creșteam spre neant trecând prin milioane de ani [...]/ plecați nu voi muri-n fața voastră mai aveți răbdare" (*În inima mea*).

Predomină și surprinde, în volum, înclinația poetei spre confesiune, versurile cu accente dramatice izvorăsc dintr-o tristețe și disperare greu de vindecat, ca niște însemnări din subterană.

Neliniștea este generată uneori chiar de prezența timpului, de apăsarea lui nevăzută.

Templul amăgirilor de Liana Nicolae este un volum cu totul remarcabil în care se regăsesc temele existențiale fundamentale ale omului contemporan, angoasa, neliniștea, disperarea, nonsensul și absurdul lumii, prăbușirea valorilor morale. Poeta înfățișează o lume devastată și un om prăbușit, distrus sufletește, cu spatele la zid, departe de divinitate și incapabil de a construi o lume normală, cu chip uman. Este o poezie a secolului XXI, de mare acuitate și tensiune spirituală, despre care poeta depune mărturie cu sinceritate și onestitate, fiind un rezonator al disperării, tristeții și neliniștilor semenilor săi, aflați în imposibilitatea de a găsi o soluție salvatoare, confruntați cu imensele provocări ale începutului de secol și mileniu.

„Volumul Lianei Nicolae, «Templul amăgirilor», este un apel la raționalitate, normalitate și măsură, într-o lume care a pierdut demult exercițiul acestora. Poeta ne vorbește despre amăgiri și ispite, tristețe și melancolie, despre boala sufletului și a spiritului într-o lume cuprinsă de agonie."

Note de lectură

Mă voi apleca astăzi asupra a două cărți fascinante, apărute la diferență de treizeci de ani una de alta, prima în 1991, la Londra, cealaltă în 2021, la București.

S-ar putea pune întrebarea: au oare cele două cărți ceva în comun, prima fiind un dialog dintre un jurnalist și muzician, este vorba de marele violonist Yehudi Menuhin, cealaltă, o carte de poezii a unei foarte talentate poete contemporane? Da, ele au în comun forța cu care cititorul simte, în ambele, dăruirea artistică a fiecărui creator în parte, el însuși unic pe lume: un violonist și o poetă. Dar ce violonist și ce poetă!

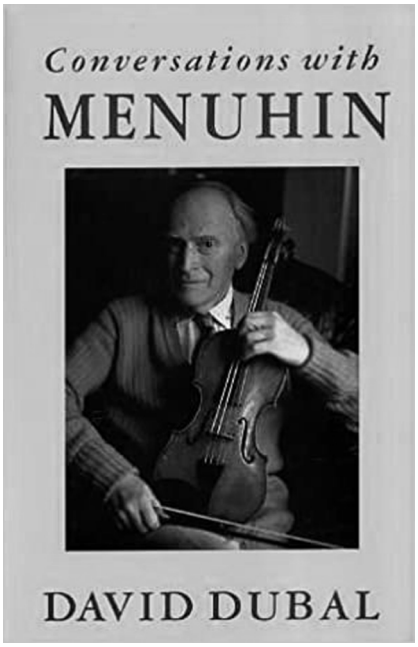

Veronica Pavel Lerner

Poetă, prozatoare, Canada

David Dubal, ”Conversations with Yehudi Menuhin”

În aprilie 1991, **Sir Yehudi Menuhin** (1916–1999) a împlinit 75 de ani. Cu această ocazie un celebru jurnalist și pianist american, **David Dubal** (n. 1944) a scos o carte, devenită celebră, *Conversations with Yehudi Menuhin. A Celebration of His 75th Birthday* [1], care cuprinde un dialog extrem de interesant între jurnalistul pianist și marele violonist. Temele abordate sunt multiple. Desigur, un loc principal îl ocupă secțiunea *Despre muzică și muzicieni*, dar domeniul de discuții e mai larg, partea a doua a cărții intitulându-se *Despre muzică și viață*, iar partea a treia, *Despre condiția umană*.

Cartea era de mulți ani în biblioteca mea, dar, cu ocazia unor renovări în casă, când a trebuit să mut mobila și deci să golesc biblioteca, am dat de ea și am recitit-o. Desigur, reluarea unei cărți după trei decenii se face cu alți ochi și cu o altă experiență de viață, precum spunea regretatul Matei Călinescu (1934–2009) în cartea sa *A citi a reciti* (București, Editura Polirom, 2003, Editura Humanitas, 2022).

Nu știu dacă există traducerea românească a cărții, dacă nu, ar trebui, pentru că este o carte istorică de o deosebită valoare și frumusețe. De altfel, recent, citind cartea lui N. Steinhardt**,** *Corespondență*, vol. 1 (Editurile Mănăstirea Rohia și Polirom, 2021, sub îngrijirea prof. dr. Gheorghe Ardeleanu) din cadrul Operelor complete N. Steinhardt în 22 de volume, am dat peste o scrisoare a lui N. Steinhardt care tocmai primise de la un prieten din Statele Unite cartea de memorii a lui Yehudi Menuhin. Caracterizarea pe care i-o face lui Menuhin coincide cu impresia mea după lectura cărții de convorbiri, care conține, desigur, aceleași idei exprimate de Menuhin și în cartea sa de memorii *Unfinished Journey* (prima ediție apărută în ianuarie 1977, după care au urmat numeroase reeditări). Spune N. Steinhardt, în scrisoarea datată 4 septembrie 1977: „Am citit memoriile lui I. M. [2] cuvânt cu cuvânt, cu mare și neîncetată plăcere și viu interes. O lectură cum nu se poate mai plăcută, m-a desfătat; e nu numai un foarte mare violonist, ci și un om inteligent, cu suflet și minte, curajos, o personalitate puternică și originală.” (p. 227)

În capitolul destinat compozitorilor și muzicienilor am găsit caracterizările făcute de Menuhin nu numai adecvate și exacte, dar și extraordinar de *la obiect*. David Dubal nu ezită să-l treacă pe Menuhin, prin întrebări, prin toată istoria muzicii, oprindu-se, desigur, la marii clasici. Pentru orice cititor, dar mai ales pentru unul care iubește muzica, profun-

[1] **David Dubal**, *Convorbiri cu Yehudi Menuhin. O celebrare a vârstei de 75 de ani*, Londra, William Heinemann, 1991.

[2] I. M. este ortografia folosită de N. Steinhardt pentru numele lui Yehudi Menuhin.

zimea afirmațiilor lui Menuhin oferă subiect de reflecție. Întrebat, de exemplu, despre creația lui Beethoven, Menuhin nu ezită să accentueze valoarea simfoniilor și a concertului pentru vioară, dar accentuează valoarea quartetelor de coarde, pe care eu le admir de mult!

Și ce frumos evită Menuhin comparațiile dintre compozitori: Bach, Beethoven, Mozart și Schubert, susține violonistul, sunt compozitori fără de care nu se poate trăi, dar ei nu pot fi comparați. Trecând și prin celelalte perioade muzicale, romantismul și modernismul, Menuhin face o analiză de ansamblu a compozitorilor, dar nu uită să le menționeze specificul. Cât despre cei moderni, Menuhin se mulțumește să povestească cum a ajuns el să-l interpreteze pe Alban Berg, pe care a acceptat să-l cânte, dar mărturisește că a avut rezerve și chiar s-a mirat că publicul a venit în pauză să-l felicite.

Despre George Enescu, Menuhin are numai cuvinte de laudă: „El, ca muzician, a fost unic și de neîntrecut. De fapt, Enescu a fost cel care mi-a deschis orizontul muzical, aș spune". Și, mai departe, vorbind despre Enescu, nașul lui Dinu Lipatti, adaugă: „Din păcate, adevărata genialitate a lui Enescu în rol de compozitor nu a fost recunoscută niciodată." (p. 31)

Laudele la adresa lui Enescu continuă: „Enescu, omul, a fost un adevărat aristocrat, politicos, rafinat, și un muzician al cărui egal n-am întâlnit, cu o memorie muzicală care nu poate fi descrisă." (p. 32)

La întrebarea lui Dubal dacă Menuhin crede că a putut egala interpretările lui Enescu, acesta a răspuns: „Nu, în mod sigur nu! N-aș fi putut niciodată să egalez interpretările lui."

Amintirile despre Enescu, descrise în mare detaliu și cu deosebită tandrețe, se întind pe foarte multe pagini.

Întrebările cu care se continuă cartea se referă la numeroși muzicieni din toată lumea și sunt fascinante povestirile lui Menuhin despre întâlnirile cu ei.

Foarte interesante sunt pasajele în care Menuhin descrie propriile lui căutări în a se exprima prin vioară. Cum bine se știe, el a trecut, după o importantă carieră de solist, la funcția de dirijor de orchestră. A exersat cu meticulozitate, zi de zi, ore întregi pentru a putea să-și mențină acuratețea și tehnica interpretărilor. Dar, spune el, dirijatul e altfel, e „mai mare decât viața; e amuzant, dar implică o mare responsabilitate." (p. 51) [3]

Despre instrumentiști are păreri diferite. Unul dintre ei, pentru care a avut o mare venerație, a fost marele Glen Gould. E fascinantă discuția dintre Menuhin și Glen Gould, pe care autorul o intercalează în volum, discuție bazată pe decizia lui Glen Gould, la un moment dat, de a nu mai concerta în public, ci de a înregistra interpretările lui și a edita înregistrările.

[3] Traducerea citatelor din limba engleză aparține autoarei.

Partea a doua a cărții, *Despre muzică și viață*, este la fel de captivantă. Aici găsim elementele biografice ale muzicianului. Printre rânduri se strecoară și ideile politice ale lui Menuhin și, mai ales, speranța lui de libertate venită din Est. Să nu uităm că în anul 1991, elementul mondial nou era Gorbaciov cu noile lui vederi politice.

În sfârșit, în ultima parte a cărții, *Despre muzică și natura umană*, Menuhin răspunde jurnalistului la întrebări legate de religii, credințe, obiceiuri, optimism și pesimism, viață și moarte. Și în toate răspunsurile lui Menuhin găsim acel calm și echilbru care ne dă o senzație de împăcare cu noi înșine și cu lumea din jur. Înțelepciunea gândurilor marelui muzician certifică principala calitate a omului de artă: capacitatea lui de se dărui prin tot ceea ce creează.

„David Dubal nu ezită să-l treacă pe Menuhin, prin întrebări, prin toată istoria muzicii, oprindu-se, desigur, la marii clasici."

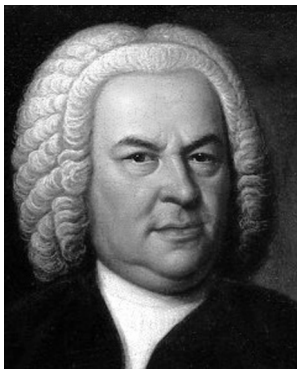

Johann Sebastian Bach

Wolfgang Amadeus Mozart

Ludwig van Beethoven

George Enescu

Camelia Iuliana Radu, „Ziua în care am devenit monstru”

Poeta și pictorița **Camelia Iuliana Radu**, născută în 1959 la Slatina, județul Olt, își petrece copilăria în *orașul cu salcâmi* (Brăila). La 8 ani, îi apare prima poezie într-o antologie națională a copiilor poeți (*Crisalide*, Editura Ion Creangă, apărută sub îngrijiriea lui Tudor Opriș). Absolventă a Liceului „Gh. M. Murgoci” din Brăila, clasa specială de matematică-fizică, și a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, cu licență în Psihologie. Publică versuri în diverse antologii brăilene. A fost reporter TVR. În 1970, primește o mențiune la un concurs internațional UNICEF de pictură. Jurnalist la Radiodifuziunea Română (1976–1982). Din anul 1990, locuiește la Ploiești unde a fost jurnalist și redactor cultural la diferite cotidiene. A publicat poezie în peste 15 reviste literare din țară. Membră a Uniunii Scriitorilor din România din 2017, cu numeroase volume de poezie publicate, este primul poet străin care a scris și publicat o carte de poezie inspirată integral din lumea arabă a Sultanatului Oman – eveniment remarcat de mass-media omaneză.

În revista „Vatra veche”, nr. 4/2018 a apărut un interviu pe care i l-am luat. O cunosc și am admirat talentul poetei din anii când eram colege – în anii 2010 – la Cenaclul Literar „Lira 21”, înființat de scriitoarea Cristina Ștefan. Apariția recentă a volumului *Ziua în care am devenit monstru* [1] al Cameliei Iuliana Radu la o editură de renume cum e Editura Vinea, condusă de talentatul poet Nicolae Tzone, este, prin ea însăși, o certificare a valorii acestui volum, lansat la Bookfest 2022.

Volumul cuprinde poezii scrise în timpul unei experiențe personale: trecerea printr-un diagnostic medical și tratamentul corespunzător. Parcurgerea capitolelor, 11 la număr, cu titluri foarte sugestive, îl poartă de fapt pe cititor prin toate etapele acestei experiențe iar transfigurarea lor poetică este mai mult decât impresionantă.

Numele capitolelor sunt grăitoare: primul este *numărătoarea inversă*, după care urmează *zece, nouă* etc., terminându-se cu *doi și unu*. Fiecare capitol conține mărturisirile poetei în momentele de incertitudine și de angoasă: „adâncite în cearcăn orele trec/ și altele vin/ și toate stau cuminți la coadă/ spre moarte.” (*o umbrire discretă coboară*, p. 68) sau „medicul vine cu pixul său verde/ și corectează într-o rețetă/ viața pocită/ viciile și violența/ iar alteori va fi nevoit să ne taie vorba/ cu bisturiul” (*când am scris aceste rânduri*, p 71).

Fiecare moment e o nouă trăire, intensă și răscolitoare. Poezia *ieri* tulbură prin grozăvia senzațiilor descrise în cele mai simple cuvinte. Citez încheierea ei: „câte mii de ani în necunoscut/ câte zile pe pământ mici și speriate/ se vor adăposti oare în brațele mele/ doar printr-un gest” (p. 123).

Cu cât ne apropiem de capitolele finale (*trei, doi, unu*), tensiunea crește. Poezia *mi-e foarte teamă* merge direct la țintă: „sunt dezlănată/ alergatul după medici îmi pare/ o cerșetorie/ dă și mie puțină viață/ dă și mie// dumnezeu îmi dă peste mână aproape că m-am plictisit// am obosit ar fi bine să dorm/ tu ești treaz/ mâine dimineță la 5 voi fi pe drumuri. tu vei pleca vei rămâne// Poate ziua ta are 24 de ore/ iar noi locuim într-una din secundele tale/ mda/ ai pus lumea la microscop/ ai tușit și

ne-ai molipsit/ acum iată-ne// ce înseamnă suferința pentru tine” (p. 157).

Am pus semne la paginile cu poezii care merită citate și, la sfârșit, mi-am dat seama că nu pot cita întreaga carte, ea trebuie citită și recitită, este „un manual de supraviețuire”, așa cum afirmă cunoscutul critic literar Octavian Soviany în cuvântul de încheiere.

Doctorii i-au tratat boala, iar poeta a fost prezentă la lansarea volumului în București, la Târgul de carte Bookfest 2022. Am asistat online la lansare, emoția mi-a fost tot atât de puternică atunci, precum cea din timpul lecturii și cum este și acum, când scriu despre ea.

Prezentarea grafică a volumului este excelentă, Editura Vinea fiind cunoscută pentru felul în care editează cărțile selecționate pentru publicare. Calitatea literară și estetică a acestor cărți este nu numai impecabilă, este, ea însăși, o poezie!

Mississauga, Ontario, Canada

„Fiecare capitol conține mărturisirile poetei în momentele de incertitudine și de angoasă.”

[1] **Camelia Iuliana Radu**, *Ziua în care am devenit monstru,* București, Editura Vinea, 2021.

Dicționar

REPER PENTRU GENERAȚIILE VIITOARE

Iulia Deleanu

Ziaristă

Ceea ce reușește *magna cum laude* **Madeleine Karacașian**, cunoscută promotoare a culturii armene în România, în ediția a II-a, revizuită și adăugită a dicționarului *Personalități armene din istoria modernă și contemporană a României* [1], este să ilustreze valoarea aportului de neocolit al armenilor la cultura română. Concepută în spirit enciclopedic, cartea se citește ca un roman de bună calitate. Autoarea conturează adevărate portrete literare cu plasticitatea unui pictor, sensibilitatea unui poet, rigoarea unui cercetător. Fiecare fișă bibliografică reprezintă o laborioasă incursiune în lumea științelor, artelor, filosofiei, istoriei. Migala și puterea de sinteză, nervul jurnalistic, profunzimea și acuitatea în evidențierea esenței unei opere – medicale, literare, sociale etc. – dau specificitate cărții.

Tot atât de plin de semnificații este fundalul portretelor asupra cărora se apleacă Madeleine Karacașian, remarcat, în prefața volumului, de Varujan Vosganian: prezența comunității armene în istoria României din urmă cu două secole și cea actuală. Sunt eroi pașoptiști (Iacob Melik), ai Războiului de Independență (generalul Mihail Cerchez), contributori la Marea Unire (generalul Iacob Zadik), militari care au făcut jertfa supremă pe câmpul de luptă (locotenentul Gabriel Pruncu, căzut la Mărășești). Este semnalată amprenta intelectualității armene asupra dezvoltării societății românești în cele mai variate domenii ale spiritului: fondatori de școli naționale în domeniile educației (Gheorghe Asachi), filosofiei (Vasile Conta), gerontologiei (Ana Aslan). Sunt amintiți muzicieni de renume (Mihail Jora, Emanoil Ciomac), artiști plastici de primă mână (Cik Damadian, Ioana Kassargian, coperta I a cărții fiind o reproducere după sculptura sa, *1 Decembrie 1918*), scriitori importanți (Garabet Ibrăileanu). Deși aleatorie, enumerarea e revelatoare.

Există o galerie vastă de mari actori și cântăreți. Harry Tavitian, „promotor al jazzului de avangardă, dar și al bluesului arhaic, traversat de un puternic filon etnic, armenesc" e doar un exemplu.

Meritorie – atenția acordată liderilor spirituali ai comunității. Cititorii români, unii – neinițiați, au prilejul să se familiarizeze cu oameni de cultură reprezentativi pe multiple planuri, recunoscuți dincolo de hotarele țării. Unul dintre ei, Vasken I (1908–1994) „cea mai marcantă personalitate care s-a născut în sânul comunității armene din România, a fost cel de-al 130-lea și cel mai tânăr Catolicos și Patriarh Suprem al Tuturor Armenilor", licențiat în litere și fisosofie, animator cultural, fondator de publicații armene în țară și străinătate, istoric literar. Ca lider religios, a reușit într-o „perioadă marcată de ateism" să „redeschidă biserici, să le renoveze, să pregătească noi generații de prelați". Laurii celor mai înalte distincții ale României și Armeniei i-au răsplătit opera.

Un *who's who* comunitar scris cu dăruire, reper pentru cercetătorii în armenitate ai viitorimii.

„Dicționarul Madeleinei Karacașian ilustrează valoarea aportului armenilor la cultura română."

[1] **Madeleine Karacașian**, *Personalități armene din istoria modernă și contemporană a României*, ediția a II-a, Cuvânt înainte la ediția I: Varujan Vosganian (2018), București, Editura„Ararat", 2022.

Antologie de umor online

IARMAROC CU POVESTIRI FACEBOOK (1)

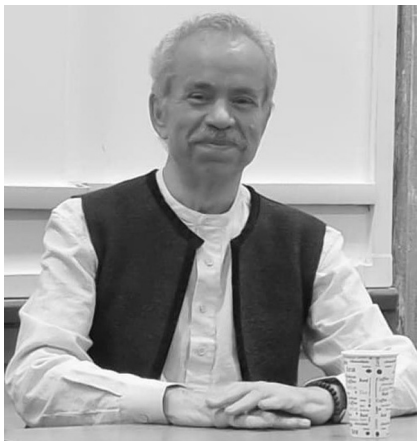

George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din Bucureşti,
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale,
Secţia Arabă
Scriitor și traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianţei Civilizaţiilor
(organism ONU) pentru România (din 2008)

Sindromul mușțiuc

Oricine, în meseria sa, vrea să exceleze, să schimbe, să revoluționeze. Această dorință este afirmată zgomotos ori de câte ori se ivește prilejul; primul specialist în declinarea substantivului *piuă*, primul care vorbește zeci de limbi cu câteva sute de dialecte etc. Lumea însă nu e uimită, și pace! De câte ori aud asemenea gogomănii, îmi vine în minte un interviu de la tv, de acum vreo 25 de ani. După un concert de fanfară, în Parcul Cișmigiu, o reporteră entuziasmată îi ia la întrebări pe protagoniști. La sfârșit, se apropie de un domn care tot meșterea la o trompetă și îl întrebă de ce este așa de retras față de colegii săi.

– Nu prea mă amestec cu ei, zise plin de modestie.

– De ce?

– Păi, sunt invidioși pe mine, fiindcă eu nu mă supun regulii lor, nu accept constrângeri, sunt un rebel…

– Adică, mai exact, ce faceți?

– Domnișoară! Vedeți mușțiucul ăsta?

– Da, zise respectiva, mimând o oarecare curiozitate.

– Și nu observați nimic deosebit?

– Nu.

– Ei, aflați, domnișoară, că acest mușțiuc, din fabrică, e de 1,80 mm ca deschidere! Eu l-am făcut de 1,85… vă dați seama? Ceva unic în lume, dar în România valoarea nu e apreciată…

Sinistre matinale

Azi, un amic moș, din mahala, mult mai moș decât mine, îmi zice așa tamnisam când am trecut pe lângă el:

– Sunt supărat rău… M-am tot gândit…

– De ce ești supărat? Ce ai?

– Păi, că n-am murit când eram în putere, mai tânăr, ar fi venit lumea la înmormântare buluc, ar fi jelit, și-ar fi smuls păru' din cap, ar fi adus flori, coroane, ar fi povestit p-aci prin cartier. Da' acu', cin' să vină? Nimeni, nimeni! Of!

Am plecat mai departe, gândindu-mă că și eu am cam depășit termenul când puteam avea o înmormântare mai acătării. Nu e singurul meu rateu, de altfel…

Porumbelul de lut ars

După ce am publicat monografia *L'arabe parlé à Mardin (Araba vorbită la Mardin)*, am fost invitat să revin pentru o prelegere în acest legendar oraș mesopotamian. În ultima zi petrecută acolo, primăria orașului mi-a făcut cadou un porumbel de lut ars, în mărime naturală, într-o poziție maiestuoasă. Trebuie spus că Mardinul se mândrește cu porumbeii săi pe care-i consideră a fi o emblemă a orașului. Cândva zburau peste câmpia Mesopotamiei, ca soli, ducând și aducând răvașe în și din alte cetăți din zonă.

Când l-am primit, am fost prevenit că este foarte fragil, căci este gol în interior. Mi l-au pus într-o cutie mare de carton cu recomandarea de a o ține în brațe ca să nu se spargă porumbelul.

Pe când coboram treptele hotelului cu cutia cu porumbelul-cadou, o trecătoare mă întrebă curioasă:

– Da' ce-ai acolo de mergi așa de atent?

– Un porumbel! De argilă!

Se apropie să-l vadă. După ce se uită cu duioșie la el, îmi zise povățuitoare:

–Nu-l lua! Du-l înapoi! Nu-l lua!

– Dar e cadou! Nu pot să-l dau înapoi!

– Să știi de la mine! Porumbelul de Mardin întotdeauna se întoarce acasă. Degeaba îl iei, căci el se va întoarce aici!

– Ei, da! Cum să se întoarcă un porumbel de argilă!?

– Treaba ta! Eu ți-am spus!

După ce-și aranjă un pic broboada, plecă într-ale ei, șchiopătând ușor.

Așadar, am pornit pe drumul de întoarcere la București, traversând întreaga Anatolie cu autobuzul și, bineînțeles

cu porumbelul în brațe, vreo 20 de ore, apoi de la Istanbul la București cu avionul, și, deja știți asta, cu porumbelul în brațe, de la aeroport, iau un taxi și după ce șoferul îmi pune valiza în portbagaj mă urc alături de el, cu porumbelul în brațe.

În sfârșit, ajung acasă, năuc de oboseală. Colac peste pupăză, liftul nu merge. Urc cu greu, trăgând valiza după mine și ținând cu grijă porumbelul.

Descui. Intru! Am reușit!!! În momentul acela, mă relaxez și dau drumul cutiei din brațe, iar porumbelul meu se face țăndări pe gresia din hol. De fapt, nu țăndări, ci praf, pulbere! „Să știi de la mine! Porumbelul de Mardin întotdeauna se întoarce acasă. Degeaba îl iei, căci el se va întoarce aici!"

Și s-a întors!

A dezamăgi

De ce dorim să fim amăgiți, înșelați, mințiți? Cum altfel ar putea fi interpretat verbul „a dezamăgi" – spus mereu cu reproș – care îl are ca antonim pe „a amăgi", cu prefixul negativ des/dez, adică „a înlătura o amăgire, o iluzie"? Cum ajunge, oare, să însemne „a face pe cineva să-și piardă speranțele" (DEX)? Așadar, speranța ar fi doar o amăgire în mentalul românesc? Și atunci este mai bine să fii amăgit, să ți se dea o speranță, o amăgire?

„M-ai dezamăgit, să-ți fie rușine!"

„Am înțeles, altădată o să te amăgesc! E OK?"

Întortocheatele căi ale vorbei…

Româna copilăriei mele din Bărăgan

„Du-te coloșa, pân' la codirlă, dă pologu' ăla d-o parte… așa, ia o mână dă dughie și dă-le la cai, da' deshamă-i, mă, nainte… scoati-le hățurili alea și priponești-i mai încolo, ete dă țărușu' ăla! Vezi? Nu acolea lângă oiște, c-or hi și ei sătui dă chin… Să le tihnească nițel! Da' pă noatin lasă-l slobod, că nu să duce nicăieri, ete să mănânce mohoru' ăla dă pă marne… O, da' verde e, la corlata aia… Ațin-te așa ușor după el cu codiriștea, da' nu da-n el…"

Politețe iraniană

Sunt cu un amic iranian în bucătărie, la o cafea. Vorbește foarte bine româna și cum aude un cuvânt nou, îl și caută *online*, pe telefon.

Vine curierul să-mi aducă niște zarzavaturi și, după câteva schimburi de cuvinte, îmi zice a scuză:

– Trebuie să fug. Mă așteaptă o cotoroanță în blocul celălalt…

Și dispare pe scări…

Persanul ridică ochii din telefonul în care căutase de zor cuvântul „cotoroanță" și mă întreabă perplex:

– E frumos ca noi să spunem „cotoroanță"?

Necrolog, la colț de bloc

– Ai aflat că a murit…?

– Hai lasă-mă! Când, dracu'? Că ieri era teleleu prin mall…

– Cică azi-noapte, a făcut un… și s-a dus!

– Dumnezeu să-l ierte! Era un om tare bun!

– Să-l ierte! Da, cumsecade. Pâinea lu' Dumnezeu, nu alta!

– I-ajuta pe toți mereu! Parcă-l văd!

– Ei, oamenii buni se duc, rămân toate leprele!

– Auzi? Da' cică…

– Nu cred! Așa ceva!?

– Dacă-ți zic! Zău!

– Vaaaai!

– Și p-ormă….

– Chiar în halu' ăsta? Nu se poate! Chiar m-am enervat! Mă ia cu inima!

– Și câte și mai câte! Stai să-ți mai zic una! Știai că…

– Doamne-feri!

– Ei, Dumnezeu să-l ierte, c-a fost om bun, săracu'!

– Daaaa, cumsecade! Pâinea lu' Dumnezeu!

Comparația

– Bre, zi-mi și mie, că, vorba aia, ești mai deștept, cum aș…

– Stai așa! Mai deștept decât cine? Comparația e importantă aici!

– Io mi te lăudam… Decât mine, na!

– Hm, nu-i nicio scofală, atunci!

Qalīlu l-'adab

Polisemia unor vocabule arabe poate duce la scandal…

„Adab" înseamnă atât „bună-cuviință", „bune maniere", „înalte moravuri", cât și „literatură". „Adīb", adjectivul aferent, înseamnă atât „cuviincios", „manierat", cât și „om de litere". Dacă în perioada clasică, primul sens era predominant – există o mulțime de tratate de „'adab", de reguli ale bunei-cuviințe – în perioada modernă, al doilea sens, cel de literatură, se află în prim-plan.

Cu prilejul vizitei unei mari personalități politice arabe, o studentă de la arabă, aflată în echipa de translatori însoțitori, încearcă să lege o conversație cu acesta, întrebându-l despre diverși poeți din zorii literaturii arabe. Vădit incomodat de discuție, înaltul oaspete o dă din colț în colț, apoi recunoaște:

– Eu nu prea știu literatură (’adab).

La care, translatoarea concluzionează:

– A, sunteți „qalīl al-’adab” (adică „puțin cunoscător de literatură”, dar și „lipsit de bună-cuviință, de bun-simț”, „un nesimțit”, sensul actual al expresiei)…

Scandalul diplomatic a fost evitat doar printr-un efort considerabil… Să vii în România, cu atâta tam-tam, și chiar în aeroport să ți se spună că ești un nesimțit! Cam greu de digerat! Dar iată ce înseamnă pentru o anume cultură să nu ai habar de lumea literelor!

Necunoscute sunt căile traducerii

Trebuie să evaluez o traducere din limba arabă, un fragment dintr-un roman.

„În zori, soldatul ieși în grădină, trase sacul pe care îl abandonase sub bancă și scoase din el o femeiușcă pe care o tămâie și o șterse cu mâneca vestonului. O înfipse apoi, în picioare, între scândurile mesei. Apoi, uitântu-se cu atenție la ea, scoase un brici…”.

Abandonez lectura în română și caut fraza în arabă.

Nu era nicio femeiușcă, ci o oglinjoară. Confundase *al-mir'atu* (oglinda) cu *al-mar'atu* (femeia), iar tămâiatul era de fapt aburirea oglinzii, suflând pe ea, pentru a putea fi ștearsă, noțiuni ce au la bază aceeași rădăcină. Și briciul, bietul om, îl scosese să se radă!

Îi zic candidatei:

– Traducerea propusă nu prea are sens!

Îmi răspunde înțelegătoare:

– Da, așa este! Nici eu n-am priceput nimic!

Pentru o frumoasă siluetă

Al-Miqdām bin Ma'dīKarib (Dumnezeu fie mulțumit de el!) a spus: „L-am auzit pe trimisul lui Dumnezeu – pacea și binecuvântările lui Dumnezeu fie asupra sa – spunând: Omul nu umple niciun vas atât de rău precum își umple stomacul. Ar fi de ajuns pentru fiul lui Adam câteva îmbucături pentru a-și ține spatele drept (i.e.: pentru a-și păstra vigoarea), însă dacă nu are încotro (i.e.: dacă trebuie neapărat), atunci să fie așa: o treime pentru mâncare, o treime pentru băutură și o treime pentru respirație (i.e: adică, lăsată goală să poată respira)”.

La țanc

Rar, foarte rar, mi s-a întâmplat să fiu la momentul potrivit undeva. De obicei, am primit unul din aceste două răspunsuri: „este încă mult prea devreme pentru tine” sau „este deja mult prea târziu pentru dumneavoastră”. Singura schimbare a fost de la „tu” la „dumneavoastră”, esența a rămas!

Prostul

Azi, așezați pe brâul blocului, doi amici de cartier împart o „vadră” de bere… Îi salut și mă opresc la taclale.

Zice unul, ca o concluzie la o faptă eroică pe care tocmai ne-o povestise:

– Io, când îmi pun în cap ceva, nu mă las deloc, da’ deloc, până nu ajung acolo unde vreau io… Nimeni nu se pune cu mine! Ha!

Celălalt, mormăind în barbă:

– Păi, da! Cine s-ar pune cu prostu’?

Rău sau bine?

Sunt în vizită. O familie veselă! Doamna povestește o întâmplare pe care o încheie cu:

– Dar l-a prins p-ormă și mi ți l-a bătut bine de tot!

Domnul:

– O, săracu’ de el! De ce să fie bătut așa rău?

Copilul (de vreo 5 ani):

– Cum e mai rău: să fii bătut bine sau să fii bătut rău?

Dacă tot n-ai treabă!

La sediul Rompetrol-Bagdad, băiețelul unor colegi intră în biroul directorului și-l roagă:

– Poţi să-mi înalți și mie zmeu’?

– Ce zmeu?!

– Zmeu’ pe care mi l-a adus tata aseară! Hai, vii?

– Tocmai pe mine m-ai găsit? Du-te la altcineva!

– Păi, nu poate nimeni, toți au treabă…

Direcția scrierii

Am pus, în postarea anterioară, două poze de-ale mele, prima din 2019 (foarte gras), a doua din 2021 (foarte slab). Toate bune și frumoase, numai că m-am confruntat cu o problemă. Prietenii români au privit pozele în ordinea de care tocmai am pomenit, de la stânga la dreapta, și m-au felicitat pentru că am slăbit, prietenii arabi, în schimb, au privit cele două poze în direcția scrierii arabe, de la dreapta la stânga, și m-au consolat că nu contează că m-am îngrășat în asemenea hal, ci totul e să fiu sănătos.

Grupaj cu postări de pe Facebook,
publicate de-a lungul anilor

Roman

MEMORIILE UNEI CAPRE (3)

fragment

Dumitru Ichim

Poet, prozator, eseist
Preot, Canada

2. Despre conștiința de capră și Critica tracțiunii pure

Deci, să fim clari! Una este capra obișnuită, precum cele ale Irinucăi din Broșteni, și alta este cea căreia îi scriu memoriile. Din surse demne de încredințare, chiar și acelea oricât de râioase erau, dar coada tot sus o țineau. Un merit care lipsește cu desăvârșire gloatelor, *the mob*, pe care le mâni spre abator, gloatele behăitoare, cele mai periculoase din întreaga demonologie a conștiinței de capră. Immanuel Kant nu a reușit să termine *Critica rațiunii pure* și lucra la tomul al doilea al *Criticii tracțiunii pure*. Spunea neamțul că nimic nu-l impresionase mai mult decât cerul înstelat și conștiința de capră din om. Între „rațiune" și „tracțiune", din punct de vedere al conștiinței de capră, există un singur pas, unul hotărâtor: ori ajungi în poala lui Avraam, ori de pe marginea prăpastiei, un pas înainte, tot înainte… până te trezești pe grătarul lui Scaraoțchi.

Dar să intrăm în subiect. Sociologii împart lumea, după un cântec hegelian, în trei: teză, antiteză, sinteză: 1. Teza. Societatea de tracțiune, plastilina, cu care îi place Copitatului luciferic să se joace în manipularea lumii, prostimea blagoslovită în jug, recunoscătoare pentru fiecare bici. 2. Antiteza. Societatea de reacțiune este cea care ia fiecare teză, o scutură bine, îi dă o notă de trecere, întrecere sau de petrecere. Aceștia sunt reacționarii, capitaliștii, dușmanii poporului de capre, cei care promovează capra nova. 3. Sinteza la care adăugăm viteza. Societatea de atracție. Aici să fim cu mare atenție. Este oștirea elitelor, sinteza cuantică atrasă de metafizicul caprelor Ibex, nu râioasele lui Creangă, atracția venind de la „locuri cu verdeață", unde nu este durere, nici întristare, nici suspin, visătorii, poeții și, mai ales, jucătorii de șah sau de ayatolah. La examen, teza lui Darwin a fost că membrul se adaptează evoluției prin mutații, ca la șah. Peștele nemaiavând apă se face salamandră. Salamandrei nu-i mai plac mușchii și vrea să pască. Simplu. Se duce la Stock exchange și joacă pe investițiile în potențialul Bombardier Girafa. Pierde și rămâne numai la mutația nenorocită de capră. Din cauza inflației, vegetalele devin tot mai scumpe. Bietele capre, acum privesc cu invidie la girafe cum li s-a lungit gâtul că acum pasc cele mai dulci frunze din vârful copacului, iar ele trebuie să se resemneze cu "the missing link". Dar credeți că ele sunt fraiere? Numai capra și cu românul s-au născut poeți, nu vă spune nimic? Darwin a căpătat un *f* pe teza lui. *F* în engleză nu e ce credeți voi, păcătoșilor, că numai la prostii vi-e gândul, ci este nota ce-ți spune clar, *f* pentru *failed*, adică ai căzut la examen. Care e teza voastră? Ce credeți? Nu e o nedreptate ca girafei să i se aplice principiul evoluției, în întregime, ba și mai mult, să fie îmbrăcată și cu haină pestriță ca a alesului Iosif, iar caprei, care toată viața se cațără pe toate gardurile și stâncile, să nu i se lungească gâtul deloc măcar o centimă? De ce legea lui Peter nu se potrivește și lui Paul? Unde e "the missing link"? Credeți că l-o fi mâncat vreun câine? Noi am accepta că omul se trage din maimuță, dar maimuța având copyright pe patent ne râde în nas: Dar mai lăsa-ți-ne în pace! Cu ce am greșit să îndurăm o asemenea batjocură? Auzi, că am fi putut degenera până în turmă de oameni! Dintre toate animalele ca origine a omului, tot capra rămâne. Medicii spun că ar fi porcul din mai multe motive! Să fim serioși, pe cuvânt că sunt plauzibile ca behaviour! Mai mult chiar, transplantul organelor de la porc la om a dat rezultate uluitoare. Apologeții fraternităților porcine nici nu vor

să audă de originea din maimuță. Ce? Dai limba română peste cap? Cum să spui, în limba vechilor cazanii, că m-am îmbătat ca o maimuță, când de fapt m-am îmbătat ca un porc? Păi se poate? Păi, nu!

Originile omului trebuie scrise de un om care știe arheologia inimii, cel care sapă în mina sentimentelor până găsește aurul iubirii! Un poet, compozitor sau artist își începe opera acolo unde ai scăpat de cuvânt și definiții, acolo unde începe acel ceva, un ecou al luminii. Omul începe unde sfârșește, omul moare în brațele învierii pentru că omul este iubire și povestea de dragoste a luminii.

Dar să ne întoarcem la caprele noastre. Ce am eu cu ele? Ca să afli ce mănâncă omul, nu intri prin ușa din față că atunci poftitul la masă niciodată nu-i acasă, ci intri prin ușa din dos a unei porecle. Bunicul era foarte mândru când era poreclit Țapul de la Păgubeni. Era demnitatea lui de a fi și a se comporta drept. Trecuse de 80 și pentru el cârja era un fel de sceptru. Pleca de la Păgubeni, trecea podul peste Trotuș și după aproape 15-20 de km ajungea la piață, drept și cu cârja pe braț, în semn de onoare. Ichimeștii erau firi domoale, modelați de fluier și apusuri blânde, ca o vioară oprindu-se în planare de pajură pe ultimele note, dar cei din neamul lui Camară erau iuți în tot ce făceau, că piperul e bun și în mămăligă! Nu era mândria, care e un păcat, a butoiului gol, ci mândria de a fi demn și orice îmbrățișare dăruită te făcea să te simți bine în brațele celui care știe să îmbrățișeze. De aici ura celor mici care îl porecleau Țapul.

Ideea cu capra mi-a venit de la Christofor care m-a purtat prin toți Munții Stâncoși din British Columbia. Mai precis, Chris și cu Victorița sunt alpiniști de meserie. Nu a rămas, dom'le, un munte în Canada și America pe care să nu se cațăre. Ba s-au dus și prin Africa.

Îmi zice Chris: „Hai, tată, să facem o călătorie prin munți." Nu am așteptat a două oară invitația și m-am suit în avion: Kitchener, Ontario până în Calgary, Alberta, unde mă aștepta. Am mers toată noaptea până am ajuns la un hotel din provincia British Columbia! Dimineața când m-am uitat pe geam – minune! Până la cer Munții Stâncoși până la 5000 de metri. Cât a durat vacanța, am terminat de scris o carte – ziua și poezia! Vacanță, vorba e! Dacă știam că e așa de bine ca pensionar, mă pensionam imediat după facultate.

În fine, ce m-a cutremurat prin frumusețe au fost munții. Jos pădurile de foioase, apoi la etaj coniferele, apoi ici-colo vreun pin, puțină iarbă și piatra cu diferite culori după poziția soarelui. Dar ce m-a cutremurat a fost să vezi tocmai acolo sus, cu un echilibru perfect, caprele negre, mari cât o unghie, când le priveai de jos. La poalele muntelui erau poieni cu multă vegetație și iarbă de păscut berechet. Ce le făcea să se cațăre după câteva fire de iarbă pe stânci atât de periculoase? Nu era cărare și ele executau acest balet de circ, trapez fără pânză, cu eleganță de pasăre care dacă ar fi greșit un pas, ar fi deschis aripile și ar fi plutit peste genuni. Zile întregi le-am urmărit ca pe niște ciudățenii ale naturii. L-aș fi îmbrățișat pe Darwin ca pe cea mai robinsonică arătare dacă ar fi putut să-mi dezbunghe această taină a muntelui încheiat în veston de piatră până la ultimul nasture.

Kitchener, Ontario, Canada

Primele două fragmente din romanul *Memoriile unei capre* au apărut în nr. 1 și 2/2022 ale revistei.

„Între «rațiune» și «tracțiune», din punct de vedere al conștiinței de capră, există un singur pas, unul hotărâtor: ori ajungi în poala lui Avraam, ori de pe marginea prăpastiei, un pas înainte, tot înainte... până te trezești pe grătarul lui Scaraoțchi."

Roman

NICI TU NU TE-AI SCHIMBAT

fragmente

Aceste texte – capitole dintr-un roman pentru adolescenți și adulți care se simt tineri (***Nici tu nu te-ai schimbat***, titlu provizoriu) – aparțin membrilor **Grupului catehetic „Credință fără granițe”**.

Ideea cărții s-a născut în cadrul **Proiectului „Credință fără granițe”** care s-a desfășurat în contextul declarării anului 2021 ca *Anul omagial al pastorației românilor din afara granițelor României*, de către Sectorul Teologic-Educațional al Patriarhiei Române. Proiectul și-a propus realizarea unor activități catehetice cu caracter educațional și cultural-artistic derulate în comun de grupe de copii și tineri din țară și străinătate.

Activitățile proiectului nostru au reunit două grupe catehetice:

1. Grupul catehetic al Centrului de tineret „Sf. Arh. Mihail și Gavriil” din Moniom, România, coordonatori: Pr. Mihai Ciucur și prof. Georgiana Ciucur.

2. Grupul catehetic „Sf. Ioan Gură de Aur” din Vedrin – Namur, Belgia, coordonator: profesor Ovidiu Gligu.

Proiectul nostru a fost organizat, de asemenea, cu sprijinul Mănăstirii „Acoperământul Maicii Domnului” din Vedrin – Namur din Belgia.

Letizia Timofte, *Nostalgie*

Obiectivele propuse au fost: păstrarea și transmiterea elementelor de credință, limbă și neam, a tradițiilor ortodoxe, a obiceiurilor și a valorilor morale atât pentru tinerii din țară, cât și pentru cei din Diaspora. Ne dorim, de asemenea, un schimb de experiență între copiii și tinerii români din cele două țări, subliniindu-se diferențele între modalitățile de trăire a credinței ortodoxe și sistemele educaționale din cele două țări.

Având în vedere contextul sanitar în care ne-am aflat, activitățile proiectului s-au desfășurat online, cu posibilitatea ca, în viitor, cele două grupuri catehetice participante să se reunească fie în România, fie în Belgia.

Pentru desfășurarea proiectului și evidențierea activităților derulate, au fost create pagina de Facebook și canalul Youtube: *Credință Fără Granițe – Foi Sans Frontiere*.

https://www.facebook.com/credintafaragranite.ro.be

https://www.youtube.com/channel/UC-MX_X6dAjeQi4HE8z5WZvw

Autori: Ovidiu Gligu, profesor de Religie Ortodoxă, Liège, Belgia

Letizia Timofte, 16 ani, elevă la Institutul Saint-Laurent, Marche, Belgia

Desene de Letizia Timofte

Primele 14 capitole ale romanului au fost publicate în numerele 3, 4/2021 și 1, 2, 3/2022 ale revistei.

Capitolul 15
Aburi de ceapă

Letizia Timofte

Acest text este o ficțiune, orice asemănare cu persoane și situații reale este absolut întâmplătoare...

Flandra, septembrie 2018

M-am trezit de mai multe ori până să mă ridic din pat. Abia așteptam să încep ziua, dar nimeni nu era în picioare înainte de ora șapte dimineața. Eu totuși eram dornică să ies din plapumă, lucru mai rar la mine. Am plecat fiind încă în pijama – ca să nu o trezesc pe Daria – în colțul meu preferat din sufragerie, cel cu multe fotolii. Am luat o carte la întâmplare de pe un raft. Nu chiar la întâmplare, am ales una micuță ca să o pot termina repede eventual. *Récits d'un pèlerin russe*. Probabil veți spune că oricine măcar a auzit de Pelerinul rus. Desigur, eu nu. Am citit foarte concentrată, în franceză mi-e mai ușor. Aveam impresia că învăț lucruri pe care nu le știa nimeni primprejur. Până când apare unul dintre băieți:

– M'neața! Ce citești?

– Bună dimineața, *Le pèlerin russe*, spun eu arătând coperta.

– O, e super! Eu am citit-o în română. Nu, de fapt încă n-am terminat-o, se corectează el. Cum de te-ai trezit, Lena? Nu e nici ora opt.

– M-am trezit pe la șase, nu știu cum. Și... mă cheamă Elena, zic eu puțin jenată.

– Aa, pardon, Elena!

– E în regulă, Lena nu sună chiar așa de rău precum Lenuța. Așa am mai fost alintată din păcate. Dar eu nu mai știu cum te cheamă pe tine...

– David! Eu nu am fost alintat deloc, din păcate, glumește el. Mă rog, te las.

– Ne... mai vedem, și fac semn cu mâna.

El aprobă din cap.

Doamne, abia acum realizez că băiatul ăsta m-a văzut în pijama! Ce-o fi crezut despre mine?

Am abandonat lectura ca să mă duc să-mi schimb hainele. În cameră Daria își făcea patul. Eu uitasem să-l mai aranjez.

– Hei, mă întrebam unde ai dispărut. Credeam că te-ai dus la băieți.

– Ce? întreb eu șocată. Nu, nu avem voie! Am fost în sufragerie.

– Regulile sunt făcute ca să fie încălcate, se apără dânsa. Și doar glumeam.

– Nu știu cât de mult sunt făcute regulile ca să fie încălcate... nu cred că vreau să înțeleg motto-ul ăsta.

Apoi ne-am dus tot în mica bibliotecă să facem rugăciunile de dimineață. Am stat în picioare lângă David. Coincidență probabil. Oana era în fața noastră. Citea clar și foarte fluid, probabil că toți o admirau; aș fi vrut să mă duc și eu la strană...

Micul dejun a fost delicios, parcă cel mai delicios de ani și ani. Pentru că de ani și ani nu mai am timp să mănânc înainte de școală. Iar în weekend eu dorm până aproape de amiază.

După ce-am strâns bufetul, am avut iarăși un mic seminar cu profesorii de religie și cu Valentina. Cel mai mult ne-a vorbit domnul Oliviu, despre Sfântul Ioan Gură de Aur. Din câte am înțeles, acesta a scris multe lucruri utile pentru viața practică a creștinilor. Printre care și *Despre slava deșartă și educația tinerilor* sau ceva în stilul acesta. Auzindu-l pe profesorul de religie, m-am convins că trebuie să citesc și eu îndemnurile astea. Tina a povestit o parte din viața ei de adolescent și de tânăr adult (perioadă care nu a fost roz).

– E normal la vârsta voastră să vreți să încercați lucruri care v-au fost interzise. Cine nu a vrut în copilărie să guste bere sau vin, sau cafea, deși nu vă lăsau părinții? Ați și încercat poate, și v-ați dat seama că nu e bun... Și ne întrebam cu toții: „Dar de ce mai beau, ăștia mari, lucruri dezgustătoare?". Acum, că nu mai sunteți mici, știți cât de rele sunt adicțiile și cât e de greu să scăpăm de ele dacă le avem.

– Eu asta nu am înțeles niciodată. Eu cred că e mai greu să ne apucăm de ceva bun decât să ne lăsăm de ceva rău, am zis eu. („Ce ciudat e să-mi aud vocea! Și oamenii ăștia care se uită la mine, chiar m-au ascultat toți...", îmi spun emoționată.)

– Păi, e practic același lucru. Dacă te oprești din a face ceva rău, trebuie să începi altă activitate, răspunde David.

– Da, spre exemplu am un prieten care înainte fuma, povestește Miriam, și

el și-a spus că de câte ori îi vine să fumeze, mai bine aleargă. Din banii pe care i-a economisit și-a luat haine de sport și s-a înscris într-un club de atletism. Acum nu mai fumează.

– Ce bine pentru el! Mă bucur, spune Tina. Da… e greu să schimbăm obișnuințele. Și vă veți da seama că pentru adulți e chiar mai greu decât la copii, uneori… Vedeți voi, e destul de important să avem o tinerețe curată, să deprindem obiceiurile bune încă de mici, ca să nu trebuiască să ne luptăm cu monștrii pe urmă. De aceea vă ceartă părinții dacă fumați. (Tina era foarte convingătoare, părea să vorbească din experiență.)

Când am fost „eliberați", ne-am dus afară. Băieții au început un fotbal. Mă bucuram când îmi făceau pase amicale, deși nu joc bine. Dar ei făceau adevărate performanțe. „Care-i mai tare?", a întrebat doamna Olivia, intrând și ea în joc. Treptat au venit și celelalte fete. M-am bucurat că nu eram singura care voia să joace. Miriam era pricepută, se vedea că fusese pe la vreun club.

Mi-a plăcut mult timpul petrecut împreună cu toți și alergatul. Dar obosisem repede. Matei era așezat, privea jocul. Ca să nu-l mai văd singur, m-am dus lângă el.

– Bună, cum ești? întreb eu.

– Bine.

Văd că dacă eu nu spun nimic, Matei nu vorbește deloc.

– Matei, nu mă întrebi și tu ce mai fac? zic fără să par invadatoare.

– Nu…, spune el ezitant.

Am râs cu poftă, poate puțin exagerat.

– Chiar nu-ți place fotbalul deloc? De ce?

– Foarte mulți fotbaliști au murit când jucau fotbal. Prefer *Le Tour de France*... pe bicicletă.

– Păi, sigur, a… a… (… au murit și mulți bicicliști, voiam să spun, dar poate e mai bine să tac.)

– …

– A… am o bicicletă acasă, când o voi folosi, mă voi gândi la tine, zic eu.

– Are frână cu disc? întreabă el interesat.

– Păi cum să nu aibă! Normal că are… din aia. (Nu mai știu ce cuvânt a spus el).

– Păi, e eficientă, dar din păcate dacă se strică e mai greu de reparat. În general bicicletele…, începe el ca să nu mai termine. Vai mie și bunăvoinței mele!

*

Am muncit fiecare pentru prânzul din ziua aceea. David tăia ciuperci. M-am gândit să tai alături de el morcovii, nu era foarte greu. Daria desfăcea ceapa împreună cu altă fată, Cristina. Dacă vă aduceți aminte, este fata care e prietenă cu Nati și pe care am confundat-o cu Oana, prima dată când am văzut-o la mânăstire, o lunganăă… E fiica profesorilor de religie, însă nu stă deloc pe lângă părinții ei. Ea a venit excepțional în tabără, căci nu se încadrează în limita de vârstă, probabil nu aveau cu cine s-o lase acasă. Dar ne-am bucurat cu toții să o întâlnim.

– Ah, nu mai pot, nu mai suport! De ce tortura asta?!

Andrei era cel care se plângea. Sau chiar plângea de-a binelea.

– Ce ai? Te-a părăsit *ta petite copine* [1]? l-a tachinat David.

– Nu am iubită! se plânge Andrei în continuare.

– Oh… înțeleg, îmi pare rău frate! Nu descuraja că poate…

– Nu! E ceapa care mă face să plâng!!!

Râdem toți de Andrei, cu inimile încălzite. Lucrul ăsta nu l-a deranjat. Mă uimesc cum unii pot avea atâta încredere în prieteni. (Nu mă refer la mândria cuiva.)

– În cât timp mâncăm?!? strigară ceilalți care nu mai încăpeau la masa de tăiat legume.

– Păi, dacă Andrei mai plânge mult, nu cred că terminăm curând…

– Andrei, îți iau locul, e bine? întreabă Daria într-un mod drăguț.

– Oh, mulțumesc! Ai venit la timp să mă salvezi! spune el.

Ei doi au rămas în fața mea, îi observam amuzată. Era ca și cum asistam la o declarație de dragoste. *Il y a de l'amour dans l'air* [2]. Dar, în realitate, erau mulți vapori de apă și aburi de ceapă care ajunseseră și la ochii mei. Și fix la final, am strănutat tare peste masă. Bine că toate legumele erau deja puse în oală. Mi-a fost oricum foarte rușine. Îmi venea să plâng… poate din cauza cepei.

– Științific vorbind, spune David văzând neliniștea mea, dacă am fi pus la fiert legumele „contaminate" (a făcut gestul ghilimelelor), toții virușii și bacteriile ar fi murit. Deci nu e grav, nu te mai îngrijora.

– Mersi…, zic suflându-mi nasul.

– *Allez* [3], nu contează! și mă strânge în brațe. E mai bine?

– M… da, îl resping eu confuză.

Iarăși am avut o masă delicioasă. Mă uitam la fiecare dintre noii mei prieteni și prietene. Era un moment indescriptibil. Nu aveam nicio grijă și eram toți fericiți. Parcă am fi stat de nu știu câte zile împreună. Totuși, știam încă puțin despre fiecare. Cred că și de aceea s-a mers în drumeție. Drumeția mult așteptată de toți, dar de la care eu una nu aveam mari așteptări. Ce putea fi atât de special în a-ți târî picioarele într-un loc umed și noroios ca pădurile din Flandra…? Ei bine, totul!

Edy a escaladat până-n vârf o pantă care părea să facă un unghi drept cu suprafața pământului. Când cobora, parcă se

[1] Iubita (fr.).

[2] Dragostea plutește în aer (fr.)

[3] Hai! (fr.)

dădea cu sania, dar fără sanie și fără zăpadă. David și un alt băiat, Alex, s-au cățărat în vârful unui copac.

– Asta nu o vom arăta părinților! a spus Tina cu aparatul de pozat în mână.

Sofia și Cristina mergeau încet ținându-se de braț, cu mâinile în buzunare, vorbeau vesele. La fel și eu cu Oana, găseam tot felul de subiecte. Dar parcă nu voiam să-i spun de cel ce mă apăsa cel mai tare: mama. Îi arăt o floare foarte interesantă, la câțiva metri. Dar nu o vede (din cauza miopiei, uitasem). O culeg pentru ea, îmi mulțumește. Atunci văd că mi se desfăcuse un șiret, îi spun Oanei să continue fără mine. S-a conformat imediat... Și așa încep gândurile să mă macine: „Poate chiar nu voia să mai vorbească cu mine căci sunt plictisitoare. Poate stă cu mine doar din milă sau doar se simte obligată. Eu chiar nu vreau să stea cu mine din milă sau din obligație. Of, sunt o persoană rea și egoistă. Vreau ca Oana să fie doar prietena mea și să nu o împart. Nu sunt tocmai ok..."

Mergeam atât de lent încât m-a ajuns doamna Olivia, soțul ei era în față, fiind ghidul. Dar dânsa nu putea merge repede că o durea un picior, probabil de la jocul de fotbal. Știam asta, căci am auzit fără să vreau o discuție cu Tina.

Am avut un început de conversație banală, aș zice. Desigur, doamna Olivia este o femeie foarte drăguță și mă acompaniază atentă. Este incredibil de calmă și nu țin minte să o fi văzut vreodată fără zâmbetul ei sincer pe față. Pur și simplu nu mi-o pot închipui tristă. Cel puțin pe dinafară. Știu că toți avem ceva ce ne poate face triști. Dar eu admir aceste persoane care zâmbesc mereu – și care pun pe toată lumea într-o bună dispoziție – pentru că eu nu sunt așa. Sau nu am fost. Știți prea bine ce mă apasă... Că sunt nefericită... Cred că nu aș fi scris niciodată atâtea jurnale dacă viața mea era *idyllique* [4]. Sunt oameni care par atât de fericiți. Aș vrea să fiu ca ei.

...Aș vrea să mă pot ridica, pentru că prea mult timp mi s-a părut să merg prin abisuri. Nu mai dau nici măcar vina pe mama; ce-a fost, a fost. Vreau să mă pot bucura de viață, căci parcă mi-am irosit-o până acum.

M-am deschis în întregime doamnei Olivia. I-am spus lucruri pe care le știți și voi. Și anume că eu cu mama nu mai vorbim. Și când o facem, ne certăm. Îmi venea să plâng, dar a început să vorbească la rândul ei:

– Măi, Elena, cum să încep... Eu am impresia, din ce mi-ai spus, că încerci să o înțelegi pe mama ta și că știi că te iubește. Ăsta-i un lucru foarte important! Dacă ai înțeles că mama ta nu are nimic împotriva ta...

– Cum să nu aibă nimic împotriva mea? Doar v-am spus că mă ceartă pentru orice.

– Așa-i, dar știi... Pentru că te ceartă, nu înseamnă că-ți vrea răul. Eu nu cred că faci tu mari greșeli, dar mama vrea mereu ceea ce *ea* crede că e bine. E oarecum normal și asta... Nici dacă ar fi fost indiferentă nu era bine. Bănuiesc că se simte depășită, că nu știe cum să se facă înțeleasă, poate e prea insistentă, poate își pierde răbdarea uneori. Și dânsa s-ar putea să fie nefericită...

– Dacă fiecare persoană nefericită ar face ca ea, atunci unde mergem!? mă înflăcărez eu.

Am reacționat fix cum nu trebuia, m-am enervat. Dar doamna Olivia a știut să-mi vorbească foarte frumos în continuare.

– Da, nu e bine să căutăm scuze pentru a face ceva rău.

– Să nu fim avocații diavolului, adică, zic eu zâmbind.

– Cam așa. Trebuie să iertăm. Altfel nu vom ajunge să comunicăm... („Și să ne rugăm", am completat eu în gând.)

„Mama nu are nimic împotriva ta", ce frumos sună... Da! Mama nu are nimic împotriva mea!!!

Pe drumul de întoarcere spre cabană, am cercetat frumusețea fiecărui peisaj nou. Și frumusețe era cât vezi cu ochii. Aveam puțin soare, vântul nu era prea puternic, doar cât să legene copacii ușor. Iar razele apăreau și dispăreau. Poate n-am spus-o încă, așa că voi clarifica: drumeția am făcut-o printre copaci. Am fi putut merge pe *ravel*, drumul amenajat anume pentru alergători și biciclete. Dar a fost mai interesant să ne băgăm în inima pădurii.

Lângă o așa-zisă fermă – care avea curtea și zidurile înconjurătoare ca la un castel – am făcut jocul paharului care a fost foarte distractiv, chiar dacă eu am pierdut, căci de fiecare dată se nimerise cineva mai rapid în fața mea.

Odată ajunși înapoi la „baza" noastră, băieții au început un meci de fotbal. Eu m-am retras. Deși fusesem foarte veselă, m-am adâncit în gândurile mele și mai tare. „Am dreptul la fericire? Eu, Elena, care nu am fost deloc o fiică bună...?"

Nu știu prea bine de ce simt nevoia mă izolez așa des... nu o fac cu plăcere deloc. Dar parcă sunt obligată. M-am dus în paraclis, acolo unde e Maica Domnului și m-am pus lângă *Ea*. Stau lângă icoană și plâng.

„«Ce ciudat e să-mi aud vocea! Și oamenii ăștia care se uită la mine, chiar m-au ascultat toți...», îmi spun emoționată."

[4] Minunată, ideală (fr.)

Capitolul 16
Filozofeli

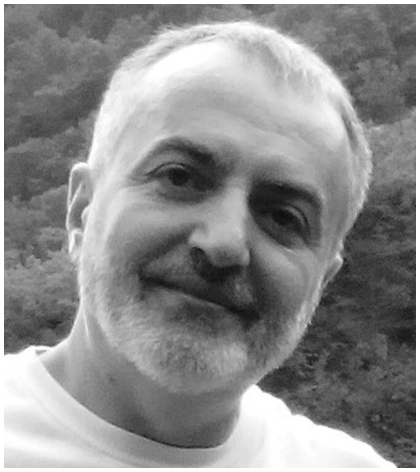

Ovidiu Gligu

Acest text este o ficțiune, orice asemănare cu persoane și situații reale este absolut întâmplătoare...

Flandra, septembrie 2018

Dragă Tudor,

Sper că această scrisoare te va găsi cu bine și cu multă răbdare, căci acum mi-aș dori să „filozofez" puțin. Poate îți va suna bizar, dar am început să mă gândesc la sensul vieții. Mai ales după o discuție pe care am avut-o cu o colegă de școală, Esmeralda.

Adică, ce-ar trebui să căutăm noi în viață? Noi, tinerii creștini: eu, tu, prietenele mele, surioara mea când va crește...

La religie am învățat despre spiritul critic, o noțiune foarte la modă aici, în Occident, dar care, din păcate, și-a cam pierdut sensul. Să ai o minte deschisă – ne spunea domnul Oliviu – nu înseamnă să accepți un singur punct de vedere, și acesta să fie chiar cel „oficial", ca din întâmplare.

Dar de ce vorbesc eu doar de Occident, că nici în România situația nu e prea diferită. Chiar și părinții mei, deși sunt altă generație, formată într-o altă lume, sunt totuși bine conectați la „varianta oficială". Mă tem că cea mai mare dorință a lor este ca eu și Nati să facem facultăți și masterate, și doctorate...

Îi iubesc enorm de mult, nu vreau să îi necăjesc, îi respect și le sunt recunoscătoare, dar mi se pare crud și anormal să-mi ceară cineva să-mi irosesc tinerețea, trăind singură. Parcă nu așa ar fi calea cea dreaptă, cea de creștin ortodox...

De fapt, nu-mi cere nimeni asta... Dar așa rezultă, dacă mă gândesc mai bine. La optsprezece ani e, practic, imposibil să-mi întemeiez o familie. Dacă aș încerca totuși, pentru mama și tata cred ar fi „sfârșitul lumii", cred că i-aș dezamăgi profund. Și ceilalți oameni din jur m-ar considera probabil nebună. Oana, fata cea cuminte cu note așa bune la școală... da, Oana cea ingrată... a ratat totul... păcat de părinții ei că s-au chinuit să le ofere un trai mai bun, să nu sufere ca ei... Probabil așa vor zice. Dar părinții mei au fost și sunt fericiți! Chiar dacă mama avea douăzeci de ani când s-au căsătorit. Da, dar pe-atunci erau alte vremuri, vor obiecta unii...

Știu de la istorie câtă luptă a fost pentru drepturile femeii, pentru ca în sfârșit să avem o recunoaștere în societate, să avem aceleași șanse; să fim tratate de la egal la egal, așa cum se cere și-n Biblie. Ca fată, desigur, mă bucur de-aceste victorii.

Dar mă întreb, oare nu e undeva o păcăleală la mijloc? Oare dreptul femeii cel mai important, dreptul la o familie normală, nu e călcat în picioare tocmai în numele noii libertăți? Domnul Oliviu zicea că mișcarea feministă încearcă de fapt să transforme femeia în bărbat... Dacă are dreptate, dacă vor reuși? Ce se va întâmpla cu mine când voi deveni femeie, mă voi robotiza și eu, voi trăi în păcat ca să mă pot ocupa de carieră? Sunt lucruri care mă sperie, aș vrea să mă opun, dar parcă n-am destul curaj. Teoretic se poate, dar în realitatea mea concretă mi-e extraordinar de greu. Mi-e frică chiar și să le spun alor mei că am astfel de gânduri, că visul meu cel mai mare e să mă întorc în România, după majorat. Că vreau să devin cât mai repede soție și mamă... Știu, pare puțin cam rușinos să-ți scriu asta, dar tu ești prietenul meu cel mai bun, am mare încredere în tine și sunt sigură că tu vezi partea creștinească și normală din tot ce ți-am spus. Ezit să vorbesc cu părintele duhovnic despre planurile mele, parcă mi-e jenă, nu știu ce o să creadă despre mine, poate o să-l dezamăgesc și pe el.

De fapt, nu știu ce voi face în viitor... Oare voi avea șansa să trăiesc toata viața lângă mama și tata, într-o casă mare compusă din trei corpuri de clădiri dispuse în jurul unei curți uriașe, cum visam când eram în România?... Uneori mă întreb dacă aș putea trăi fără Nati; cum ar fi s-o am departe de mine, la două mii de kilometri?

În fine, poate că îmi fac prea multe griji inutile, mai e mult până atunci... Poate sunt doar o fată de șaisprezece ani care începe să se creadă „mare".

Dar nu are rost să mă ascund, ție îți pot spune, dragă Tudor, cam după acel accident ceva s-a schimbat în mine, am uneori niște frământări pe care nici nu mi le-aș fi imaginat până acum. Și mă rog în

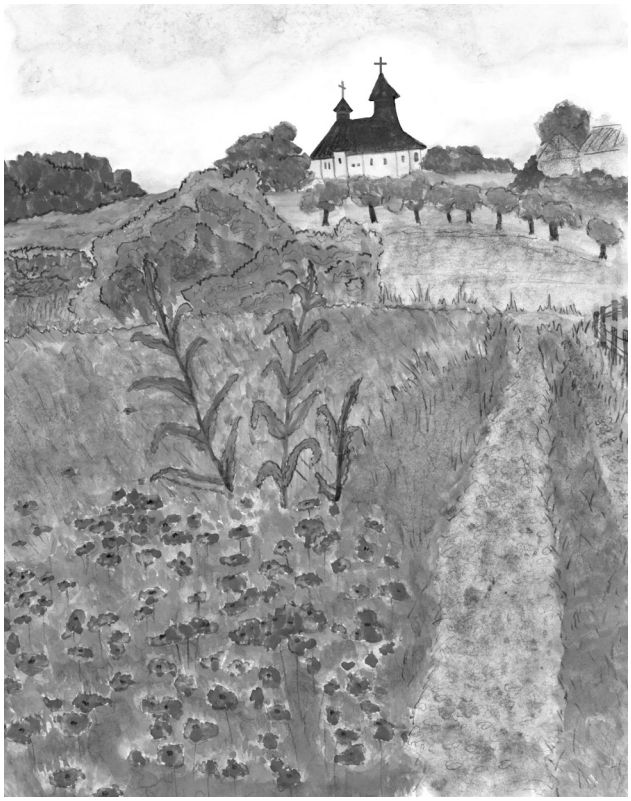

Letizia Timofte, *Amintiri*

fiecare seară să-mi dea Dumnezeu înțelepciunea și curajul de a lua decizia cea bună.

Gata, gata! Promit să nu-ți mai scriu despre asta. Mai bine îți spun despre o altă mare dorință a mea, mult mai clară și mai realistă: aș vrea enorm să mergem în vacanță în pelerinaj la mănăstirile din România, poate chiar cu grupul tău de prieteni de la ATOR. Ce zici, crezi că s-ar putea?

Ok, gata acum, te las cu bine! Te îmbrățișez cu drag și îți trimit un abur proaspăt din stropii de ploaie ai Belgiei!

Cu mult drag,
Oana

„La religie am învățat despre spiritul critic, o noțiune foarte la modă aici, în Occident, dar care, din păcate, și-a cam pierdut sensul. Să ai o minte deschisă – ne spunea domnul Oliviu – nu înseamnă să accepți un singur punct de vedere, și acesta să fie chiar cel «oficial», ca din întâmplare.”

Théophile van Rysselberghe (1862–1926), pictor belgian, *Promenada,* 1901

Teatru

SALONUL ROȘU
de August Strindberg
Dramatizare radiofonică de Pușa Roth
Traducere de Corneliu Papadopol
Teatru serial

Episodul 3

Personajele:

Sellen, pictor
Lundell, pictor
Olle, sculptor
Arvid Falk, asesor, poet
Ygberg, scriitor
Ospătarul

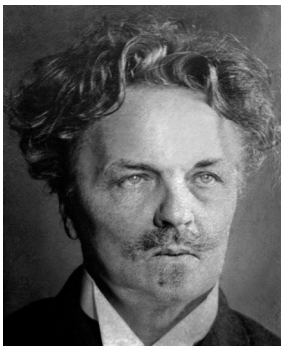

August Strindberg
(22 ianuarie 1849,
Stockholm–14 mai 1912,
Stockholm)
Autoportret fotografic, c. 1906

Atmosferă casnică. Se pictează și se aud diverse sunete, fragmente de cântec.

Olle: Bravo, Sellen! Pictezi dumnezeiește!

Lundell *(ironic)*: Pot să mă uit la spanacul tău?

Olle *(contrariat)*: Lundell, dar motivul este simplu și grandios! Cum poți să spui așa ceva?

Lundell: Hai, Olle, spune tu despre ce e vorba?

Olle: Dar nu tu vezi, Lundell? E o plajă de nisip mișcător, pe coasta Hallandei, cu marea în fundal; atmosferă de toamnă, soare printre nori destrămați; o parte din primul plan este formată din nisip mișcător și alge abia atunci aduse de mare, mustind încă de apă, luminate de soare; marea din fundal este în bună parte puternic umbrită, în larg cu creste albe, dar departe de tot, la orizont, soarele luminează iar și deschide priveliștea spre infinit. Un stol de păsări călătoare reprezintă toată figurația. Este un tablou care vorbește și trebuie înțeles de orice suflet nepervertit, având curajul să cunoască misterele și bogăția singurătății, știind că nisipurile mișcătoare pot înăbuși o recoltă promițătoare. Lundell, tabloul este pictat cu inspirație și talent; atmosfera dă culoarea și nu invers. Sper că ai înțeles?

Lundell: Ce să înțeleg, Olle? Sellen, trebuie să mai pui ceva în prim-plan. Pune acolo o vacă de prim-plan!

Sellen: Ah, glumești, Lundell!

Lindell: Fă cum îți spun, mă nebunule, altfel nu-l vinzi. Pune o figură acolo, o fată! Te ajut dacă nu poți, auzi…

Sellen: Ei, na! Lasă prostiile! Ce să caute fuste afară pe vânt! Prea ești ahtiat după fuste!

Lundell *(jignit)*: De, fă cum vrei, dar puteai să pui măcar niște berze în locul pescărușilor cenușii, nici nu se știe ce păsări sunt! Închipuie-ți, picioarele roșii pe norii întunecați, ce contrast!

Sellen: Of, nu înțelegi nimic!

Lundell: Dar n-o să-l vinzi și nu știu ce vei face.

Sellen: Ei și, totuși, voi supraviețui! Am vândut eu vreodată ceva? O duc mai rău din cauza asta? Crezi că nu știu că aș putea vinde dacă aș picta ca și ceilalți; crezi că n-aș picta la fel de prost ca ei? Ba da și încă cum! Dar nu vreau!

Luncell: Totuși, ar trebui să te gândești serios să-ți plătești datoriile! Îi datorezi meșterului Lund de la Marmita câteva sute de taleri.

Sellen: Ei și, doar nu sărăcește din cauza asta! De altfel, i-am dat un tablou care valorează dublu.

Lundell: Ești cel mai încrezut om pe care l-am pomenit! Tabloul nu face nici măcar douăzeci de taleri.

Sellen: Eu îl evaluez la cinci sute, după prețurile curente! Dar părerile și gusturile sunt atât de diferite pe lumea asta, slavă Domnului. Mie mi se pare că *Răstignirea* ta este proastă, iar ție ți se pare că este bună. Nimeni nu ți-o poate lua în nume de rău. Sunt atât de diferite, zău!

Lundell: În orice caz ne-ai stricat nouă, celorlalți creditul la Marmita. Meșterul Lund mi-a spus-o ieri și nu știu unde să mănânc azi la prânz.

Sellen: Of, ce tot ai cu el? Se poate trăi și fără! Eu n-am mai mâncat la prânz de un an!

Lundell: Păi, tu ai pus gheara zilele trecute pe asesorul ăla și l-ai jefuit.

Sellen: Da, e adevărat! Un băiat drăguț! De altfel are talent, este multă sinceritate în versurile lui. Am citit vreo câteva aseară. Dar mă tem că este puțin cam prea timid ca să răzbată în lume. Are sentimente atât de delicate, canalia!

Lundell: Că a fost cu tine, încă mai merge. Dar mi se pare strigător la cer cum l-ai stricat într-un timp atât de scurt pe tânărul Rehnhjelm. Tu trebuie că i-ai băgat în cap să se apuce de teatru!

Sellen: Nu. Ți-a spus el asta? Da, e un mare șnapan! O să ajungă bine, dacă rămâne în viață; dar asta nu-i deloc sigur când este al dracului de greu să faci rost de mâncare. Dumnezeii ei! Na, că mi s-au terminat vopselele! N-ai niște alb? Ei, Doamne ajută, nu-s chiar toate tuburile așa de stoarse, deci, trebuie să-mi dai vopsele, Lundell.

Lundell: Nu am mai mult decât îmi trebuie și chiar dacă aș avea, m-aș feri să-ți dau, Sellen!

Sellen: Hai, nu mai spune tâmpenii; știi că e urgent.

Lundell: Serios, n-am vopselele care îți trebuie! Dacă economiseai, îți ajungeau mai mult…

Sellen: Da, știm asta! Atunci scoate bani!

Lundell: Bani, da, tocmai era momentul să-i pomenim!

Sellen: Scoală odată, mă Olle; du-te și amanetează ceva!

Sellen scotocește prin cameră.

Olle: Ce-am găsit aici? O pereche de cizme! Putem lua pe ele douăzeci și cinci de öre [1], dar e mai bine să le vindem.

Lundell: Sunt ale lui Rehnhjelm, nu i le poți lua. Îți închipui că poți lua lucrurile altuia?

Sellen: Da, ce contează, Lundell? I se vor plăti mai târziu. Ce e cu pachetul ăsta? O vestă de catifea! E frumoasă! O pun pe mine, iar Olle poate s-o ia și s-o ducă pe a mea! Guler și manșete! Ah, sunt doar de hârtie! O pereche de ciorapi! Ia uite, Olle, douăzeci și cinci de öre! Bagă-i în vestă! Poți vinde sticlele goale! Cred că e bine să le vinzi cu toptanul!

Lundell: Sellen, te-apuci să vinzi lucrurile altora, n-ai deloc simțul dreptății…

Sellen: Ah, i se vor plăti mai târziu! Dar astea nu aduc mai nimic, trebuie să luăm vreo două cearșafuri de pe pat! Ce contează! N-avem nevoie de cearșafuri. Hai, Olle! Strânge-le odată!

Olle: Gata, Sellen, bocceaua e gata… Lundell, nu mai vocifera că și ție ți-e foame. Am plecat.

Lundell: Ați înnebunit? Vindeți tot?

Ușă, pași îndepărtându-se.

[1] **Öre** (pl. *öre* sau *ören*), subdiviziunea centezimală a coroanei suedeze. Retrasă în 1776, a revenit în 1855 ca 1/100 din riksdaler. Riksdaler a fost înlocuit cu coroana în 1873 (un riksdaler echivalând cu o coroană), dar öre a rămas numele unității minore.

Sellen: Lundell, vino la fereastră…

Lundell: Ce să văd ?

Sellen: Să-l vezi pe Olle care arată a pungaș. Numai de l-ar lăsa în pace poliția! *(Strigă.)* Grăbește-te, Olle! *(Pauză.)*

Lundell: Sellen, uită-te un pic la tabloul meu. Serios vorbind, ce părere ai?

Sellen: Nu migăli, nu-l îmbâcsi desenând. Pictează! De unde vine lumina? De la haine, de la părțile nude! E complet anapoda! Ce respiră oamenii ăștia? Vopsea, ulei de in! Nu văd deloc aerul!

Lundell: De, avem păreri atât de diferite, vorba ta! Dar compoziția cum ți se pare?

Sellen: Prea multe personaje, Lundell!

Lundell: Vai, Sellen, dar ești groaznic; eu aș fi vrut să mai adaug vreo două!

Sellen: Ia uite! Aici este o greșeală!

Lundell: Da, este o greșeală! Poți s-o vezi, Sellen?

Sellen: Sunt numai bărbați! E puțin cam arid. *(Fluieră.)*

Lundell: Da, chiar așa! Mă gândeam că ai să observi!

Sellen: Îți trebuie deci o femeie? *(Fluieră.)*

Lundell: Da, îmi lipsește o figură feminină *(Pauză.)* Dac-aș ști cum să-mi fac rost de un model… Pe cele de la Academie nu le vreau, fiindcă le cunoaște toată lumea și subiectul este religios, de altfel.

Sellen: Vrei ceva mai fin? *Oui!* Înțeleg! Dacă nu trebuie să fie goală, cred că aș putea…

Lundell: Nici nu se poate să fie goală, ce, ești nebun, printre atâția bărbați! De altfel este un subiect religios…

Sellen *(ironic)*: Da, da, știm asta. În orice caz, trebuie să fie îmbrăcată într- un costum oarecum oriental, să stea aplecată înainte, îmi închipui, să ridice ceva de pe jos, să-și arate umerii, gâtul și primele dorsale, înțeleg! Dar evlavioasă, desigur, ca Magdalena! *Oui!* Perspectivă descendentă, desigur!

Lundell *(supărat)*: Pe toate le batjocorești și le înjosești, Sellen!

Sellen: La obiect! La obiect! Îți trebuie un model, pentru că așa trebuie. Tu însuți nu cunoști niciunul! Bine! Sentimentele tale religioase îți interzic să ți-l cauți. Atunci o să ți-l găsească doi flăcăi ușuratici: Rehnhjelm și cu mine!

Lundell: Dar să fie fată cuminte, ți-o spun dinainte!

Sellen: Da, firește, Lundell! Vom vedea ce putem face în această privință poimâine, când luăm banii. Lundell, dacă mă gândesc bine, Olle întârzie! Cu siguranță că i s-a întâmplat ceva!

Lundell: Da, ceva nu este în ordine, dar de ce îl trimiți tot mereu pe amărâtul ăsta! Poți foarte bine să-ți rezolvi treburile singur!

Sellen: Eh, n-are altceva de făcut și o face cu atâta plăcere!

Lundell: Asta nu poți s-o știi și de altfel vreau să-ți spun că nu se știe ce se ascunde în Olle. Are mari resurse și într-o bună zi se poate pune din nou pe picioare. De aceea e bine să te numeri printre prietenii lui!

Sellen: Măi, ce tot spui! Ce capodopere o să facă? Și eu cred că Olle va ajunge om mare, chiar dacă nu ca sculptor. Dar de ce mă face caraghiosul să aștept? Crezi că a păpat banii?

Lundell: Da, da! De mult n-a mai dat Dumnezeu să ia și el ceva și ispita poate fi peste puterile lui.

Sellen: Păi da, nu-i decât un om și omul își este cel mai aproape lui însuși. Dar nu mai pot aștepta; îmi trebuie vopsele chiar dacă ar trebui să le fur. Mă duc să-l caut pe Falk.

Lundell: Iar vrei să-l storci, sărmanul! Abia ieri ai luat de la el bani pentru rame! Și n-au fost puțini, de data asta!

Sellen: Ah, dragul meu, sunt silit să las rușinea la o parte, n-am ce face. Câte nu trebuie sa înduri! De altfel Falk este un om mărinimos și poate înțelege situația. Mă duc în orice caz! Dacă se întoarce Olle, spune-i că e un măgar! Cu bine! Vino la Salonul Roșu să vedem dacă se îndură Domnul să ne dea ceva de mâncare până nu apune soarele! Închide ușa, dacă pleci și pune cheia sub prag. Adio!

Trecere muzicală. Pași. Sellen ciocăne la ușă, apoi o deschide.

Sellen: Bună seara, frate!

Arvid Falk *(somnoros)*: O, Doamne, tu ești, Sellen! Parcă am visat ceva ciudat. Bună seara, ia loc și fumează o pipă! S-a și înserat?

Sellen: Arvid, n-ai fost azi la Bumbul de cositor?

Arvid Falk *(încurcat)*: Nu, n-am fost, m-am dus la Iduna.

Selen *(prefăcut)*: Da, ai făcut bine că te-ai dus la Iduna, la Bumbul de cositor mâncarea nu e bună.

Arvid Falk: Nu, n-aș putea susține că a fost bună. Supa de carne a fost al dracului de proastă!

Sellen: Da, și cârciumarul ăla bătrân care stă și numără sendvișurile, mitocanul.

Arvid Falk *(înfometat, schimbă subiectul)*: Ei, spuse el, nu-i așa că termini tabloul până mâine ?

Sellen *(codindu-se)*: Nu, vai, nu stau prea bine.

Arvid Falk: Ce mai e și asta?

Sellen: Îmi este imposibil să-l termin.

Arvid Falk *(mirat)*: Nu-l termini? De ce nu stai acasă, la lucru?

Sellen: Ah, vechea și eterna poveste, frate dragă! N-am vopsele! Vopsele!

Arvid Falk: Ei, asta se poate rezolva, bineînțeles. Poate că n-ai bani?

Sellen: Altfel n-aș fi fost la ananghie!

Arvid Falk: Nici eu n-am. Cum ne putem descurca?

Sellen: Cel puțin dacă aș avea ceva de amanetat, dar am fost destul de neprevăzători și am dat paltoanele din prima zi senină de aprilie.

Arvid Falk *(rușinat)*: Vă amanetați paltoanele? Vi se împrumută ceva pentru asta?

Sellen *(accentuând)*: Orice se poate amaneta, orice, numai să ai ce.

Arvid Falk *(tulburat)*: Cât crezi că se poate căpăta pe ceasul ăsta, cu lanț?

Sellen *(cu jumătate de gură)*: E aur, Falk?

Arvid Falk: Este aur, Sellen.

Sellen: Marcat?

Arvid Falk: Marcat.

Sellen: Amândouă de aur?

Arvid Falk: Amândouă de aur!

Sellen *(făcând să zornăie lanțul)*: O sută de taleri! Dar ar fi păcat! Nu trebuie să-ți înstrăinezi lucrurile pentru mine!

Arvid Falk *(hotărât)*: Ei bine, atunci pentru mine. Și eu am nevoie de bani. Dacă vrei să le transformi în bani, îmi faci un serviciu!

Sellen: Ei bine, fie, o să-l amanetez. *(Cu prietenie.)* Nu te lăsa, frate! Viața este amară câteodată, vezi tu, dar noi trebuie s-o scoatem la capăt!

Atmosferă de restaurant, muzică.

Sellen: Arvid, frate, ce bem?

Arvid Falk: Eu zic că trebuie să mâncăm și apoi să bem.

Sellen *(comandă la ospătar)*: Ospătar, adune-ne, te rog, niște platouri cu de toate că ne e tare foame.

Forfotă, muzică, ospătari care iau comenzi.

Ospătarul: Poftiți, poftă bună, domnii sunt serviți.

Arvid Falk: Doamne, simt cum îmi cresc puterile! Mi-era tare foame.

Sellen: A, iată-l și pe Ygberg. Ce faci, prietene? Hai, Ygberg, așază-te la masă.

Ygberg: Dar să nu vă deranjez… deși…

Arvid Falk: Nu, nu, poftește la masă, că e destulă mâncare.

Ygberg *(cu gura plină)*: Mulțumesc de invitație. *(Către Falk.)* Domnul asesor are o pană ascuțită.

Arvid Falk *(surprins)*: Cum așa? Ce am eu?

Ygberg: Articolul a avut mult succes.

Arvid Falk: Care articol? Nu înțeleg nimic!

Ygberg: Ei, poftim! Articolul din „Drapelul poporului" despre Colegiul pentru plata salariilor funcționarilor!

Arvid Falk: Nu l-am scris eu!

Ygberg: Dar așa se spune la colegiu! Am întâlnit un temporar de acolo și el a spus că ești autorul și se pare că indignarea nu este deloc neglijabilă.

Arvid Falk: Ce tot spuneți! Ei bine, eu sunt inițiatorul articolului! Dar hai să schimbăm vorba! Ce credeți despre Ulrika Eleonora? O figură interesantă, nu? Sau societatea de asigurări maritime Triton. Sau Haqvin Spegel?

Ygberg *(serios)*: Ulrika Eleonora este cel mai interesant caracter din întreaga istorie a Suediei. Tocmai am primit o comandă pentru un articol despre ea.

Arvid Falk: De la Smith?

Ygberg: Da, dar de unde știți?

Arvid Falk: Atunci ați auzit și de *Îngerul păzitor?*

Ygberg: De unde știți și asta?

Arvid Falk: I le-am trimis înapoi azi la prânz.

Ygberg: Este nedrept să nu lucrezi! O veți regreta, credeți-mă!

Sellen: Ei, ia uite ce șmecher! Vezi, acolo, după perdeaua din stânga!

Ygberg: Lundell!

Sellen: Da, chiar el! A venit să-și caute o Magdalenă! Uite, acum intră în vorbă cu ea! E drăguță puștoaica!

Arvid Falk *(mirat)*: Aici își caută modelele?

Sellen: Păi da, de unde-ai vrea s-o ia altfel? Doar n-o s-o caute afară, în beznă!

Lundell: A, bună seara! Îmi pare bine să vă văd, domnule Falk. Dar tu ce cauți aici, Ygberg? Tot timpul ești leșinat de foame.

Arvid Falk: E ora cinei, așa că....

Lundell: Da, mulțumesc, ce de mâncare! Ce bine e. *(Mănâncă.)*

Orchestra intonează ***Auzi-ne, Suedie****! Apoi cântă* ***Domnul nostru este o puternică cetate*** *sau altceva, la alegerea regizorului.*

Lundell: Domnului asesor Falk îi place, la fel ca și mie, vechiul și frumosul cântec bisericesc?

Arvid Falk: Nu-mi amintesc, domnule Lundell, dar nu vrei să bei punci?

Lundell: *Facla împăcării* este un nume bine ales. Arată atât nevoia profundă, religioasă, de împăcare cât și lumina care a venit pe lume când s-a petrecut cea mai mare dintre minuni, care îl nemulțumește pe cel trufaș. *(Cu gura plină.)* Spegel este un nume mare și nu vorbește ca un fariseu. Ne amintim cu toții că a scris minunatul psalm *Tăcură glasurile plângătoare,* care mai că n-are pereche! Noroc, domnule asesor; mă bucură că avem un astfel de reprezentant! Cred că mai pot să beau un pahar.

Arvid Falk: Noroc, domnule Lundell.

Sellen: Uite, a sosit și Olle. Frate, dar de unde vii acum așa murdar.

Olle *(vesel)*: Am rezolvat totul, dar m-a luat poliția. M-au dus de guler, pe urmă am fost întrebat de unde am furat lucrurile. Am răspuns că n-am furat lucrurile și atunci șeful de post mi-a atras atenția că nu se punea întrebarea dacă le-am furat, ci de unde le-am furat? De unde? De unde? De unde? Apoi a redactat un raport și mi-a ordonat să-l semnez. În raport se arăta: un individ de sex bărbătesc, cu aspect viclean și amenințător fusese surprins la ora patru și treizeci și cinci după-amiază furișându-se pe lângă casele de pe partea dreaptă a străzii Norrland, ducând o legătură de proveniență dubioasă. În acele împrejurări individul arestat era îmbrăcat cu o jachetă din rips verde (fără vestă), o pereche de pantaloni din postav albastru, o cămașă purtând inițialele P. L. (ceea ce indica fie că era furată, fie că arestatul își dăduse un nume fals), ciorapi de lână cu dungi cenușii și o pălărie joasă, din pâslă, cu o pană de cocoș. Arestatul a pretins că se numește Olle Montanus și a declarat fals că este născut în Västmanland, din părinți agricultori și a căutat să convingă autoritățile că este artist, declarând că locuiește în Lill-Jans, ceea ce, evident, era fals. El a încercat să opună rezistență în timpul arestării, refugiindu-se într-un gang. *(Reacții.)* După aceea au inventariat conținutul boccelei. Fiindcă am refuzat să recunosc exactitatea

raportului, au telegrafiat imediat la închisoare, după care, deținutul, adică eu, bocceaua și un agent de poliție am fost urcați într-o droșcă. Când am intrat pe Myntgatan, mi-am văzut salvatorul în deputatul Per Usson din Träskala, un consătean de-al meu, l-am strigat și asta a dovedit că raportul era fals, apoi am fost eliberat și mi-am recăpătat bocceaua. Și acum sunt aici și… Poftim franzelușele, Sellen! Au mai rămas doar cinci, una am mâncat-o. Poftim și berea.

Sellen: Falk, frate, trebuie să-l scuzi pe Olle, nu este învățat să se poarte în lume. Strânge-ți franzelușele, Olle, ce-s prostiile astea?

Olle: Da, Sellen, da, ai dreptate!

Arvid Falk *(aparte)*: Mă simt bine în această stare de amețeală. Aici e căldură, lumină, larmă, fum și se află oameni a căror viață am prelungit-o cu câteva ore și de aceea sunt fericiți și veseli ca muștele pe care le învie câteva raze de soare. Mă simt înrudit cu ei pentru că, de fapt, sunt nefericiți și plini de atenție, înțeleg ce spun și când se exprimă, vorbesc ca oamenii, nu ca niște cărți; chiar și grosolănia lor are un anumit farmec, pentru că este naturală, nevinovată, și chiar ipocrizia lui Lundell nu-mi inspiră repulsie, fiindcă e naivă și prost lipită, încât se poate înlătura în orice clipă. Da, mă simt bine în acestă stare de amețeală.

Muzică de final.

Superproducție a Teatrului Național Radiofonic, teatru serial în 10 episoade. Regia artistică: Vasile Manta. În rolul principal, Arvid Falk: Cristian Iacob. Distribuția episodului 3: Eugen Cristea (Olle Montanus), Ionuț Chivu (Sellen), Marius Manole (Lundell), Mircea Constantinescu (Ygberg). Redactor și producător: Costin Tuchilă. Regia de studio: Janina Dicu, Renata Rusu. Regia de montaj: Mirela Anton și Florin Bădic. Regia muzicală: Stelică Muscalu. Înregistrare difuzată în premieră absolută în perioada 11–22 aprilie 2016 la Radio România Cultural.

Pentru că textul dramatizării a fost reîmpărțit la montaj, din motive de spațiu la difuzarea pe post (maximum 30 minute), în episodul 3 veți asculta finalului episodului 2 (monologul lui Arvid Falk). La linkul: https://www.youtube.com/watch?v=srRtoqoWpt4, puteți asculta episodul 4, care începe cu ultima parte a textului de mai sus (p. 121, *Atmosferă de restaurant, muzică*).

Primul două episoade au fost publicate în numerele 2 și 3/2022 ale revistei. Următoarele episoade vor fi publicate în numerele viitoare.

”Sellen: Ei și, totuși, voi supraviețui! Am vândut eu vreodată ceva? O duc mai rău din cauza asta? Crezi că nu știu că aș putea vinde dacă aș picta ca și ceilalți; crezi că n-aș picta la fel de prost ca ei? Ba da și încă cum! Dar nu vreau!”

Desene de Anders Zorn (1860–1920), pictor, gravor și sculptor suedez: *Emma Lamm cu pălărie de paie*, 1881; *Peisagistul Olof Grafström*, 1878

Proză scurtă

OGLINDA DE LA MIEZUL NOPȚII

Claudiu Neacșu

Prozator, eseist

Tot ceea ce spunea Laurențiu căpătă dintr-odată un sens foarte adânc, după ce acesta începu să îi menționeze lui Victor, prietenul său cel mai bun, cuvinte care îi interesau cu adevărat pe amândoi.

– Imaginează-ți, Victor, că ai avea posibilitatea să îți îndeplinești foarte repede orice dorință, oricât ar fi ea de mare sau de năstrușnică.

– Orice dorință? Ești sigur că asta mi-ai spus?

– Crezi că eu te amăgesc cu povești?

– Dacă îmi ceri să îmi imaginez posibilitatea aceea minunată în care eu să îmi îndeplinesc instantaneu orice fel de dorință, te rog să mă crezi că m-ai provocat așa cum nu a mai făcut-o nimeni.

– Și ce poate fi rău în asta? Provocările sunt mereu interesante.

– Nu știu, poate că ai uitat să îmi mai zici ceva.

– Ce anume să-ți mai zic? Doar imaginează-ți că ți-ai putea îndeplini orice dorință, repede și fără efort.

– Asta uitaseși să îmi spui. Fără efort. Și repede? Oare chiar este posibil așa ceva?

– Ai dreptate. Dacă vrei să îți îndeplinești repede și fără efort orice fel de dorință, trebuie să plătești un preț. Și acest preț, te avertizez, este foarte mare, așa de mare încât sunt toate șansele să nu îl poți plăti.

– Aha! Te-am prins. Mă gândeam eu!

– Nu m-ai prins cu nimic. Eu doar te-am invitat să îți imaginezi cum ar fi pentru tine dacă ai putea așa, cât ai pocni din degete, să vezi că dorința ta este realitate. Hai, răspunde te rog provocării mele. Poți considera că e și un fel de joc. Un joc al imaginației fără limite.

– Ei bine, dacă e un joc, hai să ne jucăm. Uite, eu mi-aș dori acum, de exemplu, să am un costum exact ca al lui Spiderman.

– Foarte interesant. Omul Păianjen, cel cu puteri senzaționale.

– Te rog să nu râzi de mine!

– Dar nu râd. Îmi place imaginația ta.

– Da, Omul Păianjen este doar imaginație. În realitate, nimeni nu poate să scoată din mâinile sale pânze superrezistente și să se cațere cu ele printre cele mai înalte blocuri. Dar, dacă tu ai venit azi cu provocarea asta șugubeață, îți spun că dorința mea foarte mare și secretă este să am un costum exact ca al lui Spiderman. Și nu doar atât. Eu vreau să am toate puterile lui Spiderman. Vreau să pot scoate cu ușurință pânze din mâini, la o simplă comandă. Vreau să am puteri de super-om și să mă cațăr pe orice fel de clădiri, iute și cu ușurință, la fel cum face Spiderman în filme. Folosind pânzele mele magnifice, vreau să pot pluti printre zgârie-nori, să fac tumbe la înălțimi amețitoare, să am mușchi și abilități care să mă ajute să dobor orice fel de adversar.

– Senzațional! Chiar ai imaginație! Te felicit! Ai trecut cu brio prima probă. Urmează cea de-a doua probă, care este cea mai dificilă.

– Normal. După entuziasmul pe care mi l-ai stârnit cu provocarea ta ciudată, vine dezumflarea, la pachet cu dezamăgirea și amărăciunea.

– Nu e tocmai așa. Adică nu este obligatoriu să fii dezamăgit și amărât. Depinde numai de tine dacă vei trece cea de-a doua probă sau nu. Sigur, nimeni nu a trecut până acum proba a doua, nici măcar eu, deși am încercat. Dar, cine știe? Poate că tu ești un om diferit de ceilalți. Poate că tu vei avea curaj mai mult. Poate că vei avea doza necesară de nebunie cu care să treci de cea de-a doua probă.

– De ce vrei să mă fierbi atât? Spune odată care este proba aia!

– Este proba curajului. De fapt, este PREȚUL pe care trebuie să îl plătești. Întrebarea este dacă tu vei reuși să plătești acest preț.

– Iar eu te întreb care este acel preț. Hai, spune odată!

– Bine, hai că îți spun. Fii pregătit și ascultă-mă cu atenție. Mai întâi trebuie să faci rost de o oglindă ovală, nu prea mare, ci exact atât cât să o poți tu ține în palme și să te deplasezi cu ea oriunde. Apoi, ținând în mâini această oglindă,

mergi cu ea într-un loc izolat, dar în afara casei, la miezul nopții, undeva unde să nu te deranjeze nimeni. Ai reținut, da?

– Exact la miezul nopții. Singur. Cu o oglindă.

– Bravo! Și atunci, la miezul nopții, tu pui oglinda la picioarele tale și repeți de multe ori, în gând, dorința care vrei să ți se îndeplinească.

– Și? Se va îndeplini?

– Da. Însă mai întâi trebuie să aștepți să iasă cineva căruia îi vei plăti PREȚUL final. El îți va spune cât ai de plătit. După ce plătești, dorința îți este îndeplinită, rapid și fără efort din partea ta.

– Minunat! Și cine este acel cineva despre care spui?

– El este… opusul binelui. Știi tu… Ai auzit de foarte multe ori despre el… Are mai multe nume. Unul dintre ele provine din limba greacă și, cu mult timp în urmă, însemna aruncarea de lance prin care animalul vânat era spintecat. Un alt nume s-ar traduce prin opoziție, ceva ce este contrar. Normal, răul este contrarul binelui. Alte nume ale lui sunt: Michiduță, Aghiuță, Azazel, Belzebut, Arap, Ucigă-l Toaca…

– Aoleu! Gata, m-am prins. Știu despre cine îmi spui. Dar asta e aiurea tare. Oribil! Oare chiar el va ieși? De unde va ieși? Ce preț final îmi va cere să plătesc?

– Nu știu ce să îți spun. Eu nu am apucat să aflu răspunsurile la întrebările astea. Pur și simplu nu am avut curaj. Am făcut rost de oglinda ovală, am mers cu ea într-un loc izolat, afară, la miezul nopții, dar apoi… Apoi s-a întâmplat ceva înfiorător, ceva absolut incredibil și de toată groaza. Și nu am putut să continui. Am abandonat tot planul. Am picat testul fricii. Nu am putut să trec mai departe. Nu a putut asta nici persoana care mi-a povestit despre oglinda de la miezul nopții. De fapt, toți oamenii care au încercat să își îndeplinească repede și fără efort cele mai nebunești dorințe nu au reușit să își învingă spaima intensă prin care au trecut atunci, la miezul nopții, cu oglinda ovală în fața lor, în timp ce așteptau… Nu au mai fost în stare să aștepte… Au dat imediat bir cu fugiții. Dar, cine știe, poate că tu ești cel mai curajos om din lume. Poate că tu vrei așa de mult să îți îndeplinești dorința, încât învingi orice, chiar și groaza uriașă care te-ar putea încerca. Ce spui? Te bagi? Vrei să încerci chestia asta cu oglinda? Dacă reușești, vei fi Spiderman real, nu Spiderman din filme.

– Vezi tu, la început mi se părea foarte tentantă oferta ta. Dar acum, nu știu… Mă întreb dacă voi claca și eu, la fel ca tine, la fel ca ceilalți oameni care au mai încercat.

– Până când nu încerci, nu ai de unde să știi. Trebuie doar să ai curajul de a încerca, atâta tot.

– Mda. Curajul de a încerca. Puțini au un astfel de curaj.

– Iar tu ai putea să te numeri printre ei.

– Da, aș putea.

– Eu am încercat, dar nu am reușit. Și vezi doar că nu am pățit nimic. Sunt aici, în fața ta, teafăr și nevătămat. La fel vei fi și tu, după ce încerci. Asta înseamnă că nu ai nimic de pierdut, dacă încerci.

– Bine zis. Hai să încerc. Da, voi încerca. Doar puțin curaj îmi trebuie. Puțin curaj…

***

Locul pe care Victor îl alesese era undeva în spatele casei sale, pe un teren neted, fără iarbă pe el, fără asfalt, neumblat, despre care știa sigur că nu îl va vizita nicio vietate atunci, la miezul nopții. Făcuse foarte ușor rost de oglinda ovală. Tot ceea ce trebuia el să facă acum era să se poziționeze exact conform indicațiilor primite de la prietenul său și să aștepte.

Da, să aștepte, cu inima cât un purice, foarte atent la tot ce sau cine urma să apară, să se ivească de undeva… De unde? Asta ar fi trebuit să afle în curând.

Cerul era senin, iar luna plină îi oferea lui Victor destulă lumină încât să vadă foarte bine tot ceea ce ar fi putut să se petreacă pe acel teren neted și destul de mare.

Liniștea deplină învăluia toată zona pe care Victor o ținea sub observație.

Tăcerea din jur, curiozitatea și spaima imensă aflată în stare latentă se împleteau într-o fascinație care lui Victor îi oferea o cantitate din ce în ce mai crescută de adrenalină gata să izbucnească precum un vulcan. Din amestecul de liniște și întuneric ar fi trebuit să se ivească, din clipă în clipă, surpriza aceea înfiorătoare.

Ochii măriți ai lui Victor scrutau cu febrilitate fiecare colțișor al terenului neted. Urechile lui erau gata să prindă în orice secundă chiar și cel mai mic zgomot. Tot sângele parcă îi înghețase. Inima părea că nu îi mai bate. Respirația parcă i se oprise.

Gata, venise miezul nopții.

Acum, dar acum trebuia să se întâmple grozăvia.

Sau oare în următoarea secundă?

Nu cumva în următoarea?

Într-o fracțiune de clipă, de undeva din dreapta lui Victor, chiar din pământ, țâșni ceva ce semăna foarte mult cu o pisică. Arătarea trecu precum un fulger prin fața ochilor lui Victor și intră iar în pământ, undeva în terenul aflat în stânga sa. Și atât. O imagine care străpunsese cu iuțeală întunericul.

Creierul lui Victor procesă extrem de rapid întreaga întâmplare care durase mai puțin de o secundă. Imaginea pisicii fusese foarte clară. Nu putea fi vorba despre o nălucă. Pisica fusese reală, iar Victor ar fi putut jura oricând că el nici pe departe nu căzuse victima unei halucinații. Pisica ieșise din pământ, trecuse ca o scăpărare pe lângă oglinda ovală și intrase tot în pământ. Și atât.

Victor își auzi inima care pornise să bubuie. Simți cum un fior rece ca gheața îi străpunge șira spinării. Părul i se zburli pe cap. Adrenalina îi puse brusc în alertă mușchii picioarelor, transmițându-i mesajul că aici, în acest loc, nu mai putea să stea nici măcar o clipă.

Cu toate gândurile urlând din cauza spaimei, Victor goni spre casă, fără să respire, fără să se uite înapoi. Spre casă, cât mai repede, departe de locul sinistru.

Deschise ușa de la intrarea în casă, pătrunse în dormitor și se băgă în pat, sub pătură. De acolo, până dimineață, nu mai voia să iasă. Și niciodată nu mai voia să încerce metoda cu oglinda de la miezul nopții. Niciodată.

Trist și deziluzionat, dându-i dreptate lui Laurențiu, Victor se gândi că picase testul fricii, cel mai important, cel care, dacă nu este trecut, nu îți dă voie să mergi mai departe. Acum el era convins în totalitate că nimic măreț nu se poate obține repede, fără efort și fără a plăti un preț.

„Tăcerea din jur, curiozitatea și spaima imensă aflată în stare latentă se împleteau într-o fascinație care lui Victor îi oferea o cantitate din ce în ce mai crescută de adrenalină gata să izbucnească precum un vulcan.”

Proză scurtă

COȘMARUL OCHILOR VERZI
Schiță pentru o epopee

Mircea Bodnariu

Prozator

Mulți ani am purtat ochelari de vedere fumurii, dar, la ultimul control, medicul oftalmolog mi-a zis: ești bine, nu mai ai nevoie de niciun fel de ochelari. Am plecat de la el bucuros și mi-am aruncat ochelarii în primul coș de gunoi întâlnit în cale, răsuflând ușurat, încântat că am scăpat de toate neajunsurile pe care mi le aduceau, grija permanentă de a-i curăța, de a nu-i sparge și a nu-i pierde pe undeva și așa mai departe.

În drum spre casă am intrat într-o brutărie, mă atrăsese mirosul apetisant al pâinii proaspete care se simțea până în stradă.

– Dați-mi, vă rog, o pâine a casei, am cerut eu salivând deja la gândul că mă voi înfrupta din splendoarea aceea rumenă și caldă.

Vânzătorul m-a privit atent și s-a acrit la față. Apoi s-a stropșit la mine:

– Nu servim persoane cu ochii verzi!

Am fost sigur că am de a face cu un nebun, așa că am plecat de acolo. Am intrat într-un magazin, mi-am umplut coșul cu de-ale gurii printre care și o pâine rece, ambalată, nu mirosea deloc. M-am dus la casă și am pus lucrurile pe bandă. Când am ajuns în fața casieriței, aceasta s-a uitat o clipă în ochii mei și imediat a început să țipe:

– Mitică, e unul din ăia cu ochii verzi, dă-l imediat afară!

Paznicul, care probabil ațipise, s-a sculat greoi de pe scaun cu un aer buimac. Nu i-am dat posibilitatea să se dezmeticească, am țâșnit pe lângă el și am tulit-o afară din magazin.

Nu știam ce să cred, oare aveam halucinații sau lumea o luase razna? Din păcate, situația se agrava. Niște adolescenți care treceau pe lângă mine m-au privit cu obrăznicie, și-au făcut semne între ei arătându-și ochii și au pufnit în râs. Neîndoielnic, cauza era culoarea ochilor mei. Încă nu voiam să cred că toate acestea se întâmplă în realitate, tot mai speram să fie o halucinație ori un vis. Așa că, plin de încredere că acest coșmar se va destrăma, m-am adresat unui domn cu rugămintea de a-mi explica cum să ajung în cutare loc. Știam bine cum se ajunge acolo, dar nădăjduiam să primesc o confirmare că sunt întreg la minte și că ochii verzi nu sunt un handicap atât de grav.

– Nu vă supărați, pe unde să o iau ca să ajung la...

– Nerușinatule, cum de îndrăznești să oprești oamenii cumsecade pe stradă și să le pui întrebări când ai asemenea ochi. Caută-ți unul ca tine și întreabă-l pe el.

Asta era culmea. Însemna că totul este pierdut. Trebuia neapărat să mă sfătuiesc cu cineva, să văd ce-i de făcut. Cel mai potrivit pentru așa ceva era Tică, bunul meu prieten încă din copilărie. Și unde mai pui că locuia pe aproape. Așa că i-am dat telefon și l-am întrebat dacă pot să-l vizitez chiar atunci pentru că am ceva important de discutat cu el. Mi-a răspuns aproape ofensat:

– Ce mai întrebi? Vino!

Tică mă studia cu multă atenție, părea nedumerit.

– Nu te mai uita așa, nu mai am ochelari, asta s-a schimbat la mine, tocmai am fost la medic și mi-a zis că gata, am scăpat de ei.

Tică mă privea tot mai insistent și deodată s-a luminat la față, dar era o lumină rea, una a reproșului și a furiei.

– Lepră ce ești, trădătorule, impostorule, atâția ani te-am crezut prieten și tu, în tot acest timp, ai avut ochii verzi. Piei din fața mea, să nu te mai văd niciodată!

Nu găsesc cuvinte să descriu cum am plecat de la Tică. Buimăcit, năucit, turtit sunt cuvinte prea blânde. Ce se întâmplă, ce-i nebunia asta, cine m-ar putea lămuri? Acestea erau întrebările care-mi zumzăiau neîncetat prin cap.

Se înserа. Moni, iubirea mea, mă aștepta. Cu ea voi putea să discut, îmi știe ochii de atâta timp și n-a avut niciodată nicio obiecție privitoare la culoarea lor. Îmi voi pune capul pe umărul ei, în poala ei, îi voi povesti tot necazul, ea mă va

mângâia, mă va îmbrățișa, mă va consola cu vorbe calde și dulci, mi se va dărui arătându-mi că nu-i pasă de ceea ce crede lumea, îmi va jura fidelitate indiferent de oprobriul la care voi fi supus. Așa gândeam, așa speram mergând spre Moni.

Pentru că Moni mă privea foarte mirată, i-am spus imediat:

– Medicul a zis că nu mai trebuie să port ochelari.

– Și ce-ai făcut cu ei?

– I-am aruncat la primul coș de gunoi, eram sătul până peste cap de ei.

– Ce mare prostie ai făcut! Dar nu-i nimic, se poate remedia. Să-ți faci urgent alții.

– De ce? Nu înțeleg, am zis, deși începeam să înțeleg. Însemna că lucrurile erau mult mai grave decât crezusem.

– Pentru că altfel vei fi un fel de paria. Nimeni nu se va uita la tine, vei fi gonit de peste tot, îți vei pierde locul de muncă, chiar și vechile prietenii.

– Dar îmi vei rămâne tu și îmi este destul. Tu știi de mult timp că am ochii verzi și n-ai obiectat cu nimic.

– Da, știu de mult, te-am suportat pentru că te-am iubit. Numai eu știu cât de greu mi-a fost să trăiesc cu ideea că iubesc un om cu ochii verzi. Și pe urmă, nu trebuia să-ți suport ochii prea mult, când ne iubeam o făceam pe întuneric, când plecam în lume aveai ochelarii pe nas, chiar și în casă, când nu erai în pat, îi purtai mai tot timpul. Dar cum îți imaginezi că aș putea ieși cu tine pe stradă așa cum ești acum, fără ochelari, cum aș putea trăi cu teama că ne vom întâlni cu oameni cunoscuți? Disprețul și respingerea cu care vei fi tratat s-ar răsfrânge și asupra mea.

– Să înțeleg că, fără ochelari, nu mă mai iubești?

– Te iubesc oricum, dar prefer să ne despărțim, să sufăr un timp din cauza asta, decât să nu mai pot ieși din casă, să mă arate lumea cu degetul, uite-o pe femeia aceea jalnică, iubita omului cu ochii verzi.

– Și atunci?

– Mai întrebi? Dacă ai fost prost și ți-ai aruncat ochelarii, du-te imediat și-ți fă alții. Magazinele de optică medicală sunt deschise până seara târziu.

Am pornit, ce era să fac. La magazinul de optică medicală m-a întâmpinat o tinerică simpatică. Nu părea să-i pese de culoarea ochilor mei, nici nu s-a uitat la ei, o fi fost sătulă să tot privească în ochii clienților.

– O pereche de ochelari de vedere fumurii, vă rog.

– Rețeta.

– Nu am.

– Atunci nu vă putem servi.

M-am gândit că asta se poate rezolva, voi trece pe la medicul meu și, cu siguranță, îmi va elibera una. Între timp am zărit înșirați pe acolo ochelari de soare. Mi-ar fi buni și ăștia, m-am gândit, nu mi s-ar mai vedea culoarea ochilor. Până să îmi fac ochelari de vedere fumurii, mă descurc cu ei, chiar dacă lumea se va cam mira văzând că îi port acum, în noiembrie, când cerul este mai tot timpul înnorat.

– Dați-mi, vă rog, o pereche de ochelari de soare.

– Ce culoare de ochi aveți? m-a întrebat ea și, fără să aștepte răspunsul, m-a privit direct în ochi. O, nu se poate, nu se poate, aveți ochii verzi, nu se poate.

– Adică cum, nu înțeleg?

– Nu avem voie să vindem ochelari de soare persoanelor cu ochi verzi. Și-ar putea ascunde culoarea ochilor în dosul lor și vă dați seama ce pericol ar fi.

Nu-mi dădeam seama de niciun pericol, dar îmi era silă să mai discut. Am pornit în goană spre cabinetul oftalmologului. Pe drum mi-a venit o idee, s-o sun pe mama.

– Mamă. Știai că am ochii verzi?

– Cum să nu știu, eu te-am făcut.

– Și de ce nu mi-ai spus niciodată nimic, de ce nu m-ai avertizat că aș putea avea mari necazuri?

– Dragul meu, am vrut să-ți trăiești copilăria liniștit, de aceea ți-am pus ochelari încă de când erai foarte mic.

– Și de ce, de ce am ochii verzi, cum s-a întâmplat asta?

– Of, dragul mamei, păcatele părinților sunt adeseori plătite de copii, și a izbucnit în plâns.

Am închis telefonul.

Ajuns la cabinetul medicului, am văzut în sala de așteptare un afiș pe care scria cu litere mari: „Nu primim persoane cu ochii verzi." Asta depășește orice limită, mi-am zis.

– Nu vă supărați, de când este anunțul acesta aici? am întrebat-o pe asistenta doctorului care tocmai trecea pe acolo.

– E aici dintotdeauna.

– Cum așa? Am venit de multe ori la cabinet și nu l-am văzut.

Poate nu-l văzusem pentru că nu mă interesase deloc, eu, cu ochelarii fumurii, nu eram un om cu ochii verzi și, dacă stau bine să mă gândesc, nici nu cred că știam pe atunci ce culoare de ochi am.

Deodată, asistenta a strigat speriată:

– Dumneavoastră aveți ochii verzi, plecați de aici, imediat!

– Bine, dar sunt un pacient vechi al domnului doctor și am venit după o rețetă de ochelari fumurii, tocmai ca să nu mi se mai vadă verdele ochilor.

Asistenta a început să țipe isterică, ajutooor!, și, nu știu de unde, au apărut doi hojmalăi care m-au înhățat de subțiori, m-au scos din sala de așteptare și apoi m-au azvârlit în stradă.

Șifonat rău, murdar, lovit, m-am ridicat cu greu.

Mai aveam o singură șansă. Poate că ochelarii mei mai erau încă în coșul de gunoi în care-i aruncasem, poate mai erau întregi. Prin apropiere erau câteva coșuri de gunoi, nu-mi mai aminteam în care-i aruncasem, știam doar că o făcusem imediat ce am ieșit din cabinet, dar pe care dintre ele l-am zărit mai întâi? Nu-i nimic, am să caut în toate, mi-am zis și m-am apucat de treabă. Când răscoleam mai cu sârg în unul dintre ele, am auzit vocile unor trecători.

– Ia uite la ăla!

– Trebuie să fie vreun nenorocit cu ochii verzi, ăștia sunt în stare să facă așa ceva.

– Ar trebui chemată poliția. Nu înțeleg cum de nu-i adună pe toți.

Nu i-am mai auzit ce spuneau, îndepărtându-se. Eram în al nouălea cer, îmi găsisem ochelarii. I-am scos din coș, erau murdari, bineînțeles, i-am șters cum am putut și, cu senzația teribilă de ușurare că toate necazurile se vor sfârși, voiam să mi-i pun pe nas. Nu am apucat s-o fac pentru că am fost prins de brațe, apoi trântit la pământ. Ochelarii mi-au căzut din mână. Un polițist mi-a băgat lanterna în ochi.

– Are ochii verzi, l-am prins, a zis el către colegul său.

Al doilea polițist s-a apropiat să vadă și el, să fie sigur că am ochii verzi și, în acel moment, am auzit zgomot de sticlă spartă. Călcase pe ochelarii mei.

Aici mă opresc deocamdată, voi continua altă dată. Să știți că dacă este vorba de o epopee, atunci nici măcar schița ei nu este ușor de scris.

”Vânzătorul m-a privit atent și s-a acrit la față. Apoi s-a stropșit la mine: – Nu servim persoane cu ochii verzi!”

UN OM FĂRĂ SUFLET

La un moment dat mi-am dat seama că nu are rost să-mi port sufletul mereu cu mine prin toate locurile, mai ales că aveam un suflet mare, cel puțin așa spunea lumea care mă cunoștea. M-am hotărât să-l las acasă, să-l iau cu mine numai la ocazii, așa cum ai îmbrăca, din când în când, o haină festivă.

Curând au început problemele. Nevasta mea, care profita de lipsa mea de acasă ca să facă curățenie, aspirat covoare, spălat gresie și toate celelalte, a început să se plângă că sufletul meu o încurcă. V-am mai spus că era mare, deci ocupa mult loc și ea trebuia să-l mute mereu de colo-colo ca să-și poată face treaba. Într-o zi mi-a zis așa:

– Mai ții mult chestia asta în casă?

– Chestia asta? Am strigat revoltat. Dar e sufletul meu!

– O fi, și ce dacă e, trebuie să mă încurce tot timpul?

– Și ce-ai vrea tu să fac cu el?

– Eu zic că l-ai ținut destul pe aici, ai putea să-l arunci la gunoi.

– Sufletul meu la gunoi, ai înnebunit?

– De ce să înnebunesc? La ce-ți mai trebuie?

– Păi, păi… cum, cum așa, cum să…, mă bâlbâiam eu spumegând de indignare.

– Eu zic să-l arunci, chiar așa ar trebui. Dacă-l mai ții pe aici ești în pericol să-l iei cu tine când nu trebuie și cine știe ce pagube să ne mai aduci așa cum ne-ai adus mereu când te încăpățânai să fii un om cu suflet. De prost și bleg ce erai, împiedicat în sufletul tău, ai pierdut procese, ai cedat ca o mămăligă în favoarea fraților tăi la împărțirea moștenirii, ți-ai lăsat colegii să ți-o ia înainte la servici, că, vezi Doamne, acela are greutăți, că nu știu ce mai e și cu ălălalt.

– Bine, dar…

– Nici un bine, ce bine a fost? Nu vezi că binele a început de când nu mai umbli cu măgăoaia asta după tine? Ți-ai mai îndreptat poziția la servici, nu ți-a mai fost milă ca prostu’ de toți amărâții, nu i-ai mai lăsat să ți-o ia înainte, te-ai hotărât, în sfârșit, să deschizi proces cu fosta, matracuca aia care-ți storcea banii pretinzând că sunt pentru plodul ăla pămpălău care nu se știe dacă e făcut cu tine, și sper că nu ți-o veni ideea să te fandosești că tu ai suflet tocmai când o fi să punem mâna pe casa aia și să-i dăm dracului pe toți afară din ea.

– Dacă-l arunc la gunoi, o să fiu pentru totdeauna un om fără suflet. Mai bine să-l păstrez. Nu-ți fă griji, voi ști când să-l port, nu ne va încurca treburile. Îl voi lua când mergem în vizite ca să fac impresie bună, să se zică despre mine „ce om cu suflet, de necrezut cât de rea poate să fie lumea, ce se mai vorbește despre el”. Asta n-o să mă angajeze cu nimic. Și duminica, când voi merge la biserică, cum aș putea să mă rog pentru mântuirea sufletului meu neavând suflet? Desigur,

cum aș ajunge acasă, l-aș da jos de pe mine odată cu hainele de duminică.

– Mă prăpăditule, te-ai gândit să te dai mare cu sufletul tău, crezi că-i pasă cuiva? Dacă vrei să te dai mare, fă-o cu isprăvile tale, cu aia că ești și tu șef la servici, că ai și tu avere. Atunci s-ar uita lumea la tine așa cum trebuie. Ori ce? Ți-e milă că ar crăpa fierea în ei de ciudă? Iar cu biserica, mă lași? Din partea mea poți să nici nu te mai duci. Crezi că ăia care merg acolo, care trag într-una la cruci, se pun în genunchi, pupă icoane și mormăie rugi, crezi că ăia au suflet? Dacă ar avea, n-ar face ce fac imediat ce ies din biserică.

Auzind-o vorbind de biserică, mi-am amintit că și noi ne-am cununat într-una și că ea, ca toate miresele, s-a jurat să-și asculte soțul. Eu sunt bărbatul, stăpânul casei și al ei, mi-am zis și m-am rățoit la ea:

– Mai tacă-ți fleanca, m-ai zăpăcit de cap, turui ca o moară stricată. Gata, ajunge, uite cum stă treaba: de aruncat, n-o să-l arunc, am să găsesc un loc unde să-l țin. Trebuie să ai răbdare doar câteva zile și rezolv.

– Bine, numai grăbește-te…

N-a mai zis nimic, văzuse că începeam să mă înfurii și știa că nu-i bine să întindă coarda. Dar în privirea ei citeam ceva amenințător. Mă temeam că, dacă într-adevăr nu mă voi grăbi, ar fi în stare ca într-o zi, întorcându-mă acasă, să constat că mi l-a aruncat la gunoi ori cine știe pe unde mi l-a prăpădit. Mai făcuse asta uneori, odată cu o haină foarte bună pe care o tot lăsam aruncată prin casă, degeaba mă tot pisa s-o pun ca lumea în dulap, eu tot așa făceam, cum mi-o scoteam, o azvârleam pe unde se nimerea și nici gând să mai am grija ei. Într-o zi nu am mai găsit-o. „Am dat-o unui cerșetor, mi-a spus ea nonșalantă, am crezut că nu-ți mai trebuie". Desigur că m-am înfuriat rău, era s-o bat, dar m-am oprit la timp, pe vremea aia umblam cu sufletul la mine.

Așadar, trebuia să găsesc cât mai urgent o soluție. Una solidă și de durată nu aș fi putut găsi decât dacă aș fi înțeles mai bine ce este sufletul. Reflectând, mi-am dat seama că nu-mi era deloc clar. Era el o emanație a materiei sau o scânteie divină? Era doar depozitarul suferințelor, durerilor noastre, a milei, a fericirii, a speranței? Sau era cu mult mai mult? Era ceva independent de noi, așa cum părea să fie sufletul meu la care priveam cu mânie din cauza problemelor pe care mi le făcea? Sau era noi înșine? Ce este un om fără suflet, mai e un om? Și ce-i cu ridicarea la cer, cu mântuirea sufletelor? Oare dacă i-aș da drumul acum pe fereastră împingându-l în sus, ar zbura la cer, l-ar primi Dumnezeu chiar dacă eu nu am ajuns încă sub pământ?

Înțelegând ce aberații secretă materia mea cenușie, am suspinat adânc și am adormit sperând ca zorii zilei de mâine să-mi aducă soluția.

„La un moment dat mi-am dat seama că nu are rost să-mi port sufletul mereu cu mine prin toate locurile, mai ales că aveam un suflet mare, cel puțin așa spunea lumea care mă cunoștea."

Proză scurtă

DOMNU' GOGU

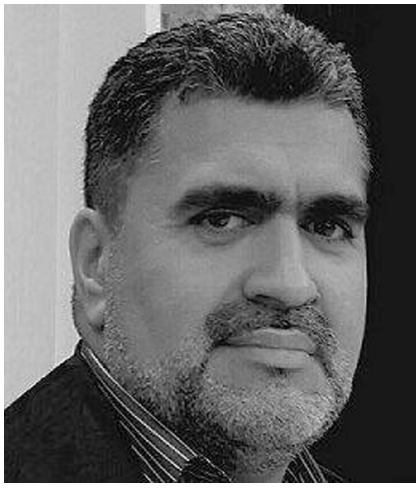

Radu Comșa

Prozator

Pe vremea când îl știam eu, era un bărbat dincolo de vârsta mijlocie. Sau așa mi se părea. Mereu singur. Sau doar mi se părea.

Era peste medie ca înălțime, dar ușoara aplecare a umerilor îl făcea să pară mai scund. Întotdeauna îmbrăcat cu un pantalon gri-închis și o cămașă albă, uzată, largă, așa cum sunt largi hainele pe cineva împuținat de vreme, cu mânecile suflecate până sub cot, descheiată la nasturele de sus, cu gulerul parcă fâlfâind în jurul gâtului lung. O curea îngustă și mult folosită strângea pantalonul din care cămașa ieșea bogată, fluturând, pe trupul subțire. E curios, dar nu mi-l amintesc decât vara. Mergea pe marginea verde a drumului de pământ cafeniu și bine bătătorit, întotdeauna cu pas domol, ușor adus de spate, cu părul destul de lung, lins, pieptănat dat peste cap și împins după urechi. Șuvițe moi satin-nisipii cădeau pe o frunte înaltă, clădită deasupra unui nas drept, aristocratic, care împărțea în două o față prelungă, simetrică, brăzdată de o mie de cute adunate pe frunte, la colțurile gurii și la coada ochiului. Fruntea îi rămânea senină cu toate cutele ei și ochii căprui aveau un fel de distanță vagă și îngăduitoare pentru ce era în jur. Mult mai târziu am înțeles ce era cu acest om.

Nu puteam ghici în cămășile lui uzate, albe și mereu prezente, originea familială cu blazon a acestui om, nici în părul lui lung pieptănat pe spate și în fața cu riduri adânci și verticale pe fostul student la matematici, strălucit, se spunea. Fusese eliminat mai apoi din universitate, ca fiu de dușmani ai poporului. Era greu să ghicesc în acea figură aproape tristă pe tânărul vesel, care se bucura de viață, poate un pic mai mult decât socoteau anii aceia și care, odată, grăbit să ajungă la cine știe ce plăcere strigase (scandalizând babele din biserică) preotului care lungea slujba: *„Mai viu, părinte, mai viu!"*, adică să-i dea mai repede și să nu mai tărăgăneze vorbele. Vedeam prea puțin din tragismul existenței lui, despre cum sfârșitul războiului, care însemnase și sfârșitul unei epoci, îi îngenunchease familia și pe el însuși și cum părinții lui sărăciți și umiliți părăsiseră repede noua ordine socială. Cum el însuși se irosise în încercarea de a păstra aparențele, aproape vagabond, cum alcoolul îi fusese refugiu și cum lăsase pe obrajii lui pâraie paralele. Eu doar știam că are două fete cu nume teribil de exotice, cu rezonanțe clasic-elenistice, o soție mult mai tânără decât el, al cărei glas se auzea de departe, care îl cam teroriza și de care putea scăpa, cred, doar în lungile lui plimbări pe marginea drumului, plimbări care aparent nu aveau niciun țel. Cu toată starea lui aproape mizeră, lumea i se adresa numai cu „domnu'", copii, femei, bărbați de vârsta lui sau chiar și cei foarte în vârstă. Nu am auzit pe nimeni care să îi spună direct pe numele mic, nici măcar în absență.

Îl vedeam în lungul gardurilor, câteodată umbrit de coroanele pomilor de prin curți, mergând egal și negrăbit, parcă pipăind solul, mereu pe gânduri care însă nu îl îngrădeau să salute și chiar să se oprească în loc pentru câteva vorbe. În colțul gurii fumega veșnic o țigară și uneori își mijea ochiul stâng ferindu-l de fumul care avea o culoare cafenie și care se înălța drept în sus stânjenindu-l. La noi se oprea adesea și stătea îndelung de vorbă cu bunicul. Îmi plăcea, când venea pe la noi, taifasul calm și așezat care se înfiripa.

Avea un fel îngrijit de a pronunța cuvintele, folosind ceea ce aveam să învăț mai târziu că este o frazare corectă, îmi plăcea, cu tot sunetul puțin străin, vorbirea rotunjită, cu accente pe anumite cuvinte. Poate că impresia mea de copil de vreo șase ani era condusă de graseierea r-urilor, care în capul meu semăna cu franceza cântecelor șoptite ale mamei când se mișca prin casă și care însemna

mereu ceva de un frumos intangibil. Pentru că nu înțelegeam nimic din cântecele fredonate, doar îmi sunau foarte plăcut. Eu le ascultam cu o ureche și în același timp trăiam visurile mele de copil mic și liber în satul acela verde, pitit sub păduri, plin de soare vara și acoperit cu zăpezi iarna. Dar mai auzeam când vorbea istorie și politică și ceea ce cred că era filosofie, de micile invenții și experimente pe care le punea sau avea de gând să le pună în practică, reminiscențe ale unei alte existențe sau doar încercări de a proba ceva din ceea ce fusese.

Într-o astfel de discuție l-am auzit spunând: *„Darr, Jean drragă, aceștia erau calvini...”* Pe mine m-a intrigat cuvântul „calvini” și mi-a părut plin de sens. Am căutat prin dicționar și mai apoi prin alte cărți din mica bibliotecă a bunicilor, apoi în cealaltă a părinților mei și așa am aflat cu multă surprindere că religia însemna și altceva decât credința senină și poveștile aproape pastorale ale bunicii despre Maria și Fiul Său. De atunci l-am ascultat mai atent, îi ascultam glasul și cumva îi percepeam existența tragic-tăcută.

Apoi, într-o vară, nu l-am mai văzut pe drum și nici oprit la poarta noastră unde două bănci față în față se umbreau sub sălcii pletoase. Domnu' Gogu se stinsese cuminte, nebăgat în seamă și neplâns.

Dar în mintea mea a rămas, pășind neauzit pe marginea verde a drumului bătătorit, cu țigara fumegând în colțul gurii, uneori umbrit de frunzișuri, alteori potopit de soare, zâmbind vag și îngăduitor.

”Îl vedeam
în lungul gardurilor,
câteodată umbrit
de coroanele pomilor de prin
curți, mergând egal și negrăbit,
parcă pipăind solul,
mereu pe gânduri care însă
nu îl îngrădeau să salute
și chiar să se oprească în loc
pentru câteva vorbe.
În colțul gurii
fumega veșnic o țigară...”

Proză scurtă

GRIFONUL AURIU, DRAGONUL NEGRU

Rodica Bretin

Prozatoare, eseistă, membră a Uniunii Scriitorilor din România şi a Fantasia Art Association din Cornwall (Marea Britanie)

Unde ne grăbeam? Întrebarea putea să mai aştepte. O escapadă în noapte, cu Aidan, îmi trezea amintiri memorabile: un hotel din Capetown și mirosul croissantelor aduse tocmai de la Paris… Eu și el promițându-ne iubire veșnică lângă Niagara-celor-o-mie-de-tunete… Sărutându-ne pe o terasă a Palatului Imperial, în timp ce artificiile incendiau cerul Chinei… Momente pe care le crezusem uitate, pietre pe plaja veșniciei. Valurile oceanului le îngropaseră în nisip pe unele, însă pe altele le șlefuiseră, dându-le strălucire. Timpul nu șterge nimic – doar trece. Și ne deprindem să ducem cu noi bucurii și regrete, ca o cometă care își târăște coada prin beznă.

Copacii s-au dat la o parte dinaintea unei case de piatră, cu acoperișul pe jumătate prăbușit. Totul în jur purta pecetea ruinei. Șopronul cu găuri în ziduri, gardul dărâmat de furtuni, țarcul animalelor din care mai erau trei stâlpi în picioare. Locul părea abandonat de multă vreme – ani, decenii? – fiindcă rugina și mucegaiul își puseseră amprenta pretutindeni. Numai ferestrele rămăseseră, ca prin minune, intacte. La fel ușa, solidă, din stejar. Și încuiată.

Am urcat treptele verandei, iar în fața ușii Aidan s-a dat doi pași înapoi, pregătindu-se să o smulgă din balamale.

– Așteaptă, i-am temperat avântul vandalic.

Cheia se afla la locul ei, sub preș. Așa cum, în casă, toate erau neatinse, ca în ziua când proprietarii plecaseră, încuind cu grijă în urma lor. Un apartament abandonat din New York ar fi fost jefuit până acum de câteva ori. Aici, nimeni nu forțase intrarea; doar vântul și ploaia pătrundeau prin acoperișul spart.

– Ori indienii canadieni sunt cei mai cinstiți oameni din lume… am început.

– …ori sunt convinși că orice casă nelocuită intră în stăpânirea spiritelor.

Aidan avea în mână ceva ce putea trece drept telefon mobil. Un detector de fantome, de energii paranormale? Nu chiar. Ceva sau cineva emitea un semnal termic de aici, din mijlocul pădurii. Așa descoperisem ferma părăsită, așa am găsit sursa: cuptorul din bucătărie. Aparatul, electric, fusese aprins, iar ușa lăsată deschisă – altfel ar fi explodat. Însă cine îl pusese în funcțiune nu avea intenția să își încălzească cina.

– O momeală?

– Ce altceva?

Aidan nu părea alarmat. Faptul că intrase într-o capcană în cunoștință de cauză nu izbutea să mă liniștească. Dimpotrivă. Însă Aidan avea motivele lui; pe care o să mi le împărtășească când va veni momentul… Atunci le-am văzut. Patru puncte luminoase care pulsau pe monitorul aparatului din mâna lui Aidan, apropiindu-se dinspre est.

– Elicoptere, am constatat, reușind să îmi reprim panica din voce.

Aidan a aruncat o privire ecranului, alta la ceas.

– Nouă secunde, a fost concluzia.

Nu aveam multe opțiuni; de fapt, una singură. Aidan m-a tras spre el și m-a sărutat.

– Ca pe vremuri, Lorena?

Apoi am ieșit, mână în mână, pe ușa din față.

În curte, ne-am oprit sub reflectoarele ațintite spre noi din cer de cei patru leviathani aerieni gravitând la punct fix: Mi-24 Hind. Desantul uman luneca deja pe frânghiile lăsate din elicoptere, luând poziții în jurul nostru. Treizeci de siluete întunecate… Ultima nu a folosit frânghia. A sărit de la înălțime, aterizând în picioare înaintea noastră. Aștepta aplauze?

– Circul și-a închis stagiunea, Daena.

M-a ignorat, concentrându-și atenția asupra lui Aidan.

– Magicianul timpului și al spațiului, maestrul cheilor, deschizătorul de porți. Și singurul care știe cum ticăie ceasornicul special de care am nevoie. *Soarele negru*. Îl vreau, cu instrucțiuni de folosire. Da sau nu?

Soarele negru: un artefact al *Celor Vechi*, o cheie care, în mâinile cui se pricepea să o folosească, descuia nu seifuri de bancă, ci lumi.

– Există și a treia variantă? s-a interesat Aidan cu o politețe înghețată.

– Sigur. Încep să tai bucăți din prietena ta.

Daena a făcut un semn, iar samuraii m-au silit să îngenunchez, întinzându-mi brațele peste o buturugă. Am făcut o evaluare a situației: Daena avea mercenarii *Global Vortex*, cu atâtea arme albe încât ar fi adus la isterie un detector de metale. Noi? *Când sunt cu tine, am o armată în spate* – versurile, melodia sunau bine pe scenă. În realitate, chiar dacă înfruntam săbii în loc de pistoale-mitralieră, șansele noastre rămâneau nule. Daena voia să ne ucidă încet, cu sadismul care devenise un autograf al karghanilor. Paradoxal, asta putea fi un avantaj. Al doilea era însăși Daena. Samuraii reprezentau o prelungire a voinței ei; regina și războinicii stupului, gândul și fapta.

Gândul… sau fapta. Daena era o hidră cu treizeci de capete care trebuiau retezate pe rând, unul câte unul. Eu și Aidan am schimbat o privire condensată, un manual de strategie parcurs într-o clipă.

Aidan a blocat-o pe regina-matcă a tuturor relelor ce stăteau să se prăvale asupra noastră. Daena s-a scuturat de paralizie – ușor, parcă fără efort. Nu și destul de repede; izbutisem să înhață una din mințile samurailor, iar katana care trebuia să îmi reteze brațele s-a înfipt alături, în buturugă.

Așa am început să dansăm. Aidan cu Daena, eu cu terminațiile umane ale karghanei. Samuraiul *meu* a înfipt pumnalul în gâtul celui care mă imobilizase. M-am pomenit liberă să smulg katana din lemn, azvârlind-o ca pe o lance. Doi mercenari morți, unul devenit al meu, douăzeci și șapte închizând cercul, amenințători. Să vină! Aidan se lipise iarăși de mintea Daenei și am reușit să îi mai fur un samurai, care a supraviețuit vreo trei secunde. Ceilalți se apropiau neabătuți, nu aveam cum să îi opresc, nu pe toți, nu deodată.

– Lorena! a strigat Aidan.

M-am ferit și pumnalul ce trebuia să mi se înfigă între coaste mi-a crestat șoldul. Samuraiul *meu* privea lama șiroind de sânge ca pe un obiect străin cu care se pomenise în mână. Nu am așteptat să se lămurească; am răsucit arma, implântându-i-o în piept. S-a năruit cu gura căscată, cu ochii plini de întrebări.

Samuraii *Global Vortex* strângeau cercul, elicopterele Mi-24 zbârnâiau pe deasupra, configurând un patrulater aerian. Din fiecare ne ațintea gura unei mitraliere, gata să ne împroaște cu gloanțe calibrul nouă, scuipate pe foc automat. Era ca și cum ar fi tras cu tunul în două muște.

Aidan nu părea impresionat.

– Ne poți ucide când vrei, cum vrei. Am înțeles ideea. Ce mai aștepți?

Daena s-a încruntat, samuraii au luat poziții expectative, servanții mitralierelor aero s-au pregătit să ne toarne în cap o grindină de proiectile.

– Vrei *cheia*, Daena? Nu trebuie să moară nimeni. În afară de tine… sau de mine.

Daena, care avea toate răspunsurile în afară de unul, a râs.

– Un duel?

– Dacă învinge, Lorena va fi liberă să plece.

L-a întrerupt cu bruschețe:

– Nu promit nimic. Oricum nu m-aș ține de cuvânt. Dacă pierzi, îmi dai *Soarele negru* și… mai vedem.

Karghana vorbea cu sinceritatea celei aflate într-o poziție de forță. Aidan a acceptat fără să clipească, eu mi-am înghițit vorbele. Nu aveam de ales. Alternativele erau… să murim sau să murim. El știa, eu la fel, Daena exulta prevăzând finalul.

Aidan și karghana stăteau față în față, neclintiți, la câțiva pași distanță. Nu avea să fie un meci de box, nici unul de arte marțiale. Când au închis amândoi ochii, căpătând o fixitate catatonică a trăsăturilor, am știut ce va urma: o înfruntare între proiecțiile subconștientului.

Cea a Daenei s-a materializat într-un dragon de fum, ce venea asupră-ne ca un nor negru, căpătând consistență cu fiecare bătaie a aripilor membranoase. Era cât un elicopter și, când a trecut printre două Hind-uri, m-am întrebat cum de piloții nu făcuseră infarct.

Simplu: nu îl vedeau. Nici pe el, nici grifonul auriu apărut de nicăieri. Jumătate vultur, jumătate leu, cu ochi de granate și aripi de lumină, avatarul lui Aidan s-a năpustit asupra dragonului: labe încleștând, gheare înfigându-se, clonțul care împungea, rupea, răsuflarea de foc pârjolind pene și blană…

Orbi, surzi, nepăsători, războinicii *Global Vortex* așteptau sub ploaia de aur și cenușă un semn al karghanei ca să termine ce începuseră. Daena însă nu se clintea, de parcă ea și Aidan trecuseră în regnul mineral. Trăiau, răsuflau prin avatarurile încleștate într-o luptă ce avea să ne hotărască soarta: lor, mie.

Grifonul auriu, dragonul negru. Înțelepciune și cruzime, echilibru și forță brută. Făpturi mitologice, deopotrivă de puternice, de încrâncenate. Dar cerul nu îi putea cuprinde pe amândoi. Nu în noaptea asta. Se rostogoleau sfârtecându-se, stârnind tornade în văzduh fără să clatine vreo frunză. Cădeau spre pământ, meteorit de solzi, blană, pene și sânge – când, deodată, au dispărut!

Am clipit, năucită. Daena era în picioare, însă Aidan… Zăcea pe spate, nemișcat. M-am dus lângă el, privind neîncrezătoare pata jilavă ce i se lățea pe piept. Încă o iluzie, efect special, nălucire iscată din umbre și lumini – trebuia să fie!

– Scoală-te, Aidan…

L-am apucat de umeri, încercând să îl salt. Era greu, atât de greu… Lichidul gros care îi îmbiba haina, cămașa se

întărise, conturând urma ghearelor ce îi scormoniseră pieptul, îi zdrobiseră coastele ajungând la inimă. Lichidul acela închegat pe alocuri, supurând în altele arăta, mirosea a sânge.

Era sânge.

M-am lăsat lângă Aidan, atingându-i fruntea, obrajii. Mi-am lipit buzele de ale lui, încălzindu-le, încercând să-i întorc suflarea. Voiam… Să îi dau căldură dintr-a mea, albastru din ochii mei, bătăile inimii, viața mea toată. Să mor într-o mie de feluri ca el să mai trăiască – un an, o lună, măcar o zi. Nu puteam lăsa Bezna cea Mare să îi întunece privirea!

Într-o clipă mă ridicasem, în alta scurtam distanța dintre mine și Daena cu pași mari, fără să îmi pese ce va urma. Femeia-dragon s-a tras înapoi, iar sentimentul incert din privirea ei s-a decantat, a devenit identificabil. Frică? Era acum ca o carte deschisă, pe care o puteam răsfoi în voie; mai degrabă un cuib de viespi, transparent, prin care vedeam toată foșgăiala gândurilor dinăuntru.

Întâi, frustrarea. Aidan o înșelase, îi promisese ce nu avea cum să-i dea. Aflase prea târziu, când avatarurile nu mai puteau fi despărțite – decât prin moartea unuia. Karghana îi curmase viața, dar și Aidan s-a ales cu ce voia: puterile Daenei. I le-a luat, lăsând-o vulnerabilă, *umană*. Am mai făcut un pas și s-a dat iarăși înapoi, maree la reflux, de ură, de neputință.

– Omorâți-o!!

Samuraii *Global Vortex* au ignorat-o, pornind prin pădure, ceată de somnambuli fără vreo țintă. Elicopterele zburaseră deja spre cele patru puncte cardinale și aveau să continue atâta vreme cât le rămânea combustibil. Sub cerul pustiu, în curtea fermei părăsite, nu mai eram decât noi, protagonistele secvenței finale din scenariul scris de Aidan.

În rolul principal, Daena. Și-a dus mâinile la tâmple, apăsându-le într-un ultim și inutil gest de împotrivire. Apoi a lunecat în genunchi, a scos sabia scurtă, *wakizashi* și, ținând-o cu amândouă mâinile, s-a pregătit pentru un *seppuku* după toate regulile artei.

M-am uitat cum își înfige lama în pântece, cum o răsucește, o trage înspre coaste, sfârtecându-și măruntaiele. Să o las să agonizeze? Să îi curm suferința?

Mi-era indiferent; probabil că și ei. Când m-am aplecat spre ea, m-a privit sfidătoare – pentru o clipă redevenise cea dinainte. I-am lăsat minutul de glorie; și-l câștigase, îl merita. Apoi i-am tăiat capul cu maceta.

*

Niște zori încă întunecați m-au găsit lângă rugul pe care-l înălțasem. Ochii mă usturau, pleoapele mi se umeziseră, dar am trântit capacul peste cufărul de plumb unde îmi închisesem durerea, l-am zăvorât, l-am îngropat, am turnat ciment deasupra. Nu e adevărat că murim o singură dată. Murim mereu, puțin câte puțin, de câte ori pierdem pe cineva drag. Și ce rămâne… la mine s-a șters într-o singură noapte.

Rămas bun, Aidan.

Am aruncat torța în grămada de crengi, iar flăcările au răbufnit mistuitoare, de parcă le stopisem cu napalm.

Aș vrea ca rugul meu să ardă la fel, într-o noapte ca asta.

Am rămas nemișcată, uitându-mă cum văpăile luminau pădurea – undeva departe oamenii își urmau viețile fără să știe ori să le pese…

Există viață după moarte?

O întrebare pe care toți și-o pun de niște milenii. Filosofii caută un răspuns, religiile se cred, fiecare, depozitarul adevărului absolut. Cohortele de credincioși așteaptă mântuirea, fanaticii sunt pregătiți să moară pentru un crez sau altul. Pogromurile, războaiele religioase vor continua până când…

Până când *vom ști*.

Ce se află Dincolo, nimeni și nimic? Raiul sau Iadul, cu antecamera lor, Purgatoriul? Ori, poate, viață după viață, șirul existențelor-trepte pe scara devenirii. Unii cred într-o Divinitate atotprezentă, alții într-un Pantheon de zei și zeițe. În Apocalipsa Nordului, nemuritorii din Valhalla pier laolaltă cu oamenii, ca să renască împreună, din nou.

Aidan credea în legile fizicii, într-un univers unde timpul rămâne relativ, materia infinită, energia într-o eternă transformare. Moartea? O altfel de Poartă… Ce ești acum, Aidan? O rază de lumină, o particulă de praf cosmic, un asteroid gânditor rătăcind prin Calea Lactee?

Flăcările se micșorau, păleau, topindu-se în văzduh, înghițite de cenușă. Rugul se prefăcuse în zgură, stelele clipeau deasupra și departe, nepăsătoare. Am rămas nemișcată, lângă jarul tot mai rece, închisă în cămașa de forță a durerii, privind în ochi noaptea care nu se mai sfârșea.

Singură.

„Grifonul auriu, dragonul negru.
Înțelepciune și cruzime,
echilibru și forță brută.
Făpturi mitologice,
deopotrivă de puternice,
de încrâncenate.
Dar cerul nu îi putea cuprinde
pe amândoi.”

Proză scurtă

FETIȚA CU PĂR ONDULAT ȘI BRETON

Liliana Toma

Prozatoare, profesoară

Fetiței cu păr ondulat și breton îi lucesc ochii de bucurie. Are cretă nouă, albă și colorată. Stă în genunchi, pe covor, cu fața la tăblia de lemn maroniu, lăcuit, a patului și scrie mărunt, ca să-i încapă toate visele de peste noapte. Să nu-i rămână vreunul pe dinafară. Se mai topesc unele în zăpezile ce se-nalță până la geam și surâd alb căldurii din sobă, mai curg altele printre degetele firave, care închid pumnul rotund. Dar, pe cele mai multe le ține minte și le scrie. Noaptea a fost bogată și acolo, în fața tăbliei, copilăria devine viață adevărată, cu reguli și emoții și, pentru fiecare desen din lumea reală, scrie câte o replică, apoi alta și alta și așa umple repede tăblia cu un scris ordonat, cam prea caligrafic. Apoi, repede, să n-o observe cineva din casă – de regulă, mama – trece totul într-un caiet mare, cu foi liniate, prinse cu inele de sârmă. Și tot repede ștrege tăblia patului cu un burete care lasă dâre albe de cretă și peste ele desenează alte imagini și scrie alte replici, până obosesc ființele de cretă albă și colorată și fetița înșiră pentru ele născociri împletite cu fire din visele nopții trecute. Fiecare noapte are plăsmuirea ei, are culoarea și mirosul tainelor închise în fortărețe păzite de spiritul poveștilor. Tăblia patului ascunde povești pe care magicieni celebri nu le-ar putea scorni. Ea le scrie, ele prind viață și încep să respire, le cresc pene îndrăznețe, cu care se strecoară pe ușa sobei, apoi pe horn și pornesc în lumea necunoscută de afară, dar seara se întorc și se ghemuiesc într-un colț al patului, lângă tăblia care le-a născut. Când pleacă la școală, le așază în ghiozdan, la loc sigur, le face o fereastră prin care să privească lumea și le roagă să nu facă gălăgie. Că vor fi date afară. Și din lumea oamenilor și din cea a poveștilor. Tăblia patului a devenit, între timp, locul unde magia are chip și zâmbet de copil, locul sacru unde se păstrează minunile, locul în care poveștile se nasc, trăiesc și nu mor niciodată. Și chiar mai mult, locul în care pătrund doar cei care cunosc limba poveștilor. Adesea și Timpul, obosit de atâta vânturat prin lume, se oprește să le asculte. Își strânge subsuoară perechile de aripi, se așază cuminte pe colțul drept al tăbliei, locul lui preferat și este numai ochi și urechi. E adevărat că, uneori, fetița vede cum ochii i se mai închid, că adoarme și chiar sforăie, dar îl înțelege, că e și el un bătrânel condamnat la nemurire, ca și poveștile. Îi mai șoptește, câteodată, câte ceva, îi mai dă un ghiont și Timpul tresare și zâmbește șăgalnic, pe sub genele luuungi, cât brâul pământului.

– Ai și prințese în povestea ta?, o întrebă Timpul pe fetița cu păr ondulat și breton. Că văd turnulețe ferecate cu lacăte, ziduri groase și înalte, e-he, eu am luat parte la toate asediile lumii de oameni mari, am fost de față când prințesele erau eliberate de vrajă, am coborât trepte înguste și întunecate spre hrube unde se ascundeau răufăcătorii, am zburat cu zmeii și cu vrăjitoarele… Cel mai mult mi-a plăcut să privesc, de pe creneluri, când se schimbă garda de onoare la regină…

Fetița dădea din cap și asculta, cu inima strânsă de emoție și cu ochii mari, peripețiile Timpului. Și era bucuroasă că el, meșter călător, care a văzut și a cunoscut multe, stă cu ea și-i ascultă poveștile și le spune și el pe ale lui. Se vede treaba că sunt tare frumoase și au mult mister, dacă însuși mărețul Timp și-a oprit mersul. Mândră de ea și roșie în obraji, fetița cu părul ondulat și cu breton a adormit, ținând în brațe poveștile și ascultând sporovăiala bătrânului Timp care, între două povești, a adormit și el…

Din volumul *Elitre*, în curs de apariție la Editura Leviathan

„Tăblia patului ascunde povești pe care magicieni celebri nu le-ar putea scorni.”

Proză scurtă

O SCRISOARE REGĂSITĂ

Lică Barbu

Prozator
Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

O poveste având ca punct de pornire o scrisoare trimisă într-un timp și ajunsă în alt timp.

Helga, din mamă românca și tată ungur, își trăia tinerețea la cei 21 de ani în satul devastat de război.

Când nemții și ungurii au intrat în sat, bunica, Ioana, a luat-o de mână și s-au ascuns într-o văgăună din pădure, intuind gravitatea momentului. Cealaltă parte a familie a rămas pe loc crezând că ungurii sunt de-ai lor. Părinții și fratele ei au fost torturați ca să spună unde sunt ascunși evreii. Nu aveau de unde să știe. I-au ucis fără nicio explicație, fără judecată.

Satul era aproape pustiu. Helga și bunica ei supraviețuiau cu ceea ce le dădea natura și cu ce le ajuta un militar ungur din plutonul rămas planton în sat. A aflat că tatăl Helgăi a fost ungur și le mai ajuta cu o conservă, o pâine, ceva de la popotă.

Știind ungurește, Helga a aflat de la soldați că e timpul să plece din sat. Cât mai repede. De linia frontului se apropiau rușii și românii aliați prin lovitura de stat din 23 august 1944, când au format o coaliție antihitleristă.

Helga și bunica ei s-au trezit în acea dimineață înainte de răsăritul soarelui. Bubuituri de tun se auzeau aproape de satul lor. O altă teamă li s-a strecurat în suflet.

Helga a dat fuga la plutonul cu unguri cu gândul că mai poate lua ceva de-ale gurii. Locul era pustiu.

Prin sat treceau mașini militare și blindate conduse de ruși și români. O parte din ei au rămas în sat ca să asigure spatele frontului.

O zi și-o noapte au zăbovit în acel loc, o zi care a marcat-o pe Helga toată viața.

Rușii și românii și-au instalat corturile la marginea pădurii. Fiecare separat. Soldații români erau mai cooperanți cu oamenii din sat față de soldații ruși care umblau prin sat după băutură și înjurau oamenii pe rusește fără niciun motiv.

Helga s-a gândit să adune pentru soldați câteva vreascuri din pădure ca să-i ajute pentru foc. S-a întors să mai aducă un braț. Tocmai atunci au observat-o trei soldați ruși, care erau beți și cântau cântecul lor preferat, Katyusha. Mai mult urlau.

Când au văzut femeie în fața ochilor, dorințele lor hulpave li s-au aprins și fără nicio comandă au năvălit în pădure după Helga. Au înconjurat-o și se luptau cu ea să o pună la pământ. Până să-i astupe gura, Helga a mai apucat să scoată un țipăt de ajutor. A fost deajuns să fie auzit de caporalul Miron Mușat care era în apropiere și strângea, ca și Helga, vreascuri pentru foc.

În pădure se lăsase întunericul. Miron, prevăzător, și-a luat o lanternă la el. A fost ușor să-i surprindă pe soldații ruși care o imobilizase pe Helga la pământ și se pregăteau să o violeze.

Lumina venită printre tufișuri nu i-a speriat. Câte un pumn năpraznic le-a întunecat mintea și au căzut inconștienți la pământ.

A fost o luptă ușoară pentru Miron. Tânăr, vânjos, puternic, cu un corp armonios de sportiv, construit prin antrenamentele la box pe care îl practica acasă, Miron a salvat-o pe Helga fără prea mult efort. Rușii habar nu aveau ce i-a lovit.

– Nu te duci acasă. Rușii vor răscoli tot satul. Te duc în cortul meu și te îmbraci în haine soldățești pentru că rușii ne vor chema la apel, a sfătuit-o Miron.

Așa s-a și întâmplat. În cortul lui mai era locotenentul companiei și telegrafistul de serviciu. Cei doi au înțeles ce s-a întâmplat și au ajutat-o pe Helga să se îmbrace cu haine militare.

Rușii erau în alertă. Camarazii lor au fost bătuți în pădure și voiau o inspecție. Au trimis o patrulă în sat și una în pădure ca să caute fata, dar și pe presupusul bătăuș. Zadarnice căutări. Cei căutați erau chiar lângă ei.

Helga era mândră cu uniforma, mai ales că purta vestonul salvatorului ei. Rușii nu au recunoscut-o, iar pe Miron nici atât. Era îmbrăcat în izmene și

cu o bluză, ca și cum a fost la odihnă înainte de a intra de planton.

Au intrat în cort și așteptau îngrijorați ce se va mai întâmpla.

Locotenentul i-a dat ordin lui Miron să nu iasă din cort și s-a dus la punctul de transmisiuni, iar telegrafistul a intrat de planton toată noaptea. Au rămas singuri.

Au vorbit aproape un ceas destăinuindu-se unul altuia cine sunt. Helga era mai liniștită și-l privea pe Miron prin întuneric ascultându-i răsuflarea. În aer plutea dorința.

Au fost întrerupți de locotenent care a intrat brusc peste ei aducându-le o veste:

– Nemții au spart linia frontului și înaintează spre sud. Rușii de aici au primit ordin de atac. În cel mult jumătate de oră nu va mai fi picior de Ivan pe aici. Așa că, stați liniștiți!, le-a spus bucuros vestea și s-a întors la datorie.

Afară se auzeau comenzi în limba rusă și zgomot de arme. Deodată, liniște.

Helga și Miron, tensionați, se țineau strâns de mâini. Liniștea le strângea și mai mult mâinile, apoi brațele, care au adus mângâieri și s-au contopit amândoi într-un sărut de mult așteptat.

Au făcut dragoste toată noaptea. Uitaseră de război, uitaseră de ei. Dragostea le dăruia lumina unei păci nesfârșite.

În zori, Miron a condus-o pe Helga acasă la ea lăsându-i vestonul ca să o apere de frigul dimineții. A sărutat-o cu promisiunea de revedere și a plecat grăbit.

– Am să mă întorc să-mi iau vestonul, i-a promis Miron în timp ce pleca spre tabără.

Dar nu s-a mai întors. Au primit ordin de înaintare pe front și duși au fost.

După două luni, Helga și-a dat seama că e însărcinată. Spera că Miron se va întoarce la ea atunci când se va sfârși războiul și vor întemeia o gospodărie.

A născut în luna mai, anul următor, un băiat pe care l-a botezat Miron. Atunci a aflat de sfârșitul războiului și-l aștepta pe dragul ei Miron. Dar nu a mai venit.

Păstra vestonul lui într-un cufăr. Nu era zi să nu-l scoată și să-l mângâie. Într-o zi de iunie, a scos vestonul să-l aerisească pe frânghia din curte și mângâindu-l ca de obicei, a simțit în buzunarul de la piept ceva. Era permisul militar al lui Miron. Conținea nume, prenume, gradul și adresa de acasă. Și i-a venit o idee. Să-i scrie o scrisoare. Poate trăiește și a ajuns acasă. Era ultima ei speranță ca să dea de el.

„Dragă Miron!

Află despre mine că sunt bine și sănătoasă. Sper că și tu ești bine și ai scăpat întreg din război. După ce ai plecat din sat la luptă cu nemții, am rămas însărcinată și pe 25 mai 1945 am născut un băiat. L-am botezat Miron, ca pe tine.

Dacă această scrisoare va ajunge la tine, te aștept cu drag în Oarba de Mureș ca să ne creștem împreună copilul. Nu te voi uita niciodată! A ta, Helga!"

Scrisă simplu, cu dor și speranță. Atât.

Scrisoarea a fost scrisă în limba maghiară deoarece Helga a învățat la o școală în limba maghiară și spera că cineva i-o va traduce lui Miron.

Cu inima strânsă, dar plină de nădejde, a înmânat scrisoarea factorului poștal care trecea o dată pe săptămână pentru distribuirea și colectarea corespondenței.

Miron Mușat a fost rănit la șold și la picior în război. Destul de grav, pentru că a fost internat timp de șase luni la spitalul militar din Brașov, unde locuia într-un cartier mărginaș. Visa să devină maistru constructor. Până acolo era drum lung: însănătoșirea, liceul și școala de maiștri.

Unul din cei trei soldați ruși bătuți de Miron a devenit după terminarea războiului căpitan de rangul I în Armata Sovietică pentru merite deosebite și a fost trimis în misiune de KGB în România în perioada anilor '50, pentru supravegherea instaurării comunismului. Fața lui schimonosită de pumnul lui Miron s-a considerat faptă eroică de război.

Dorința lui era răzbunarea. Trebuia să-l caute pe cel care i-a distrus fața cu un singur pumn și a ordonat Ministerului Apărării Naționale să i se prezinte date despre plutonul de infanteriști aflat la data de..., în localitatea Oarba de Mureș.

Ministerul l-a trimis la garnizoana din Brașov. Acolo a aflat efectivul plutonului. După o atentă selecție, a constatat că unul singur era în stare de acel „pumn": Mușat Miron, caporal, un boxeur de succes.

Acasă, Miron a primit o vizită neașteptată. Era un amic de la antrenamentele de box, Iulian Cernoiu, curier la Garnizoana Brașov. Acesta l-a avertizat că este căutat de ruși. Miron a înțeles de ce și a plecat urgent de acasă.

Securitatea sovietică a descins la adresa lui Miron. Părinții lui tocmai veniseră de la țară. Securitatea i-a luat pe sus și au fost duși la anchetă. Au fost torturați și aruncați în beciurile comuniste, unde au și murit din cauze „necunoscute".

Sprijinindu-se de o cârjă, Miron a ajuns pe peronul gării din Brașov. S-a urcat în primul tren de călători care a intrat în gară. Trenul avea ca destinație orașul Galați. Miron a coborât la Brăila. Nu și-a dat seama de ce în acel loc. De aici unde?

În gară la Brăila, Miron s-a apropiat de un vânzător de covrigi. A cumpărat un covrig și a intrat în vorbă cu el. Mai pe ocolite, Miron a căutat să-i spună situația lui. Poate va primi un sfat, o îndrumare cum ar putea să se descurce în acel oraș.

– Măi, nene! Ăștia te caută și-n gaură de șarpe. Un nepot de-al meu a pățit la fel ca tine. De la băutură. L-a iritat un sergent de-a lor și l-a bătut de i-a mutilat fața. După război, l-au căutat peste tot. Nepotu' s-a dus în satul Rubla, aici la noi, la Călmățui, locul unde nu te mai caută nimeni. Comuniștii i-au deportat aici pe cei care s-au opus regimului. Mulți învățători, profesori, oameni politici. I-au lăsat în câmp cu ce aveau pe ei. Oamenii și-au făcut bordeie. Ai nimerit bine la mine. Nepotu' vine când și când la Brăila și pleci cu el acolo. Până atunci, vei sta la mine și mai vedem, l-a liniștit vânzătorul de covrigi, un om la 60 de ani.

Miron a crezut că i-a ieșit Dumnezeu în cale. Până a venit nepotul de la Rubla, Miron i-a reparat casa și tot ce mai avea nevoie. Se pricepea.

Nepotul a venit după 10 zile. A stat o zi și a plecat luându-l pe Miron cu el.

La Rubla, Miron s-a descurcat, cu tot beteșugul lui și a supraviețuit vieții crude din acel loc. A învățat multe de la intelectualii exilați într-un loc uitat de lume.

După 1964, când viața socială s-a mai liniștit, Miron s-a mutat la Brăila. S-a căsătorit, dar a divorțat după un an. Femeia s-a dus cu altul. A construit o casă, a urmat un liceu seral și, urmându-și visul, la 47 de ani, s-a prezentat la examenul de admitere la Facultatea de Construcții din Brașov pentru specializarea inginer constructor. Facultatea era înființată chiar în acel an, 1972 și erau mai puțini concurenți, plus că era și orașul lui natal. A reușit.

Scrisoarea Helgăi a ajuns la destinație după șase luni. Corespondența era triată riguros. Pentru că era scrisă în limba maghiară și nu se voiau conflicte cu etnia maghiară, scrisoarea și-a urmat cursul spre destinație. Poștașul a depus scrisoarea într-o cutie poștală la adresa de pe plic. Casa era părăsită și nu existau moștenitori. Statul a dispus demolarea casei pentru construirea unui cartier de blocuri.

Scrisoarea a fost luată de valul buldozerelor și dusă într-un loc al gunoaielelor din demolări.

Aproape zilnic, un om trecut în a doua parte a vieții scormonea în gropile cu gunoi, nu pentru mâncare sau pentru ceva de valoare. Era colecționar și căuta lucruri vechi aruncate la gunoi. Așa a găsit scrisoarea Helgăi. I s-a părut interesantă pentru colecția lui. După 20 de ani și-a expus colecția la Brașov într-o expoziție, în anul 1972, cu fapte și amintiri din cel de-al Doilea Război Mondial, eveniment foarte apreciat în presa vremii.

Studenții din campusul studențesc au fost invitați, cu ocazia Zilei Armatei, pe 25 octombrie, la mai multe evenimente culturale. Miron a ales să meargă la expoziția colecționarului, unde era și un spectacol artistic.

Vizitând exponatele, Miron a rămas surprins în fața unei scrisori în limba maghiară. Printre rânduri era scris numele Miron. Surprinderea a fost și mai mare când a observat scrisă pe plic adresa lui. Anii s-au întors în mintea lui și căuta imagini din trecut.

– Seamănă cu scrisul mamei mele, a auzit vocea unui tânăr care privea atent scrisoarea.

– Știi ungurește? Te rog să-mi traduci ce scrie în scrisoare! Pe plic e fosta mea adresă din Brașov plus numele meu, Miron și nu înțeleg.

– Și pe mine tot Miron mă cheamă, domnule.

După ce i-a tradus scrisoarea, Miron a rămas nemișcat. Întoarcerea în timp i-a luat răsuflarea.

– De unde ești, tinere?

– Din satul Oarba de Mureș și sunt student la construcții.

– Și cum îi cheamă pe părinții tăi?

– Pe mama, Helga. Tata a murit în război. De ce mă întrebați, domnule?

– Pentru că ești fiul meu, dragule.

A doua zi, cei doi Mironi coborau din autobuz în capătul satului Oarba de Mureș, la șosea.

Miron își conducea tatăl, sprijinindu-l, la vale, către casă. În poartă, Helga a aruncat cobilița cu apă de pe umăr și a strigat ca să audă tot cerul și pământul:

– Mirooon!

„Dragă Miron!
Dacă această scrisoare
va ajunge la tine,
te aștept cu drag
în Oarba de Mureș
ca să ne creștem
împreună copilul.
Nu te voi uita niciodată!
A ta, Helga!”

Proză scurtă

ANA

Angela Dina-Moțățăianu

Poetă, prozatoare, profesoară

Se potolise ziua… Soarele îndemnase spre ascunzișul său, luând cu sine și friptoarea.

Cireșarul de anul ăsta e mai ceva decât anţărţ... Prea e vrednic la dogoreală! se gândea înțeleaptă Ana, întorcându-se acasă în ziua cu pricina.

Dăduse o raită pe la ţintirim să mai vadă locșorul de odihnă al bună-sii.

Ajunsese, când trecuse amiaza, la crucea bătrânei, unde intrase în vorbă cu draga ei, acum tăcută, nu gureșă ca mai an încă…

Și ce dor îi era de glasul subțirel… de vorbuliţele bunicii, mereu domoale, mângâietoare, lămuritoare, nicicând supărătoare…

Știuse măiculiţa tătucăi să-i poarte de grijă nepoatei dintotdeauna și, mai cu seamă, de când copila îșî pierduse părinții, de rămăseseră numa ele în gogeamite căsoiu… Că uneori și ziceau c-ar putea să se rătăcească în vreuna din odăile acestuia, atât era de mare!

Curățase pe-ndelete buruianul, lărgind preajma florii de gheaţă care-și iţea ochii movurii de foiţe către cer, parcă fălindu-se tăriilor c-are grijă ea de mormânt, îl apără de zăpușeală verii cu zeama frunzelor sale… Și petalele-i în trei feţe bucurau și cerul, și privitorul.

Dar o bungineală, venită fără veste odată cu amurgul, o scutură de gânduri pe fată.

Se ridică și, cu seara-n spate, apucă spre casă. Din deal, unde-și aflaseră lăcașul sfânt adormiţii somnului veșnic și până-n satul culcat la vale, n-avea mai mult decât o fugă de cal!

I se făcu de-a mirarea cât de micșorat se vădea Sohodolul, aruncat așa printre pietre înălbite… înșirându-și căsuţele, abia zărite, micite de vreme, părăsite de oamenii în putere, grăbiţi către așezări înlesnite de la câmpie, ascultând acolo de chemările muncii, de un alt fel de trai… Cei rămași, numai bătrâni uitați de Domnul pe glie, abia de iau seama la preajma casei, la vreo pasăre, la zgâriatul grădinii pentru vreo legumă… că de mălai ori făină se milostivesc unii și alții ce-au încă vârtute și mijloace să care de la oraș…

În sine, Ana căinează și cimitirul pentru taina sa ce tulbură urechea străină cu obiceiul înhumării.

Morții vechi ai Sohodolului erau scoborâți în groapă cu câte un lucru-ndrăgit pe timpul vieţii, de-ale casei, de-ale muncii, de-ale petrecerii…

Și toți aveau cu ei în marea mutare câte un ulcioraș cu apă, s-aibă până la prima pomenire de nouă zile, să-și stâmpere năduful înstrăinării de cei dragi.

De ani și ani, în seninul nopţilor cu lună plină, odoarele plecaţilor se ridicau într-o pâlpâire deasupra mormintelor, ca și când ar fi purtat în ele sufletele înhumaţilor, ieșite în lume o clipită ca să nu fie uitați…

Dar, în Noaptea de Rusalii, Vâlvele făceau prăpăd! Răvășeau cimitirul, deschideau mormintele, răscolindu-le! Întregul avut al dușilor era zvârlit vraiște… cioburile ulcioarelor sparte înspăimântând ochiul, de-ai fi crezut că și sufletele sunt spulberate…

După cazna din anii trecuți, fata se juruise s-aibă leac pentru asemenea încercări… Se ruga în fața icoanelor din biserică, doar, doar să găsească ieșire din impas.

*

La deal, în colț de progadie, domnește un stejar falnic, cândva încoronat larg și bogat, frate răzleţit cu alți copaci ai șleaului.

Are brațele-ntinse și îmbârligate, văduvite acum de frunzișul de-odinioară, pierdut în cine știe ce încăierări cu vânturile ori alte pricini… Scoarța-i negricioasă parcă-ți râcâie privirea, atât e de adânc brăzdată. L-au părăsit și furnicarele ce-l urcau și coborau făcându-te să-l crezi mișcat, viu…

Văzându-l încă-n picioare, bănuiești că-i prins de coasta dolinei cu noduroase și-ncleștate rădăcini, chiar pare fără viață.

În juru-i se-orânduiesc morminte acoperite de iarbă-ndesită, înaltă-năltuță. Unele parcă-și tresaltă încă pământul zvârlit cu lopata. Crucile de piatră au tovarăș de drept câte-un stâlp de lemn. Și de fiecare e-aninată o cunună de flori pârjolite.

Căzută-n tristă visare, Ana parc-aude o jelanie. Înşiruind păreri de rău, o dă pe cântat:

Doină, doină, cânt de jale/ când răsuni în depărtare/ inima în piept mă doare,/ c-ai fost trist cât ai trăit,/ eşti la fel de ai murit…

*

Nu-i venea să creadă că uitase cu cerul, cu pământul că venea săptămâna dinaintea Rusaliilor! Şi, pe dată, şi-aduse aminte ce prăpăd avea de văzut iară în duminica rânduită, când vânturile necurate cu chipuri drăgălaşe aveau să bântuie printre morminte, să le răscolească, să-i trezească la temere pe morţi, să le smulgă avuţiile îngropate alături de dânşii, să le zvârle prin jur…

Şi se puse pe-un plâns, de-i sălta din spinare bluziţa de stambă, revenind la loc întărită precum o cârpă din cergă, pedepsind-o că nu face nimicuţa să-mpiedice nelegiuirea!

Zbicindu-şi sudoarea şi râuşoarele ochilor, Anei îi trecură pe la urechi şuşotelile îngrijorate a două bătrâne, aşezate dincoace de zidul cimitirului, având în mâini ulcelele de lut cu care aduseseră de-acasă jăratic să mai dea o tămâiere şi de seară, doar, doar vor stăvili faptele Vântoaselor…

– Aba Stelo, că n-o mai fi şi-acum jaf ca-n ăilalţi ani…!

– Cum o vrea Bunul Dumnezeu…

*

În joia săptămânii Moşilor de vară, Ana trăise un vis.

Se făcea că stejarul uitat de vreme prinsese viaţă… îi vorbea… se arăta doritor s-o ajute… îi zicea că doar el o va sprijini să vină de hac Samodivelor! Dar cum, n-o dumirise…

De-atunci, îi tot da roată… îi lua seama copacului, dar se-ndoia în sine c-aşa împovărat de vreme şi scorojit i-ar putea fi sprijin…

Acum, mângâindu-i o spărtură din coajă, trăi o ciudăţenie… lemnul se lăsase moale în mâna ei precum lutul olarului.

Îi alintă marginile bortei şi, pe dată, prinse în auz fâşâit de frunză dinspre crengile rămuroase înverzite de foi, ciripăieli şi-un miros de verde o-nvăluiră…

Vraja clipei se-mprăştie, însă, când îngrijitorul bisericii o strigă să plece împreună spre sat, că se lăsa-ntunericul. Rămase câteva clipe în urma lui. O apucă pâş-pâş… dar parcă nu era singură, aşa-i scârţâia pe sub tălpi piatra-nierbată a potecii! Se opintea să-nainteze, iar drumul până-n sat i se părea că se lungeşte cu fiecare pas făcut. Şi tare se minună de asta!

De la deal, dinspre biserică, i se-nfigea acum în spate un vânticel bun să gonească negura, dar şi mustrător pentru ea… Chiar i se părea că nişte palme umede şi reci o pocneau ca într-o bătaie de tobă, vrând s-o întoarcă din drum.

Era o chemare… ceva îi striga, întâi, în minte, dup-aia, în ureche, ca până la urmă, să-i pună piedică la-naintare…

*

Când puţinii veniţi cu pomeniri de Moşii de Vară luaseră calea Sohodolului, Ana, îngenunchiată sub coroana uscată a stejarului din cimitir, avea pe chip un zâmbet senin ca Îngerul Domnului.

În toată preajma era o tihnă adâncă… locul se-mbrăţişa în culorile înmuiate ale amurgului…

Toate zvonurile copacilor din şleau bucurau firea. Şi pretutindeni domnea înţelegerea c-aici timpul e încremenit… că viaţa şi moartea au înţeles fiecare în parte… că sufletele dinspre mâine întâlnesc pe cele de ieri într-o împletire ce doar Bunul Părinte o va dezlega la sfârşitul lumii…

Ei, taman atunci, Ana se ridică, dibui scobitura visată din coaja copacului, care se lărgi precum o portiţă.

Pătrunse repejor, nemirându-se că borta se-nchide în spatele ei şi fu îmbrăţişată de sângele nebănuit al stejarului, adevărat must împarfumat şi răcoritor, care-o săltă lin prin trunchi, răsfirând-o în lumea nouă, împuternicind-o… Mâinile-i se strecurară prin ramuri, degetele mişcând frunzişul nounăscut…

Devenise una cu prietenul stejar, pregătită, gândea, să le stăvilească pe Năvalnice, dacă s-ar fi grăbit să-şi sărbătorească meteahna şi-n ăst an.

Când fusese la miezul nopţii, se pornise o volbură care crescu, şi crescu, purtând pe unduirile sale hâdele Iele, chicotind ameninţător, de parcă vesteau pe duşi c-o să-i năvălească şi-o să le smulgă iară odoarele luate în humă cu ei…

Dar scârbavnicele făcături nu mai apucară să-şi facă jocul hain, căci mâinile-crengi ale Anei le aiuriră zborul, prinzându-l şi sfâşiindu-le. Pedepsirea Vâlvelor dură noaptea-ntreagă…

*

De Ana s-a uitat repede, au gândit-o plecată să-şi cate norocul în lume…

Însă, de-atunci, spun unii şi alţii că din zbaterile vântului prin frunzişul stejarului-paznic de cimitir, în amurgul nopţilor de Rusalii, se-aud vorbe cântate:

Voi, Nălucilor, potrivnice tuturor, viilor şi morţilor, doamnele pământului, stăpânele vântului, care prin văzduh zburaţi, mormintele nu mai stricaţi, ulcioarele nu săltaţi, suflete nu tulburaţi, fiindcă fetişoara Ana va începe iar prigoana şi-aţi ajunge numa trenţe din Vântoasele semeţe!

„În seninul nopţilor cu lună plină, odoarele plecaţilor se ridicau într-o pâlpâire deasupra mormintelor…”

Proză scurtă

PĂPUȘARNIȚA

Povestire premiată la Concursul de proză scurtă POLARIS, ediția a II-a, 2022

Lucia Eniu

Prozatoare, poetă

Moara lui Moș Zane se înalță pe un muncel străjuit la nord de o perdea de brazi și deschizându-se larg, spre sud, ca un trup de femeie prins în chinurile facerii. Apa râului izvorăște din pântec veselă, clară și cântătoare, lunecând pe pietrele mari pe care o mână de uriaș pare să le fi aruncat la întâmplare, ca pe niște zaruri. Ziua e pe sfârșite și cerul deasupra morii se aprinde. Dâre lungi sângerii leagă baierele orizontului. Siluetele brazilor, trase de sfori nevăzute, se aseamănă cu un alai de demoni, gata să pună pe fugă un călător mai slab de înger și necunoscător într-ale locului. Legată de moară printr-o punte îngustă din lemn de stejar, locuința lui Moș Zane, Casa Morii, cum i se spune în zonă, e deschisă oricui și la orice vreme din zi și din noapte. Luminată de opaițe mari, ea servește în aceeași măsură de locuință și de loc de muncă. Aici își primește Moș Zane musafirii veniți de peste tot și clienții, țăranii din satele de primprejur, răspândite prin văi, aruncate peste dealuri, cocoțate pe stânci și ascunse de arbori seculari. Aici, în inima muntelui, departe de civilizația modernă cu ajunsurile și neajunsurile ei, electricitatea ar putea părea un afront adus acestui mod de viață arhaic pe care Moș Zane îl ridică la rang de religie. O religie animistă, cu vântul de-a dreapta și soarele de-a stânga. Celor care încearcă să-i strecoare în suflet îndoieli, ademenindu-l cu traiul bun și plin de aleasă nepăsare de la oraș, Moș Zane le surâde pe sub mustața creață și sură. Treburile și rânduielile orășenilor le știe și el, doar n-a crescut sub pământ, a văzut și auzit atâtea, a cunoscut lume pestriță, a bătut și câteva orașe în tinerețile lui, dar nu, n-ar fi putut să trăiască printre copaci puțini și nevolnici, în zgomot și praf de mașini. La Gura Morii, copacii sunt falnici, aerul tare, apa rece și curată. Curățirea aceasta, prezentă în tot și în toate aici, nu mai dăinuie nicăieri în lumea cu asfalt și blocuri. Asta le spune celor care vin pe cărări spre moară, cu treburi sau de plăcere. Cei mai mulți îl privesc ca pe un pustnic ciudat și matusalemic, ce știe el ce-i aia civilizație? Lumea dincolo de munte își vede de ale ei, străbate deceniile și intră cu pieptul larg în epoci mărețe. Moș Zane, morarul, își hrănește moara, îi umple cu grâne gura cu dinți de piatră, ea le sfarmă și le metamorfozează în pulberi fine. Făina lui Moș Zane, se știe, nu are seamăn în ținut.

S-a înnoptat, dar nicio fărâmă de stea nu se zărește printre brazi. Ploaia se poate porni oricând, vremea e schimbătoare ca o codană. Moș Zane se ridică de pe prispă. Privește cerul cu ochii săi mari verzi ca apele adânci, ridică brațele și apucă norii de coamele semețe, îi învârte de câteva ori și-i împrăștie peste boltă. A venit vremea. Aruncă o privire înspre moară. Nu se zărește țipenie de vietate dinspre pădure, nu se aude niciun murmur. A venit vremea, șoptește, înfrigurat. În încăperea plină de opaițe, focul arde mocnit. Un jar vârtos se întețește ca un balaur sub fierul mânuit de Moș Zane. Dincolo, în încăperea alăturată unde nimeni nu pătrunde niciodată, licărește o lumină subțire. Moș Zane deschide ușa, pășește înăuntru. O mare de ochi de toate mărimile și culorile îl întâmpină, gurile se deschid vesele, brațele se leagănă pe lângă trupuri, picioarele țopăie. Moș Zane ridică brațele ca un dirijor, le dansează în aerul rece. Capetele se lasă peste trupuri fără vlagă, sunetele se sting, doar ochii îl urmăresc prin încăperea largă. La lumina șchioapă a singurului opaiț, morarul își leapădă șorțul albit de făină, îmbracă o pelerină albă care, așa înalt și semeț cum este, îi dă înfățișarea unei zeități. Își acoperă cu o pălărie înaltă părul roșu ca vișina putredă, cândva, sur și rar, în vremile de acum. În mână a luat o baghetă. Din gură îi ies sunete neștiute de nimeni, ochii îl urmăresc tot mai febril, mâinile se despletesc din amorțire, trupurile prind a se undui, șoapte peste

șoapte sfârșesc în lungi litanii, o cântare măiastră se ivește din întuneric, trâmbițe și viori încep a se măsura în tonalități. Moș Zane deschide ușa încăperii, iese în lumina opaițelor cu brațele deschise, urmat de mulțimea de trupuri înveselite. Un sobor de păpuși de toate mărimile și formele se răspândește în tindă, se întinde pe cărări, coboară muncelul spre poiana cea mare. Moș Zane le comandă înfrigurat, le strigă pe nume, le rânduiește în iarba înaltă. Domnițele păpuși își umplu brațele de flori, se înfruptă cu poftă din petalele proaspete, împletesc, vesele, cununi, le așază pe pletele despletite. Bolta cerului s-a scuturat de ultimii nori și stelele își fac loc printre brazii adormiți. Luna a coborât în poiană, rotundă ca o roată de car, uriașă. Începe dansul. Păpușile cu trupuri feciorelnice în cămăși albe, subțiri ca aburul, brodate cu flori și învăluite în lumina lunii se unduiesc în scăldătoare, se întrec în cântări duioase nemaiauzite, se prind de mâini într-o horă nestăvilită, în clinchetele clopoțeilor de la picioare. Pământul se cutremură, văile se înfioară de chiotele lor. Prin căsuțele presărate peste munte, țăranii se trezesc, își fac cruci peste cămășoaiele de in, tremurând în așternuturi. E noaptea de marți spre miercuri, răul încă domnește peste ținut. Doamne ferește! Doamne ajută! Doamne alduiește! Fire de pelin se ivesc la ferești. Doamne ferește! Doamne ajută! Doamne alduiește! Glas de toacă se pierde în depărtare. Doamne ferește! Doamne ajută! Doamne alduiește!

În poiana largă, în mijlocul domnițelor cu chipuri de pânză, Moș Zane păpușarul își rotește trupul nevolnic, cade și se ridică, se scutură și se zbate și se învârte ca un fus. La lumina lunii, trupul i se înalță falnic, fruntea i se netezește. Părul roșcat îi încadrează chipul alb de fecior aflat la prima tinerețe. Scuturat de anii grei, Zane chiuie și dansează și mai vârtos, se înalță în aerul nopții, plutește deasupra morii, se ia la întrecere cu vântul, coboară, apoi, lin, în mijlocul poienii. Păpușile domnițe înveselite îl prind de mâini, hora zguduie muntele, cutremură brazii…

*

O lună albă, străvezie mai stăruie printre brazi. Zorii zilei coboară peste muncelul adormit. Moara doarme și ea peste pietrele călcate de ape. Moș Zane s-a trezit oarecând în noapte. Focul arde mocnit în vatră. Primii țărani au apărut deja la poalele muncelului. Caii se învârtoșesc, se aud cum bat din copite, nechezând. Poverile sunt grele, urcușul îi sleiește de puteri. Bună să-ți fie inima, Moș Zane!, se aude în curând în poiana cea largă. Moș Zane iese în pridvor, le dă bineț, gurile prind glas, poiana prinde viață. Dindărătul unei căruțe, un câine mare și slab latră, se zbate în lanț, de parcă toate nălucile cerului s-au năpustit asupra lui. Ce dracu are câinele ăsta al

tău, măi Niculae? Lasă-l slobod, vai de oasele lui! Stăpânul îi dezleagă lanțul, are de stat la moară, îl lasă slobod, să alerge nestingherit. Câinele se repede în mijlocul poienii, latră ca un turbat și se oprește brusc, schelălăind. De jur împrejur, iarba pârjolită formează un cerc uriaș. Tulai Doamne!, exclamă o femeie trupeșă, făcându-și repede cruce. Ăsta-i lucru necurat, șoptește un bătrân adus de spate. Astea vor fi fost Iezmele. Că zicea mama, Dumnezeu s-o odihnească… Lasă, mă, Toadere, se aude vocea veselă a lui Moș Zane, astea-s făcături de muieri proaste. Ce știu ele? Scuipă în sân la fiecare mișcare a vântului. Păi, și-atunci… Păi și-atunci, îngână Moș Zane, înveselit. Iaca, niște turiști din ăștia mai fără astâmpăr. Au trecut aseară târziu pe la moară, au rămas în poiană și-au plecat în zori. Or fi făcut focuri, ce știu eu? Ăștia-s crescuți la oraș, tremură din orice, râde el. Din încăperea din spate răzbat chicoteli numai de el auzite. Acolo, ochii cei mulți, goliți de smerenie, iscodesc printre scândurile bătrâne. Moș Zane zâmbește hâtru pe sub mustățile crețe. Ochii i se aprind, verzi ca niște ape adânci.

Pașcani, județul Iași

„Domnițele păpuși își umplu brațele de flori, se înfruptă cu poftă din petalele proaspete, împletesc, vesele, cununi, le așază pe pletele despletite.”

Umor

DRAGOSTE LA TELEFON

Pompilius Micu

Prozator

Două personaje, el bărbat în jur de 40-45 de ani, distins, ușor grizonat, ea 30 de ani, frumușică, cochetă și cam plină de sine. Fiecare la el acasă. Camera lui, obișnuită, cam dezordonată, camera ei cu mobilă albă și accesorii roz. El îmbrăcat lejer, pantaloni și un tricou, papuci de casă, ea în rochie de casă roz, papuci la culoare etc. El o sună pe ea la telefon.

– Bună seara, iubita, ce mai faci?

– De câte ori să-ți spun că nu mai sunt iubita ta?

– Scuză-mă, dar atunci cine sau ce ești?

– Să spunem că o prietenă bună!

– O prietenă bună? Cât de bună? Scuze, știu că ești *bună,* dar speram la mai mult!

– Toți avem vise, dar nu mulți au norocul să le îndeplinească!

– Ce am fi noi, oamenii, fără vise, fără iubire?

– Iar ai început? Parcă stabilisem: fără declarații patetice! Uneori ești enervant și plicticos!

– Ce pot să spun, *bună prietenă,* în afară de faptul că te iubesc!?

– Doar vorbe, multe vorbe, prea multe vorbe!

– Atunci de ce nu vrei să ne întâlnim, să vorbim *face-to-face*, că la telefon vorbim de un an.

– Aștept cu *nerăbdare*... invitația la o cafea!

– Iartă-mă că te dezamăgesc, dar eu mă gândeam să mergem la teatru!

– Cum, și nu mă *inviți* la o cafea?

– Ba da, dar nu este genul de invitație pe care îl insinuezi!

– Eu nu insinuez nimic, doar constat cum sunteți voi bărbații!

– Fără supărare, dar acele lucruri se fac în doi, deci *vina* este comună!

– Iar ești rău, *iubi*!

– Nu, eu doar constat, ca să citez din clasici. Poate, de fapt, sunt sigur că ar fi timpul să ne vedem.

– *Iubiii,* doar știi că vreau la fel de mult ca tine, dar încă nu sunt pregătită.

– Iubita, eu încă sper că până ies la pensie o să ne vedem.

– *Răutăciosule*, chiar nu poți avea un pic de răbdare?

– Mă tot gândeam că un an de zile este un timp suficient.

– *Iubi,* încă nu mă simt pregătită, te rog dă-mi puțin timp!

– Of, iubita, dacă aș putea da eu timp, ce bine ar fi pentru noi, te-aș iubi o eternitate și chiar mai mult!

– Iar mă faci să plâng, *răule!*

– Dar ce am spus? Doar că te iubesc!

– Eu te iubesc mai mult!

– Dacă mă iubești, de ce tot amâni să ne vedem? Se pot vedea oameni din țări diferite, dar noi care suntem din același oraș?

– Ai o obsesie cu *văzutul ăsta!*

– Până acum suntem două voci, poate este timpul să fim și două chipuri, două inimi.

– Chiar mă *deranjează* insistența ta! Parcă te-am rugat ceva.

– Nu înțeleg, iartă-mă, chiar nu înțeleg de ce nu vrei să ne vedem! De fapt, există o explicație!

– A, nu, nu se poate, asta este deja *obsesie!* Doar ți-am spus că te iubesc!

– Curios, eu te-am văzut când mergeai cu cineva în oraș și păreați foarte bine dispuși!

– Era *fostul!* De ce toată lumea crede că dacă te-ai despărțit nu poți rămâne prieten cu el sau ea?

– Mă rog, să fie cum spui!

– Dacă tot nu ai încredere în mine... eu spun să luăm o pauză!

– După cum spuneam, dorința ta e lege pentru mine!

Au trecut câteva luni și pe frontul de est nimic nou. Se făcuse deja seară când, deodată, telefonul bărbatului sună, iar el aude o voce care îi lipsise.

– Bună, *iubiii*! Chiar nu ți-am lipsit deloc? Nu puteai să dai și tu un semn de viață?

– Bună, iubita, chiar mi-ai lipsit! Dar ți-am respectat dorința.

– Cine să-i înțeleagă pe bărbați? Sunteți toată viața niște copii mari!

– Deci orice am face tot noi suntem vinovați!

– Vai, *sărăcuțul!* Vinovatul fără vină care nu a făcut nimic! Asta este, că nu ai făcut nimic!

– *Și de fac, și de nu fac*...

– Hai să terminăm discuția asta, de altceva te-am sunat! Sper că nu te-am deranjat! Poți să vorbești cu mine un pic?

– Pentru tine oricând, doar ți-am spus că nu mă deranjezi niciodată!

– Pot să te întreb ceva, *iubi*? Promiți să-mi răspunzi sincer orice te-aș întreba?

– Promit! Hai că aștept *bombardamentul*, sunt sigur că nu este doar o întrebare!

– *Iubi*, tu chiar mă iubești sau vrei doar să faci sex cu mine?

– Ce fel de întrebare este asta? Cum să nu te iubesc?

– Ești sigur că nu ai pe nimeni?

– Nu am pe nimeni, adică nu am nicio relație!

– Și doamna care te însoțea prin centru și care râdea de mama focului! Păreați foarte apropiați, chiar prea apropiați, aș spune!

– Să nu-mi spui că ești geloasă! Este verișoara mea, de fapt eu o consider sora mea. A venit pe la părinți și m-a rugat să o însoțesc prin oraș.

– Mă rog, să fie și *un lup mâncat de oaie*! De fapt, altceva voiam să te întreb, dacă se poate!

– Sigur că se poate!

– Am observat că ți-ai lăsat barbă și că ai și vopsit-o. Te-a *consiliat* cineva?

– Vrei să spui că am pe cineva care mi-a *sugerat* să-mi las barbă? Nu am, stai liniștită, iar barba are multe fire albe, așa că le-am *acoperit!*

– Te superi dacă-ți spun că nu prea îți stă bine cu barbă!

– Nu mă supăr, dar mie chiar îmi place să port barbă!

– *Iubiii*, pot să te rog ceva?

– Iar începem?

– Dacă te rog eu mult să dai barba jos, o să te razi?

– Cu o singură condiție, vreau să ne vedem și noi!

– Dar sigur razi barba?

– Dar sigur o să ne vedem?

– *Touché*, ne vedem mâine la Mc Donalds, la ora 11.00. Sper că îți respecți cuvântul?

– Și eu sper la fel!

– Noapte bună! Te iubesc *muuult*, *iubi*!

– Noapte bună! Eu te iubesc mai mult!

A doua zi bărbatul îmbrăcat la *patru ace* și cu un superb aranjament floral în mână aștepta nerăbdător, și a așteptat, a tot așteptat, s-a plimbat nervos în sus și în jos, a tot sunat și până la urmă a plecat furios. Timpul a trecut și a tot trecut până într-o zi când telefonul a sunat și vocea l-a întrebat:

– Sper că m-ai iertat!

– Te-am iertat, dar nu am putut să te uit!

– Nici eu, dragul meu, nici eu!

– Nu crezi că măcar acum e timpul să știu de ce nu ai venit?

– Nu am avut curaj, am stat în mașină și te-am privit. Îți pot spune la ce oră ai venit, cum erai îmbrăcat și, mai ales, ce aranjament superb aveai în mână!

– Poți să-mi spui de ce nu m-ai anunțat, măcar telefonic? Poate că meritam măcar atât.

– Sigur că meritai, am observat și că erai proaspăt ras și erai atât de frumos, iar eu nu puteam să fac măcar un gest.

– Iar în tot timpul ăsta nu ai mai dat nici măcar un semn de viață, unul singur măcar!

– Iartă-mă, dacă poți! Știu că ți-am făcut mult rău, ești un om deosebit, dar ai venit în locul și timpul nepotrivite.

– Te-am iertat, tocmai pentru că te iubeam atât de mult! Știam că nu o să ne vedem niciodată, de fapt am știut de la început că nu o să ne vedem, mai bine spus a fost un soi de premoniție.

– Nu este adevărat! Coboară în parcare și o să mă vezi!

– Ai venit prea târziu, sunt obosit și trist și nu aș putea suporta să te pierd din nou, ar fi prea mult pentru inima mea. Hai să rămână doar *o dragoste la telefon!*

”– Iubita, eu încă sper că până ies la pensie o să ne vedem. – Răutăciosule, chiar nu poți avea un pic de răbdare?”

Mirajul scenei

OARE CUI NU-I PLACE BEATLES?

Milena Munteanu

Scriitoare
Canada
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din Romania

"Love is old, love is new" – Beatles, *Because*

Spectacolul *The Beatles Love*, găzduit de Casino-Hôtel Mirage din Las Vegas, este o producție extrem de creativă a companiei **Cirque du Soleil**, pe binecunoscuta muzică a formației Beatles. Muzica se adaugă la magia imaginației, a textului, a sentimentelor ce excelează de la unele întunecate la altele luminoase, într-un spectacol multi-media care adaugă dimensiuni de lumini, culoare, sunet, costume, scenă, coregrafie, acrobație și regie de clasă, ce te țin cu sufletul la gură. Fiecare tablou este o surpriză, fiecare tablou e altfel, ilustrând șlagărele formației britanice. Unele sunt diafane, cu fete grațioase care parcă plutesc, îmbrăcate angelic în alb, survolând cupola de la înălțimea unui trapez. Scena teatrului e neobișnuită, cu niște *screen*-uri pe care se proiectează diverse imagini sau animații sugerând submarinul galben (neinterpretat), până la unele mult mai dinamice, când se vorbește despre *Revolution* sau *Back in the USSR*.

Memorabilă mi s-au părut *Blackbird singing in the dead of night*, precum și lecția de zbor asociată acestei teme. Alte tablouri, unele tandre și grațioase, având ca subiecte povești de dragoste, au culminat, după părerea mea, cu *My Guitar*, interpretată sublim de o singură balerină, cu decor minim. Era de ajuns, nu lipsea nimic. Perfecțiunea fusese atinsă prin simplitate și eleganță. Altele, mai acrobatice, implicau trambuline sau căști de protecție și rotile, mașini descompuse sugerând accidente care îți sfâșie inima. Registrul emoțional a fost extrem de generos, un continuu de micro-nuanțe și trăiri cum rar se regăsesc într-un singur spectacol. Acțiunea a fost deseori plasată în Anglia (Big Ben fiind prezent în câteva tablouri), dar și în India, ilustrând melodii inspirate de muzica și dansurile respective. Unul dintre tablouri, remarcabil, în acorduri de game minore, cu instrumente sud-asiatice, are un fundal natural de mătase albă, cu proiecții multicolore de modele de inspirație orientală. *I want to be under the sea* a creat un mediu subacvatic plin de meduze grațioase duse de curenți în culorile schimbătoare ale oceanelor în care, desigur, se întâlneau într-o mișcare fluidă, tot felul de alte ființe marine.

Alteori dansurile se încingeau *mid-air*, dansatorii fiind suspendați de frânghie,

Fotografii de Milena Munteanu

descinzând din cupola circului, fără ca asta să excludă angajarea în dans cu un partener, ba încă unul costumat de epocă. Animațiile extravagante, ba chiar și mici roboți (biciclete care pedalau singure), iluziile dau impresia unei lumi noi, creată doar de imaginația mai multor artiști, la intersecția artelor. Ele nu erau, de fapt, scopul, ci doar mijlocul de a sugera dragostea pentru formația Beatles și muzica ei, reprezentând o fascinație în sine. Când adaugi și alte elemente surpriză, și alte accente de creativitate, spectacolul devine o încântare. Mesajul ultim al spectacolului, *All You Need is Love*, e legat, evident, de titlul său, depășind simplul divertisment. Astfel, realizezi că ai avut tot ceea ce aveai nevoie să fii fericit. Mai mult, parcă astfel devii mai atent atât la receptarea, cât și la dăruirea dragostei. Ca urmare, o oferi generos sub formă de aplauze.

În final se proiectează larg Beatles-ii înșiși care, mai în joacă, mai în serios, au reușit să ofere darul cel mai de preț, exprimarea lor artistică, originală și onestă. E felul lor de a-și direcționa dragostea spre public care, în schimb, îi idolatrizează. De ambele părți, e un transfer de afecțiune. De fapt, a fost tot ceea ce (ne) trebuia. *Love!*

Toronto, Canada

”Spectacolul «The Beatles Love» este o producție extrem de creativă a companiei Cirque du Soleil, pe binecunoscuta muzică a formației Beatles.”

În Las Vegas

Poezie religioasă

Iuliana Dinu

Poetă, prozatoare, profesoară

În taina nopții

În taina nopții, visu-mi poartă gândul,
Tăceri se-ascund prin inima ce arde.
Aprinde, Doamne, stele-n palma mea,
Adu lumină în lacrima ce cade!

De-atâta plâns bolnav îmi e cuvântul,
Tristețea-mi bate-n geam în fapt de seară,
Șoptiri se-aud prin labirintul vieții,
Simt tot mai greu cum toamna se pogoară.

Întregul univers adun în suflet,
De dorul Tău mi-e inima aprinsă,
Îmi cresc aripi de vultur și renasc,
Când mă ridic din propria-mi cenușă.

Regăsire

Mi-a viscolit ninsoare-n viață, Doamne!
Am rătăcit mereu cărarea Ta,
Hoinar umblam ca o nălucă noaptea
Și osteneam pe-o lacrimă de stea.

Furtuni și vijelii mi-au tulburat făptura,
Prin anotimpuri m-am zbătut din greu,
Voiam să zbor spre înălțimi, aiurea,
Neîndreptându-mă spre cerul Tău.

Într-un târziu mi-a nins la tâmple toamna,
Lăsând în urmă vara care plânge,
Lumină-ai revărsat peste întinderi,
Și am simțit cum mâna Ta m-atinge.

Iar zborul meu nesigur, tremurând,
Purtat pe-aripa unui vis, prin zare,
L-ai îndreptat spre cerul cu luceferi,
Unde-am găsit iubirea Ta cea mare.

Smerit în umbra Ta păşesc acum,
Eşti curcubeu în zi de sărbătoare,
În ritm de şoapte îţi ascult cuvântul,
Sorbind nectar din tainice izvoare.

Coboară lin lacrimi de dor

Coboară lin lacrimi de dor,
E doina sfinților din cer,
Ce poposește-n umbra nopții,
Pe visul meu răscolitor.

Te chem șoptit în orele târzii,
Culege-mi de pe suflet vise,
Trimite-mi slova gurii Tale,
În taina clipelor nestinse.

Să lumineze gândul tulburat de vreme,
Prea obosit de rătăciri în noapte.
Coborară dorul Tău în rugăciuni
Și călăuză-mi fii tot mai aproape!

Adeseori mă plâng

Adeseori mă plâng de părul nins,
Că primăvara pe-alte căi se-abate,
Că toamne reci pogoară și-și fac loc
Prin visele speranțelor uitate.

Aud cum bate vântul la fereastră,
Copacii triști se leagănă în noapte,
Nori negri se adună peste gânduri,
Răscolind doruri ce lunecă-n șoapte.

Sădește-mi, Doamne, cuvinte-n rugăciuni,
Clipa cu Tine îmi tulbură ființa,
Deschide poarta sufletului meu,
În bucurii să-mi împlinesc credința!

Pe înserat Te-aștept cu nerăbdare,
De e senin sau dacă ceruri plouă.
Te-oprește-n zori pe pleoapa-mi obosită,
Rămâi pe-obrajii mei scăldați în rouă!

Anonim (Școală lombardă), *Sf. Francisc din Assisi rugându-se* (1600–1629), detaliu

Gânduri de nemurire

Gândul meu de nemurire
Se strecoară printre vise,
Stropi de pace și lumină
Se așternpe slove scrise.

Se prelinge pe obraz
Lacrima alene-n noapte,
Doru-n liniștea tăcerii
Printre rătăciri se zbate.

Sus, pe bolta plumburie
Stelele aprind făclii,
Amintiri trec rânduri, rânduri,
Răscolind gânduri pustii.

Nu cunosc o mângâiere
Mai duioasă ca a Ta,
Care-mi tulbură ființa,
Risipită-n umbra grea.

Pe la tâmple se adună
Ghioceii toamnei reci.
Doamne, dă-mi înțelepciune,
Să pricep sfintele legi!

Să mă rog în zorii zilei,
La Icoana Ta cea sfântă,
Îngerii să-mi fie sfetnici
În a mântuirii luptă!

Simt nemurirea dragostei ce doare

De fiecare dată renasc în primăvară,
Prin roua rece simt tălpile arzând,
Tăceri șoptite, ecou de cântec,
Răscolitoare doruri se aprind.

Cu gândul rătăcesc printre petale,
În pași de dans mă poartă-n zare vântul.
O taină sfântă trece prin văzduh,
Cu îngeri ce cutreieră pământul!

O lacrimă ascunsă între gene,
De-atâta strălucire lin coboară.
Spre cerul Tău înalț poeme sfinte,
Și Te slăvesc în fiecare seară.

Tu Te strecori prin visele-nserării,
Tăcerea Ta în doruri mă cuprinde.
Simt nemurirea dragostei ce doare,
Ca un descântec tainic ce m-aprinde.

Lumea copilăriei

CIFRELE JOCULUI

Sonia Elvireanu

Poetă, prozatoare, traducătoare,
critic literar
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Alături de cărțile specifice universului artistic în care viețuiește, interviuri cu personalități și dramaturgie, remarcăm și cărțile Pușei Roth destinate celor mici. După *Povești pentru Eric* și *Povestea alfabetului* (Ars Longa, 2012), scriitoarea ne încântă cu noua sa carte, *Aventurile lui UNU* [1], publicată de Editura Leviathan în 2022.

După descoperirea literelor, care spun povești, urmează cifrele, necesare oamenilor „să facă ordine în viața lor". Precum în *Povestea alfabetului,* unde literele erau personaje, fete și băieți, tot astfel în *Aventurile lui UNU*, cifrele apar ca personaje masculine, cu forma și însușirile lor, fiind desenate de băiețelul care poate intra în lumea lor, vedea ce alții nu pot să vadă, asculta dialogul lor.

Marea surpriză propusă de autoare e băiețelul din poveste, unul real, nepotul său preaiubit, Albert Frederick Roth, de la Palma de Mallorca, căruia îi este dedicată cartea. Acesta nu e doar personaj, în lumea reală este un pasionat desenator. La șapte ani, ilustrează textul bunicii sale desenând artistic numerele.

Pușa Roth conturează cu sensibilitate și farmec întâlnirea primelor zece cifre din familia lor, „cifrele copilăriei", ale jocului. Acestea sunt personificate în băieței simpatici, au forme și însușiri diferite. Șirul lor începe cu UNU, care se considera unic, un băiețel subțirel, frumos, mândru de-a fi doar el în lume, dar nu arogant, ci curios, deschis la suflet și prietenos. Când își descoperă frații, înțelege că toate cifrele sunt importante, utile, mai puternice împreună.

Descoperirea fiecărei cifre e relatată cu umor și empatie într-un dialog viu, ca într-un joc amuzant de descoperire

Desen de Albert Frederick Roth din volumul *Aventurile lui UNU*

a celuilalt. Numerele sunt simpatice, nu se supără, chiar dacă unele sunt mai plinuțe, mai întortocheate. Înfățișarea lor, spun ele, a inspirat forma lucrurilor folositoare pentru oameni, fiecare cifră are importanța ei, pare să-și fi modelat caracterul după aceste lucruri utile. Astfel zero seamănă cu un balonaș, trei cu un cârlig, patru cu un scăunel, cinci cu o coasă, șapte cu un cuier, opt cu un covrigel.

Într-un limbaj jucăuș și vesel precum personajele, autoarea imaginează cu sensibilitate și fantezie povestea numerelor pentru a-i familiariza pe cei mici cu primele zece cifre, a le facilita memorarea formei și succesiunea lor, îndemnându-i să le deseneze în felul lor, precum Albert.

„Pușa Roth conturează cu sensibilitate și farmec întâlnirea primelor zece cifre, «cifrele copilăriei», ale jocului."

[1] **Pușa Roth,** *Aventurile lui UNU*, desene de Albert Frederick Roth, București, Editura Leviathan, 2022.

Lumea copilăriei

PIZZA MARȚIANĂ

Lăcrămioara Stoenescu

Prozatoare, poetă, scenaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Laura trecuse în clasa a VIII-a și nu-i mai plăceau poveștile și cărțile de aventuri. Profa de română îi lăuda compunerile, dar ea ar fi dorit să scrie o povestire despre viitor. Într-o seară, la telejurnal se spunea că oamenii se pregătesc să construiască orașe pe Marte. Ei i s-a făcut somn și prin fața ochilor i s-au perindat diferite imagini. S-a trezit la poartă cu o farfurie zburătoare din care a coborât un marțian de înălțimea ei, îmbrăcat într-o salopetă de culoare albă, metalică, fără urme de tiv, cusături sau buzunare aplicate. El i s-a adresat în limba engleză:

– Eu sunt Mur Em și am sosit cu nava mea care sfidează forța gravitației.

– Eu sunt Laura, elevă în clasa a VIII-a și mă pasionează ufologia.

– De-abia aștepți să faci o călătorie intergalactică. Urcă pe navă! Acolo ai echipamentul necesar.

– Și lucruri personale? l-a întrerupt ea.

– Toate noi, i-a dat el detalii.

Fata auzise că marțienii îi răpesc și le studiază organele sau fac transplanturi cu ele, dar ea credea că erau basme de speriat copiii. Citise broșura lui Ernest L. Norman, *Adevărul despre Marte* și știa multe despre marțieni. În februarie ’55, autorul a meditat o oră, după care l-a contactat pe Nur El, un om de pe Marte, care l-a condus în zbor astral în orașul său, fără o navă spațială.

– Ce-mi poate oferi Marte? l-a întrebat suspicioasă.

– Dacă ți-aș spune, n-ar mai fi o surpriză…

– Va fi o experiență de neuitat? l-a întrerupt ea.

– Vei constata singură, i-a răspuns cu diplomație.

– Voi risca! a acceptat Laura.

În vacanța mare, fata zburase cu avionul, vizionase filmul *Războiul stelelor* și fusese la o întâlnire cu astronautul Dumitru Prunaru, dar acum era altceva. Va zbura cu viteza luminii și va fi prima care va pune piciorul pe Planeta Roșie. *Voi experimenta zborul intergalactic al Luceafărului spre Creator și voi avea un „cer de stele dedesubt„/ Deasupra cer de stele”*, se gândea fata.

*

Au ajuns mai repede decât ar fi crezut. În jur era un teren accidentat. Dealuri stâncoase și pustiuri nisipoase se întindeau la nesfârșit. Se lăsase atrasă într-o aventură temerară. Mur Em o încuraja, dar o și avertiza de concentrația mare de raze care ionizau atmosfera extrem de rarefiată și de gazoasă. Suprafața planetei părea aproape neprotejată de razele beta, gama și de cele cosmice. Ea s-a albit la față, crezând că va pieri fără ca cineva să știe unde se află.

– Vai de mine! a exclamat ea.

– Nu te teme! Uite, te-ai albit la față! i-a zis el.

– Și care este efectul lor?

– Curenții termali o ajută să creeze furtuni de nisip înspăimântătoare, a întrerupt-o el.

Laura a încremenit de frică și a regretat curiozitatea științifică și spiritul aventuros care au împins-o să-l urmeze. *Mi-am imaginat că drumul meu va fi pavat cu praf de stele și luna îmi va lumina calea spre infinit*, se mustră ea. Era educată să nu aibă încredere în străini, iar ea urmase un extraterestru.

– N-ați fost sincer! s-a bosumflat Laura.

– N-am vrut să te înspăimânt, dar sunt orașe subterane, a liniștit-o el.

Fata citise că se circula prin tuburi ovale de metal, care i-au derutat pe astronomii noștri, crezând că erau o construcție inteligentă sau un mijloc de transport al apei. Marțianul a felicitat-o că va trăi o experiență inedită.

– Va merita sacrificiul? se întrebă ea retoric.

– Te vei convinge, a liniștit-o el.

Marțianul dorea ca ea să înțeleagă ce fericită va fi și, mai ales, înțeleaptă. Laura a priceput că el avea dreptate. Mulți ar fi dat orice să fie în locul ei. El i-a vorbit și despre nisipurile deșertice mișcătoare, care deseori acopereau sau descopereau canalele de intrare în orașele subterane.

– Cum adică? a întrebat înspăimântată.

– Nu te mai teme! Ai să le vezi! Sunt magnifice, a asigurat-o el.

– Atunci, poate îmi voi spune părerea despre planetă.

– Călătoria o vom face în final. Acum, spune-mi ce vezi? a întrebat-o el.

În depărtare, se profila un lanț muntos și trei dintre aceștia aveau înălțimi ametitoare. Din vârful retezat al celui mai puțin vizibil ieșea o dâră fină de fum. Era un vulcan în activitate. Fata a simțit un fior rece pe șira spinării. Vara trecută, văzuse în Sicilia vulcanul Etna cu magma sa incandescentă de un roșu intens. Ea își imagina că vulcanii de acolo erau toți activi și i-a zis:

– Cred că m-am lăsat prea ușor convinsă să părăsesc Terra.

– Hai, bucură-te de peisaj! Ați avut și voi destule cutremure. Aici sunt la fel de mari! i-a zis încurajator.

– Nu am experiența cutremurelor catastrofale. Am trăit doar unele mici, a afirmat fata.

– Te vei alege cu o sperietură, că vom intra repede într-un oraș subteran, încercă el s-o liniștească.

Marțianul lua totul în glumă, dar nu mințea. El a avertizat-o că planeta are o înclinație de șapte grade, dar că nu existau multe schimbări climaterice în funcție de anotimp. Noutățile au fost greu de digerat și de admis pentru Laura. În final, i-a mai zis:

– Vei verifica în practică ce știi despre noi.

– Da, a afirmat Laura cu jumătate de gură.

– Vezi cât de spectaculoasă este planeta noastră și ce viu colorată? încercă s-o sustragă de la gândurile ei negre.

– Tocmai o admiram. Știu că stratul fin împrăștiat pe ionosferă îi dă acest aspect roșiatic.

El a asigurat-o că, treptat, plămânii ei vor face față condițiilor atmosferice de acolo și ea va putea renunța la mască, dar nu și la costum. Fata și-a revenit, dar a îngrijorat-o apa, care era în cantități insuficiente. Majoritatea precipitațiilor cădeau la cei doi poli și marțianul a acceptat că vegetația era săracă.

Ca să-i distragă atenția, el i-a vorbit despre istoria planetei de un milion de ani și i-a spus despre asemănarea dintre marțieni și mongoli. Marțianul i-a povestit că acum mai bine de un milion de ani, strămoșii săi au migrat cu navele spațiale de pe o planetă pe cale de extincție și au coborât pe pământ, unde au început să construiască o colonie.

– Și apoi?

– Era inutil s-o întrețină și au abandonat-o, a intervenit el.

– Eu am citit că Marte semăna cu Terra și că pe planetă existau aer, apă, și viață vegetală și animală.

– Da, dar prin știința lor ocultă și cu ajutorul telescoapelor construite cu o înaltă tehnică, strămoșii mei au văzut undeva în spațiu un cataclism.

– Ce fel de cataclism?

– Un soare gigantic. Acesta s-a aprins brusc ca o nova și a explodat, iar bucățile imense s-au împrăștiat în spațiu în diferite direcții, fiecare din ele devenind un nou soare arzător, a întrerupt-o el.

– Ca o bombă atomică? l-a întrebat fata.

El i-a confirmat comparația, adăugând că era de dimensiuni mai mici, însă de un alb strălucitor. Laura știa că ei au prevăzut prin calcule matematice că una dintre acele bucăți va trece foarte aproape de sistemul solar. Totuși, nu era sigură dacă au reușit să se salveze. Marțianul i-a spus că strămoșii lui au fost obligați să construiască orașe imense în subteran, pentru a se salva. După cataclismul care a lovit sistemul solar, planeta Marte a fost distrusă și arsă.

Știind că și planeta Pământ a avut aceeași soartă de pe urma cataclismului, iar orbita și axa au fost schimbate în mod dramatic, fata a vrut să afle ce s-a întâmplat atunci. Marțianul i-a povestit că Terra a trecut prin cutremure uriașe și valuri de flux. Laura a sesizat că povestea lui Mur Em semăna foarte bine cu ce aflase ea despre scrierile ezoterice sau din broșura lui Ernest L. Norman.

Deși părea ciudată povestea marțianului, fata o credea reală, fiindcă el o știa de la strămoșii săi. Ea s-a mirat că nu era cunoscută oamenilor de știință de pe pământ. Când i-a spus lui Mur Em, el nu a fost surprins. Știa că pământenii sunt cu multe secole în urma lor în ceea ce privește descoperirile științifice. Ei nici nu consideraseră planeta Marte activă din punct de vedere seismic.

– Totuși, noi am trimis primele sonde spațiale pe Marte, a zis fata.

– Ai dreptate! Ești foarte bine documentată. Nu m-aș mira să cunoști și denumirile sondelor spațiale lansate de pe pământ, o provocă marțianul.

– Sigur că le știu, i-a răspuns ea.

Laura i-a înșirat mai întâi despre *sonda spațială Marte 1*, trimisă în 1962, despre *sonda Zond 2*, din 1970 și *sonda Mariner 7*. Când le enumera, ochii fetei sclipeau de fericire, iar marțianul era uimit de cunoștințele ei. Râdea și se amuza că sovieticii le pierdeau mereu, dar dădeau vina pe alții, cum s-a întâmplat cu *sonda Phobos*. În ianuarie 1989, ei au pierdut și *mica lună marțiană Phobos* și au dat vina pe un obiect neidentificat. A râs din toată inima și marțianul, cunoscându-le strategia. *Fata asta are mai multe cunoștințe decât un băiat și mult umor,* a remarcat el. I-a admirat glumele făcute pe seama *Marelui Vampir Galactic*c. În final, marțianul i-a zis:

– Ești o adevărată enciclopedie în domeniul ufologiei, Laura!

– Păi, altfel, ați fi aterizat la poarta lui Justin, colegul meu.

– Mi-ai citit gândurile. Ești mai documentată decât un băiat, Laura dragă! o lăudă el din nou.

– V-ați dat seama că sunt isteață? i-a zis fata, râzând iar.

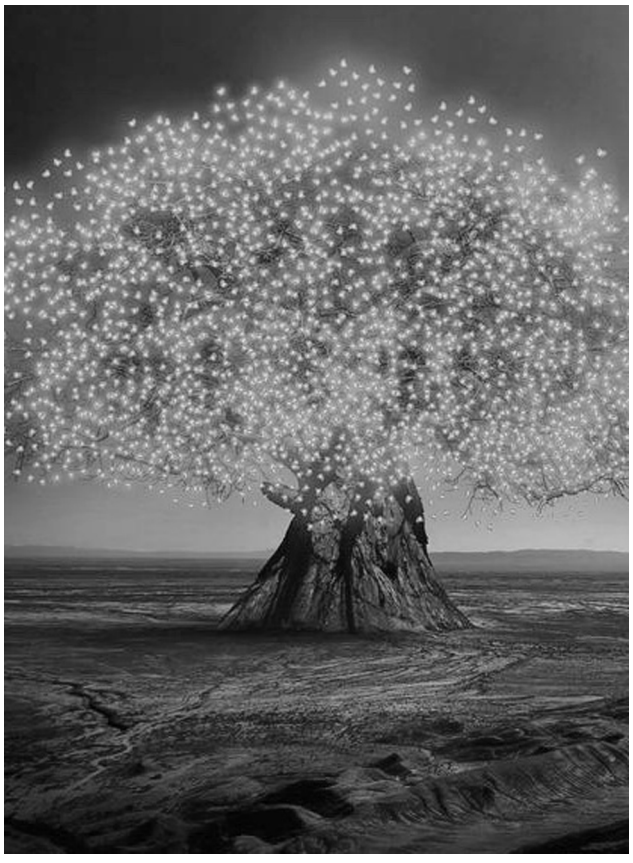

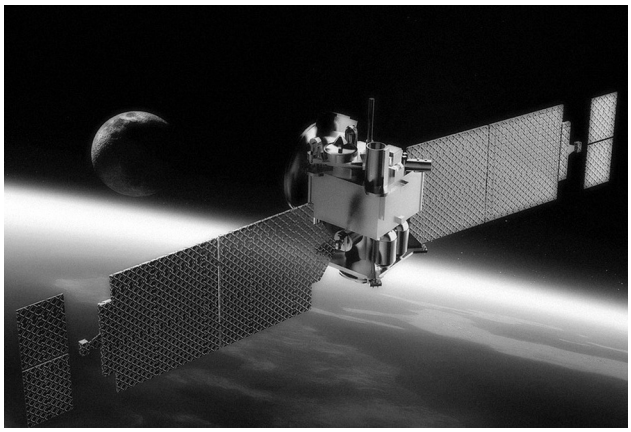

– Știi și cine i-a dat denumirea de *Marele Vampir Galactic*?

– Corespondentul revistei „Time", Donald Neff, a venit pe dată răspunsul.

– Bravo! Ești grozavă! i-a zis el.

– Nu, sunt fascinată de ufologie, i-a mărturisit ea cu modestie.

Fata l-a uimit și era gata să-i înșire recentele descoperiri, dar el i-a propus, fiind târziu și ora prânzului, să intre într-un oraș subteran. I se făcuse foame și ei, dar se gândea ce ar putea mânca acolo. Marțianul a întrebat-o ce dorea și i-a promis că vor găsi câteva preparate delicioase la restaurantele lor. Când a simțit mirosul deliciosului preparat, Laura ar fi avut chef de o pizza cu ciuperci ca la mama acasă. *Oare de unde au luat marțienii ăștia rețeta mamei, că prea miroase pizza ca a ei*, s-a gândit ea. Pofta era mare și mirosul inconfundabil. Au intrat în restaurantul mare și elegant de unde venea mirosul. Când s-o comande, a auzit că mama o striga de zor:

– Laura, iar te visezi pe Marte? Coboară din astronavă și du-te la baie, să te trezești.

– Bine, mami! Uf, m-ai trezit când să mănânc o pizza marțiană! Chiar mă gândeam de unde au luat rețeta ta, își zise Laura și se ridică din pat somnoroasă.

„Marțianul dorea ca ea să înțeleagă ce fericită va fi și, mai ales, înțeleaptă. Laura a priceput că el avea dreptate. Mulți ar fi dat orice să fie în locul ei."

Lumea copilăriei

POVEȘTILE COPILĂRIEI

Sonia Elvireanu

Povestea curge asemenea râului în orice timp și loc, de la povestea populară la cea cultă, modelând sensibilitatea noastră încă din copilărie. Ea vorbește în limbajul ei, cu personajele sale fantastice, despre viață în toate aspectele ei, tulbură, încântă ori întristează cititorul prin întâmplările povestite. Copilul descoperă astfel lumea în contrastele sale, înfruntarea dintre bine și rău. O lume fără povești e săracă, deposedată de sensibilitate, bogăție, frumusețe, vis, prea crudă.

Povestea nu propune o lume ideală, ea dezvăluie conflictele și defectele firii umane, rezolvând eternul conflict între bine și rău prin triumful binelui. Astfel se poate modela viziunea copilului despre viață, crezul în Bine, chiar dacă uneori e privat de copilărie din cauza adulților, ignoranței, defectelor, excesului lor de autoritate.

Poveștile celebre ale copilăriei sunt fără graniță și continuă să încânte deopotrivă copil și adult. De la astfel de povești pornește **Lucia Conțan** pentru a ne introduce în poveștile vieții reale. Autoarea conștientizează că fiecare timp și spațiu își are poveștile sale, unele trăite, altele auzite, cu personaje reale care pot intra într-o nouă poveste, spusă altfel și în limbajul pitoresc al locului respectiv.

În *Povestea poveștilor de dincolo de povești* [1], autoarea caută o corespondență între lumea basmului cu feți frumoși și zmei și lumea orășelui unde a copilărit, cu întâmplările lui vesele ori triste. Basmul cunoscut care dă titlul poveștii (*Aleodor împărat*, *Pasărea măiastră*, *Prâslea cel voinic și merele de aur*, *Spaima zmeilor*, *Greuceanu*, *Făt-Frumos din lacrimă*, *Zâna zorilor*) e doar pretext pentru a crea povești despre întâmplări cunoscute din universul târgurilor de provincie. Reface astfel o lume aproape dispărută, cea a bunicilor săi, prin câteva personaje și pățaniile lor, în limbajul moldovenesc cu pitorescul altui timp, salvându-l prin poveste.

Binele și răul din basme există și în lumea noastră: neînțelegeri între frați depășite prin spaima de a-l pierde pe celălalt (*Aleodor împărat*); pasărea măiastră este un pui de curcan, crescut cu iubire de stăpân, o frumusețe de pasăre care nu va fi sacrificată cum îi era menit (*Pasărea măiastră*); hoțul merelor aurii e o bătrână care își hrănește astfel caprele (*Prâslea cel voinic și merele de aur*); pe tărâmul de dincolo trece și bădița Dumitru (*Spaima zmeilor*); Făt-Frumos din lacrimă e Matei, despărțit de familie de izbucnirea războiului, cu dorul nestins de casă și drumul dureros al întoarcerii (*Făt-Frumos din lacrimă*); Zâna zorilor este o fată frumoasă din sat, Irina, îndrăgită de un flăcău ce visează la iubirea ei (*Zâna zorilor*).

Personajele Luciei Conțan nu sunt personaje fantastice, nici nu au astfel de însușiri, dar sunt vii, înduioșează prin soarta, sensibilitatea, bunătatea ori ciudățenia lor. Conflictele dintre ele se rezolvă firesc, fără lupte crâncene, prin omenie, înțelegere, iscusință, înțelepciune, trăsături ale orășenilor de odinioară. Dincolo de poveste, cititorul descoperă lumea acestora, cu preocupările, obiceiurile, legăturile lor, de rudenie ori de vecinătate, o lume frământată de nevoi, conștientă că învățătura e șansa unui trai mai bun.

Arta narațiunii și dialogului, pitorescul limbajului cu iz moldovenesc dau savoare cărții. Textul e însoțit de imagini, un desen pentru fiecare text, însă, contrar așteptărilor, acesta nu ilustrează povestea propriu-zisă, ci povestea pretext de la care pornește autoarea pentru a crea altele. Legătura cu poveștile copilăriei noastre și cele imaginate de Lucian Conțan se recunoaște în titlu, desen și ideea în jurul căreia se țese firul epic.

[1] Text și ilustrații de **Lucia Conțan**, Alba Iulia, Editura Centrul de cultură „Augustin Bena", 2018.

Ilustrații din volumul *Povestea poveștilor de dincolo de povești*

Descoperim cu încântare o dublă ipostază a autoarei: prozator înzestrat și artist plastic care își ilustrează cu talent autentic cărțile pentru copii. Stilul său e diferit. Personajele sale ies în evidență pe o țesătură înflorată, ca o fină broderie, se disting prin abundența formelor și culorilor, iar hainele lor surprind prin frumusețea și asemănarea cu costumele populare românești, bogate prin motive și cromatică. Astfel e reînviat universul micilor orășele moldovenești din secolul XX sub multiple aspecte: întâmplări, personaje, grai dialectal, ocupații, legături de familie, între rude ori între târgoveți. Autoarea reușește să dea viață și farmec de poveste realului.

”Poveștile celebre ale copilăriei sunt fără graniță și continuă să încânte deopotrivă copil și adult.”

Picturi zendala de Lucia Conțan

Universalia – Lumea copilăriei

CARNETUL DE NOTE
de Cumali Karataş
Prezentare și traducere din limba turcă
de Urfet Șachir

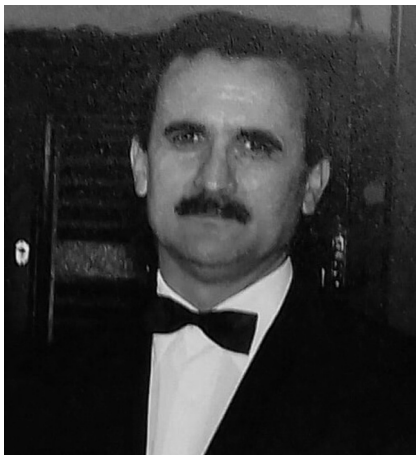

Născut la Adana, Turcia, **Cumali Karataş** este un cunoscut cercetător, scriitor, redactor, coordonator de știri și consultant de presă. În calitatea sa de director artistic al ziarului „Yeni Adana", realizează în fiecare zi de luni pagina de cultură a ziarului, fiind o tradiție de la fondarea publicației.

Cumali Karataş este laureat a aproximativ 20 de premii pentru poeziile și versurile sale pentru cântece, obținute la concursuri organizate de instituții precum TRT (Radioteleviziunea Turcă) Ministerul Culturii, municipiile Adana, Kadıköy, Polatlı, Narlıdere.

A publicat 15 volume de versuri și cărți pentru copii: *Platanul de poveste* (care cuprinde 10 povești) și *Poveștile lui Ali*.

Dintre volumele de poezie amintim: *Destan* (*Epopee,* 1966), *Atatürk'ü Sevmek – Atatürk ve Yurt şiiri* (*Iubindu-l pe Atatürk – Poezii patriotice și despre Atatürk, 2002*), *Sevda – Aşk Şiirleri* (*Iubire – Poezii de dragoste, 2002*), *Postacı* și *Adana Yollarında* (*Poștașul* și *Pe drumurile Adanei,* sub egida municipalității Adana, 2018)*, Aslan ile Kartal* (*Vulturul și leul*), *Öksüz Martılar* (*Pescărușii orfani*).

Ali a avut și în clasa a doua un an școlar bun. Nu a provocat probleme la școală, dimpotrivă, a început să fie un elev iubit. Relațiile sale cu profesorul și prietenii au fost, de asemenea, bune. Dragostea lui pentru școală, profesor și prieteni a crescut și mai mult.

Ali a avut succes și la lecții. Devenise unul dintre elevii harnici ai clasei și ori de câte ori profesorul îi punea o întrebare, el dădea răspunsul corect. Era, de asemenea, unul dintre cei doi-trei elevi care cunoșteau răspunsurile la multe dintre întrebările pe care profesorul le adresa clasei.

În primul semestru, Ali a început cursurile dimineața, iar după vacanța semestrială, a început orele la prânz. În al doilea semestru, el a învățat la fel de bine. Nu și-a aruncat în casă geanta, ca să alerge la joacă, așa cum făceau unii copii.

Când mergea de dimineață la școală, el își făcea temele imediat ce ajungea acasă și apoi mânca. Dacă îi mai rămânea timp, se juca cu prietenii lui. Când mergea la prânz, după ce ajungea acasă de la școală, dacă nu era ora de masă, își făcea imediat lecțiile. Dacă era ora mesei, mai întâi mânca, apoi se spăla pe dinți și își făcea lecțiile. Dacă avea suficient timp, își repeta lecțiile și adormea. Trebuia să se culce repede, căci urma să se trezească dimineața devreme să vândă covrigi.

Nu realiza cum treceau zilele…

Tot zicând iarnă-vară, s-a încheiat anul școlar. Munca elevilor timp de un an urma să fie măsurată acum prin notele din carnet. Sosise și ultima zi de școală. Era vară, iar vremea începuse să se încălzească.

Profesorul se dusese în cabinetul directorului pentru a lua carnetele. Avea să vină curând. De aceea, ochii copiilor din clasă erau pe ușă. Ei așteptau cu nerăbdare sosirea profesorului.

În scurt timp, profesorul a intrat pe ușa clasei. Avea în mână o geantă cu carnete. După ce a dat bună dimineața, s-a așezat la catedră și a respirat adânc. Apoi a scos din geantă carnetele și a început să le citească după nume și prenume.

La fel ca toți elevii, Ali era curios de notele din carnetul său. Era sigur că rezultatele lui erau bune, dar, totuși, era curios. Astepta să vadă care sunt notele din carnet.

Mai târziu, profesorul a început să împartă carnetele în ordine numerică. Când i-a venit rândul, i-a citit și numele, și numărul lui Ali. Ali se îndreptă spre profesorul care stătea în fața lui, pentru a-și lua carnetul. Profesorul i l-a dat, felicitându-l. Apoi i-a înmânat diploma

de merit. După ce le-a primit, Ali s-a așezat fericit la locul lui. Oboseala unui an întreg trecuse într-o clipă.

Profesorul a ținut apoi un discurs emoționant copiilor cărora le preda de doi ani. Le-a urat vacanță plăcută și le-a spus că îi va fi dor de ei.

El le-a recomandat să citească multe cărți în timpul vacanței, sugerându-le să citească poezii și cărți de povești. Rând pe rând, elevii au sărutat mâna profesorului lor, spunându-i „La revedere!". Profesorul i-a sărutat și el pe obraji. Mai târziu, elevii și-au luat rămas bun unii de la alții și au părăsit sala de clasă.

Ali și prietenii lui au părăsit și ei școala. Chiar în acel moment, și-au văzut colegii, pe Mustafa și pe Yaşar, la colțul din față al școlii. Păreau că se ceartă pentru ceva. S-au oprit și s-au uitat cu atenție. Mustafa încerca să-i spună ceva lui Yaşar. Deși acesta părea să asculte, nu prea arăta că-i pasă. Mustafa parcă încerca să-l convingă de ceva. Întâi s-au întâlnit cu Mustafa care era puțin îngrijorat. Fără să mai aștepte, Ali, Ahmet și Deniz s-au oprit lângă ei.

– Ce s-a întâmplat, Mustafa? Ce are Yaşar?

Ali era nedumerit că Mustafa nu-i dădea niciun răspuns.

– Ce s-a întâmplat, Mustafa, ne-am îngrijorat, s-a întâmplat ceva?

La întrebările insistente ale lui Ali, retrăgându-se puțin, s-a întors spre el și, făcând un semn spre Yaşar, i-a răspuns:

– Yaşar mi-a spus că notele proaste din carnet sunt o problemă.

– Cum așa?

– Cum să nu fie? zise Mustafa. Tatăl său i-a spus: „Voi sta de vorbă cu tine dacă rămâi repetent!" Lui Yaşar îi este frică să meargă acasă, pentru că tatăl său este foarte strict și furios.

Ali întrebă:

– Ce ar putea să-i facă tatăl său? De ce îi este frică?

Mustafa:

– Când se enervează, îl bate foarte rău. Îi este frică de el. Nu vrea să meargă acasă.

Ali:

– Cred că nici tu nu îl poți convinge, nu-i așa?

– Da, exact. Nu îl pot convinge pe Yaşar să meargă acasă. Cu siguranță, nu îl voi putea convinge.

– Ce va face?

– Nici asta nu știe.

După ce a șușotit cu prietenii săi, Ali s-a dus să vorbească cu Yaşar.

– Uite ce e, Yaşar, cel mai bine e să te duci acasă, tatăl tău nu-ți va face nicio problemă, nu te uita că e supărat.

Yaşar, aplecându-se pe brațul rezemat de perete, nu i-a răspuns lui Ali. Oricât de mult i-ar fi fost frică de tatăl său, el era, de fapt, trist și jenat…

Avea, într-adevăr, un mare regret în sufletul lui…

Ce bine ar fi fost acum, dacă ar fi învățat în loc să fi umblat brambura, în stânga și în dreapta. Ar fi putut să plece acasă bucuros, la fel ca ceilalți prieteni ai săi care trecuseră clasa. Din păcate, acum era prea târziu. Totul trebuia făcut la timp.

Chiar dacă Ahmet și Deniz i-au spus să meargă acasă, i-a intrat pe-o ureche și i-a ieșit pe cealaltă. În timp ce Ali își punea mâna dreaptă pe umărul lui Yaşar, cu mâna stângă îi ținea brațul pe care își sprijinea capul, încercând să-l convingă din nou:

– Uite, Yaşar, dacă nu te mai duci acasă, nu te duce, dar hai să vorbim pe drum despre ce vom face. Să fie cum zici tu, până la urmă.

Sugestia lui Ali i-a surâs… Se ridică încet și începu să meargă cu ei.

De-a lungul drumului, au vorbit toți pentru a-l liniști pe Yaşar și a-l împiedica să se întristeze. Când au ajuns pe strada lor, Ali și-a invitat prietenii la el acasă, să stea de vorbă și să decidă ce să facă. Poate că tatăl său venise acasă și ar putea afla în secret părerea lui despre acest subiect. Așa gândea Ali. Deși prietenii lui erau de acord cu Ali, Yaşar nu putea accepta.

Între timp, s-a întâmplat ceva neașteptat…

Băcanul Ramazan Efendi a apărut din față cu statura lui mare și impunătoare. Venea spre ei.

– Ce este, băieți, s-a întâmplat ceva? Sunt curios, zise el.

– Nimic, unchiule Ramazan, tocmai am venit de la școală cu prietenii… spuse Ali.

– Voi nu veniți niciodată așa de la școală. V-ați certat cu cineva? Spuneți-mi…

Orice făceau, nu-l puteau convinge pe unchiul Ramazan…

În cele din urmă, unchiul Ramazan l-a chemat pe Ali lângă el, iar acesta a decis să-i spună. Ramazan Efendi, oricât de dur ar fi fost, era un om bun și de ajutor. Oricine avea vreo treabă în cartier, era lângă el. Cunoștea funcționari în multe locuri și încerca să rezolve treaba oricui avea vreo problemă.

Ali:

– Unchiule Ramazan, fă-te că nu ai auzit de la mine, prietenul meu Yaşar nu se poate duce acasă din cauza notelor proaste din carnet. Îi este foarte frică de tatăl său. Tatăl lui i-a spus să nu vină acasă până nu trece clasa.

Băcanul Ramazan Efendi a înțeles problema, gândindu-se ce ar face el dacă ar fi fiul lui în locul lui Yaşar. I-a dus pe toți copiii într-un colț al băcăniei și le-a oferit un sifon rece.

Atunci, vesel fiind, el a început să le spună:

– Copii, v-ați primit carnetele, restul nu mai este important.

Apoi, adăugă:

– Chiar dacă aveți și note slabe în carnet, nu vă întristați, veți învăța până le veți îndrepta. Asta mi-a spus directorul cu care am vorbit ieri.

Inima lui Yaşar tresăltă de speranță. „Doamne-ajută să fie așa, se gândi el, voi învăța bine și voi trece clasa."

Chiar dacă băcanul Ramazan Efendi l-a întrebat de ce este supărat, Yaşar nu a spus adevărul, nu a putut spune... Nu i-a putut spune: „Tatăl meu mă va bate din cauza notelor mele."

Dar acesta era Ramazan Efendi... Câte nu văzuse el și prin câte nu trecuse! Găsea mereu o cale să rezolve orice problemă.

– Este o problemă cu carnetul? întrebă el pe un ton blând... Ți-e frică de familia ta?

–Tatăl lui se supără foarte rău, zise Ali brusc.

– Cine este tatăl tău? Unde este casa voastră? îl întrebă băcanul Ramazan Efendi.

Ali spuse din nou:

– Casa lor este la 200-300 de metri de aici; este chiar casa din fața geamiei.

Yaşar l-a îndrăgit de îndată pe băcanul Ramazan Efendi. Cu felul lui sincer și patern, l-a simțit aproape de el. Și, chiar dacă cu întârziere, i-a răspuns la întrebare:

– Numele tatălui meu este Hasan; tatălui meu i se spune Hasan tâmplarul.

– Oh, tâmplarul nostru Hasan? Bun... Îl cunosc pe tatăl tău; deci Hasan al nostru este tatăl tău. Anul trecut, l-am pus să facă dulapurile din bucătăria casei noastre, adăugă el.

Băcanul Ramazan Efendi l-a chemat pe Ali sub un pretext oarecare și i-a spus să țină copiii ocupați timp de o jumătate de oră. S-a dus la locul de muncă al tatălui lui Yaşar și l-a găsit într-o clipită. Hasan, tâmplarul, a fost încântat să-l vadă. Îl plăcea pe băcanul Ramazan Efendi. Își lăsă imediat treaba și comandă două ceaiuri. Apoi s-au așezat și s-au scufundat în conversație.

Ramazan Efendi i-a explicat problema, cum știa el mai bine, tâmplarului Hasan. El i-a spus câți copii fug de acasă în fiecare an din cauza acestei probleme, chiar sunt elevi care se sinucid. Hasan tâmplarul era stânjenit. El i-a spus că l-a îndemnat pe fiul său să învețe foarte bine. „De fapt, nu aveam de gând să-l bat sau altceva", a spus el, clătinând din cap. Apoi Ramazan Efendi se întoarse la băcănie.

– Am avut ceva de lucru și m-am ocupat de asta, copii, le-a spus el.

Copiii erau pe punctul de a se ridica, însă Ramazan Efendi nu le-a dat drumul:

– Stați să mai vorbim. De fapt, voi să mă scuzați, a trebuit să plec, deși erați aici.

Și, apoi, spuse:

– Încă un sifon de la mine va fi binevenit pe căldura verii.

Copiii, neputând să-l dezamăgească pe Ramazan Efendi, s-au așezat din nou. În plus, Yaşar era uşurat acum şi își revenise.

Ceva neașteptat s-a întâmplat în timp ce își beau sifonul...

Tatăl lui Yaşar a venit la băcănie.

Când Ramazan Efendi l-a văzut pe Hasan tâmplarul, l-a întrebat:

– Ooo, Hasan Bey, ce vânt sau potop te-a aruncat aici? Ce coincidență frumoasă! Ce s-a întâmplat, ce cauți, Hasan Efendi?

– Mi-am luat plata pentru o treabă pe care am făcut-o ieri și m-am gândit să trec pe la tine.

– Vino atunci, să-ți comand un ceai, dar, mai întâi, am o surpriză pentru tine, i-a spus Ramazan Efendi.

Tâmplarul Hasan, după ce a păşit înăuntru, a început să zâmbească atunci când și-a văzut fiul:

–Vai, e și fiul meu aici! Ce faci, fiule? l-a întrebat.

Băcanul Ramazan Efendi i-a spus:

– Copiii și-au primit carnetele, așa că eu, fiind unchiul Ramazan, i-am invitat să fie musafirii mei.

Apoi, tâmplarul Hasan și prietenii fiului său s-au salutat.

– Ați primit carnetele, felicitări tuturor, copii! Chiar dacă aveți și note proaste, nu mai e nimic de făcut, nu vă faceți griji, veți învăța și veți promova. Bucurați-vă de vacanța de vară! le-a spus el. Foarte surprins de cuvintele tatălui său, Yaşar i-a sărutat imediat mâna, iar el l-a sărutat pe obraji.

În timp ce Yaşar şi tatăl său plecau de la băcănie, Ramazan Efendi zâmbea și le făcea cu ochiul copiilor care îi mulţumeau.

Din volumul *Poveștile lui Ali*,
pentru grupa de vârstă 7–9 ani

„Tot zicând iarnă-vară, s-a încheiat anul școlar. Munca elevilor timp de un an urma să fie măsurată acum prin notele din carnet. Sosise și ultima zi de școală. Era vară, iar vremea începuse să se încălzească."

A(furisi)sme

GÂNDURI PENTRU... BANCA TIMPULUI (4)

Pompilius Micu

Este important să ai sănătate și bani, dar un pic de minte nu strică niciodată.

Tipic românesc: ne amintim de cei care nu mai sunt doar de sărbători.

De ce națională de fotbal are astfel de rezultate?!? E simplu. Cei dinainte erau talentați, iar cei de azi sunt tatuați.

Sunt inegalabil la găsit pretexte ca să nu fiu fericit.

Invidia, deși nu pare, este o boală incurabilă.

Cele mai frumoase declarații de dragoste le-am făcut în vis.

Astăzi mi-am făcut un plan să nu-mi fac nici un plan.

Am dar nu am, aproape că am, dar sigur nu mai știu ce caut.

Doamne, dă o ploaie cu cărți bune că de celelalte este plin internetul!

Pe ceilalți îi acuzăm repede, dar pe noi ne disculpăm imediat.

Dacă merg prin ploaie, îmi intră și mie câteva kilograme la apă?

Oare doar vegetarienilor le plac trufandalele?

De la timp nu eram în apele mele, îmi cam secase inspirația.

Nici nu plec când vrei și nici nu mai vin când mă chemi.

Dacă cineva ar face un RMN vieții, oare cu ce boli ar fi diagnosticată?

De la un timp mă doare exact acolo unde te doare.

Simulează atât de bine bunătatea, încât a ajuns să se creadă un om bun.

Am înțeles că aripa geniului nu mă va atinge niciodată, dar măcar un fulg sau doi putea să-mi lase și mie.

Să crezi că cineva care te-a rănit ți-a vrut binele, este ca și cum ai aștepta rapidul într-o haltă.

Este tipul de om care are și sufletul alunecos.

Trenul anilor mei nu are timp să oprească în gara părerilor de rău.

Nu înțeleg cum de reușesc să fac ușor lucruri complicate, însă cu cele simple am cumplite bătăi de cap.

Am fost în weekend la munte și în două zile a plouat cât pentru trei.

Când toți au dreptate, nimeni nu are dreptate.

Femeile au un loc pe care dacă-l atingi înnebunesc. Se numește suflet.

Uneori îmi vine să cred că nu mai trebuie să cred în oameni.

Am fluturi în minte, bine că am scăpat de cei din stomac.

Ce paradox! Cei care nu știu cine sunt, încearcă să-ți explice cine ești.

Când m-ați declarat persona non grata, m-am supărat. Acum nu știu cum să vă mulțumesc.

Înainte de a-mi spune cine sunt, poate reușești să vezi cine ești.

Uneori pot fi prost de bun, dar asta nu-ți dă dreptul să mă crezi prost.

În grupurile de prieteni cel prezent este lăudat, iar cel absent este tocat.

Eu te-am iubit atunci când te iubeam, tu m-ai iubit atunci când nu te mai iubeam.

Nu-mi plac oamenii cu sufletul rece, până și visele le au înghețate.

Dacă vrei să faci o faptă bună pentru răsplată atunci nu o mai face.

Nu-i mai spuneți maestre, până acolo mult mai este!

Este atât de cald încât până și ideile se evaporă rapid.

Este oare un paradox că urăsc să te urăsc?

Cred că soarele face parte din guvern la cât de repede ne ia pielea de pe noi.

Este mai ușor să fii rău, dar mie întodeauna mi-au plăcut lucrurile complicate.

O cafea bună nu poate face o zi bună, dar îți oferă starea de spirit de a-ți crea una.

Degeaba cauți acolo unde nu este nimic.

Nu căuta să-i mulțumești pe toți, tot ce vei reuși este să te nemulțumești pe tine.

Poți dezamăgi multe persoane, dar pe tine este mult mai ușor…

Se spune că un bărbat frumos, inteligent, bine crescut este ca un basm. Acum am înțeles de ce mi se spune că sunt de poveste.

Drogul meu: discuțiile cu oameni mai inteligenți decât mine.

Îmi plac criticile… pline de laude.

Guvernul a avut meci cu scumpirile și a pierdut prin neprezentare.

Am observat că de câte ori am spus prietenilor ce vreau să fac s-a ales praful. Așa că de acum înainte nu-mi mai spun nici măcar mie.

Am uitat ce importante sunt lucrurile simple, de când nu am/ați ținut pe cineva de mână?

Dacă tot nu poți fi genial, încearcă cel puțin să fii original.

Singur… de câteva ori în viață, dar însingurat nu voi fi niciodată.

Nu cred că din cauza căldurii se evaporă atât de rapid banii de pe card.

Știu că sunt deosebit, dar tot nu știu la ce-mi folosește.

I-am spus o dată norocului că m-a „deocheat” și de atunci mă tot ocolește.

Nu gândurile ne doboară, ci lipsa lor.

Uneori sunt atât de „ciufut” că nici cu mine nu-mi vine să vorbesc.

De ce se vaită unii de lipsa inspirației când ei de talent ar avea mare nevoie.

A îmbătrânit și muza mea, i-am spus să stea la maximum doi metri de mine și ea a înțeles la doi kilometri.

Scriu cu disperare sau scriu de disperare?

Oare baronii (locali) mai au neuroni?

Timpul îmi tot întinde capcane, dar eu sunt răbdător și aștept să se prindă singur în ele.

Mulți așteptă să se inventeze „truse de machiaj” pentru suflete.

Nu timpul, viața mi s-a scurs printre degete.

Am prea puțin timp și prea multe cărți de citit.

Unii au un motto, alții au un motor.

Omul este doar un trecător care se crede nemuritor.

Unii cred că dacă spun tot timpul glume au și umor.

Cam greu să te *îndrăgostești* de viață, dacă îți tot aplică lovituri „sub centură”.

Nu știam că *febra scrisului* este atât de contagioasă.

Nu încerca să explici lucruri simple unui prost, e prea complicat pentru el.

Unii își doresc să fie bogați, alții vor să fie faimoși, iar noi, ceilalți, vrem să fim fericiți.

Ab initio

SOLUȚIONAREA DIFERENDELOR POLITICO-DIPLOMATICE

Iulia Zorzoliu

Jurist
Membră a Colegiului Consilierilor Juridici București

Principiul soluționării pașnice a diferendelor internaționale, pe de o parte și procedurile de drept internațional, pe de altă parte, au cunoscut o evoluție istorică, începând cu primele încercări de reglementare prin Convențiile de la Haga din 1899 și 1907, continuând cu primul document de drept internațional care statuează mijloacele pașnice ca singurele modalități pentru rezolvarea diferendelor și anume Pactul Briand-Kellogg (1929), acesta condamnând recurgerea la război pentru soluționarea diferendelor internaționale.

Carta ONU (1945) consacră principiul soluționării diferendelor internaționale prin mijloace pașnice, ca o obligație internațională a statelor și un principiu fundamental al dreptului internațional public. Sub egida ONU, dreptul internațional a cunoscut un proces lung de codificare care continuă și în zilele noastre. Articolul 33 din Carta ONU indică mijloacele de soluționare pașnică și anume: tratative, anchetă, mediere, conciliere, arbitraj, pe cale juridică sau prin recurgerea la organizații sau acorduri regionale.

Înainte de a detalia mijloacele de soluționare pașnică, trebuie precizat că diferendul este un dezacord asupra unei probleme de drept sau de fapt, o opoziție de teze juridice sau de interese între state, iar pentru ca acesta să existe trebuie ca pretenția unei părți să fie în mod pozitiv opusă celeilalte. De asemenea, diferendul poate rezulta din omisiunea unui stat de a răspunde unei pretenții în circumstanțe care cereau un răspuns. Diferendele de ordin juridic urmează, ca regulă generală, să fie supuse spre soluționare Curții Internaționale de Justiție sau altor instanțe jurisdicționale sau arbitrale. În ceea ce privește soluționarea diferendului există trei factori fundamentali care influențează procesul și anume: interesele părților care reprezintă aspectele pe care fiecare parte vrea sa le obțină (ex.: beneficii financiare, economice, politice), puterea părților în plan internațional conferită de combinarea unor circumstanțe externe (ex.: dezvoltarea economică, autoritatea pe plan național) și nu în ultimul rând drepturile părților care sunt date de norme internaționale sau cutumiare, prin acordul părților.

Negocierea sau *tratativele* dețin un loc central în cooperarea internațională încă din cele mai vechi timpuri. Dreptul internațional nu stipulează reguli unice cu privire la modalitățile și procedura de negociere. De regulă, negocierile trec prin etape precum: inițiativa de a începe negocierile, pregătirea negocierilor, negocierea propriu-zisă și elaborarea actului final al negocierilor. Este statuat că înainte ca un diferend să fie adus în fața unei instanțe de judecată, obiectivul său ar trebui să fie definit prin negocieri diplomatice. În funcție de cadrul de desfășurare al negocierilor acestea pot fi: bilaterale, în cadrul cărora reprezentanții părților în litigiu se întâlnesc direct sau își fac cunoscute punctele de vedere prin intermediul corespondenței scrise, sau plurilaterale/multilaterale în cazul în care într-un conflict sunt implicate mai multe state, o conferință internațională putând să ofere cadrul optim pentru negocieri. Părțile nu au doar obligația de a se angaja în negociere, ci de a le conduce pe cât este posibil cu scopul de a ajunge la un acord, totuși obligația de a negocia nepresupunând și obligația de a ajunge la un acord.

Bunele oficii implică prezența unui terț acceptat de către părțile diferendului, care ajută la negocieri și la evitarea unor conflicte. Conform articolului 2 din Convenția de la Haga, statele, în caz de diferend, sunt obligate să apeleze la bunele oficii ale unuia sau mai multor state prietene. Dreptul de a acorda bune oficii îl au doar statele care nu sunt parte la diferend, dar și organizațiile

internaționale. În esență, bunele oficii facilitează comunicarea între părți și sunt utile dacă părțile aflate în diferend nu au relații diplomatice între ele.

Medierea este o variantă mai complexă a bunelor oficii și se deosebește de negociere prin introducerea unui terț în desfășurarea negocierilor, fiind tot o procedură diplomatică de reglementare a diferendelor. Mediatorul trebuie să fie un terț acceptat de comun acord de părțile aflate în diferend, putând fi un stat, un grup de state, ONU sau chiar alte organizații internaționale. Soluția propusă de mediator nu are însă caracter obligatoriu.

Bernardo Bellotto (1722 – 1780), *Autopotret ca ambasador al Veneției* (detaliu), c. 1765

Ancheta internațională este modalitatea de soluționare a diferendelor care nu implică investigarea sau aplicarea dreptului, ci doar soluționarea unui diferend ce privește o situație de fapt. Consacrarea anchetei internaționale într-un document s-a făcut prima dată în Convenția de la Haga din 1899. Ancheta internațională se bazează pe ideea că negocierile dintre părțile aflate în diferend, pentru a găsi soluții echitabile, trebuie să se fundamenteze pe o cunoaștere corectă și exactă a faptelor care au generat diferendul respectiv, în acest scop fiind instituită o comisie internațională de anchetă care să stabilească versiunea unică a faptelor. Comisia se instituie printr-o convenție specială între părțile în litigiu și este formată dintr-un număr impar de membri-comisari, aceștia finalizând printr-un raport-concluzie adoptat de majoritatea voturilor membrilor, raport pe care îl prezintă părților la diferend, acestea putând să țină seama sau nu de concluziile comisiei. Prin urmare, raportul are un caracter facultativ și trebuie să concluzioneze exclusiv asupra stării de fapt, nu asupra răspunderii părților.

Concilierea este un mijloc de soluționare a diferendelor prin care o comisie, constituită din părți, procedează la examinarea imparțială a faptelor și definește termenii unui angajament, susceptibil a fi acceptat de părți sau acordă părților concurs în vederea reglementării. Acest mijloc de soluționare combină caracteristicile medierii și anchetei. Spre deosebire de mediere, concilierea prespune o investigație realizată de un organ independent și nu de un terț care să acționeze ca mediator. În raport cu ancheta, concilierea are ca obiect nu numai cercetarea faptelor, prin audierea părților, ci și procedează în continuare la concilierea propriu-zisă, propunând părților în diferend soluții de rezolvare a acestuia. Lucrările comisiei de conciliere au un caracter secret, publicitatea fiind interzisă până când rezultatul procedurii de conciliere este evident. Comisia de conciliere are atât atribuții de elucidare a faptelor care au generat diferendul, cât și de clarificare a problemelor de drept pe care acesta le ridică. În exercitarea atribuțiilor sale, aceasta se poate întruni pe teritoriul unuia dintre statele părți la diferend, al unui stat terț sau la sediul unei organizații internaționale. Deschiderea procedurii de conciliere se realizează prin sesizarea comisiei despre existența unui diferend, printr-o cerere adresată de comun acord de către părțile în diferend, președintelui comisiei, iar în lipsa unui asemenea acord, poate interveni sesizarea în mod unilateral de către una dintre părți. În această situație, președintelui comisiei de conciliere îi revine sarcina de a notifica și celeilalte părți. Președintele convoacă toți membrii comisiei, precum și pe reprezentanții părților pentru a trece la analiza și soluționarea litigiului. Comisia de conciliere își va stabili singură procedura cuprinzând, în mod obligatoriu, două etape distincte. Prima etapă constă în analizarea situației de fapt a diferendului iar cea de-a doua etapă constă în formularea soluțiilor de rezolvare a diferendului și de împăcare a părților. Concilierea internațională face trecerea de la mijloacele politico-diplomatice la cele jurisdicționale constituind o alternativă utilă pentru celelalte mijloace de soluționare a diferendelor.

În concluzie, când este vorba de relațiile dintre state sau de raporturile dintre organizațiile internaționale care sunt subiecte de drept internațional, pot apărea stări de neînțelegere, litigii sau interese în opoziție și din acest motiv este nevoie de mijloace de soluționare a acestor situații care să fie reglementate internațional.

„Dreptul internațional nu stipulează reguli unice cu privire la modalitățile și procedura de negociere.”

Silogismele culturii

DESPRE EFECTELE POLITICII CULTURALE (2)

Cornelia Costin

Poetă, doctor în filosofie

Unul dintre motivele profunde ale căderii regimului ceaușist trebuie căutat în propunerea unui „program de modernizare culturală", impus după mult discutata plenară a PCR din 1971, care, pe de o parte, deschidea perspective largi fiecărui individ antrenat în el, iar pe de altă parte îi refuza posibilitățile realizării integrale în orizont modern... Aceste condiții au dus, cum remarca ziaristul și criticul Mihai Ungheanu, la „bifurcarea procesului de instrucție și de formare culturală și la apariția unei noi elite culturale, cu alte posibilități de instruire și de afirmare, față de marea masă a celor cu acces la carte și cultură". Scăparea de sub control politic a „elitei de monopol cultural care și-a însușit nemulțumirile colective, deși interesele ei erau diferite de cele ale majorității, ba chiar potrivnice, a anticipat căderea regimului. Acest segment social, complice la această cădere s-a alăturat noii clase politice încercând să devină creierul ei ataș. Acesta a fost rolul dizidenței. Ea nu reprezintă însă în întregime acel segment privilegiat, ci este o secreție a acestuia. Segmentul elitist al ocupației comuniste a fost alcătuit din kominterniștii vechi și din recruții lor din diverse câmpuri de activitate, în primul rând din câmpul politic (activul de partid). Kominternismul constituia o ideologie antiromânească până la a fi antistatală, dacă așezămintele sociale nu-i mai convin. Reprezentanții lui s-au opus tentativelor de «reconquistă culturală» anihilând poate cele mai importante efecte – în parte involuntare – ale politicii culturale postbelice. Lipsa de agregare culturală postcomunistă este un efect al politicii culturale postbelice, controlată de fracțiunea kominternistă a PCR", sublinia Mihai Ungheanu.

Am citat aproape în întregime răspunsul la întrebarea referitoare la efectele politicii culturale din interviul lui Mihai Ungheanu pentru că mi se pare că reprezintă într-un mod cât se poate de sintetic drama politicii sociale și culturale căruia am fost nevoiți cu toții să-i facem față.

Și poate că „normalizarea" politică, socială și culturală va depinde în mare măsură de seria de **efecte pozitive** ale politicii culturale de dinainte de 1989, nominalizate de subiecți, cum ar fi: stimularea nevoii de carte (de învățătură), de lectură, de divertisment cultural; formarea unei pături de intelectuali (în toate domeniile) și de oameni de cultură ce a constituit, începând din 1990, baza umană pentru relansarea economică și tehnologică; descătușarea energiilor creatoare artistice ale oamenilor simpli, cărora le-a dat șansa să se manifeste nestingherit pe scenele locale, regionale, centrale; creare a „softului cultural" uman pe care se baza societatea civilă, condiții materiale și spirituale pentru formarea unei elite culturale care, în noile împrejurări, a devenit (din păcate) mai degrabă gata să nege perioada în care s-a format, decât să-i facă o analiză lucidă și echilibrată; provocarea dezvoltării culturii în general și asigurarea accesului poporului la actul de creație și la produsul cultural; stimularea tensiunii creatoare.

De asemenea, se evidențiază ca efecte pozitive ale politicii culturale de dinainte de 1990 faptul că s-a ținut cartea ieftină, teatrul bun, traducerile masive. A enervat creatorii, ceea ce n-a fost rău deloc, cum sublinia un intervievat; a dezvoltat până în anii '80 unele cadre instituționale și azi valabile (rețeaua de muzee, biblioteci, teatre, filarmonici, case de filme) și a oferit legi (de exemplu legea patrimoniului cultural-național) care, cu mici modificări, ar fi fost adecvate oricărei societăți; au apărut cărți geniale și creatori de mare valoare, ceea ce dovedește că „politica nu jugulează, nu poate obstrucționa o creație culturală și că artiștii nu sunt fragili. Un artist este ca iarba. El trebuie să fie foarte puternic, altminteri nu este artist. Greșeli și dificultăți au fost în toate epocile. Limitările au fost ideologice, nu culturale. Brătianu l-a lăsat pe drumuri pe Eminescu. Ce să facem acum? Să declarăm război mișcării liberale, că a lăsat poetul național pe

drumuri? Nu se poate face așa ceva și asemenea răfuieli nu sunt posibile nici cu societatea socialistă. Permanent a fost o bătaie oarbă pentru putere cum este și acum și cum va fi mereu... Toți am simțit rigorile cenzurii și am ajuns să regret că nu mai e pe undeva un ochi vigilent care să ne împiedice să mai facem greșeli sau să mai dăm la televiziune înjurături care pervertesc gustul și educația tinerei generații", a declarat în răspunsul său Corneliu Vadim Tudor.

În acest context se apreciază că efectele politicii culturale de dinainte de 1989 nu se pot aprecia în mod abstract și general, ci doar ținând cont de „condițiile concrete, de instituții, de oamenii implicați".

Datoria cercetătorului este, desigur, de a găsi patternuri, de a depista paradigmele care jalonează problema cercetată. Responsabilitatea acestei acțiuni devine aproape imposibilă în avalanșa de emoționalitate și pasiune care domină lumea umană, mai ales în epoci de răscruce când, oricâtă evidență și oricâtă dorință de raționalitate am descoperi în viața socială, imprevizibilul, datorat sentimentului, emotivității, pasiunii caracteristice și însoțitoare vizibil, invizibil sau mascat – ale omului și grupurilor sociale, pândește în interiorul fiecărei situații, fiecărui fapt social și individual, concretizându-se în efecte mai mult sau mai puțin „perverse". De aceea prezentarea în colaj a răspunsurilor sau a fragrnentelor de răspunsuri primite din partea subiecților mi s-a părut o premisă esențială pentru susținerea discursului, mai ales că problema urmărită este raportul dintre putere și cultură sau raportul dintre om, activitate și produsul activității sale.

Recunoașterea mondială a împărțirii lumii în „socialistă" și „capitalistă" oferea în fond posibilitatea nedisimulării obiectivelor legate de implicarea culturii în „edificarea societății socialiste și apoi comuniste ca cea mai dreaptă dintre societăți". Și această nedisimulare a făcut ca omul de cultură din lumea socialistă să fie cel puțin *aparent* mai puțin umilit decât cel din lumea capitalistă. El devenea egalul tuturor celorlalți (chiar dacă și al celui mai „neînsemnat" dintre neînsemnați) și avea pe deasupra *obligația* de a fi *generos* și a dărui semenilor săi talentul și rezultatul talentului său. Sigur că această „responsabilitate" și-au asumat-o și mulți „talentați" care, într-o lume a concurenței capitaliste, n-ar fi reușit să-și exprime „talentul", dacă n-ar fi fost ei înșiși bogați, mai concret, dacă n-ar fi avut bani, dar mult mai puțini decât în lumea feudală sau burgheză (ca să mă refer la societatea de dinaintea apariției dihotomiei socialism – capitalism). Dintre cei talentați cu adevărat, unii au fost împiedicați să-și concretizeze talentul. Și, deci, rămâne de văzut și de cercetat dacă este mai important să deschizi poarta impostorilor „săraci" (adică fără mijloace substanțiale) pentru a oferi mai multe șanse talentelor adevărate sau să condiționezi exprimarea talentului

William-Adolphe Bouguereau (1825–1905), *Meditație*, 1901

adevărat de posibilitățile economice proprii sau de bunăvoința celor cu bani.

Scopul declarat al politicii culturale de stat era, înainte de 1989, „dezvoltarea conștiinței lumii (socialiste), îmbogățirea personalității și progresul uman". Scopul concret urmărit de partidul unic era de fapt aplatizarea personalității umane, omogenizarea societății, înregimentarea omului în urmărirea unor *scopuri colective contrare adeseori înseși naturii umane*. Rezultatul, efectul principal al acestei politici culturale duplicitare, a fost de fapt *revolta*. Mi se pare astfel evident că politica culturală comunistă, de tip „Cântarea României" a fost în fond o politică culturală a „solidarității întru eveniment" al cărei efect esențial a fost Revoluția din decembrie 1989. Revoluție care voia schimbarea concepției în ce privește proprietatea, inițiativa, informarea. Și cred într-adevăr că această revoluție s-a datorat nu atât faptului că „ne-am săturat de salam de soia" (deși a fost și acesta un motiv!), cât politicii culturale duplicitare despre care am vorbit și care a făcut posibilă inde-

pendența în gândire a majorității indivizilor, nu numai a majorității intelectualilor. Această independență în gândire a făcut posibilă, la rândul ei, acea libertate interioară care, la un moment dat, obligă la asumarea de responsabilități, deci la o concretizare a libertății exterioare. Dar factorul cel mai important care face posibilă libertatea exterioară este contextul economic, social și politic. Și, înainte de 1989, acest context devenise inapt pentru o astfel de „dezlegare".

Era o singură soluție: revolta – încercarea de schimbare a contextului.

William-Adolphe Bouguereau, *Studiu de cap*, c. 1898

Problema cheie deci este independența în gândire. Și pentru a câștiga o astfel de independență este nevoie de *informație suficientă*. Nu informație „corectă" și „completă", cum se reclamă azi atât de des – pentru că e aberant să crezi, în prag de secol XXI că informația poate fi *doar* corectă și mai ales completă (și apoi ce e corect și e ceva complet?!) – ci *suficientă* pentru a constitui premisele posibilei gândiri proprii independente.

În acest context putem fi într-adevăr de acord cu Alvin Toffler: „Dramatica moarte a socialismului de stat din Europa de Est și sângeroasa sa agonie de la București la Baku și la Beijing nu s-au întâmplat accidental". Dar putem susține că Guvernul român anterior lui 1989 „s-a răsturnat alături de celelalte guverne comuniste est-europene asemenea unor piese de domino de îndată ce Moscova a trimis mesajul că nu-și va mai folosi trupele pentru a le apăra de propriile lor popoare?" [1]. Cum însuși Toffler subliniază, criza socialismului ca sistem „avea baze mult mai adânci". Alături de mijloacele de comunicare care „au zdrobit controlul" asupra minților celor supuși, este cert că politica culturală a partidului unic, care avea ca obiectiv principal declarat „ridicarea maselor la un nivel superior de înțelegere a necesității, a legilor obiective și acțiunea în spiritul cerințelor acestora, făurindu-și în mod conștient propriul destin", a insuflat „majorității" ideea că e stăpână pe propriul destin și că poate schimba ceea ce crede că trebuie schimbat. În acest sens se poate spune (cu oarecare cinism, e adevărat) că *Revoluția din decembrie 1989 în România a fost spectacolul de gală al Festivalului „Cântarea României". Nu am fost, deci, doar „jucării" în mâna vreunei puteri străine, ci mai ales în mâna noastră proprie. Și n-aș vrea ca această afirmație să pară „plină de trufie", ci doar să exprime credința că am devenit destul de cultivați – datorită politicii culturale de stat de dinainte de 1989 – ca să ne dăm seama de propriile noastre capacități și neputințe.*

Sigur că, oricât am vrea să ignorăm așa-zisele limbaje esoterice ale organismelor internaționale, ele au intrat în viața noastră de cele mai multe ori pe ușa din față și deseori pe cea din dos și și-au pus amprenta pe activitatea noastră explicit sau implicit. Și oricât am vrea să facem abstracție de individualitatea noastră, marcată de intersecția lumilor în care am fost după unii binecuvântați, după alții blestemați să existăm, ea se etalează cu orgoliu și ne dă de gol. Să ne fie rușine să depășim un anumit nivel al orgoliului inevitabil în dificilele situații în care ne descoperim ca purtători ai atâtor influențe și totuși puternici, capabili să fim noi înșine, chiar dacă unii încearcă să ne interzică acest lucru? Sau trebuie să ne purtărn destinul cu demnitate și să intervenim la timp și cu măsură în traiectoria lui pe măsura posibilităților fiecăruia dintre noi? Poate că în răspunsul la aceste întrebări stă *secretul dăinuirii noastre ca națiune, al rezistenței și „fericirii" noastre ca indivizi.*

„Revoluția din 1989 s-a datorat nu atât faptului că «ne-am săturat de salam de soia» (deși a fost și acesta un motiv!), cât politicii culturale duplicitare care a făcut posibilă independența în gândire a majorității indivizilor, nu numai a majorității intelectualilor."

[1] **Alvin Toffler**, *Puterea în mișcare*, București, Editura Antet, 1995, p. 410.

VOLUME APĂRUTE LA EDITURA LEVIATHAN

În 2021:

• Radu Comșa, *De ce și-a lăsat Petre P. barbă și alte povestiri*, prefață de Costin Tuchilă, coperta autorului, 130 p. ISBN 978-606-95136-0-6; 12 lei; 6 euro.

• Cornelia Bartels (Germania), *Decupaje*, proză scurtă și memorialistică, prefață de Costin Tuchilă, postfață de Pușa Roth, 176 p. ISBN 978-606-95136-1-3; 15 lei; 8 euro.

• Pompilius Micu, *Un visător rătăcit în viitor*, proză scurtă, 128 p. ISBN 978-606-95136-3-7; 15 lei; 8 euro.

• Gina Zaharia, *Cartea de sub braț*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice, coperta: Rudy Roth, 232 p. ISBN 978-606-95136-4-4; 20 lei, 10 euro.

• Camelia Cristescu (Insulele Baleare, Spania), *Rețete de supraviețuire între solstiții*, poeme, postfață de Costin Tuchilă, ilustrații: Arisi (Palma de Mallorca), coperta: Rudy Roth, 166 p., ediție cartonată și broșată. ISBN 978-606-95136-5-1; 20 lei (broșată), 40 lei (cartonată); 10 euro (broșată), 20 euro (cartonată).

• Lică Barbu, *Aventurile lui Licuță dincolo de Capătul Lumii*, povestire, ilustrații de Cristina-Anamaria Paraschiv, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 116 p. ISBN 978-606-95136-6-8; 15 lei; 8 euro.

• Eric Alexander Roth (Palma de Mallorca, Spania), *Vertical Gardens*, volum în limba engleză, cu ilustrațiile autorului, coperta: Rudy Roth, 36 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-7-5; 30 lei; 15 euro.

• Gina Zaharia, *Povești pentru Ilinca*, literatură pentru copii, ilustrații de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 64 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-8-2. Necomercială. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-0-8. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Dan Caragea (Lisabona, Portugalia), *Despre corp și frumusețe în viață și în arte*, eseu, cu 88 de ilustrații color, ediție electronică (pdf, acces gratuit), 112 p. ISBN 978-606-95136-9-9. Volumul poate fi citit și descărcat de pe portalul editurii.

În 2022:

• Ionuț Cristache, *A doua față*, roman, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 180 p. ISBN 978-606-95394-1-5. Preț: 20 lei; 10 euro. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-7-7. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Ovidiu Gligu (Belgia), *Uimitoarele aventuri ale grăsanului Mickey din Zona Gării*, roman liric, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 114 p. ISBN 978-606-95394-2-2. 20 lei; 10 euro.

• Marieta Cristian, *La pas cu absolutul*, poeme, prefață de Victoria Milescu, coperta: Rudy Roth, 138 p. ISBN 978-606-95394-3-9; 20 lei; 10 euro.

• Vasilica Grigoraș, *Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir*, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice, coperta: Rudy Roth, 124 p. ISBN 978-606-95394-4-6; 20 lei; 10 euro.

• Iuliana Dinu, *Povestiri cu tâlc, fabule pentru copii*, desene de Alexandra Barbu, postfață de Costin Tuchilă, referințe critice, 120 p. ISBN 978-606-95394-6-0; 30 lei; 12 euro.

• Pușa Roth, *Aventurile lui UNU*, povestire pentru copii, desene de Albert Frederick Roth (Palma de Mallorca, Spania), coperta: Rudy Roth, 36 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95394-8-4; 35 lei; 15 euro.

• Fernando Pessoa, *Mesajul/Mensagem*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea, coperta: Rudy Roth, 228 p. ISBN 978-606-95394-9-1; 25 lei; 12 euro.

Pe portalul editurii, detalii despre volume și autori, fragmente din cărți. Adresa: https://editura.leviathan.ro/

Pentru amănunte și achiziționarea cărților noastre, ne puteți contacta la una dintre adresele:

leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com, cu mențiunea pentru Editura Leviathan.

Revista „Leviathan" și cărți apărute la Editura Leviathan pot fi procurate și de la Librăria „Mihai Eminescu" din București, Bd. Regina Elisabeta nr. 16 și online de pe site-ul Librăriei: https://librariaeminescu.ro/cautare?controller=search&s=revista+leviathan; https://librariaeminescu.ro/editura/2674-editura-leviathan?order=product.date_add.desc

Revista „Leviathan"

Prețul acestui număr: 25 lei; 10 euro; 11 dolari USA. Începând din 2023, un număr al revistei va costa 30 lei (11 euro, 12 dolari USA). La abonamente, prețul rămâne neschimbat:
Anul 2023: 4 numere – 100 lei; 40 euro; 44 dolari USA (pentru abonați, tarifele includ taxele poștale).

Cititorii care doresc să-și facă abonamente ne vor scrie pe una dintre adresele: leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com urmând să primească datele necesare de la editorul revistei, Asociația Culturală Leviathan.

Materialele pentru publicare pot fi trimise pe aceleași adrese. Alte detalii: https://leviathan.ro/

RADU COMȘA
DE CE ȘI-A LĂSAT PETRE P. BARBĂ
și alte pervestiri

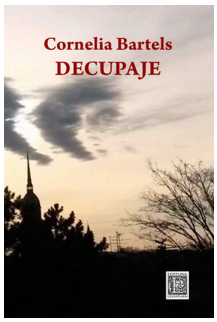
Cornelia Bartels
DECUPAJE

Pompilius Micu
UN VISĂTOR RĂTĂCIT ÎN VIITOR

Gina Zaharia
CARTEA DE SUB BRAȚ

Camelia Cristescu
Rețete de supraviețuire între solstiții

LICĂ BARBU
Aventurile lui Licuță dincolo de Capătul Lumii

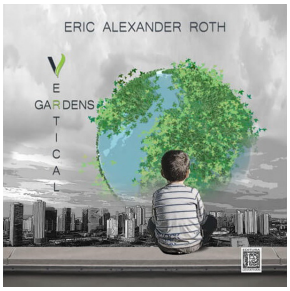
ERIC ALEXANDER ROTH
VEGETAL GARDENS

Gina Zaharia
POVEȘTI PENTRU ILINCA

Dan Caragea
DESPRE CORP ȘI FRUMUSEȚE ÎN VIAȚĂ ȘI ÎN ARTE

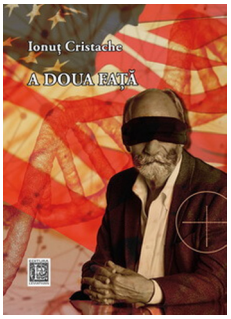
Ionuț Cristache
A DOUA FAȚĂ

Ovidiu Gligu
Uimitoarele aventuri ale grăsanului Mickey din Zona Gării

Marieta Cristian
LA PAS CU ABSOLUTUL

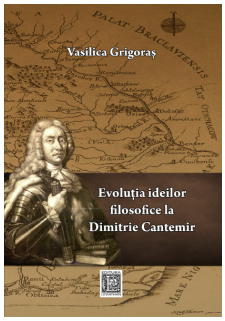
Vasilica Grigoraș
Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir

IULIANA DINU
POVESTIRI CU TÂLC
fabule pentru copii

PUȘA Roth
AVENTURILE Lui
UNU

FERNANDO PESSOA
MESAJUL
(MENSAGEM)

LEVIATHAN
Revistă culturală
România 100
O stare de cultură
Poeții Leviathan
Proză scurtă
Teatru
VISUL UNIRII

LEVIATHAN
Revistă culturală
Editorial
Picturae
Historia
Eseu
Universalia
Jurnal
Teatru
Cronicar

LEVIATHAN
Revistă culturală
Editorial
Portret
Studiu
Historia
Memorii
Cronică literară
Note de lectură

LEVIATHAN
Revistă culturală
Editorial
Studiu
Historia
Traditiones
Festivalul Internațional „George Enescu" 2019
Memorii
Poesis
Roman
Cronică literară
Universalia
Note de lectură
Teatru
Jurnal de călătorie
Cronicar de teatru
Arte vizuale
Interviu
Proză scurtă
Lumea

LEVIATHAN
Revistă culturală

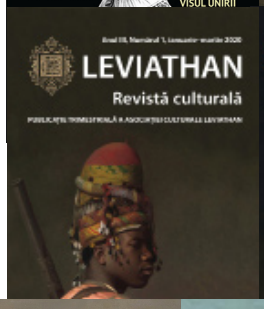
LEVIATHAN
Revistă culturală

LEVIATHAN
Revistă culturală

LEVIATHAN
Revistă culturală

LEVIATHAN
Revistă culturală

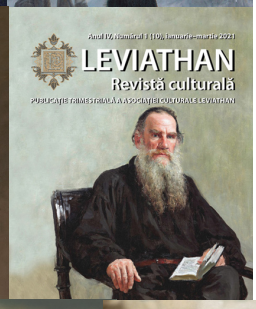
LEVIATHAN
Revistă culturală

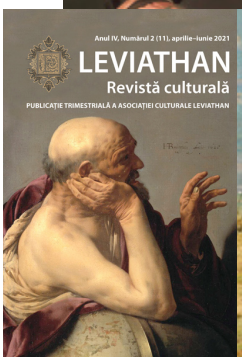
LEVIATHAN
Revistă culturală

LEVIATHAN
Revistă culturală

LEVIATHAN
Revistă culturală

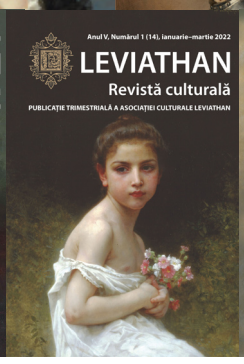
LEVIATHAN
Revistă culturală

LEVIATHAN
Revistă culturală

LEVIATHAN
Revistă culturală

LEVIATHAN

Revistă culturală